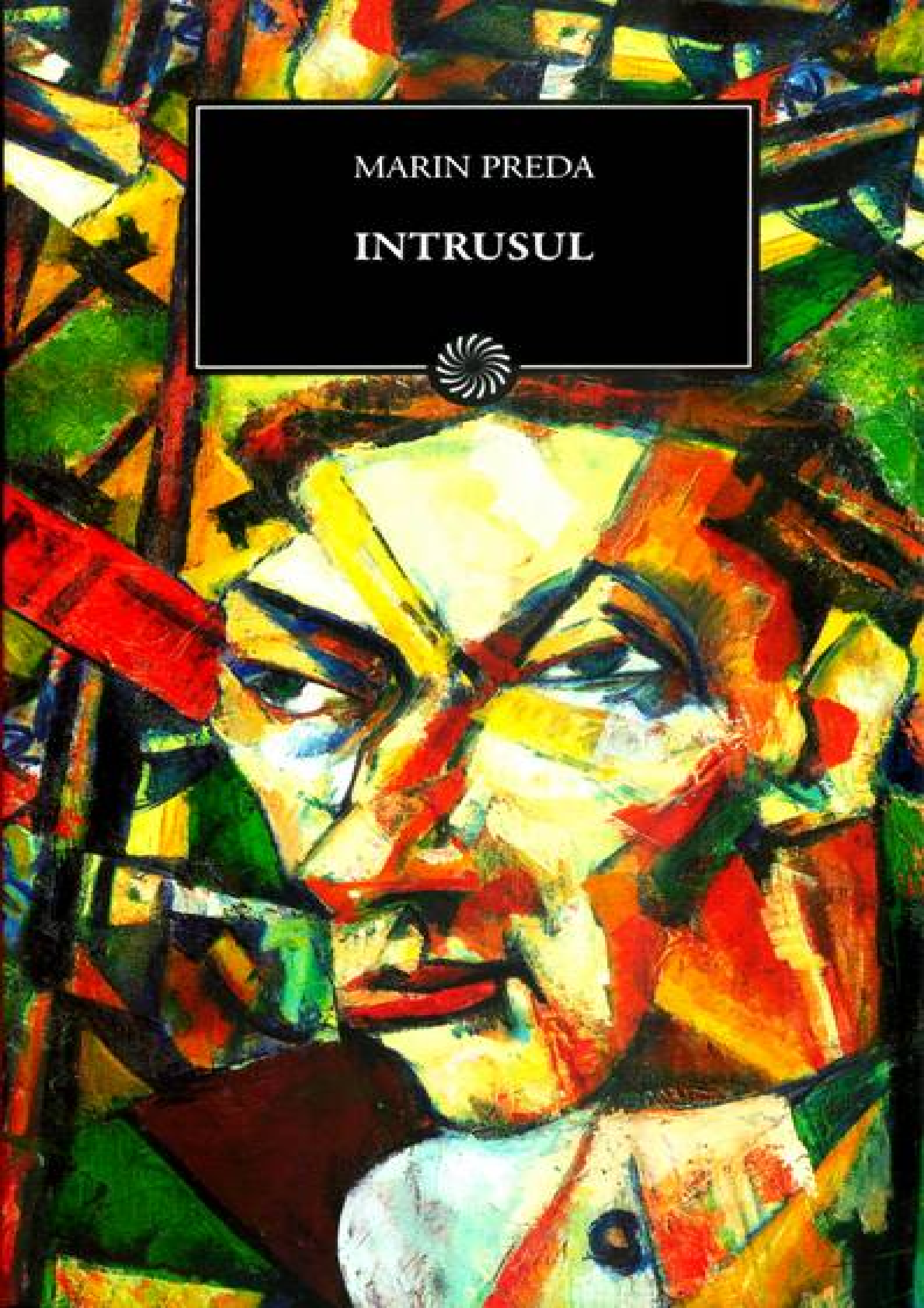

MARIN PREDA

INTRUSUL

MARIN PREDA

INTRUSUL

Referinţe critice de Răzvan Năstase

Textul actualei ediţii este reprodus după
Marin Preda, *Intrusul,* ediţia a III-a,
Editura Minerva, Bucureşti, 1974

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII

PARTEA A DOUA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX

PARTEA A TREIA

I
II
III
IV
V
VI
VII

VIII
IX
X
XI
XII
XIII

PARTEA A PATRA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X

PARTEA A CINCEA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI

Referințe critice

PARTEA ÎNTÂI

I

Ştiu că de azi înainte voi începe drumul de întoarcere al vieţii mele şi că va fi atât de lung, încât mă gândesc dacă n-o să-l scurtez singur: n-am nici treizeci de ani. Asta ţine doar de puterea amintirilor mele. Deocamdată m-am hotărât să părăsesc acest oraş, în care nu sunt nici bătrâni şi nici amintiri, cum spun toţi pe-aici fără să-şi dea seama ce le iese din gură.

Astăzi am fost la director. Am vrut să plec fără să mai spun nimănui nimic, dar el e singurul care rezistă judecăţii mele rele şi pe care aş vrea să-l mai văd.

— Tovarăşul director e ocupat, nu cred că poate să te primească, zise secretara când mă văzu, uitându-se drept în faţa mea, cu ochii mari rotunzi şi fără să clipească.

Era dintre cei care se uitau la mine drept în ochi.

— Anunţă-l că nu-i cer nimic, vreau să plec din oraş.

Femeia înţelese pesemne cu acel simţ al ei experimentat de secretară că nu mint, totuşi mai întârzie înainte să se ridice, ca şi când ar fi calculat ceva. Îi părea cumva rău că un om cunoscut al cabinetului ei n-avea să mai calce niciodată acolo, sau îi părea bine? Nu era o femeie indiferentă şi la început, ori de câte ori mă vedea

că apar pe uşă, se şi ridica şi n-ajungeam bine să mă apropii de biroul ei că se şi întorcea cu răspunsul.

De astă dată, după ce intră, ieşi destul de târziu, timp în care mai veniră şi alţii, nişte ingineri cu nişte nemţi care ne vânduseră şi ne montaseră nu ştiu ce noi instalaţii pentru combinatul nostru chimic, umblau mereu împreună. Că n-a putut să-i spună, zise ea, că e foarte ocupat, dar că o s-o cheme el iar, şi atunci… Pe de altă parte se uita la mine parcă îngrijorată ca nu cumva audienţa mea să nu reuşească. Nu înţelesei această grijă, în ciuda faptului că nu ştiam că e o femeie care ţinea tot atât de mult la salariaţii care veneau acolo ca şi la director. El o învăţase să fie aşa. Nu ştiu de ce mi se părea că acum era schimbată.

Directorul apăru pe uşă făcând loc inginerilor şi străinilor.

— Ce e, zise el văzându-mă, vino după-masă la cinci dacă vrei să stai cu mine de vorbă.

— Tovarăşe director, spusei ridicând glasul, n-am nimic să vă cer, numai dacă aveţi timp puteţi sta de vorbă cu mine.

— Da ce e cu tine? zise el liniştit.

— Vrea să plece din oraş, adăugă atunci secretara.

— După-masă la ora cinci, reluă directorul binevoitor şi îmi aruncă şi el o privire drept în faţă, deşi făcea parte dintre cei care când vorbeau cu mine îşi fereau ochii. Dacă zici că nu-mi ceri nimic, nu e urgent, poţi să vii la cinci, mai adăugă el ca şi când aş fi putut să mă târguiesc cu el în privinţa orei.

Era singurul lucru care nu-mi plăcea la el, când se izmenea aşa.

— Dumneavoastră spuneţi ora şi eu pot, nu pot, vin la ora aia.

Şi am luat-o spre uşă.

Am venit la cinci fără un sfert şi am găsit-o pe secretară tot acolo, m-a întâmpinat cu aceeaşi

privire şi mi-a spus să iau loc pe scaun. Părea mereu prinsă de gândul că n-avea să mă mai vadă.

— Tovarăşe Surupăceanu, zise ea după un timp, aş vrea să te întreb ceva, nu te supăra!

Nu puteam bănui ce voia să mă întrebe, dar mă supărai înainte de a afla.

— Ai mai spus cuiva că vrei să pleci din oraş?

— Nu, n-am mai spus.

— Nici la Sfatul Popular?

— Ce-mi pasă mie de Sfatul Popular, n-ajunge cât umbli cu căciula în mână când îţi repartizează o odaie, trebuie să alergi după ei şi când o părăseşti?

Secretara zâmbi încercând să mă îmbuneze:

— Ei, lasă, zise ea, că n-ai alergat dumneata după locuinţă cu căciula în mână.

Voia să mă măgulească, adică noi, care am construit temeliile acestui oraş, am intrat în el ca la noi acasă, nici nu apucase pe atunci să aibă Sfat Popular că îl şi ocupaserăm.

— Ba am alergat, îi spusei cu duşmănie şi în aceeaşi clipă mă oprii deodată ezitând, căutând parcă în amintire ca şi când aş fi minţit înainte să fi găsit minciuna şi mi-aş fi dat seama că n-am cu ce s-o acopăr, nici măcar în sinea mea. Când m-am însurat! mai spusei.

Femeia se uită într-o parte. Nu mai rămânea, pomenind despre însurătoarea mea, decât ca această clipă să treacă singură, nici măcar secretara, care nu-mi era nici rudă, nici prietenă, n-o putea grăbi cu ceva.

— Am înţeles, spusei eu în cele din urmă, vă interesează camera mea. Şi adăugai fără să-i mai aştept răspunsul: Probabil nu pentru dumneavoastră.

— Am o soră care stă la mine.

— Nu, n-am spus la nimeni şi nici spaţiul locativ nu ştie nimic, dacă puteţi, luaţi-o. Eu vă ajut că n-o să-i anunţ deloc şi sora dumneavoastră

poate să se mute şi să-i pună în faţa unui fapt împlinit.

Secretara nu mai zise nimic şi mă miră că pe faţa ei nu văzui nicio urmă din mulţumirea la care mă aşteptam. Arăta tot ca la prânz, când mi se păruse prinsă de gândul că n-avea, de aici înainte, să mă mai vadă în cabinetul ei. Ce mai voia?

— N-o să vă fac eu tocmai dumneavoastră vreo figură, vorbii atunci ghicindu-i gândul. Dacă vă convine, în schimbul serviciului pe care vi-l fac, sora dumneavoastră să-mi cumpere puţinul mobilier pe care îl am în odaie. Asta numai ca să fiţi liniştită că n-o să dau altcuiva camera mea.

Într-adevăr, apăru o strălucire atât de vie pe chipul femeii, încât parcă şi biroul se făcu mai luminos.

— Bine, zise, nu te supăra că insist, dar e aşa de greu…

Nu mă supărasem, dar nici n-aş fi putut spune că nu văzusem cum plecarea mea din oraş şi golul pe care îl lăsam astfel se umplea din prima clipă şi fără nicio reculegere chiar înainte ca eu să-l părăsesc.

II

Câteva minute mai târziu eram în cabinetul directorului şi mă aşezai în fotoliu în faţa lui. Se apucă să dea un telefon. Se uita în jos. Avea un aer vinovat, dar de fapt nu se ferea de mine, îmi şi spusese: „Nu-mi place deloc că sunt pus în situaţia să-ţi dau tocmai eu o astfel de slujbă, care te cunosc şi ştiu ce poţi”. Asta după ce primisem, crezuse că o să refuz. Nu-şi dădea seama că dintre toate umilinţele pe care le trăiam atunci, credeam că asta era cea mai mică. Mai târziu am văzut şi eu

că nu, de fapt era cea mai mare, fiindcă nimeni nu ocoleşte un om pe care dragostea pentru o femeie îl pune pe brânci, dar de la cineva care nu mai e printre ei şi nu mai poate să le schimbe în niciun fel situaţia în meserie şi lume, întorc capul nepăsători. În privinţa asta oamenii nu se deosebesc de celelalte vieţuitoare, se despart şi nu se amestecă, cu toate că trăiesc împreună aşa cum ar trăi caii cu oile. În ultima vreme mi se întâmplă foarte adesea să fiu atent la expresiile lor: au aerul că nu ştiu cine sunt şi îmi vine să mă reped în ei şi să le dau la picioare în spate până i-aş pune pe fugă, să piară din faţa ochilor mei! Dar îmi aduc aminte la timp că ei sunt bine organizaţi, şi că în urma unei astfel de întâmplări aş fi luat fie cu binişorul, fie cu forţa şi dus la spital. Locul meu se hotărâse. Trebuia să stau acolo unde m-au pus ei şi dacă m-aş fi mişcat în felul ăsta, scăpau repede de mine.

Directorul puse receptorul în furcă.

— Ei, ia spune-mi, zise el, chiar te-ai hotărât? Întrebarea mea e, de fapt, ai scăpat, te-ai hotărât să-ţi închei socotelile? Şi unde vrei să te duci?

— Tovarăşe director, n-am venit la dumneavoastră ca să vă spun unde mă duc şi ce-o să fac.

— Bine, zise directorul, şi sună. Notează, se adresă el secretarei. Când vrei să pleci? mi se adresă mie.

— Chiar şi mâine.

— Să i se lichideze ce are de încasat şi să i se dea actele cu aviz de transfer! O să-ţi lase tovarăşul Surupăceanu o cerere când o să plece de la mine.

Secretara se retrase. Directorul se posomorâse şi îmi dădui seama că acum trebuia să-i spun imediat pentru ce am venit, că avea treabă şi că lucrurile bune şi rele din viaţa noastră încap în acelaşi spaţiu, nu suntem mai mult timp nenorociţi decât fericiţi, totul se consumă sub aceeaşi lumânare.

— Tovarăşe director, spusei uitându-mă la el cu braţul sprijinit pe sticla biroului, dacă am putea să facem ce vrem cu amintirile noastre, dumneavoastră sunteţi singurul din acest oraş pe care nu l-aş alunga din ele.

Directorul se posomorî. După câteva clipe rupse tăcerea:

— Nu merit, uită-mă şi pe mine! Nu ştiu cum se întâmplă că ne irosim viaţa pentru inşi pe care ar trebui mai degrabă să-i iei la bătaie şi să-i dai afară cu biciul din oraş şi când ne vine un om care cu adevărat are nevoie de tot sprijinul nostru începem să ni-l drămuim. Nu spun că nu m-am purtat bine cu tine şi că n-am fost călăuzit de cele mai bune intenţii, dar în fapt am ezitat, fiindcă alţii erau contra ta.

— Vă referiţi la problema cu Viena?

— Da, şi cu şcoala de maiştri, şi altele.

— Măcar vă daţi seama şi poate cu altul o să fiţi mai hotărât, deşi mie asta nu-mi mai face nici cald, nici rece.

— Dar nu mi-ai răspuns la întrebare, zise directorul. Ai scăpat în realitate, sau plecarea ta e doar o fugă?

I-am răspuns că nu ştiu şi nici nu mă interesează, dar că nu mai pot sta şi asta e suficient.

Directorul bătu cu palma în sticla biroului. Strigă:

— Să ştii că eu te aprob. Ai dreptate, nu e important să răspunzi la nişte întrebări pe care alţii şi le-ar pune, n-au decât să răspundă singuri, răspunzi numai de ale tale, şi asta e suficient. Gata, pleacă şi nu te uita îndărăt!

Mă ridicai în picioare. Era exact lucrul la care mă aşteptasem venind la el, să mă îndemne adică să plec după ce o să-şi dea seama că mă rupsesem de tot şi că nu mai aveam în sufletul meu nicio cruţare pentru nimeni.

III

Am ieşit din biroul lui şi am luat-o apoi încet, pe jos, spre oraş. Sunt opt kilometri, pe care în ultima vreme îmi place să-i străbat cu piciorul în timp ce troleibuzele, camioanele şi maşinile trec mereu, fâşâind fără încetare, pe lângă mine. E un drum care ştiu că o să-mi rămână în amintire, singurul pe care îl suport din ceea ce văd, cu toate că uneori, seara, am şi momente când uit; văd lanţul de lumini care se întinde pe această distanţă… De fapt cerul nu se mai vede, oricât ar fi el de întunecat noaptea, iar eu cunosc şi înălţimea, şi numărul de legături electrice care se ţin lanţ de la un combinat la altul; luna, care e plină şi albă ca argintul în munţi, aici e galbenă şi stinsă, aruncată parcă pe cer ca o simplă pată sau chiar ca un simplu bec al cărui filament ar da semne că n-o mai duce mult. Atunci văd şi globurile perfect sferice, din aluminiu, din spatele combinatului de cauciuc, şi mi se par atât de mari, că îmi trebuie câteva secunde ca să-mi aduc aminte la ce folosesc: nu mă învăţ cu ele, au apărut acolo în timp ce noi mai săpam încă pământul sau în timp ce încă ne calificam, nimeni n-a înţeles ce rol aveau: erau rezervoare, dar rezervoare pentru ce? Nici azi n-aş putea să răspund foarte exact la această întrebare. Mărimea lor uriaşă o vezi însă dacă mergi pe jos, nu treci de ele timp de un ceas, cu toate că nu sunt decât trei la număr şi de pe şosea par aşezate unele lângă altele. Ziua bate soarele în ele şi ai putea crede că au venit acolo de pe altă lume, atât sunt de albe, rotunde şi închise. Nu vezi niciun om prin preajma lor.

Dar amintirea mea nu va veni din partea aceasta, adică din dreapta, unde se întind, colorate în roşu, în alb, în verde şi în albastru zecile de ţevi care

trec de la o instalaţie la alta, în plin aer, înlănţuind clădiri şi turnuri înalte pe această distanţă cât ţine drumul meu de la combinatul chimic până în oraş, ci de la drumul propriu-zis. Pe el îl străbat de câteva luni în fiecare zi şi mereu gândurile mele se retrag îndărăt căutând o anumită clipă a vieţii mele, un anumit ceas când în faţa paşilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină, care era numai a mea şi pe care eu, văzând-o, am râs şi nu m-am oprit, cu toate că pe vremea aceea eram liber ca o pasăre. Descoperirea aceasta am făcut-o călcând zilnic kilometri de asfalt, şi anume într-o zi când m-am pomenit deodată că merg, ca pe vremea când eram mic, cu capul în jos. Şi acuma merg numai aşa, cu toate că acest mers, care ascunde trecătorilor faţa mea, ar putea să pară celor care mă cunosc că e din pricina… De fapt, acum ca şi pe atunci nu-mi mai pasă de ce se poate spune, ştiu însă că nimeni nu mai are dreptul, părinţi şi învăţători, să vină să-mi dea faţa pe spate cu pumnul ca să-i văd pe ei. N-am chef să văd capetele lor, nici al tatălui şi nici al nimănui, încă de la vârsta aceea am avut presimţirea că lumea nu merită să fie privită în faţă…

Unii oameni loviţi de soartă se întorc, după cum am citit şi eu în puţinele cărţi bune care mi-au căzut în mână, la anii copilăriei, când au fost şi ei fericiţi. Eu însă mă întorc mereu la anii din preajma celor douăzeci, şi din copilărie nu păstrez decât puţine amintiri, cum ar fi aceasta că învăţătorii, la îndemnul tatei, mă băteau la palmă că ţin capul în jos, i se părea tatei că dacă şi-l ţine pe-al lui sus e ceva de el. În realitate, pentru ceea ce făcea el nu trebuia prea mult cap! Ciurele, pe care pe urmă şi le vindea tot el. Pleca dimineaţa cu văcăliile în spinare, se ducea la un oarecine unde le bătea sitele şi se întorcea pe urmă seara fără ele. Câţi bani nenorociţi lua el pe chestia asta n-am ştiut niciodată, pentru că nu i-am văzut. Nu ştiu de

ce ne pocnea de fiecare dată, şi pe mine, şi pe frati-meu mai mare, ori de câte ori ne apropiam să vedem cât scoate el din chimir. Îi punea pe pat şi numai cu mama şopocăia nu se ştie ce, îi vedeam mereu mâinile bestecăind, luând din chimir, punând pe pat şi apoi vârând în buzunarele flanelei lui albe (toată viaţa a purtat o flanelă albă, nu ştiu dacă era chiar aceeaşi) rodul zilei petrecute de dimineaţa până seara cu văcăliile şi apoi cu ciurelele pe spinare în oraş. N-am reuşit să aflu niciodată cum le vindea, avea de toate soiurile, mai mari, mai mici, de fainã, de mălai, de cozonac. Pe cele mai mici le băga în cele mai mari, nu ştiu cum şi le aranja că încăpeau o grămadă unele în altele. Cât lua pe ele, cât îl costa materialul şi mai ales cum striga? Ciurele, bă! Sau, luaţi ciurele. Sau, să vă dau ciurele? Era mic de statură (adică e şi acuma, că n-a murit), abia se vedea dintre ele, şi într-o zi l-am întrebat, şi aşa mic cum era s-a întins spre mine şi când mi-a dat una am căzut lat lângă piciorul patului: „Uite-aşa strig, mi-a spus, şi dacă mai vrei să ştii, îţi mai spun.”

Dar ciudat era că totuşi aveam ce mânca, ieşea de-o pâine şi de-un fel de fasole, ori de varză, ori de cartofi şi iarna aveam şi-un purcel. Locuiam, şi tata şi mama locuiesc şi acum, pe şoseaua Pantelimon, într-o casă mică cu două odăi şi cu o curte, a mamei. N-a înţeles nimeni cum o fată cu astfel de zestre a luat un astfel de bărbat. O fi fost frumos, cine ştie?! Băţos însă era, odată, într-o iarnă care umpluse toată şoseaua de nişte nămeţi mari cât tramvaiele, ne-am înghemuit toţi într-o odaie şi pe-ailaltă am închiriat-o unui student, sau nu ştiu ce era, că toată ziua citea. Şi la început, când venea vremea mesei, îl vedeam cum lăsa cărţile, se îmbrăca şi ieşea, dar după un timp am băgat de seamă că la întoarcere aducea doar o pâine şi a doua zi mânca pâinea aia goală, şi abia pe urmă se îmbrăca şi ieşea. Mama se înţelesese cu el ca pentru încălzit să mai dea ceva, dar pesemne

că n-avea, de era frig la el în odaie, se făceau flori groase de zăpadă la geam. Tata stătea pe patul care pentru el era prea înalt, îi atârnau picioarele în bocanci fără să atingă podeaua, în flanelă, şi fuma la căldură, în timp ce plita ardea şi fasolea umplea odaia de miros de fiertură. Nu ştiu cum ungea mama fasolea, că pe urmă ceva aşa de bun n-am mai mâncat, în orice caz, într-o seară intră ca de obicei chiriaşul nostru, scoate din buzunar un portofel şi-i dă mamei o hârtie să-i ia şi lui o pâine a doua zi. Tata, uitându-se la farfuria în care mama taman turna ciorba, se chiorăşte la el şi îl aud că îi spune mârâind: „Cine mănâncă tot timpul numai pâine goală… se tâmpeşte la cap!" Ai fi zis, auzindu-l, că murea de poftă să-l ţină pe urmă lângă el pe student, să-l facă să înghită în sec, să se înveţe minte să mai fie ceea ce era, cu cărţile lui, când putea trăi foarte bine şi făcând ciurele. Dar studentul parcă nici nu l-a auzit şi nici nu s-ar fi putut spune că îi era gândul la mâncare, cât a stat la noi nici n-a slăbit şi nici nu s-a văzut că îi păsa că mânca numai pâine goală.

IV

Când să fi fost ziua aceea care îmi vine în minte mereu? Câţi ani să fi avut? Optsprezece? Nouăsprezece? Era în orice caz într-o după-amiază de sfârşit de vară sau început de septembrie, sau poate că nu era, dar astfel de zile au în ele nemişcarea unei zile de vară şi lumina aceea a zilei de toamnă care de bogată ce e opreşte parcă pe loc trecerea timpului. Toamnelor cărora li se spun lungi li se spun aşa şi din pricina acestor zile care se ţin lanţ, dimineaţa niciun nor, la amiază soarele

dulce care nu te goneşte în casă la umbră, după-masă cer mereu senin şi pe seară asfinţitul lung, cu înroşirea cerului şi aprinderea acoperişurilor… Am văzut asta de atâtea ori, că mă gândesc câteodată dacă aceste după-amiezi şi asfinţituri nu s-au îngrămădit de fapt în amintirea mea într-una singură din pricina lucrurilor care s-au petrecut din întâmplare într-o astfel de zi? Ei şi? Ce importanţă are dacă s-a întâmplat aşa sau nu? De ce, de pildă, din atâtea dimineţi câte am trăit aici şi mi-au bătut ani de zile în fereastră, nu s-a ales niciuna pe care să n-o pot uita? Geamul meu de aici dădea exact spre răsărit şi verile, mai ales, mă sculam odată cu soarele.

Şi cu toate acestea, adică cu toată această siguranţă care începe să mă lege de trecut, amintirea mea dă târcoale, dibuie şi niciodată nu are puterea să scoată la suprafaţă toată lumina acelei după-amiezi. Fiindcă unele dintre gesturile mele de atunci le înţeleg bine, dar altele îmi rămân străine. Totuşi erau ale mele. Îmi spun de pildă că eram vesel şi că de aceea stând acolo, pe acoperişul acelei biserici, cântam. Dar mi-e greu să văd de ce aş fi putut fi atât de vesel, cu atât mai mult cu cât meşterul cu care lucram mă înjura să tac din gură şi să fiu atent să nu-mi alunece cumva piciorul şi să cad, fiindcă pilaf mă fac când o să ajung jos… În realitate, de atunci şi până… m-am uitat totdeauna curios în hăul care se căsca sub picioarele mele, mă miram cum se făceau lucrurile de mici şi ce întins şi gros era pământul văzut de la înălţime.

Mă îndemnase tata să mă fac vopsitor zicând că tabla plouă şi ninge peste ea şi dă repede jos văpseaua, ai totdeauna de lucru. Şi m-a trimis cu un meşter pe acoperiş. De ce n-o fi vrut el să mă facă şi pe mine ciurelar? O fi bănuit din vreme că n-o să vreau, cum n-a vrut nici frati-meu, sau poate că şi-o fi dat seama că într-o bună zi s-ar putea să nu mai cumpere nimeni o astfel de marfa care avea

să se găsească lesne în prăvălii? În orice caz faptul de a umbla sus pe acoperişurile caselor mi-a plăcut aşa de mult, că am înţeles că asta e pentru mine ceva de care n-o să mă las toată viaţa. Să fi fost din pricină că în toţi acei ani ai copilăriei mele umblasem cu capul în jos şi nu văzusem nimic? Şi că deodată, pentru întâia oară, de voia mea, ridicasem fruntea şi văzusem? Când am început pe urmă să mă laud cu meseria mea faţă de cei care de pildă erau ucenici cizmari… să stai mereu cu fundul pe un scaun scobit cu trei picioare şi să miroşi mirosul picioarelor altora lăsat în căpute sau să te chiorăşti cu ochii la ac, la croitorie, şi altele, ca picolo într-un restaurant, ajungi să te îmbolnăveşti de varice servindu-i pe alţii, nu ştiu de unde dracu le aflasem pe toate, sau să-i razi pe alţii, îi mai şi tai la gât, te dă pe urmă patronul afară cu picioare în… ei şi ce, mi se răspundea, mare brânză, ce vezi tu de pe un acoperiş vede oricine vrea când se urcă într-o casă cu etaje şi se uită pe fereastră, sau iese pe-un balcon. Şi pe urmă tu cinci câştigi şapte mănânci, ce-ţi rămâne pune bine, să-ţi ajungă şi la anu, voia adică să spună că n-o să am un câştig sigur, că o să am zile când o să mănânc mai mult decât o să câştig, şi n-o să pot să-mi fac economii. Nu-mi păsa mie atunci de economii, dar a doua zi i-am spus meşterului ce mi-a zis ăla şi că vreau să mă uit de pe balcon să văd de-acolo cum e. Meşterul m-a înţeles şi numaidecât mi-a spus că „nu e acelaşi lucru”. Ţinea şi el la meseria asta şi când ne-am dat jos îl văz că-i spune administratorului blocului care ne angajase că vrea să vadă ceva, i se pare lui ceva ciudat la marginea acoperişului şi că trebuie să se uite pe dincoace dintr-un balcon. Am intrat pe lângă un apartament printr-un culoar de serviciu şi am ieşit pe balconul respectiv; nu numai că nu era acelaşi lucru, dar nici nu se compara, ce vedeai de-acolo, cu cerul care îţi stă deasupra capului şi de jur-împrejur nu mai e nimic de care să te sprijini

sau să-ţi acopere spatele. Eu zic că omul e rudă cu păsările, altfel i-ar fi frică să meargă cu tălpile pe-un acoperiş înclinat fără să se ţină de nimic (cum mergeam eu cu meşterul), şi nu numai să nu-i fie frică, dar să-i vină şi să nu mai plece deloc de-acolo, să doarmă pe el şi numai din când în când să se dea jos… E adevărat că i se făcea şi meşterului nu ştiu cum când mă vedea că mă apropii de tot de margine şi stau aşa în picioare la o palmă de buza acoperişului… Jos era golul, se vedea trotuarul de ciment sau pământul curţilor, şi oamenii mici, apărea câte-o muiere cu mâna streaşină la ochi speriată de vederea mea. „Mă, ăsta, Călinescule, îmi şoptea meşterul, parcă ar fi vrut să nu mă sperie şi să nu fac vreun pas greşit (fiindcă asta e totul, să nu faci vreun pas greşit, fiindcă atunci te-ai dus), pe mine mă chema Călin Surupăceanu, dar aşa îmi spunea el mie, Călinescu, cum alţii pe urmă nu-mi spuneau Surupăceanu, ci numai Suru, ca pe cai, auzi tu, zice, nu te mai da şi tu aproape în picioare, stai dracului jos, că nu pot să mă uit la tine.” „De ce meştere, ţi-e frică?” „Nu mi-e frică, zice, ştiu că nu cazi, când eram şi eu ca tine de şaisprezece ani tot cam aşa făceam, dar acuma nu ştiu de ce când văz că te-apropii aşa de marginea-aia parcă m-apucă cineva cu mâna de alea două cu care te-a făcut şi pe tine tac-tău şi mi le strânge…” „De ce, meştere?” îl întrebam, fiindcă îmi plăcea cum vorbea, sau nu ştiu dacă chiar cum vorbea, îmi plăcea de el tot, cum se răstea la mine fără motiv şi ridica şi mâna cu pensula şi mie nici nu-mi trecea prin cap să mă feresc fiindcă ştiam că n-o să dea. Mi se părea pe atunci că simpatia meşterului pentru mine era ceva cu totul obişnuit şi normal şi că în general această căldură care nu se arăta cu adevărat asupra mea sau mai bine zis care se arăta pe dos şi ştiam de pildă când se răstea la mine răguşit de furie şi mă ameninţa că o să mă spună tatei, că n-o să mă spună orice-aş fi făcut, şi că niciodată mâna lui ridicată n-o să cadă asupra

mea, chiar dacă m-aş fi apucat de pildă să vărs de sus de-acolo de unde eram, văpseaua în capul celor care treceau pe drum, cum mi s-a şi întâmplat la un moment dat din greşeală, această căldură aşadar mi se cuvenea sub toate formele care se arătau, fără să mă gândesc să-i răspund neapărat printr-o căldură asemănătoare. Nici n-aş fi ştiut cum! „Mă, Călinescule (pironindu-mă cu nişte ochi albiţi de furie), o să iau eu acuma restul din ce-a mai rămas pe fundul oalei ăleia şi o să ţi-l torn în cap ca să vadă lumea după culoarea văpselii care o să-ţi rămână încleiată în păr, cât eşti de prost!" „Nu-i nimic meştere, i-am răspuns, parcă nu mă duc să mă spăl?" „Vezi cât eşti de aiurit? Crezi că te mai spală dracu când ţi-o intra văpseaua la rădăcina dovleacului ăla pe care îl porţi între urechi!" „Mă duc şi mă tund, meştere!" „Vezi să nu te tund eu cu o maşină numărul trei, să mă ţii minte multă vreme!" Această căldură a lui mi se părea a firii, că aşa sunt toţi oamenii (chiar şi tata o avea de zile mari, la Crăciun şi la Paşti şi din când în când şi duminica sau în zilele când se întorcea mai devreme din oraş fără ciurele, când le vindea şi el mai uşor, fără să bată prea multe străzi, spre deosebire de zilele când se întorcea seara târziu cu o parte din ele în spinare nedate; atunci era scârbos ca un câine pe care tu vrei să pui mâna şi el *ham!* al dracului şi-nfige colţii în ea) şi că şi mai târziu cât o să mai trăiesc o să am parte de căldura asta, aşa credeam. Nu ştiam pe atunci că pe măsură ce te faci mare oamenii îşi închid faţă de tine încetul cu încetul sufletul şi că această căldură nu se revarsă din ei decât faţă de copii şi că restul e dat muierilor lor şi prietenilor, cine are norocul să-i aibă.

V

În orice caz a avut dreptate tata, am prins repede chestia asta, şi câştigam, oricât de mirat eram, bani. Şi nu atât cât spuneau ăia, cinci câştigi şapte mănânci, şi ce rămâne pune bine, chiar puneam şi îmi făcusem costumele… Fiindcă toată viaţa până atunci umblasem desculţ şi dezbrăcat, în afara iernilor când tata scotea dintr-un cufăr nişte pantofi ai lui mai vechi şi mi-i dădea. Mă săturasem de pantofii lui vechi care musteau, îi aruncai peste gard. Tot pe atunci frati-meu se însurase şi îşi deschisese croitorie proprie în odaia din faţă, dinspre drum, îşi pusese chiar şi firma respectivă şi curând îşi făcu o odaie a lui lângă casă. Tata ţinea mai mult la el decât la mine, deşi se spune că părinţii ţin mai mult la ultimul născut. Nu ştiu ce-avea cu mine, mă mârâia mereu că uite alde frati-tău a făcut şi a dres, a mărit casa, tu nu eşti în stare, o să-ţi cheltui toţi banii la biliard şi pe muieri.

Vorbea prostii, în viaţa mea nu luasem în mână tacul într-un biliard, iar cuvântul „muieri” nu-mi spunea mai mult decât ceea ce vedeam, adică femei cu fuste mari, cu copii şi bărbaţi, văzându-şi fiecare de treburile lor, ce-aveam eu cu ele şi ele cu mine? Dacă ar fi spus fete, da, fetele îmi plăceau, mă uitam la ele ceasuri întregi, duminica, cum trec pe stradă şi când mă duceam la seratele care se dădeau la Filatură, unde erau multe şi dansam cu ele. Filatura nu era departe de noi şi când n-aveam de lucru o luam într-acolo la ora de ieşire şi mă uitam la ele de peste şosea de la nea Gică, un prieten al lui frati-meu, care avea un magazin al lui de tinichigerie… La ora când veneam eu era de mult închis, nea Gică era mâncat şi ieşeam amândoi în curte, în grădiniţă, la umbra salcâmului şi jucam table. Nea Gică însă era şi mare biliardgiu şi pesemne că de-aici mă judeca tata, muierile care ieşeau cu sutele de pe strada aceea care da drept în porţile Filaturii, biliardul de

la nea Gică, crezând că mă luam după el şi jucam şi eu acolo unde se ducea el.

De unde ştiu oamenii că marile primejdii ale vieţii sunt legate două câte două, una propriu-zisă, care e, plus femei? Femeile se lipesc de toate: vin şi femei, scandal şi femei, bani şi femei… Foarte rar se zice de câte unul: Femeile o să-i mănânce capul. Dar şi atunci se are în vedere nu numai că o să-ţi toace averea să le îmbraci, dar că şi tu o să capeţi cu această ocazie de pildă patima risipei şi a petrecerilor de care n-o să te mai laşi până la ruina totală, sau o să te apuci să furi pentru ele, sau să omori pe cineva şi să ajungi la puşcărie. Tata nu avea în el ceea ce avea de pildă meşterul meu, adică ştiinţa asta de a te face înţeles când spui ceva fără să foloseşti prea multe cuvinte. Nici el nu folosea prea multe, dar nu se înţelegea nimic. De ce mă pisa el mereu şi de ce şi lui frati-meu i se părea că aşa e normal? Le cunoscuse el, tata, pe aceste femei cu care mă tot speria? Îi topise vreuna averea pe care n-o avusese şi în statura lui de pitic zăcuseră vreodată patimile pentru care mă tot bârâia la cap ori de câte ori voiam şi eu să mai stau pe-acasă şi să mai vorbesc cu frati-meu şi cu mama? Nu l-aş fi crezut orice-ar fi zis! Dar nici nu înţelegeam cine îi băgase lui în cap că o să-mi cheltui toţi banii la biliard şi pe femei. Fiindcă una e să te iei după ce poate să zică cineva la un moment dat şi tu să crezi o vreme că e adevărat şi alta e să vezi cu ochii tăi că nu se cheltuie niciun ban în felul ăsta. Dar parcă tata mă credea? „Vino şi vorbeşte cu meşterul, îi spuneam, pe el îl cunoşti, vă duceţi şi beţi bere împreună, să-ţi spună el cât am câştigat şi dacă n-o fi aşa, înseamnă că sunt eu mincinos.” „Şi ce dacă eşti tu mincinos”, zicea. „Cum ce dacă sunt mincinos?” „Aşa, eşti mincinos!” „Mincinoşi sunt alţii care vorbesc fără să ştie”, spuneam eu cu sângele în obraji şi mă aşteptam să iasă mare scandal, dar în mod ciudat nu ieşea, tata îşi îmbrăca înjurând flanela albă

(abia mai nimerea mânecile de enervat ce era), trecea pragul cu pasul lui de pitic, ridicând mai sus decât noi piciorul, şi pierea spre bucătăria de vară unde îşi ţinea acum fiarele vechi şi belciugele, fiindcă după război prinsese mania asta, aduna tot ce era de fier. „Ehe, zicea, să vedeţi ce-o să fie, nimic n-o să se mai găsească. Un lacăt o să fie o avere.” Şi aduna tot felul de broaşte, de mânere, de piroane, le îngrămădea acolo în colţul bucătăriei. „Fiindcă o să vină vremea să nu mă găseşti un cui! O să-şi facă oamenii cuie din lemn! Ce fel de cuie o să fie şi alea, se mira tot el, cum dracu o să le bată, cu sula ca într-o pingea! Cine o să mai aibă şi sulă!” începea să răscolească între ele multă vreme şi până la urmă pleca cu ceva în mână, vreun ivăr galben sau cine ştie ce cleşte sau lamă de ferăstrău. Se lăsase de ciurele, negustoria asta îi mersese foarte bine în anii războiului fiindcă bucureştenilor începuse să li se dea pâine cu mălai şi pesemne că nu le plăcea şi preferau să-şi cumpere singuri faina direct de la ţărani să facă pâine şi aveau nevoie de ciurele s-o cearnă. În afară de asta, îl ajuta acum pe frati-meu la atelier, îi pregătea cărbunii pentru maşina de călcat, se ducea pe la clienţi cu costumele…

Foarte târziu, şi numai după ce am băgat de seamă că nici frati-meu nu prea mai voia să vorbească cu mine am înţeles că eu făceam ceva care nu plăcea nimănui, nu numai tatei şi mamei şi lui frati-meu, dar nici măcar vecinilor, care erau la curent şi cărora ar fi trebuit să le fie indiferent cum trăiam eu. Ei, uite că nu le era! Şi de la unul dintre ei a trebuit să aflu despre ce e vorba. Că de ce ţin banii la mine! Banii pe care îi câştigam! De ce îi ţineam la mine în buzunar, în portofel, în loc să-i dau tatii. Când am auzit, am intrat peste el în odaie, m-am dus la dulap, mi-am scos haina cu banii, i-am luat pe toţi care îi aveam şi am început să strig: „Na bani, să fie ei ai dracului care are nevoie de ei, de-aici înainte nici să nu mai vorbeşti

cu mine, să te duci direct la meşter să-ţi dea partea mea, să faci ce vrei cu ei, să strângi potcoave de cai morţi şi să deschizi cu ele o prăvălie. Până la armată! Şi după ce mă liberez, adio!”

Şi i-am aruncat, tot ce aveam, în cap, în poală, pe pat, pe jos, şi am ieşit înjurând. Nu ştiu la ce m-am gândit atunci când am spus adio, că o să plec de-acasă şi n-o să mai vreau să ştiu de el, sau doar că începând cu întoarcerea mea din armată o să consider că nu mai are nimeni niciun drept asupra mea şi n-o să mă mai simt obligat să-i dau lui socoteală? Mai degrabă asta, dar el a înţeles ailaltă şi s-a speriat, seara la masă, şi el şi frati-meu au încercat să mă împace. Mama nu se amesteca fiindcă nu ştia care ce-o să ajungem şi care e mai bun dintre noi să aibă grijă şi de ea când o îmbătrâni. Că, zise ea, doar nu mă învaţă nimeni să stau cu ochii pe foc, tac-tău are şi el grijă de tine, nu la el se gândeşte, ci tot la voi. Sigur că da, îi luă frati-meu vorba din gură, dar ce credeam eu, că are tata nevoie de banii mei? Dar mâine poimâne vreau şi eu să mă însor şi unde-o să stau? Nu trebuie să-mi fac şi eu o odaie? Şi cine să-mi ţină banii, un străin? Ţi-i ţine, nu ţi-i mănâncă. Îţi bagă într-o zi cineva mâna în buzunar, ce rost are să rămâi fără ei cine ştie din ce prostie pe care oricine poate s-o facă, nu numai tu! Tata, care nu ştia să vorbească mult, dar nici când vorbea puţin nu se înţelegea nimic, îl lăsă în felul ăsta pe frati-meu să-i dea înainte şi abia la urmă zise şi el ceva, mă întrebă dacă nu era aşa! „Da, da, răspunsei eu cu un sfert de ureche, aşa e, poimarţi!” Rămaseră toţi tăcuţi. Poimarţi ce? Adică credeam că tata n-o să-mi dea banii înapoi, sau ce? „O s-o fac pe numele tău, mă, nenorocitule”, zise tata holbându-se la mine. „Şi ce dacă o faci pe numele meu?” „O să fie odaia ta.” „Aha!” făcui eu cu gura mare, şi pe această neîncredere a mea pe care de fapt n-o aveam m-am despărţit eu de ai mei, fiindcă acum îmi aduc aminte, n-a trecut mult şi a venit apoi

ziua aceea… Am uitat că eu nu le spusesem ce înţelesesem prin acel adio, şi în toţi anii care au urmat ei au crezut că din pricina asta am plecat eu de acasă şi din Bucureşti, fiindcă mi-au zis ei să le dau lor să-mi ţină banii şi eu n-am vrut…

VI

Cu toate că era după-amiază, în minte îmi veni acum că în ziua aceea parcă răsărise soarele. De fapt, era gata să apună. Ce se întâmplase? Începea viaţa mea? În orice caz, era ca şi când aş fi deschis pentru întâia oară ochii. Mă trezeam cântând. „Mă, Căline, zicea meşterul, mai taci din gură, că dacă îi dai înainte aşa, o s-o faci pe fata aia care se uită de trei zile la tine să cadă jos de la fereastră!” „Care fată, meştere?” „Uite, aia de colo, de la mansardă.” Dar câte mansarde nu erau în jur şi meşterul nu se uita la niciuna. Şi ca să nu râdă de mine, mi-am spus că nu trebuie să ridic fruntea şi să nu mă uit nicăieri şi mai ales să nu mă opresc din cântat.

Eram pe turla unei biserici de pe strada Armenească, nu ştiu dacă nu era chiar biserica Armenească, după nume. Meşterul găsea locurile, era ultimul lucru pe care îl mai aveam de învăţat de la el şi pe care nu voia, sau în orice caz nu se grăbea să mi-l spună: cum îi găsea el pe cei care aveau nevoie să-şi văpsească acoperişurile, sau cum îl găseau ei pe el. „Te duci şi întrebi, mă, Călinescule, zicea meşterul, n-aveţi nevoie să vă fac cutare lucru sus pe casă?” „Da’ ce, meştere, sunt ţigan cu bidineaua, să umblu după spoit?” „Şi ce, ţiganii nu sunt şi ei oameni?” „Să fie la ei în cartier, meştere!” „De ce, mă, Căline, erau boieri care când dădeau de câte o florăreasă, cheltuiau

averi s-o îmbrace şi s-o încalţe.” „Erau nişte nenorociţi, meştere.” „De ce, mă? Eu am citit chiar într-o carte tipărită pe hârtie, nu să zici că vorbeşte cine ştie ce prost din gură la un pahar de vin, că un boier a pus una goală pe o grămadă de struguri în pivniţă şi după ce a… s-a apucat pe urmă şi a scos vin din strugurii ăia storcoşiţi şi a pus vinul la păstrat. Bea aşa din când în când câte-un păhărel, să prindă viaţă. Şi cică a trăit mulţi ani!” „Băga-l-aş în… mă-sii, meştere, şi pe el şi pe-ăla care i-a tipărit cartea”, i-am răspuns eu şi am scuipat peste acoperiş de greaţă ce mi se făcuse. „Mă, da’ scârbos mai eşti, mă, Căline, tu nu ştii că…” Şi meşterul începea să-mi spună porcării, dar eu nu-l mai auzeam, însă în felul ăsta mă ducea el cu vorba ori de câte ori îi ceream să-mi spună cum face rost de clienţi şi cum se tocmeşte, fiindcă astea erau două lucruri pe care nu ştiam cum să le fac şi mă ţineau legat de el, nu că aş fi vrut să-l las, dar mi se părea aşa de greu, că îmi închipuiam că o să treacă mulţi ani până o să învăţ şi eu. Or, planul meu era să nu mă prindă armata fără să ştiu bine o meserie, fiindcă în lipsa ta câte nu se întâmplă în viaţă şi cine îmi garanta mie că meşterul n-avea să se lege de altul, sau cine ştie din ce aiureală să se certe cu tata şi drept răzbunare să se despartă şi de mine. „Mie îmi place fata să fie îmbrăcată în alb, meştere, ca rochiţa rândunicii, i-am mai spus eu atunci tăindu-i apa de la moară. Am şi eu o boală: când văd golani pe stradă, îmi pare rău că nu sunt ca Gogea Mitu, să le umplu gura cu bulion. Ăştia ne strică fetele, de le învaţă ce nu trebuie şi le umplu de boli.” „Aşa e, mă, Călinescule, ai şi tu dreptate. Numai să nu dai şi tu peste una, să te strici şi tu.” „Da’ ce crezi, că sunt călugăr, meştere? Am dat eu şi peste ce spui dumneata, dar nu mi-a plăcut, aici e toată chestia. Când am văzut-o eu că nici n-am apucat să-i spun cine sunt, ehe, zic, fetiţo, vai de tine, am crezut că e ceva de capul tău, când colo tu eşti bună de tractir, du-te acolo,

nu sta cu mine, ochi în ochi.” „Chiar aşa i-ai spus?” m-a întrebat meşterul. „Da de ce să nu-i spun?” „Eu nu zic de ce, eu sunt curios să ştiu dacă i-ai spus sau nu i-ai spus.” „Da’ de ce să-i spun, ce, eu sunt popă, meştere, zic că mi-a părut rău, asta era, i-am spus în gând. „Baremi era frumoasă?” „Era frumoasă meştere, a dracului, era gata să mă ducă, i-am luat eu aşa, o pereche de pantofi, şi i-aş mai fi luat şi altele, dar am avut noroc cu una care nu atât că mă iubea pe mine, cât o ura pe ea şi m-a dus de mână într-o seară să mă uit cum se întâlneşte şi cu altul.” „Aha, zice meşterul, şi cu ocazia asta ai prins tu boala care zici! Ce era ăla, un golan?” „Nu, de ce, era un om foarte serios, cam de seama dumitale, meştere!” „Ete-a dracului!” se miră el. Mă credea meşterul, n-avea idee sau uitase câte piroane e în stare să taie un băiat când vine vorba de fete, când în realitate era adevărată numai chestia cu rochiţa rândunicii şi încă şi aici lucrurile stăteau aşa pentru că pe toate le vedeam curate, nu ştiam eu care e floare adevărată şi care buruiana dracului. Deşi, dacă mă gândesc bine, ştiam, sau poate că acuma ştiu şi mi se pare că n-am fost niciodată neştiutor, deşi când ne uităm la un copil şi îl vedem cum se piteşte după un stâlp şi scoate singur nişte răcnete de surpriză de-ţi sparge urechile când te vede tot el, ne dăm seama cam cum am fost şi noi când eram mici şi că neştiinţa nu e ceva care nu ştii şi dacă îţi spune cineva ai aflat, ci e o stare pe care o trăieşti cu toată fiinţa ta şi nu te poate scoate din ea nicio învăţătură a nimănui. Or, eu nu mi-aduc aminte să nu fi ştiut. Dar cum? Prostiile pe care i le spuneam meşterului le auzisem şi eu de la alţii şi el, care făcea parte dintre acei alţii care le născocesc, acum le credea adevărate auzindu-le din gura mea. Nu o dată m-am pomenit mai târziu lăudând fata care ştie să dea peste cap un pahar de vin fără să facă atâtea nazuri, cu alte cuvinte femeia care ştie ce e un tractir, când în realitate singurele femei sau fete

care mi-au plăcut au fost doar cele pe care le-am cunoscut şi n-aş putea nici acum să-mi dau seama dacă purtau sau nu rochiţa rândunicii sau dacă dădeau sau nu gâlgâind paharul de vin pe gâtul lor făcut să vorbească subţire. Dar adică de ce să aibă numai oamenii mari secrete şi cei care n-au împlinit încă douăzeci de ani să nu le aibă pe-ale lor? De ce adică meşterul meu să aibă totdeauna ultimul cuvânt într-o discuţie şi eu nu, sau de ce să conducă el totdeauna discuţia şi eu să mă ţin după el ca mânzul după iapă! „Cine era, mă, aia, m-a mai întrebat meşterul, era de la noi din cartier, sau din altă parte?" „De la noi din cartier", i-am răspuns eu cu un glas rar de om bătrân, adică să-şi dea cineva seama unde am ajuns de nu mai sunt fetele de altădată, când nu îndrăzneau să ridice ochii din pământ până nu venea logodnicul ales frumos de părinţi, să-i ceară mâna de la ai ei. Şi i-am spus şi cine era, o fată destul de frumoasă şi despre care se cam şoptea că n-ar fi cuminte. Meşterul ar fi fost în stare să-mi dea peste cap cu o singură vorbă toată schelăria pe care i-o ridicasem în cazul acela, dacă nu i-aş fi spus că era de la noi din cartier şi anume cutare. Să se ducă şi să controleze. Ce era mai ciudat era cum ţineam unul la altul parcă tocmai din pricina asta, că ştiam să minţim când spuneam ceva adevărat şi cum de fapt nu ne gândeam niciodată să ne păcălim unul pe altul… În orice caz, mie mi se făcea ruşine şi a doua zi sau când ne vedeam din nou, îi spuneam: „Te-am minţit, meştere, data trecută, nu te superi pe mine, nu mi-am dat seama ce-mi iese din gură." Şi el zicea: „Nu e nimic, ia şi tu seama la vorbă, să nu te înveţi aşa, că mulţi mint din obicei prost." Asta era culmea, că el credea despre el şi eu despre mine şi amândoi unul despre altul că noi n-avem obiceiul ăsta. Şi de fapt nici nu-l aveam, dacă mă gândesc bine, dovadă faptul că mie nu mi-a rămas şi cine ştie dacă nu cumva meşterul se prefăcea că mă crede ca să mă ajute să cresc.

Ce-ar fi fost dacă, în clipa când m-am hotărât să mă opresc din cântat şi să-l controlez pe meşter dacă nu cumva se distra pe socoteala mea, că adică taci, că n-avea altă treabă de trei zile nu ştiu ce fată de la vreuna dintre mansarde şi răpită de vocea mea ar fi fost pe punctul să se arunce de la geam, dacă eu continuam să n-o iau în seamă, ar fi ajuns oare viaţa mea să se încheie la treizeci de ani? Din aer mi-au izbit mai înainte urechile nişte cuvinte, într-un moment când terminam un cântec:

Mai vino seara pe la noi, Ionele dragă!

Şi mă gândeam pe care altul să-l încep şi din pricina asta a urmat clipa când m-am oprit şi m-am uitat peste case. „De trei zile stă acolo şi-i mai arde şi de cântat. Nici nu pot măcar să mă uit la el.” Asta era o voce de femeie printre puţinele din viaţă pe care n-am să le uit niciodată, vreau să spun puţinele laude care mi-au fost aduse când mi-am dat şi eu seama că ceea ce pentru mine nu era nicio ispravă, să merg pe înălţimea aceea înclinată, pentru alţii era până şi greu de privit, în timp ce eu într-adevăr nu mai băgăm de seamă şi îmi ardea de cântat. „Eu cred că alta e explicaţia, ăsta e felul lui de a-i face curte fetei de colea de la mansardă, stă la fereastră şi se uită la el de când am venit eu.” Asta era o voce de bărbat, mai groasă, se adresa vocii de femeie şi am înţeles că stăteau amândoi pe-o terasă şi se uitau – nu neapărat la noi, dar venise pesemne ora când intrasem, eu şi cu presupusa fată de la mansardă, în vorba lor. „Dar e Viorica a noastră!”, i-a răspuns atunci femeia. După glas să fi avut treizeci sau patruzeci de ani, şi dacă e să mă gândesc la unul dintre lucrurile sigure şi pline de nostalgie ale amintirii mele, apoi asta e vocea acestei femei, clară, ondulată şi mai ales încărcată de uimire la fiecare cuvânt. „Se poate să ai dreptate, a mai zis ea, asta să fie maniera lor naturală de a vorbi de la inimă la inimă.”

Să fi fost chiar aceste cuvinte primele care m-au atins şi m-au făcut să ridic fruntea? Fiindcă din cântat mă oprisem şi ascultam cu capul în jos, lucrând fără grabă, cuvintele ciudate, de un gen pe care nu-l mai auzisem până atunci, care se spuneau, nu era nicio îndoială, chiar despre mine. Am ridicat fruntea. Şi ca într-o mare tăcere, am văzut parcă pentru întâia oară oraşul aşternut la picioarele mele. Era într-adevăr înaltă biserica aceea Armenească (de ce i-o fi spunând astfel, oare chiar să fi fost făcută de armeni numai pentru ei?) şi de acolo de pe turlă se vedeau jos de tot oamenii ca nişte copii, iar blocul de alături de peste drum, de unde auzisem eu glasurile, avea nouă etaje. Eram la nivelul mansardei. Dar nu era numai asta. Din spatele meu lumina soarele şi am văzut deodată marea de acoperişuri întinzându-se până la marginea cerului, toate liniştite şi tăcute, părăsite parcă de oameni care n-aveau niciodată treabă pe ele, lăsate în voia ploilor, a ninsorilor şi a vânturilor, singure cu puţinii grăunţi de praf care se mai puteau urca de jos spre ele cu păsările care mai ajungeau până aici dinspre câmpie, porumbei, ciori, vrăbii şi rândunici, dar niciodată de pildă berze, coţofene care prin prezenţa sau ţipătul lor să anunţe vreo vizită, vreo ştire, vreo dispariţie sau vreun gând de departe, cum povestea mama că ştia dinainte bunica ei de la ţară ziua când veneam noi pe la ea. Oamenii care trăiau dedesubtul acestor acoperişuri îi alungaseră pe aceşti vestitori şi îi înlocuiseră cu nişte sârme pe care zadarnic se certau câteodată stoluri de vrăbii şi cârâiau din când în când câte două-trei ciori; nu le mai lua nimeni în seamă glasul lor cu ceea ce aduceau ele de pe unde zburau, cei de prin aceste case mari aveau acum alte semne, şi vâjâitul vântului în horn, ţipătul lăstunilor sau culorile asfinţitului nu le mai spuneau nimic. Aici însă, deasupra, eu le mai simţeam şi ni se întâmpla câteodată să vină cu gâtul întins spre noi, drept în faţă, parcă să ne

scoată ochii că eram atât de sus, câte o pasăre cu gâtul puternic al cărei nume nu-l ştiam şi să ne dea târcoale ţipând cu o îndrăzneală de necrezut. Pe urmă se ducea şi rămâneam năuci, eu şi cu meşterul, şi nu vorbeam multă vreme după aceea.

Astăzi însă era o linişte scăldată într-o lumină care ai fi zis că e dintotdeauna şi niciodată nu va mai părăsi pământul, vor începe nişte zile fără nopţi cu un cer fără nori şi un soare fără asfinţit. „Meştere, am şoptit, ia uită-te!" Şi i-am arătat cu degetul înainte, cum stăteam cu spatele la soare şi îmi încălzea spinarea goală, deja arsă, ajunsă de culoarea tablei ruginite. „Să ştii că aşa e, zise meşterul după un timp, după ce îşi luase ochii de unde îi arătasem, un pompier prost ar da alarma şi ar lua-o la goană să se ducă să stingă acoperişul ăla." Dar eu nu asta îi arătasem şi am tăcut, nu i-am mai spus nimic. Mi-am dat seama că ceea ce vrusesem eu să-l fac să vadă nu se vedea şi dacă el n-ar fi zărit întâmplător acel acoperiş înroşit de soare, mi-ar fi fost greu să-i arăt exact locul…

Ce era?… Nici astăzi nu pot să spun, fiindcă după cum nu era de văzut, nu este nici de gândit… Era o lumină undeva în spatele unei case, în spatele unui zid plin de viţă agăţătoare, la fel de singur şi de părăsit ca şi aceste acoperişuri nesfârşite şi când mi-au căzut ochii pe această lumină uitată acolo parcă de cineva din ceruri, o fiinţă misterioasă, din nou mi-am simţit bătaia inimii, de astă dată dulce şi blândă, duioasă ca un plâns neauzit al unui copil într-un leagăn, când numai chipul lui mic se strânge şi din gât suferinţa lui nu scoate decât un sunet care nu ştii ce e, fiindcă seamănă şi cu cel pe care îl scoate el când se simte bine, care topeşte deodată totul în tine şi te face să simţi că acel copil eşti tot tu, dar care ştii, şi plânsul lui intră în tine ca al tău. Tot aşa am simţit şi eu în clipa aceea lungă, cum intră în mine această lumină, odată cu gândul că eu sunt lumina aceea şi că trebuie să mă duc să mi-o iau. Şi am

făcut o mişcare atât de bruscă să mă ridic, că meşterul mi-a povestit mai târziu că a îngheţat, că adică nu mai mi-am dat seama unde eram şi am făcut o mişcare de ridicare ca pe pământ uitând că aceeaşi mişcare acolo sus, pe clopotniţă, pe vârful cel mai înclinat la care lucrasem eu până atunci, putea să mă ducă de-a berbeleacul. Şi că totul a fost din pricina fetei, am uitat de mine zgâindu-mă la ea…

VII

Or, până în clipa aceea eu nici n-o văzusem. Abia după aceea m-am uitat. Ne despărţea hăul străzii, şi atunci mi-am dat seama că între noi nu erau nici douăzeci de metri, impresia mea era că era acolea, în aer ca şi mine, numai că ea avea în spate o clădire, o odaie la geamul căreia stătea, şi eu n-aveam nimic. „Bună ziua, domnişoară Viorica, ce mai faci?” i-am spus eu cu gândul că ea o să se mire de unde o cunosc, fiindcă nu era neapărat obligatoriu ca vocile auzite de mine mai înainte să le fi auzit şi ea, tocmai pentru motivul că eu eram în aer şi le puteam capta, în timp ce ea era aşezată în prelungirea terasei, puţin mai sus, le putuse auzi numai dintr-o parte. Ceea ce se şi verifică: fata nu răspunse nimic, semn că i se părea de neînţeles să-i ştie cineva numele şi ea să nu-l cunoască pe cel care îi vorbea astfel, prefera să tacă şi să aştepte. „Scuzaţi-mă, i-am spus eu atunci, că vă întreb ce mai faceţi, mi-a adus şi mie vântul la urechi numele dumneavoastră.” Ea se aplecă atunci mai mult peste geam şi se uită şi se pare că înţelese, văzu probabil terasa de alături şi pe acel domn şi mai ales acea doamnă, glasul ei

atât de frumos care fără să fie strigat se auzea totuşi limpede de la mare distanţă. „Mai politicos ar fi, zise ea atunci, să te recomanzi înainte de a-mi vorbi, chiar dacă ai auzit de la alţii cum mă cheamă.” „Bravo, Viorico, o urmă aproape imediat vocea doamnei, şi în aceeaşi clipă ea se răsuci în şezlong şi repetă: Bravo, draga mea, dacă aş fi mai aproape te-aş săruta, foarte frumos ai răspuns, aşa este, politeţea inimii cere să nu vorbeşti niciodată cu golanii, sub niciun motiv, chiar dacă cei din jurul tău te-ar tenta. Nu te lăsa tentată!” „Hm, făcu meşterul după ce se aşternu tăcerea în urma acestor cuvinte, ai nimerit în bară, mă, taman tu care ai boală pe golani, te făcu golan!”

Dar eu nu mă supărasem, ci, ca şi la început, mă vrăjise glasul acelei doamne care te făcea parcă să-l asculţi orice ţi-ar fi spus şi să doreşti să faci pe urmă cum ţi-a spus ea. Eram vesel. „Domnişoară, i-am spus eu atunci fetei, nu-mi recunosc altă vină decât că m-am grăbit să pronunţ numele dumneavoastră înainte să-l pronunţ pe-al meu.” Ştiam ce spun, putusem să-mi dau seama nu o dată ce înseamnă să citeşti cărţi, te miri singur cum te ajută nu numai să vorbeşti, dar să şi gândeşti. Citisem pe atunci cel puţin o sută şi nu numai din cele care se numesc *Mortul de sub scară* sau *Pata de sânge.* „Ai auzit ce i-a răspuns? şopti doamna de pe terasă, care între timp intrase şi ieşise dinăuntru cu o stropitoare în mână şi începuse să-şi ude florile. Şi să nu crezi, adăugă ea coborând şi mai tare glasul, că e o simplă galanterie! El nici nu ştie ce spune, dar e perfect în sentimentul ei!” Şi auzind-o, ca să-i fac plăcere chiar şi în sinea mea, îmi şi spuneam că aşa e cum zice ea, nu prea ştiu ce spun, străduindu-mă însă cu grijă să vorbesc mai departe frumos, ca să-i ascult pe urmă iarăşi laudele. „Aşa că, domnişoară, îmi daţi voie acum să mă recomand, Călin Surupăceanu, şi să nu mi-o luaţi în nume de rău că nu vă fac o plecăciune mai adâncă dată fiind situaţia care ar face să mă

pomenesc prea jos la picioarele dumneavoastră şi să nu mă mai scol niciodată!” Aici meşterul îşi izbi fruntea cu palma, ca şi când în viaţa lui n-ar fi auzit ceva mai şmecheresc, fata chicoti, iar domnul de pe terasă, care îi ţinea companie doamnei, râse gros: hă, hă, hă! „Perfect, zise doamna punând stropitoarea jos. Dragă Viorico, îţi spun să te fereşti: e un corupător! Dar un corupător cu inimă. După ce o să se dea jos de-acolo unde îi place să stea cocoţat, să treacă şi pe la mine să-mi văpsească marginea terasei, că tot e ruginită de când o ştiu.” „Să mă duc, meştere?” îi şoptii eu meşterului. „Parcă pot să te opresc”, îmi răspunse el cu spatele.

A urmat o lungă tăcere în care am dat ultimele pensule cu vopsea sub tălpile mele, pe acoperişul turlei bisericii, în timp ce meşterul fuma şi soarele înţepenise la un stat de om de buza asfinţitului. Mi se părea că trecuseră ceasuri de când se afla acolo şi nu se mai mişca să coboare spre scăpătat. Mi-am aruncat o privire în treacăt să văd dacă lumina mea mai era acolo. Era, de altfel ştiam că e, fiindcă o simţeam în mine… ce pot să spun acum, când nu mi-a mai rămas decât amintirea acelor… săpate ca un şanţ în sufletul meu…

De acolo, de la înălţimea la care mă aflam, îmi închipuiam că doamna de pe terasă trebuie să fie în orice caz cu totul asemănătoare glasului ei, iar fata de la mansardă o adevărată domnişoară în genul celei despre care îi pomenisem eu odată meşterului. Nu era aşa, dar n-am simţit dezamăgire, ci uimire, aşa cum mi se întâmpla când eram copil şi urmăream cu ochii mari şi cu burta la pământ, la ţară la bunica, greierele care cânta în iarbă: voiam să-i descopăr pe spinare vestita vioară al cărei sunet îl auzeam chiar eu cu urechile mele, dar nu vedeam decât o gânganie obişnuită, care mergea împiedicându-se printre rădăcinile ierbii, continuând însă să scârţâie şi

refuzând să-şi arate ochilor mei uimiţi taina cu care fusese trimis pe lume.

Tot aşa era şi doamna de pe terasă, o femeie obişnuită, să fi avut într-adevăr treizeci sau patruzeci de ani, potrivită de statură, oarecum voinică, dar fără să fie grasă, cu oase late de ţărancă, dar o ţărancă îmbrăcată cu lucruri bune, aş zice boieroaică de la ţară, dacă aş şti ce e aceea. Glasul îi rămânea parcă străin de înfăţişare şi mă uimea cât era de şoptit şi de melodios şi cum umplea în acelaşi timp cu viaţa din el tot aerul care o înconjura.

Iar fata, când am intrat peste ea, m-a izbit prin totala ei neasemănare cu ceea ce mă aşteptam eu să văd, nici vorbă de rochiţa rândunicii, primul lucru de care mi-am dat seama la ea a fost că era bătrână şi avea gura puţin mare, cu toate că în realitate bătrâneţea ei nu însemna altceva decât că ea avea douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani, în timp ce eu aveam cu trei sau patru mai puţin, iar impresia că are gura mare s-a şters chiar în minutele următoare, când am început să vorbim. De fapt, nu mai ştiu acum cum arăta cu adevărat, dacă avea în realitate gura cam mare şi acest lucru nu era vizibil decât în primele secunde când o cunoşteai, sau n-o avea şi abia după ce o cunoşteai mai bine descopereai că te-ai înşelat. În orice caz, şi ea s-a înşelat cu privire la vârsta pe care o aveam eu atunci, s-a luat după statura mea mare crezând că am cel puţin douăzeci şi cinci de ani. Am lăsat-o să creadă şi poate crede şi astăzi…

VIII

Dar ceea ce nici măcar puterea gândurilor mele de acum nu poate să descopere (şi cei ce-au cunoscut în viaţa lor nenorocirea ştiu ce putere au amintirile vieţii lor fericite) este frumuseţea ochilor acestei fete. În ei strălucea acel lucru singur care e secretul oricărei fiinţe în parte, chiar şi al unui câine… Toţi îl purtăm cu noi la lumina zilei, dar nu impresionăm cu el pe nimeni… Mişcarea ochilor era la fata asta jocul sufletului ei, fiecare clipire îţi spunea ceva care te punea parcă jos, să te apleci şi s-o iei în braţe cum culegi un copil şi îl urci apoi sus la acea înălţime a umărului tău la care încă de mic şi fără să ştie vrea şi el să ajungă cât mai repede… Aşa i se mişcau ei ochii când mi-a deschis uşa şi m-am trezit cu ea în faţă. De fapt ochii îi stăteau nemişcaţi, luminile erau acelea care tremurau, mai precis şi ochii, numai pleoapele nu clipeau… S-a tras înapoi când am trecut pragul şi acum îmi aduc aminte ce înţeles avea tremurul privirii ei: era de frică. Cum se putea să intru astfel la ea în casă? De unde ne cunoşteam? Cine ne dădea dreptul să călcăm regulile fără să ne dispreţuim unul pe altul din chiar momentul cunoştinţei? Atunci, am fost deodată sincer, gata adică să plec: „Doamna Sorana, i-am zis eu, mi-a spus că dacă faceţi cel mai mic gest că nu vreţi să staţi de vorbă cu mine, să-mi cer scuze şi să plec. Adică să nu-mi închipui că e cazul să insist, că gestul dumneavoastră ar fi numai aşa de formă.. „Are dreptate, răspunse ea şi continuă făcându-mi o declaraţie parcă cu sufletul la gură: Doamna Sorana, ţin foarte mult la ea şi ea mă cunoaşte…” Era însă prinsă mereu de aceeaşi teamă dinainte care acum parcă crescuse, după ce auzise că această doamnă, la care ea ţinea foarte mult, ştia că eu o să îndrăznesc să vin şi să-i bat la uşă… „Intraţi”, zise ea, deşi eu intrasem şi în aceeaşi clipă puse mâna pe-un scaun, singurul pe care îl avea, îl săltă de la locul lui şi îl duse undeva

mai la distanţă, lângă fereastra de la care făcuse cunoştinţă cu mine mai înainte, să mă aşez adică pe el şi să înţeleg că mă primeşte.

Mă aşezai şi, fără să ştiu de ce, începui să-i povestesc despre vizita mea pe terasa doamnei Sorana şi râsei. Ea nu înţelese veselia mea. Mă încurcai, pricepând că n-aveam de ce râde de această femeie şi că Viorica n-ar fi înţeles nici dacă eu personal aş fi avut cu adevărat ceva cu ea. Mă hotărâi că nu trebuie s-o vorbesc decât de bine, deşi glasul ei care îmi plăcea atât de mult mă îndemnase să încep a povesti despre ea râzând. Intram parcă în pielea altcuiva, care acest altcineva ar fi râs. De ce? Aşa, cum râd proştii când văd ceva ce nu înţeleg şi aici trebuie să spun că nu puţini ani din viaţa mea am trăit în pielea unui prost, mai ales când mai întâlneam şi alţi proşti şi aici iarăşi trebuie să spun spre dezvinovăţirea mea că numărul lor este foarte mare. Ne plac proştii, ăsta e un fapt, dovadă că, după ce mă simţisem atât de inteligent acolo sus pe clopotniţa bisericii, acuma nu puteam rezista să fiu prost şi am început să râd, povestind de acel domn, după ce îmi dădusem seama că de doamnă nu mai puteam.

„Vrea să-mi schimbe meseria, he, he, că cică la ora de faţă nu acolo trebuie să stau eu şi să dau cu bidineaua (auzi, bidineaua, mă confundă cu spoitorii!), de ce, îi zic, ce deosebire e între ora de faţă şi ora de ieri sau ora de mâine. E bărbatul ei?” „De ce?” mă întrebă domnişoara Viorica. „Păi, fiindcă ea a sărit atunci şi a strigat: Dănuţ, zice, lasă băiatul în pace, lasă-l aşa nestricat, că sunteţi destui voi care credeţi că le ştiţi pe toate! He, he, şi Dănuţ ăsta era un vlăjgan mai solid ca mine şi ea îl mângâia cu ochii… E fi-său?” „Doamna Sorana are mulţi prieteni care ţin la ea şi o vizitează, au dat-o afară de la teatru că n-a vrut să joace în piese comuniste. Dar are pensie!” „Vasăzică nu e bărbatu-său!” am spus eu râzând mereu. „Nu, doamna Sorana n-a fost măritată niciodată şi acum

a hotărât singură să nu mai aibă de-a face cu bărbaţii!” „Păi, văz că are!” „N-are!” „Atunci ăsta era unul camuflat!?” „Cei care vin la ea sunt doar prieteni.”

Am simţit iarăşi că trebuie să cred acest lucru şi, plictisit, m-am întors la acel domn pe care simţeam o mare plăcere să-l iau în balon (singura dovadă de inteligenţă în ochii unui prost nu este luarea în balon?). Ţineam atât de mult la meseria mea, că mi se părea cu adevărat un lucru foarte hazliu să vină unul să-mi spună că nu fac mare brânză umblând pe acoperişuri cu oala cu văpsea după mine şi că mai bine aş face dacă m-aş duce cu el, să mă înveţe el alta. „Asemenea calităţi, zice, îmi trebuie mie, să te urci la o sută de metri înălţime fără să tremuri şi să lucrezi la voltaj, cu calificare înaltă!” îmi trebuie mie voltaj, când eu câştig singur şi nu-mi pasă de nimeni! „De ce râzi?” m-a întrebat fata iar, foarte nedumerită, uitându-se la mine parcă speriată.

Parcă nici nu auzise bine ce-i povesteam, şi nici nu mai înţelegea dacă băiatul din faţa ei era acelaşi cu cel de mai înainte, care ştiuse să dea răspunsurile lui aşa de bine, că o hotărâse apoi, când bătusem la uşa ei, să mă primească, sau mă înlocuise un şmecher oarecare? Atunci am întors capul spre fereastră şi am căutat în tăcere zidul uitat cu lumina mea pe care o părăsisem fără să-mi dau seama şi de care mi-am amintit deodată cu un ciudat regret. Tot atunci am văzut şi cât de nerod era dispreţul meu pentru celelalte meserii de care îmi vorbise acel domn, fiindcă în realitate n-am râs deloc când el a început să-mi vorbească ce s-ar întâmpla cu mine dacă aş lăsa pe seama altora acoperişurile mele şi m-aş duce după el. „Ce eşti tu? m-a întrebat el. Nu eşti nimic, în timp ce tinerii de seama ta au pus mâna pe pistoalele cu aer comprimat şi găuresc munţii. Acolo e locul tău şi pe urmă la şcoală, să ajungi cineva, nu să stai cu boşorogii care nu sunt în stare decât să dea cu o

bidinea pe o tablă. Aruncă bidineaua, ia-ţi ziua bună de la fraţi şi surori şi vino cu mine să construim o altă lume, fiindcă asta în care am trăit până acum nu e bună. Nu e nevoie să ştii tu de ce, dar ce trebuie să ştii neapărat e că ăsta e ceasul tău cel mare, dacă îl scapi nu e numai că ai să rămâi un om care nu ştie nimic, dar o să se uite toţi de seama ta la tine ca la cel mai prost dintre ei şi partea interesantă o să fie că n-o să ai ce să le răspunzi. Nu lor, a strigat acest domn când a ajuns cu vorbele lui până aici, *ţie* n-o să ai ce să-ţi răspunzi, că ţi s-a ivit ocazia şi ai scăpat-o şi că ai fost chemat să construieşti o lume nouă şi ai fugit pe acoperiş." „Dane, a zis atunci doamna Sorana, în picioare cum era, ducându-şi brusc mâna în jos încât te-ai fi aşteptat că o să-l dea afară, când de fapt cuvintele ei erau blânde ca o rugăminte. Când ai să înţelegi, dragul meu, că omul e dintotdeauna şi va rămâne însetat de o viaţă deplină?" „Ce viaţă deplină o mai fi şi asta, să vopseşti o bucată de tablă!" a zis atunci acest domn furios de parcă ar fi fost jignit. „Dragul meu, eu te stimez pe tine pentru cinstea ta, nu pentru ideile tale care sunt în realitate ale lui Karl Marx. Cinstit este să spui că se face o experienţă nouă, şi nu că se construieşte o lume nouă. O lume nouă nu se construieşte pe ură!" „Asta e ceva trecător, răspunse el supărat, ce te legi mereu numai de asta?" Mâna care se lăsase în jos a doamnei Sorana se ridică deodată spre cer împreună cu râsul ei care fu lung şi ciudat, cum nu mai auzisem până atunci. M-am oprit din văpsit şi mi-am răsucit privirea spre ea, curios să aud ce-o să urmeze după acest râs al ei ca un chiot: „Eu, a strigat ea, eu sunt vinovată că doar pomenesc de această ură, în timp ce tu iei parte la ea şi îţi spui: Nu e nimic! E ceva trecător! E ca şi când te-ai apropia de băiatu-ăsta şi i-ai da brânci dincolo de această terasă, în vid, şi i-ai striga din urmă: Nu e nimic, e ceva trecător! O, Doamne!" Şi aici ea îşi duse deodată mâinile la ochi şi gemu. Nu mi-aş fi

închipuit până atunci că femeia, ca gen, poate să ajungă până acolo încât să mă uluiască prin cuvintele şi mintea ei înaltă. Parcă se urca pe un piedestal. Şi auzind-o gemând astfel i-am dat dreptate cum n-am dat dreptate la nimeni, deşi habar n-aveam despre ce era vorba, îmi intrau în cap cuvintele ei cu o claritate absolută, dar nu ştiam ce se ascunde în spatele lor. M-am uitat atunci la acel domn să văd ce-o să zică. Arăta posomorât şi l-am auzit cum spune tot furios: „N-am inventat noi nici clasele şi nici ura dintre ele! Ele există.” „Şi voi le proslăviţi, spuse doamna Sorana uluită, le ridicaţi în slăvi, ca pe-o nouă religie! Religia urii! Şi pe ea vreţi să construiţi o lume nouă! Ha, ha, ha!” Formidabil cum putea să râdă! Cu toată fiinţa ei, ca şi mai înainte, când gemuse de o suferinţă al cărei înţeles îmi scăpa.

Terminasem văpseaua şi i-am spus că o să trec a doua zi să-i fac şi restul terasei, de fapt mai aveam, dar am lăsat vasul acolo, să mai vin şi a doua zi s-o mai aud vorbind… „Doamna Sorana, i-am spus, aş vrea să mă spăl pe mâini, cum putea aş face!?” „Nu te supăra, mi-a răspuns, că n-o să-ţi dau voie în baie, dar o să-ţi torn eu apă aici, lângă gura de scurgere.” Era o femeie simplă, dar nu aşa cum era simplă madam Dumitrache, prietena mamei, care se uita parcă speriată la mine când mă vedea în zori la cişmea că mă spălam râzând. Fiorii apei mă făceau să mă sclifosesc aşa. „Ce e, madam Dumitrache, ce te uiţi aşa la mine?” „Nu râde de dimineaţă, mă, băiatule.” „De ce, coană mare?” „Tu nu ştii că nu e bine să râzi de dimineaţă?!” Numai de-astea auzisem eu până atunci de la femeile care, nemaifiind tinere să vorbească despre băieţi sau copiii lor mici, cădeau ori în doaga dusului la biserică, ori în tot felul de superstiţii. „Dumneavoastră vă duceţi la biserică, doamnă Sorana?” am întrebat-o eu în timp ce mă spălam. „Dacă mă duc la biserică! He! a făcut ea, auzi ce mă întreabă!”

Parcă aş fi întrebat-o dacă mănâncă şerpi prăjiţi! Mi-a turnat mai departe apă în pumni până m-am spălat bine şi nu mi-a răspuns.

IX

Unii spun că fericirea trece fără s-o ştim şi nu aflăm de ea decât după ce am pierdut-o. Dar cum se face că tânjim după ea dacă n-am şti când suntem fericiţi, că suntem? Pe alţii i-am auzit spunând că din viaţa noastră numai suferinţa persistă, bucuriile se duc. Eu cred că suferim nu pentru că fericirea s-a dus, ci dimpotrivă, că e în noi, dar întoarsă în negativ, ca la clişeele fotografice, şi ne uităm la ea şi ne chinuim să-i mai vedem adevăratul chip. A mea a venit punând mâna pe mine cu o mare putere, iar eu ştiam perfect de bine ce nume avea ceea ce trăiesc eu. Simţeam însă în acelaşi timp că sunt smuls din ceva care n-avea să se mai întoarcă şi de aceea m-am uitat cu un regret ciudat pe fereastră, căutând zidul acela unde eu văzusem lumina mea. Inima îmi bătea cu o violenţă liniştită şi o mare tăcere se aşternuse în odaia în care mă aflam singur cu o fată necunoscută. Mă uitam însă zadarnic pe geam, crezând că o să mă liniştesc şi n-o să se întâmple nimic. Ce era? Ştiu bine; au fost cuvintele ei, mi-aduc perfect aminte: De ce râzi?

Şi am încetat să mai râd, ca la o comandă de neînţeles. În aceeaşi clipă inima a început să-mi bată, făcându-mă să văd astfel adevăratul sens al prezenţei mele acolo. Eram în odaia unei fete, singur cu ea! Revenind în odaie cu privirea, am dat de ochii ei care parcă nu se mai închideau şi care, speriaţi, aruncau acum asupra mea marea

răspundere a acelei clipe, după ce o declanşase privindu-mă neclintit ca două mari oglinzi în care ea pierea şi mă vedeam numai pe mine. Şi atunci m-a năpădit o dorinţă care aproape că mă înăbuşea, şi odată cu ea o întrebare, dacă pe lume au femeile vreun rost… Şi ca în vis am făcut o mişcare, menită să aducă răspunsul: am pus mâna pe ea. Aş putea să spun că am înhăţat-o, am apucat-o de umăr şi numai întrebarea care plutea asupra mea a îmblânzit acest gest sălbatic şi a împiedicat-o să ţipe: „Ah, domnişoară, i-am spus şi m-am aplecat asupra ei, ce ochi frumoşi mi-e dat să văd! Nu e niciun merit pentru un băiat şi o fată că după ce se cunosc bine unul pe altul ani de zile, se fac pe urmă fericiţi, mai greu e să reuşeşti lucrul ăsta dintr-odată…” „Nu sunt domnişoară, mi-a răspuns ea ferindu-se, dându-se puţin pe spate şi neslăbindu-mă din ochi, dar cu chipul înflorit de surpriza pe care i-o făceau cuvintele mele, fiindcă simţeam şi eu că ieşisem din pielea mea de prost şi eram iar ca pe turla bisericii. Şi pe urmă să nu-mi spui mie că eşti fericit din pricina mea, cât ai intrat aici în odaie, adăugă ea şi râse punându-mi mâna în piept să-mi oprească apropierea, stai frumos pe scaun dacă vrei să nu fac ce ţi-a spus doamna Sorana şi atunci să nu mai ai încotro şi să pleci.”

M-am aşezat la loc cu o imensă dezamăgire în inimă, parcă aş fi simţit cum se retrage din mine un val şi mă lasă singur şi pustiu şi mi-am simţit şi inima bătându-mi iar, cu toate că nu mai avea de ce. „Nu sunt domnişoară, a repetat ea, e bine s-o ştii.” Dar când s-a uitat la mine nu ştiu ce-a putut vedea că i-a pierit şi ei toată veselia şi pe chip i-a apărut deodată o îngrijorare stranie: „Ce este, m-a întrebat, nu-ţi place că nu sunt ce credeai?” „N-oi vrea să spui că nu eşti ce-mi văd ochii!” i-am răspuns eu uitându-mă însă în duşumea, ca să nu observ că de pe chipul meu pierea ceea ce văzuse ea şi o îngrijorase, iar eu simţeam că nu mă înşel fiindcă mă stăpâneam acum cu putere să nu pun iar

mâna pe ea; valul acela trecuse şi venise altul, care mă ridica iar în sus; simţeam că ameţesc. „Dacă nu eşti domnişoară, am continuat eu, cu atât mai mult văd că nu ştii ce spui, fiindcă nu interesează ce credem, ci ce arătăm că suntem!”

Şi deodată, ajuns aici şi reuşind să-mi înfrânez pornirea de a o lua în braţe care aproape că îmi tăia răsuflarea, mi-a izbucnit în minte ca o inspiraţie, singura dată în viaţa mea când am înţeles ce înseamnă acest cuvânt, ce trebuie să fac ca să nu mai zică nimic această fată şi mâinile ei să se înmoaie în pieptul meu şi să nu mai întâlnesc nicio împotrivire: atunci şi nu mai târziu, la ora aceea, nu mâine sau nu ştiu peste câte zile (nu reuşeam să pătrund decât într-un singur fel înţelesul spuselor ei, că nu e domnişoară: că adică, nu e fată mare, nu e fecioară, ceea ce în loc să mă îndepărteze, mă făcea şi mai mult să mă simt cum mi se turbura mintea privind-o). „Îmi pare rău, am început eu, uitându-mă mereu în jos şi încercând să dau glasului exact asemănarea cu al unuia căruia îi pare chiar rău şi ştie el ce ştie, dar am crezut că ţi-a spus nea Niculae că de două săptămâni trec pe-aici şi încerc să-ţi fac cunoştinţă. Eu credeam că ştii totul, altfel pe cuvântul meu dacă aş fi avut curajul să vin să-ţi bat la uşă şi să mă port în felul ăsta. M-am luat după faptul că văzându-te de vreo trei zile la geam mi-am zis că ai aflat şi nu eşti supărată câtuşi de puţin pe mine. Nu ţi-a spus nimic nea Niculae?” „Nu”, zise ea şi ochii i se lărgiră, amestecându-se în apele lor crinurii, parcă de catifea, curiozitatea cea mai mare, cu uimirea extremă, în care stă veşnic la pândă neîncrederea. Tăcui, parcă copleşit. „Nu, repetă ea, nea Niculae nu mi-a spus nimic.”

Nea Niculae ăsta era portarul blocului, auzisem cum îl cheamă tot de la doamna Sorana, sunase la ea şi îi adusese nu ştiu ce. „Mulţumesc, Niculae”, îi spusese, şi închisese uşa în urma lui, iar eu apucasem să-i văd capul şi să fac legătura că ăsta

era individul de jos, care mă întrebase şi pe mine la cine urc. „De fapt, dacă mă gândesc bine, nu era treaba lui şi bine a făcut că nu ţi-a spus. Te-am văzut pe stradă şi m-am ţinut departe, dar mi-am dat seama unde-ai intrat şi l-am întrebat cum te cheamă şi unde stai. Crezi că a vrut să-mi spună dintr-odată? Şi sunt trei săptămâni de când nu mă gândesc decât la fata cu ochi frumoşi, când adorm îi văd sub pleoape… Zile întregi am stat uite-acolo pe trotuarul ăla, să te văd ieşind sau întorcându-te de la lucru.” Când venise vorba de Viorica, doamna Sorana îmi spusese şi asta. Că lucrează la Apaca, la confecţii, fabrica aceea construită nu demult de brigăzile voluntare. „Şi după ce te vedeam, continuai eu, mă duceam şi eu acasă, nu mai voiam nimic în ziua aia.”

Tăcui iar, strivit parcă de propria mea mărturisire. Aveam în glas ceva care putea să te facă să crezi că sunt atât de trist, încât povestitul îmi lua toate puterile şi o să tac la un moment dat şi n-o să mai spun nimic. Mă feream mai ales să mă uit la ea, întorceam capul spre geam şi mă uitam lung afară. Simţeam însă că toată atenţia ei era îndreptată spre mine, să audă povestirea iubirii mele pe care n-o ştiuse. „Până când n-am mai putut să rabd, trebuia în vreun fel să mă vezi şi atunci aveam să-mi dau seama dacă există pentru mine vreo speranţă sau să-mi iau gândul definitiv şi să sufăr şi eu cât oi suferi, trei luni, un an, trei ani, cine poate să ştie? Fiindcă sunt oameni care se însoară, ţin la nevestele lor, fac copii, ajung la patruzeci de ani şi tot nu uită în sufletul lor o fată pe care au văzut-o într-o zi şi s-au ţinut după ea zadarnic. Mă plimbam cu mâinile în buzunar când am văzut turla roşie a bisericii. Toată numai rugină, nu fusese vopsită niciodată şi când am văzut că e chiar în dreptul blocului vostru am plecat repede şi l-am căutat pe meşter. Mergem, meştere, să vopsim o biserică pe care am găsit-o eu? Dar să vorbeşti dumneata cu părintele care o fi

slujind în ea, că mie mi-e frică să nu ne refuze, acuma de când statul nu le mai dă atâţia bani ca înainte, şi sunt săraci şi ei şi să nu zică, cine ştie, că nu le arde lor de ce e pe turlă, când pe dinăuntru îi mănâncă funinginea. Bine, zice meşterul, bine, Căline, facă-se voia ta, şi a doua zi ne interesam la ăla care stă mereu înăuntru şi curăţă sfeşnicele de ceară, dacă părintele e în altar sau unde e, că vrem să vorbim cu el ceva. Părintele stătea pe-aproape, aci, pe intrarea Spătarului, ne-am dus la el şi meşterul zice nu e păcat de Dumnezeu, părinte, să laşi tabla să se mănânce de rugină, mâine, poimâine îţi plouă în biserică şi atunci o să te coste mai mult, în timp ce cu cât îţi cerem noi pentru vopsit abia dacă bei o bere şi mănânci o friptură seara la restaurant. De, zice părintele, trebuie să şi ai cu ce plăti berea aia şi friptura. Cât face să vă urcaţi sus şi s-o vopsiţi? O mie de lei, părinte. Plus materialul. Şi materialul cât costă? Păi, v-aduc bon de la Ferometal. Nu s-a mai tocmit părintele, pesemne că se aşteptase la mult mai mult, şi am început lucrul. Şi în prima zi, când am început să cânt şi te-am văzut că deschizi fereastra şi te uiţi, meşterul pretinde că i-a îngheţat spinarea, că am făcut un pas greşit şi că era să zbor de-acolo, ca Meşterul Manole care şi-a zidit nevasta între ziduri şi a rămas pe turlă fără schele. Acuma n-o să te mai văd, am terminat lucrarea şi numai mâine mai vin o jumătate de ceas la doamna Sorana… Dar mă gândesc să nu mai vin nici la ea…”

„De ce să nu vii, spuse Viorica cu un glas care tremura de parcă ar fi strâns-o cineva de gât. Şi repetă, zăpăcită: De ce să nu vii? Vino! Eu ţi-am spus că nu sunt domnişoară fiindcă aşa mi te-ai adresat şi mi-era ruşine de doamna Sorana când te-a auzit, fiindcă ea ştie că am fost măritată, că am şi-un copil pe care mi l-a luat bărbatu-meu prin proces cu avocaţi şi câte am suferit eu din pricina asta… Şi chiar dacă nu te-ar fi auzit nimeni, chiar aici în casă când mi-ai spus, am vrut să afli, fiindcă

să ştii că nu-mi place să fiu luată ce nu sunt, de ce să încurc eu omul spunându-i ce nu e sau să creadă cine ştie ce. Şi bine-am făcut, mai ales că n-am ştiut nimic că m-ai observat pe stradă şi ţi-ai fi spus, ce domnişoară, când ea nu mai e domnişoară de la şaptesprezece ani. Fiindcă de la şaptesprezece ani m-am măritat! Dar spune-mi, n-am cu ce să te tratez, am nişte lichior, iar vouă bărbaţilor nu vă mai place lichiorul, beţi coniac sau vin. Să-ţi dau?”

Şi nu mi-a mai aşteptat răspunsul, sa ridicat de pe pat şi s-a dus după o perdea, de unde a scos o sticlă şi două păhărele mici cât un degetar. M-am uitat la ea şi din nou am simţit cum mi se înnegurează ochii. În loc să strice, spusele ei că a fost măritată şi are şi-un copil mai rău ajutaseră. M-am uitat iar pe geam (uitatul acesta mă liniştea) şi mi-am spus că trebuie să mai aştept încă, că o să vină acum ceva din partea ei care e ca un fel de condiţie şi că trebuie nu numai să las acest lucru să se producă, dar să fiu alături de ea, în acele clipe, cu toată inima mea şi să-mi piară gândul pe care îl aveam din minte, nu numai să nu încerc cumva să mă prefac, dar chiar să-l alung cu totul.

X

Nu mă înşelasem. În fiecare femeie, mai mult decât într-un bărbat, zace o istorie. Dar de când mă ştiu n-am auzit una mai scurtă, cu toate că evenimentele din ea puteau foarte bine să-i ajungă cuiva pentru toată viaţa. Să fi simţit Viorica că mai mult decât atât nu eram în stare să ascult sau să pricep? „Am simţit eu că pentru mine cânţi, zise ea turnând în cele două păhărele cu acea dibăcie atât

de plăcută a mâinii unei femei, cu toate că te fereai să te uiţi încoace şi îţi vedeai de treabă… Acum înţeleg că mă văzuseşi mai demult şi nu mă mir că nu te-am băgat de seamă, de când m-am despărţit de bărbatu-meu şi mi-a luat copilul n-am ochi să văd un bărbat înainte, oricine ar fi el, aşa am ajuns de rea şi nesuferită. Viorico, zice doamna Sorana, nu te împotrivi zadarnic, draga mea, orice-am face… Stai să vezi cum mi-a zis… Orice-am face noi, zice, masculul e pe urmele noastre… Dar dumneavoastră, zic, cum vă feriţi? Nu vrei să bei?”

Am luat păhărelul şi am ciocnit: „Sărut mâna, domnişoară”, i-am spus eu tot în acelaşi fel şi am dat lichiorul peste cap. Ea doar şi-a înmuiat buzele, dar se vedea că îi place, era, poate, singurul fel de alcool la care se pricepea. „Dumneavoastră vă feriţi şi mie îmi spuneţi să nu mă feresc, cu toate că puteţi să vă mai căsătoriţi… Draga mea, mi-a spus, nu există ceva mai… ceva mai… nu ştiu cum mi-a spus, decât dragostea unui bărbat. Iluzia, draga mea, nu mă mai satisface. Or, un bărbat vede într-o femeie o iluzie, şi când iluzia zboară, ha, ha, (ai auzit-o cum râde), noi suntem de vină!… Nici mie nu mai îmi trebuie, doamnă Sorana, i-am spus, numai de copil mi se rupe inima.” „Aici nu mai înţeleg eu, domnişoară Viorica, de obicei bărbaţii când se despart fug de copii, îi lasă fostei neveste. Ea tăcu şi, cu un gest neaşteptat, trase perdeaua de la geam. Dar nu aprinse lumina. „Am aflat mai pe urmă, răspunse apoi Viorica, avea nişte rude la ţară care căutau un copil de suflet, a venit în instanţă în calitatea lui de activist de partid şi avocatul a declarat cu martori că eu aş fi incapabilă să-l cresc, că n-am o meserie şi trăiesc în promiscuitate. Aşa a zis, am întrebat-o mai târziu pe doamna Sorana ce înseamnă vorba asta. Era din pricină că aveam locuinţă insalubră, dar nu spunea că el m-a luat din casa noastră frumoasă de la Olteniţa şi m-a adus în magherniţa lui împuţită de pe 13 Septembrie, cu taică-său bolnav de oftică. Tot eu eram vinovată, şi

până să-mi dau seama ce pune el la cale m-am pomenit cu hotărârea că am pierdut procesul şi copilul. Că el nu mi-a spus aşa, mi-a spus că de unde, vezi de treabă, ce sunt eu, mamă, să cresc copii, n-oi fi vrând să-l dau pe mâna ăleilalte? Ţi-l las ţie! Martorii au spus adevărul, dar n-au spus că promiscuitatea era a lui, nu a mea. Era adevărat că n-aveam meserie şi abia după aia m-am dus la Apaca şi m-am calificat la confecţii, dar cât am trăit cu el din leafa lui în viaţa mea n-o să uit cum îmi lăsa două sute de lei să mi-ajungă pe-o săptămână şi restul îl oprea el, cinci-şase mii de lei… Ştia el că din două sute de lei poţi să trăieşti două zile, nu şapte, dar zicea nu-ţi dau mai mult, să nu-i dai mă-tii! Mama! Ajunsese mama la mila lui, când tata avea pensie de marinar, şi nu le lipsea nimic, vai de capul lui, că pe urmă l-au dat afară şi din partid şi s-a apucat iar de dulgherie prin comuna Militari, l-au întors pe nebun acolo unde se pricepea şi el… a „De ce l-au dat afară din partid?" am întrebat-o eu. „L-au prins! El credea că o să-i meargă multă vreme, lua bani cu unul de la un şantier de la cei care veneau, ca să-i angajeze. Zece mii de lei de om. Şi era şi prost, că s-a apucat şi a luat de la mai mulţi câţi putea să-i angajeze şi ăia au aşteptat ei cât au aşteptat şi s-au dus la procuratură şi l-au reclamat că nici nu-i angajează, nici nu le dă banii îndărăt. Procurorul a vrut s-o facă moartă, dar ăia nu s-au lăsat şi au scris la un ziar… Dar câte nu făcea!" Aici Viorica se opri din povestit şi pufni în râs. „Mă mir cum l-au ţinut doi ani de zile, pesemne ce-mi spunea el că face pe-acolo pe la raion le plăcea unora din ăia care îl ţineau, că altfel l-ar fi dat de mult afară: numai chestia cu angajările n-au putut s-o muşamalizeze şi atunci au pus problema." „Da' ce făcea?"

Viorica tăcu câteva clipe uitându-se într-o parte, ca să-şi amintească. Dar nu ceva îndepărtat, ci apropiat, de care îşi adusese aminte adineauri şi

râsese. Şi spuse: „Când aresta câte un chiabur, îl punea să-şi mănânce căciula! Mănâncă-ţi căciula, îi spunea, că, dacă nu, te bag la beci şi acolo rămâi, te mai scoate dracu!” „Şi ăla?” „Şi-o mânca, ce putea să facă, da' pe urmă tot nu scăpa! Şi să ştii că nu era aşa când l-am luat eu, până s-a văzut numit acolo, la raion. Într-o zi, nu ştiu ce căutam eu în şifonier şi mi-arunc ochii unde ţineam ce-aveam şi eu într-o cutie, nişte mărgele şi agrafe de aur de la tata, îmi plăcea să deschid capacul şi să le iau în mână. Stăteau pe actul de naştere şi actul de căsătorie. Când mă uit eu, lipsea actul de căsătorie. Unde e actul de căsătorie, îl întreb, tu l-ai luat? De unde, zice, ce să fac eu cu el? Lipseşte, zic, cine a putut să-l ia? Uite-aşa, cu mine în casă, băgase omul divorţ… Dăduse peste una pe-acolo pe la raion, nu-i mai plăcea de mine, ajunsese prea mare. Aveam copil, m-am dus peste ea, nu voiam să fac scandal, îmi dădeam seama că n-are niciun rost, dar voiam să văd ce e, ca să ştiu ce să fac, fiindcă socrii mi s-a părut că ţineau cu mine, e tânăr, mamă, mi-a spus soacră-mea, lasă, că se potoleşte el, n-o să divorţeze. Când colo, aia era şi ea însărcinată cu el, era vânzătoare la o librărie, şi când am întrebat-o la ce i-a folosit că mi-a distrus casa, mi-a răspuns că bine c-am fost în stare, cum ai vrut tu să ai un bărbat aşa am vrut şi eu. Aşa mi-a spus! M-am întors acasă şi am găsit casa fum, juca table cu tot felul de prieteni de-ai lui din cartier, odaia era plină de sticle de bere goale şi fumul să-l tai cu cuţitul. Bine, Petrică, zic, dar mi-a luat vorba din gură, stai lângă mine, zice, că am de plătit patruzeci de sticle de bere, poate că mi-aduci noroc. Nu-i păsa! După divorţ, am vrut să-mi văd copilul, dar nu mi-au dat voie, s-a însurat cu ailaltă şi a adus-o aici, le-a dat apartament şi pe mine m-au lăsat din milă să stau mai departe cu părinţii lui. Şi într-o zi vine la mine frati-său. Măi, Viorico, zice, vai de capul tău, te lăsă smintitu-ăla şi rămăseşi şi fără copil. Ia îmbracă-te tu şi hai cu

mine! M-am îmbrăcat eu şi am plecat. Ne-am dus la un prieten al lui, care nevastă-sa era maistoriţă la Apaca, ăştia doi erau ceva pe la Sfat. N-ai putea, zice cumnatu-ăsta al meu, dragă, s-o bagi şi pe ea, să înveţe şi să se califice? A lăsat-o frati-meu, a pus mâna pe el una mai şmecheră şi eu o înţeleg pe ea (adică pe mine), nu vrea să se întoarcă îndărăt la Olteniţa, divorţată şi fără niciun rost, ce să mai facă ea acum la Olteniţa, are buletin de Bucureşti, e păcat s-o lăsăm aşa! Să vină mâine dimineaţă la ora şapte şi să mă aştepte la poarta fabricii, a zis atunci maistoriţa de la Apaca. Vedem noi ce-i facem! Şi m-am angajat acolo. N-au trecut nici şase luni şi am început să câştig şi tot ăsta, frati-său, mi-a găsit şi odaia asta, e un om serios, de vreo cincizeci de ani, are copii mari cât mine. Cum au putut să iasă doi fraţi unu aşa şi-unu aşa, nu înţeleg, să fi vrut cineva să-i facă aşa deosebiţi şi n-ar fi putut."

Viorica se opri, iar eu îmi dădui seama că tăcerea care se aşternuse apoi între noi se îngroşase în timp ce la început, când intrasem la ea în odaie şi-o apucasem de umeri, fusesem gata s-o violez, nimic nu mă stingherise. În loc ca povestirea pe care mi-o spusese s-o deosebească, o amestecase cu alte femei… S-a măritat, a divorţat, a avut un bărbat cam smintit care în cele din urmă a fost şi el pus la locul lui… Iar ea, Viorica, a ieşit de fapt câştigată (dacă facem abstracţie de copilul pentru care n-aveam impresia că a luptat ca o leoaică (nu trebuie să lupte o mamă, pentru copilul ei, ca o leoaică!?), are o odaie a ei în centrul Bucureştiului, mobilată bine şi pe urmă era tânără (acum găseam că era tânără!), avea meseria ei şi pe lângă toate se şi împrietenise cu o femeie deosebită cum era doamna cu terasă… Dar poate că ea tocmai asta vrusese, să se amestece cu alte femei. Fiindcă tăcu apoi complet, iar eu începui să gândesc mai întâi mic şi ca de pe altă lume, apoi din ce în ce mai apropiat: sunt singur cu o femeie în odaie… sunt

singur cu o femeie în odaie… Şi deodată mă uitai la ea ca şi cum aş fi vrut să-mi dau seama dacă e adevărat. Era. Am văzut-o că se ridică de pe pat, se dă puţin într-o parte, şi cu mişcări care erau exact cum gândeam eu că trebuie să fie, adică adevărate, pentru că erau ale unei femei care exista aici lângă mine şi neadevărate fiindcă semănau cu ceea ce puteam să-mi închipui, se culcă pe pat şi rămase întinsă cu faţa în sus.

În odaie, pentru cineva care ar fi venit de la lumină, era întuneric complet, dar noi amândoi ne obişnuiserăm ochii – mi-am dat seama de asta mai târziu, când am aprins lumina – şi vedeam perfect toate lucrurile. Aşa am văzut-o şi pe ea cum, după un timp în care nu mai încetam s-o privesc liniştit, şi-a ridicat bărbia puţin în sus, şi-a întredeschis buzele, şi pieptul ei a început, uşor de tot, să i se urce şi să coboare, parcă adormise pe neaşteptate şi uitase cu totul de prezenţa mea acolo. Niciodată, de atunci, nu-mi vine în minte să mai fi avut atâta timp ca să văd toate acestea la o femeie. Poate că le-am văzut nu o dată, trebuie să le fi văzut, dar nu-mi amintesc nimic… Totul e ca o apă în urma mea şi dincolo de această apă se afla femeia aceasta cu capul dat pe spate, răsuflând liniştit, dar cu toată fiinţa ei aşteptând… M-am ridicat de pe scaun şi m-am apropiat de pat. Şi parcă cu mare grijă să nu se întâmple ceva tot aşa cum odată m-am dus cu nişte băieţi într-un grâu să-mi arate un cuib cu ouăle în el de nu ştiu ce pasăre necunoscută şi am dat la o parte, cu inima zvâcnind, spicele ca să-l vedem, i-am ridicat femeii încet rochia şi am dezvelit-o. În clipa aceea tăcerea parcă a sporit, la fel cum noaptea târziu, într-o odaie, somnul celor dinăuntru te face să auzi mai tare liniştea: Viorica respira mai greu. Niciun moment nu m-am gândit să mişc din loc acel trup, mi se părea de neatins, deşi ştiam că în clipele următoare se va întâmpla…

Atunci a încetat să mai respire aşa de adânc şi a început să tremure. Dar se stăpânea, voia parcă şi ea cu orice preţ să rămână aşa cum era, fără să facă niciun fel de mişcare, să nu strice cu nimic poziţia corpului ei, ca şi când aşa era dat şi nu se putea altfel. Şi cu toate astea trupul ei era atât de viu, că din tremurul acela repede a luat parca foc, a scos un şuierat şi odată a început să plângă… Am scos şi eu atunci un hohot, dar nu de plâns. O ţineam în braţe; şi odaia se umplea de râsul meu care acum era gros şi aspru, ca un nechezat. De atunci nu mi s-a mai întâmplat cu nimeni, numai cu ea am avut eu râsul acela bestial care s-a repetat apoi şi dăţile următoare…

XI

A doua zi după-amiază am venit la doamna Sorana îmbrăcat în hainele mele de sus, aşa le spunea mama la haine, de purtare şi de sus, pesemne îi rămăsese de la ţară denumirea asta pe care o foloseam şi noi, şi spre mirarea mea, după ce am terminat ce-mi mai rămăsese din terasa şi acoperişul ei mic de deasupra odăii, fiindcă de fapt tot la mansardă era şi ea, cu deosebirea că odaia ei era parcă ceva mai jos, şi era foarte frumoasă, cu cărţi, tablouri, baie, antreu şi o bucătărie mică, fără să mai pomenesc de terasă, m-a invitat să iau loc într-un fotoliu şi a început să vorbească cu mine. „Te rog, mi-a spus, şi într-adevăr rar mi-a fost dat să văd cum arătau de fapt faţa şi ochii cuiva care te roagă, nici nu poţi măcar în gând să mai refuzi pe cineva care se uită aşa la tine, te rog, dragul meu, să nu-ţi baţi joc de Viorica, orice s-ar întâmpla între voi. Să ştii că am încredere în dumneata, de

când te-am auzit cântând pe turla bisericii mi-am spus: Uite un băiat care nu poate să înşele pe nimeni. Mi-ajunge dacă eşti conştient de cele ce-ţi spun şi-mi promiţi. Promite-mi!" „Vă promit!" i-am răspuns. „Să ştii că m-am uitat în ochii dumitale când ai pronunţat cuvintele. Eşti un băiat jucăuş, nu-ţi dai seama ce mare lucru e să ai încredere în cineva şi acel cineva să fie conştient de acest lucru şi să lupte permanent să nu cadă mai prejos de încrederea celuilalt." „Doamnă, am strigat într-adevăr râzând, pe cuvântul meu că îmi dau seama de ce-mi spuneţi, dar nici măcar nu-mi trece prin cap să înşel pe cineva!" „Te cred, dragul meu, dar putem înşela un om fără să ne gândim. Or, eu cer individului să nu iasă nicio clipă dintr-un permanent efort conştient de autoînălţare. N-ai niciun merit dacă eşti un băiat integru fără să ştii, când poţi deveni oricând victima unei uneltiri. Or, după mine, nu e vinovat în lume numai bădăranul care face din omul bine-crescut o victimă. A fi bine-crescut înseamnă a nu permite celui care înşală să facă din tine o zdreanţă. Zilnic vin la mine victime neputincioase ale violenţei şi golăniei şi eu le spun: Fiindcă aţi fost învăţaţi să fiţi bine-crescuţi şi manieraţi, dar nu v-aţi însuşit voi înşivă această bună creştere, ci numai o pojghiţă pe deasupra, iar dedesubt sunteţi dezarmaţi în faţa Neandertalianului…"

Ce respiraţie lungă avea această femeie! Abia la urmă, după astfel de cuvinte, o vedeam cum îşi înalţă fruntea, îşi ridică umerii şi îşi umflă pieptul. Pe de altă parte, n-aveam să uit niciodată spusele ei, cu felul acela de a mă impresiona, deşi nici acum nu prea ştiu ce mai căutau la ea acele victime neputincioase care o vizitau zilnic, din moment ce ea nu le mângâia, după cum singur aveam să constat… Dar aveau să-mi intre bine în urechi ideile acestea care îmi cereau să fiu conştient de calităţile mele. Despre defecte nici nu venea vorba, îmi spunea că o să aibă grijă alţii să mi le arate, o

să mă ciocnesc singur cu defectele lor şi că o să sufăr destul, „dacă îmi păstrez inima nobilă”.

M-ar fi plictisit însă definitiv cu tot glasul şi cuvintele ei pline de vrajă dacă în chiar ziua aceea, după ce am vorbit de Viorica şi mi-a cerut să mă port cu ea cinstit, nu mi-ar fi spus apoi că nu pentru asta m-a oprit să stau cu ea la discuţie. Viorica e majoră şi la urma urmei unui om îi e câteodată necesară „o imensă experienţă dureroasă” ca să înţeleagă cât de cât ce rost are viaţa lui şi ar fi o greşeală să ne arogăm noi dreptul de a feri pe cineva să nu se ducă într-acolo unde îl trage aţa. Aici am tresărit deodată ca un cal: vasăzică, totuşi, omul, numai el poate să-şi dea seama ce poate să-l facă fericit şi ce nu? Şi i-am pus ei această întrebare. „Totdeauna! a strigat ea ridicând pe jumătate un braţ în aşa fel, încât cotul îndoit şi vârful degetului arătător ridicat în sus nu trecea de înălţimea frunţii. Şi asta nu înţelege prietenul meu Dan, de a cărui cinste mă cutremur, e profund cinstit, dar cu atât mai înspăimântătoare e eroarea lui. Dar şi eu am greşit ieri, dragul meu, şi de aceea ţi-am spus acum să stai, să repar această greşeală, fiindcă nu ştim niciodată dacă dorind binele cuiva sau împiedicându-l să facă un anumit lucru pe care noi îl considerăm primejdios pentru el, nu-l oprim de fapt de pe adevăratul lui drum, care îl cheamă poate spre o fericire supraumană! În adevăr omul nu e făcut numai să se zgâiască la cer, luând cazul cel bun că iubeşte cerul şi norii care trec pe el – şi eu mă întind seara pe terasă pe şezlong cu faţa în sus şi privesc cerul înstelat… Fiindcă de leneşul care preferă să fie dus la spânzurătoare decât să-şi înmoaie singur pesmeţii, cunoşti povestea acelui leneş dezgustător din cartea de citire, nici nu merită să vorbim, omul trebuie să se ridice drept şi să nu înceteze nicio zi să acţioneze câtă vreme fiecare semen al lui de pe suprafaţa pământului n-o să aibă acoperişul sub care să se adăpostească şi să-şi iubească femeia, şi

bucata de pâine zilnică pe care s-o aducă copiilor să nu-i moară de foame. Aici Dan are dreptate, Dumnezeule (şi îşi acoperi faţa cu mâinile aşa cum făcuse şi ieri şi scoase iarăşi acel geamăt care mă dăduse şi mă dădea şi acum gata), a venit azi-dimineaţă pe la mine o nepoată de la ţară, uite acolo a stat, unde stai dumneata… N-au ce să mănânce, declară doamna Sorana cu un glas care îmi dădea fiori pe şira spinării. I-am dat din pensia mea atât cât mă ţin puterile, dar asta nu ajută nici cât o picătură în acest ocean al mizeriei.” „Doamnă, i-am spus, nu vă supăraţi, are şi mama rude la ţară. E adevărat că de bani nu prea dispun, dar pâine şi case să ştiţi că au, şi încă ce case, i-am mai spus, cu grădini frumoase şi vite multe!” „Dragul meu, suferinţa e un tezaur de care nu trebuie să ne ruşinăm, dar pe care nu trebuie să-l mai sporim conştienţi! se feri ea, ca şi când nici nu m-ar fi auzit. Am avut o lungă discuţie cu prietenul meu, după ce ai plecat de-aici şi te-ai dus să-i faci o vizită Vioricăi. Nu m-am dat bătută, din orgoliu, dar după ce am rămas singură mi-am pus perna pe ochi şi am încercat să văd limpede prin întuneric. Fiindcă orgoliul e întunericul cel mai mare în care zăcem. E clar, mi-am spus, am văzut cu ochii mei cum băiatul se lasă influenţat de ceea ce îi spuneam eu, şi nu de ceea ce îi spunea Dan, dar fără să pătrundă cu mintea eroarea lui Dan. Ce valoare are atunci această influenţă?

Şi papagalii aud cuvinte frumoase care le încântă auzul şi le repetă, dar de înţeles nu înţeleg nimic. Are vreun merit acel om care spune nişte cuvinte sonore şi ceilalţi le învaţă pe dinafară şi le aplaudă? Niciunul! În schimb, prietenul meu ţi-a spus câteva lucruri de bun-simţ la care datoria mea îmi cere să încerci să te gândeşti şi dacă le respingi, să le respingi dumneata cu mintea dumitale şi nu cu a mea, care e bună numai pentru hotărârile pe care le iau eu. Am să ţi le reamintesc şi pe urmă eu am să mă retrag, să gândeşti singur.

E bine să stai pe acoperişuri, să dai cu o pensulă şi să-ţi câştigi în felul ăsta existenţa, dar, dragul meu, nu-ţi trebuie pentru asta prea multă inteligenţă. Or, aici nici Dan şi nici eu nu ne înşelăm, dumneata eşti înzestrat cu o inteligenţă care surprinde şi s-ar putea ca nu peste mulţi ani să-ţi dai seama că nu ţi-ai folosit-o cum se cuvine şi ai făcut ca omul din parabola cu talanţii îngropaţi, o cunoşti, nu-i aşa?!" „Da, i-am răspuns, o cunosc, am citit Biblia la paisprezece ani şi mi-am pierdut credinţa." „Din pricina Bibliei?!" „Da!" „De ce?" „Nu ştiu!"

În realitate ştiam, era din pricina mamei, care nu mă lăsase în pace până n-o citisem… Şi de atunci ştiu că nu trebuie să forţezi niciodată voinţa cuiva, dacă vrei cu adevărat ca el să descopere un gând sau o credinţă. Numai singur şi liber poate cu adevărat s-o facă…

„Cred că din prostie, dragul meu, nu te supăra că-ţi spun, zise doamna Sorana, n-ai înţeles despre ce e vorba şi atunci ai pus totul sub semnul întrebării. Ai citit-o prea devreme!" „Adineauri îmi spuserăţi că sunt inteligent, doamnă Sorana", zisei eu crezând în sinea mea, foarte încântat, că această întrebare dovedea chiar acest lucru, uitând că eu singur ştiam că în mine zace şi un prost. „Poftim, exclamă şi ea, abia îl lăudai şi lui i-a şi intrat în cap că e inteligent încă de pe vremea când se afla în burta maică-sii." „Dumneavoastră v-aţi păstrat credinţa?" „He! a făcut ea iar, ca şi ieri, cu un dispreţ atât de neobişnuit pentru mine, că mi-am dat capul pe spate pe fotoliu şi am izbucnit în râs. Se află în faţa unei răspântii a vieţii lui şi lui îi arde să ştie dacă nu cumva tot ce-i spun eu nu vine de la o credincioasă care se duce la biserică şi crede în dracii ăia cu furci în mână, pe care ţi le bagă în burtă şi te ţintuieşte în tavanul iadului pe lumea ailaltă." Am râs şi mai tare, fiindcă era adevărat că îmi trecuse prin cap gândul ăsta. Dar ca şi ieri tot n-a vrut să-mi răspundă la întrebare şi eu tot n-am reuşit să-mi dau seama dacă era sau nu

credincioasă. „N-are nicio importanţă, dragul meu, dacă eu cred sau nu în draci şi în corniţele lor, sau în minunile sfântului Sisoe. Îţi dau adresa inginerului Dan Mihăilescu şi dacă te gândeşti bine şi vrei să-l urmezi, el pleacă din Bucureşti săptămâna viitoare. Fă-i o vizită… E un om cum sunt puţini, generos şi călăuzit de o credinţă, să nu discutăm amândoi temelia acestei credinţe, nu vreau să pleci de la mine cu idei gata făcute…”

XII

Şi acum vine cealaltă zi care, spre deosebire de prima, când am cunoscut-o pe Viorica, îmi strânge peste ani inima fără să mi-o mai slăbească, acea strângere deloc apăsătoare care nu ne împiedică să trăim, dar o simţim prin lungimea vremii că ne ajunge din urmă ca un semn de întrebare fatal, la care nu mai putem răspunde.

Nu m-am grăbit câtuşi de puţin să mă duc să-i fac inginerului Dan o vizită, dar îmi dădeam seama că într-adevăr mă aflam la o răspântie, simţeam că lumea se schimbă, asta o spunea şi tata, şi nu eram sigur că în viitor vor mai fi case cu acoperişuri de tablă care să aibă nevoie din timp în timp să fie vopsite. Sau că în orice caz asta e o meserie în faţa căreia nimeni n-o să-şi scoată căciula. Ceva mai mult decât ciurelar! Era clar că nu mai era de mine. Văzusem tot pe-atunci un cartier nou, în Ferentari, şi-i spusesem meşterului: „Astea n-au să aibă nevoie de noi, meştere!” „Ei şi, mi-a răspuns el, cât e el Bucureştiul de mare, ţi-ajunge cât trăieşti!”

Da, de trăit nici vorbă, şi tata trăise cu meseria lui, dar n-aş fi putut spune că mă simţeam foarte

mândru când îl vedeam cu văcăliile în spinare. Am băgat adresa inginerului în buzunar, dar în loc să mă duc la el, în zilele următoare mă pomeneam iar la doamna Sorana. „Eram sigură că ai să vii, mă întâmpina ea, uimindu-mă cu această declaraţie, intră, dragul meu, poftim!”

Să fi fost a cincea sau a şasea vizită pe care i-o făceam. Am intrat şi, ca şi în celelalte după-amiezi, din uşă am văzut că odaia nu era goală. Curiozitatea mea însă nu slăbea, de fiecare dată mă pregăteam să văd şi eu cum arătau la faţă „victimele neputincioase” de care îmi pomenise la început. Mi-a arătat cu mâna un taburet lângă oglindă şi m-a prezentat celorlalţi, care nu erau aceiaşi cu cei de ieri sau alaltăieri „Domnul Surupăceanu, un tânăr foarte inteligent! Şi de astă dată a mai adăugat: E atât de tânăr, că te-apucă ameţeala când te gândeşti ce de prejudecăţi şi idei false îl aşteaptă. Iar el râde când îi spun.” Şi într-adevăr îmi veni să râd auzind-o vorbind astfel, dar mă stăpânii atras de înfăţişarea celor din odaie. Nu semăna nimeni nici din ăştia a fi victime. Un domn cu barbă neagră stătea în fotoliu dat pe spate cu un aer nemotivat de seninătate care mi s-a părut din prima clipă cam pe deasupra (victimă înseamnă om care suferă şi ăsta n-avea nicidecum o astfel de înfăţişare), iar pe scaunele şi taburetele împrăştiate prin odaie, câteva doamne. Numai una dintre ele era cam de vârsta gazdei, celelalte păreau a fi sub treizeci de ani. De la început privirea îmi fu atrasă de una dintre ele care stătea aplecată cu coatele înfipte în genunchi şi cu bărbia în pumni (dar numai o secundă mă uitai la ea, fiindcă era aşa de elegantă, încât am vrut să păstrez numai pentru mine secretul surprizei care mă izbi; să nu observe nimeni că am zărit-o), toată atenţia îmi rămase însă la pândă, fiindcă doamna Sorana continua încă să vorbească despre mine. „Dar n-o să treacă mult şi tânărul nostru Călin o să înceapă prin a nu mai râde şi o să râdă întâi cam albastru, apoi n-o să mai

râdă deloc şi în cele din urmă doar o să rânjească, aşa cum fac mulţi, nici n-o să-l mai recunoşti, un om oarecare, cam posomorât fără să ştie nici el de ce, fără haz şi fără lumina aia care îi joacă acum în ochi. Şi o să-l întrebi, cum e, Călине, bine, doamnă Sorana, dar bine spus aşa cum ar spune un viţel în prima dimineaţă când nu l-ai mai lăsa să sugă… Ha!"

Formidabil ce haz avea femeia asta, cum îşi bătea joc de mine fără să mă supere şi când a făcut *hal* ai fi zis că a strâns în felul ăsta în gât un râs mare cât casa, care crescuse în ea şi nu voia să-i dea drumul să se dezlănţuie, în schimb i-am dat eu drumul la al meu, eee! heee! eee! heee!… În timp ce domnul cu barbă s-a smucit cu spatele din fotoliu şi cu o mână înainte, într-o poză ciudată, ca de sfânt, repetă cu o voce la fel de nemotivată ca şi figura lui: „Sorana! Sorana! Oare nu e asta soarta tuturor celor care nu îşi trăiesc viaţa lor, ci viaţa îi trăieşte pe ei?" Vasăzică el era unul dintre cei care îşi trăia viaţa lor! Şi am izbucnit iar, eee! heee!… „De ce râzi dumneata?", s-a întors el spre mine cu o foarte puţin adevărată curiozitate, ci mai mult din nedumerire, şi nu fiindcă s-ar fi simţit jignit, mi-am dat seama că jignirea nu mai intra în socotelile lui, devenise adică superior. „De mic copil, i-am răspuns, am fost aşa, în cartier mă porecliseră Călin Râdelesne." Ceea ce nu era adevărat, dar ce puteam să-i răspund, că râd de el? Samaritean cum arăta, mi-ar fi cerut să-i spun şi care anume din spusele lui mi se părea de râs, ceea ce m-ar fi făcut să râd şi mai tare şi să trec pragul. „M-am mai corectat eu după porecla asta, de frică să nu se prindă (şi nu s-a prins!). Dar, după cum vedeţi, am continuat eu, se cunoaşte că e ceva adevărat în ea."

„Dragul meu Horia", spuse doamna Sorana strângându-şi poalele capotului auriu de mătase în jurul genunchilor şi vârându-se pe jumătate sub o pătură subţire de lână înfăşată în cearşafuri albe ca

zăpada. Nu era frig, dar culcatul acesta al ei în pat avea un rost, o văzui că scoate de sub perină o legătură ca un turban turcesc colorat şi o pune pe ochi petrecând-o până sub cap, şi rămase astfel cu fruntea ei lată spre tavan şi vorbind acum cu o voce mai îngroşată, ca o oarbă care vede minuni în întunericul ei misterios şi le transmite şi celor cu ochi buni, dar nu le foloseşte la nimic… „Dragul meu Horia, aminteşte-ţi de părintele Serghie!…” Făcu o pauză şi uite că şi-a dat în petic, gândii eu, tot ce spune vine deci de la un popă, Serghie ăla, pe care pesemne îl ştiau toţi. „Tolstoi a pus acolo toată experienţa lui teribilă de luptă împotriva trufiei, zise ea apoi, şi dacă te gândeşti numai la asta şi tot ajunge să-ţi dai seama că n-o să-ţi mai vină aşa de uşor să prevezi soarta cuiva. Nimeni nu poate să ştie ce se va întâmpla cu acest băiat în anii care îl aşteaptă! Îţi aminteşti de fata aceea spre care părintele Serghie porneşte după ce cade şi îşi pierde puritatea? Paşenka! O puneau băieţii să le arate dacă ştie să înoate şi ea se întindea cu burta pe podea şi începea să dea din mâini şi picioare…” (Mai târziu mi-am amintit de această poveste şi am căutat-o într-o bibliotecă şi am citit-o şi eu. Mi s-a părut într-adevăr cam bisericească.) „Spune, draga mea, că te-am întrerupt, îşi reveni ea parcă la realitate adresându-se uneia pe care într-adevăr o întrerupsese; dar tot n-o lăsă să continue şi îşi luă legătura aceea de pe ochi şi se ridică în pat în capul oaselor. Pe la doisprezece ani, reluă ea, am trăit câtva timp cu gândul că naşterea mea e o greşeală. Eram slabă, proastă şi cu o înfăţişare mizerabilă, aşa ca această uluitoare Paşenka a lui Tolstoi. Mi-o spuneau toţi ceilalţi copii, şi eu aşteptam cu ochii senini şi cu inima împăcată ca această greşeală să se repare, adică să mor, să dispar. Astăzi, la treizeci şi cinci de ani, dimpotrivă, am sentimentul că dacă aş muri s-ar produce o greşeală. Aşadar a trebuit să trăiesc ca să mi se facă frică de moarte! De ce, dragă Horia? În

ce măsură s-ar săvârşi acum o greşeală dacă aş muri? Sunt oare mai perfectă decât acel copil neîntinat de atunci? Fiindcă eu n-am rămas aceeaşi, peste ani, cum a rămas Paşenka, ci dimpotrivă, am ajuns ca părintele Serghie! De ce am ajuns să-mi pierd seninătatea pe care o aveam în copilărie în faţa morţii? Ce s-a întâmplat cu mine între timp? Eram mai înţeleaptă copilă fiind? Când eram mică – şi aici vocea ei coborî la o şoaptă care fără să ştiu de ce aproape că mă sperie… –, aveam un prieten care mă făcea să vărs lacrimi arzătoare, să uit şi să înţeleg; el îmi amintea că nu sunt singură, că sunt cu el, şi că atâta vreme cât suntem noi doi pe lume, de nimic n-aveam să mă tem. În chiar timpul când se abătea asupra mea palma şi sudalma, trântită în colb şi biciuită cu înjurături, nedemne de un tată şi un bărbat, ridicam doar braţul şi îmi feream ochii, încolo nu-mi păsa de nimic, fiindcă îndată auzeam şoapta la ureche: Haide, Sorana! Şi mă ridicam şi mă duceam într-un colţ al grădinii şi acolo îmi plecam iar urechea să aud vocea interioară: Hai, Sorana, plângi, fetiţo, dă-i drumul, draga mea, varsă lacrimi cu găleata şi spală-ţi sufletul de tot ce-ai auzit şi ai simţit. Mi-era cel mai scump şi mai drag acest prieten care mă apuca de mână cu aceste cuvinte şi mă ducea pe câmpia însorită, plină de o vrajă mistuitoare, a inocenţei şi purităţii… Puritatea, dragul meu Horia, nu e o stare psihologică, cum crede imensa majoritate a oamenilor, ci e un drum pe care se află sau nu se află întreaga ta fiinţă, aşa cum o fecioară, oricât de impure i-ar fi gândurile, rămâne totuşi fecioară în fiinţa ei biologică, dacă e, dacă nu mai e, adio puritate… Mulţi săvârşesc ticăloşii şi nu se cred nişte ticăloşi, şi poate că nici nu sunt dacă n-au pornit-o pe drumul ticăloşiei şi în adâncurile ei insondabile fiinţa lor nu s-a alterat… Faptul că ei n-au niciun semn că această alterare s-a produs şi se cred mai departe în mod sincer inocenţi nu mai

are nicio valoare, deşi s-ar părea că nu s-a întâmplat nimic din moment ce *psihologic* omul se crede nevinovat. Există totuşi un semnal pe care fiinţa noastră în primejdie îl dă urechilor noastre surde şi superficiale şi l-am auzi dacă beţia existenţei, cu tot corolarul ei de vanităţi, nu ne-ar împiedica să-l auzim. Semnalul acesta straniu, deosebit în timbrul lui misterios, nu poate fi confundat cu noianul de infinite semnale pe care le primim mereu… Alterarea fiinţei noastre morale bate pe o undă necunoscută de noi până atunci când, cu totul întâmplător, ne aflăm în singurătate şi pentru moment nici succesele vieţii noastre şi nici simţurile satisfăcute nu ne mai domină: unda spaimei. Omul e o creaţie desăvârşită ca speţă, are tot ce-i trebuie ca să lupte cu duşmanii săi. Are însă un singur duşman, pe care dacă a ajuns să şi-l facă, acest duşman devine invincibil: este el însuşi. Chiar dacă el umblă hlizindu-se ca un tâmpit cu iubita de braţ şi iradiind de fericire. Ai înţeles, dragul meu Horia, că vorbesc de mine. Teribil a fost momentul când în plină orgie a succesului m-am trezit faţă în faţă cu un duşman, eu care până atunci nu avusesem în mine însămi niciun duşman. Între timp fetiţa crescuse, se făcuse frumuşică, debutase în teatru, fusese trimisă la Paris, ea, care se juca în ţărână într-un sat pierdut din Moldova, într-o casă în care de dimineaţa şi până seara toată lumea robotea ca să ţină în picioare o gospodărie ale cărei garduri împrejmuiau şi sufletele! Teribil ce repede se adaptează femeile, cum pot să treacă din bătătură în palate. Bărbatul e mai greoi, nu renunţă aşa repede la ce i-au fost părinţii, dacă e ţăran rămâne ţăran chiar dacă ajunge doctor în filosofie! În timp ce o fată, când zice *je parle français* prima oară în liceu, ea chiar zice, nu stă ca o mototoală, cum stă un băiat să se gândească la baliga natală! Cum mai puteam eu atunci să rămân în cap cu ideea întreagă a imperfecţiunii mele, care îmi dominase copilăria? În orele splendide ale

spectacolelor în care jucam şi în ropotul de aplauze care mă primeau la scenă deschisă? Mai avea nevoie fetiţa de altădată de acel prieten care îi smulgea hohote fierbinţi de plâns, în ceasurile de înfrângere? Care înfrângere? Nu mai exista aşa ceva, totul era doar o amintire! Şi atunci, a apărut acel spectru hâd a cărui existenţă n-o bănuiam, vai, dacă domnişoara moare?! Pe această undă am recepţionat eu alterarea fiinţei mele morale. Ce făcusem? Nici nu ştiam! Ce-o să mai fac, m-am întrebat îngrozită, fără succesele şi curtezanii care mă aşteptau după fiecare spectacol cu braţele pline de flori?! Oferindu-mi maşinile şi vilele lor somptuoase în dar?! Şi atunci, fetiţa de altădată îşi aduce aminte că are un prieten şi caută prietenul şi prietenul nu el Unde a pierit? De ce a părăsit-o?! Cine l-a alungat din inima ei? Şi se uită cu disperare în jur, singură cu toaletele şi bijuteriile ei scumpe, şi începe să tremure. Şi atunci ia hotărârea pe care n-a înţeles-o nimeni, nici măcar cel care îi cădea la picioare şi îi declara că o iubeşte. În realitate se iubea pe el şi chiar când o strângea în braţe în somn, adică în momentele cele mai adevărate de uitare de sine, tot pe el se iubea şi atunci l-am părăsit şi pe el.”

Efectul acestei destăinuiri asupra mea a fost covârşitor şi de durată, aş putea să spun că ceva din mine e amestecat cu toate acestea fără putinţă de desprindere, pe moment însă m-am repezit şi am întrebat-o: „Dar cine era prietenul acela al dumneavoastră din copilărie, doamnă Sorana?” „Eram sigură că o să întrebe!” zise una dintre doamne şi din felul cum vorbi înţelesei că cei prezenţi ştiau cine era şi că asta era un rezultat al venirii lor mai demult acolo, începuseră s-o înţeleagă nu la modul obişnuit, cum făceam eu, ci parcă după un cod. Totuşi, cine era acel prieten din pricina căruia ea a dat cu piciorul la atâtea lucruri? Eram atât de curios, încât aproape că mă înfuriai când la întrebarea mea, ca şi la aceea cu privire la

credinţă, doamna Sorana nu vru să-mi răspundă şi o invită din nou pe cea pe care după cât se pare povestea ceva înainte şi venirea mea o întrerupsese: „Spune, draga mea, rămăsesei la şedinţa de constituire. Iartă-mi această tiradă, dar am simţit nevoia să privesc în propria mea fiinţă ca să-i răspund lui Horia.” „Sorana”, spuse atunci acel Horia cu o expresie atât de nelalocul ei, încât mă uitai pe geam jenat. Şi nu-i mai ascultai răspunsul care mă plictisea nemaipomenit, enervat cum eram că nu mi se mai acorda nici măcar atâta atenţie încât să nu fiu lăsat cu întrebarea agăţată în aer ca un caraghios. Apoi acel Horia termină ce avea de spus şi una dintre doamne începu să povestească. Mă străduii să înţeleg, dar fără să reuşesc, pentru că nu cunoşteam nici persoanele, nici genul de fapte şi, în plus, nici nu povestea bine, aşa cum mă obişnuisem cu doamna Sorana, în faţa căreia chiar dacă nu înţelegeam ce spunea, făceam efortul de a înţelege şi până la urmă ceva tot îmi rămânea în minte: era chiar acest efort.

XIII

Că nu ştiu cine, pe care toţi cei de faţă îl cunoşteau, fusese numit preşedinte, că avea o voce nu ştiu cum, că s-a ridicat şi a zis cutare vorbe… Şi aici, deodată povestitoarea îşi schimbă şi ea vocea şi imită atât de bine o persoană străină, că tresării pradă uimirii: ce dar ciudat aveau aceste femei, ca şi doamna Sorana, că puteai să rămâi cu gura căscată dacă nu erai atent, cum rămâneam eu la Moşi, când eram mic, în faţa unei scene în care apăreau două păpuşi, Maria şi Ion, şi începeau să se certe cu o voce piţigăiată: Mă, prostule, mă,

fire-ai al dracu să fii, de ce întârzii, mă, acasă, Ioane, na, na, na, şi mica păpuşă năvălea asupra celeilalte şi îi dădea în cap, spre râsetele oamenilor care se înghesuiau să vadă mai rău decât noi, cei mici. La alt teatru nu fusesem, iar la cinema iluzia pe care o aveam că e ceva real era aşa de mare, că nu aveam o idee foarte clară în ce fel un actor e luat şi pus să joace. Acum vedeam cu ochii mei cum în vocea acelei doamne începea să strige, răguşit, şi pe nas, un bărbat: „Tovarăşi, eu mă ridic aici în numele sindicatului şi demasc pe aţâţătorii la un nou război şi printre noi pe cei care mai tânjesc după aşa-zisul Occident…” „Cum, o întrerupse atunci doamna Sorana strigând, vasăzică nici măcar acest merit geografic nu-l mai are Occidentul, a devenit «aşa-zis»! He!”

Şi izbucni într-un râs formidabil pe care însă îl rupse brusc şi continuă cu o voce normală: „Nu râdeţi, copii, farsa pe care o trăim este a acestui secol, care repede o transformă în tragedie!” „Dar eu nu spun că e de râs, doamnă Sorana”, zise povestitoarea. „Iartă-mă, draga mea, ai dreptate! Ni se cere să jucăm într-o piesă în care farsa grosolană se îmbină cu fanatismul şi ni se mai cere în plus să fim şi sinceri. Săracii copii!” „Sorana, zise atunci acel Horia, puţin cam enervat, ai dreptate, dar tu nu mai eşti în teatru şi nu ştii că noi toţi cei de faţă acolo vorbim altfel şi susţinem ceea ce tu numeşti «farsa pe care o trăim»”. „Ştiu, dragă Horia, nu-mi spune!” Şi aici doamna Sorana îşi duse mâinile în faţă şi făcu semne aproape deznădăjduite, că ştie şi răs-ştie.

Nu înţelegeam nici despre ce piesă era vorba şi nici cine le silea pe aceste doamne să joace în ea. Acel Horia nu se lăsă şi o contrazise iar pe doamna Sorana spunând ceva cu neputinţă de înţeles, vorbe multe pe care, dacă le ascultai multă vreme şi nu te enervau, puteai să adormi liniştit pe un scaun fără spetează. Eu însă eram foarte treaz fiindcă băgasem de seamă că ori de câte ori domnişoara

care era atât de elegantă că nu mă puteam uita la ea mai mult de-o secundă încerca să spună şi ea ceva, doamna Sorana fie îi lua pur şi simplu vorba din gură, fie îi spunea direct: „Nu vreau să ascult, draga mea” şi făcea un gest de îndepărtare de la sine a acelor lucruri pe care nici măcar nu avea curiozitatea să le audă. Iar fata, în loc să se simtă jignită, rămânea cu ochii ei limpezi agăţaţi parcă de gesturile şi cuvintele celorlalţi, care de asemenea nu-i prea acordau atenţie. Atunci începui să mă uit mai îndelung la ea şi anume în chiar momentele când voia să vorbească, să-i dau de înţeles că eu aş asculta-o mai degrabă pe ea decât pe ceilalţi şi dacă vrea, să mi se adreseze mie… Ceea ce ea chiar şi făcu, îşi dădu taburetul mai într-o parte, ca din întâmplare şi apoi, pândind un moment când gazda ieşi pentru că sunase cineva, mă întrebă: „La ce teatru sunteţi angajat?” „Tocmai asta e, îi răspunsei, că eu m-aş lăsa de teatru şi aş pleca din Bucureşti, m-aş duce să pun mâna pe-un pistol cu aer comprimat şi să găuresc munţii.”

Curios ce repede îmi şi însuşisem ideile inginerului Dan, pe care însă atunci când le exprimam încercând să fac pe interesantul în faţa acelei domnişoare eram încă departe de a le fi transformat într-o hotărâre definitivă. Ea păru că se gândeşte şi îmi răspunse. „Asta e uşor pentru un bărbat, dar sper că n-o să părăseşti definitiv teatrul.” „Dacă nu pot să joc în piesele care îmi plac mie, degeaba rămân!” Ea păru iar că se gândeşte, în timp ce din antreu se auzea vocea doamnei Sorana mulţumind nu ştiu cui pentru nu ştiu ce servicii. Apoi se întoarse în odaie. Tot atunci se ridică de lângă mine fata. „Plecaţi?” o întrebai. „Da, trebuie să mă duc.”

Mă ridicai şi eu cu aerul că a cam venit ora plecării şi doamna Sorana ne conduse spre uşă. „La revedere, dragii mei, domnule Surupăceanu, când ajungi jos spune-i lui Niculae că îl rog să urce

până la mine, dacă nu e la vedere, strigă-l, că trebuie să fie pe-acolo.” îmi aduc aminte fiecare cuvânt spus, ora zilei, şapte fără un sfert, mă uitasem la ceasul de la mână în momentul în care mă ridicasem de pe taburet, parchetul galben ca lămâia al odăii din care ieşisem şi mirosul jachetei şi părului elegantei domnişoare pe care o însoţeam. Nu era numai parfumul ei care îmi intra în nări, ci şi mirosul stofei curate şi proaspete ţinut în garderobă bună, iar fata era o brunetă cu puţin mai mică decât mine, cu un picior bronzat care se mişca uşor în felul acela aproape de necrezut al pisicilor, deşi statura ei o amintea mai degrabă pe aceea a unei iepe de rasă, cu gamba alungită şi unduioasă, măsurând parcă singură, de la genunchi în jos, un metru.

Am început să coborâm scările, fiindcă lifturile începuseră să fie raţionalizate şi erau folosite doar pentru a urca şi în mers m-am ferit s-o ating. Dar ea m-a apucat de încheietura mâinii şi mă ţinea astfel, coborând cu grijă, să nu alunece pentru că tocmai atunci cineva spăla treptele şi palierele, se şi vedea jos trupul unei fete aplecat asupra cimentului ud. „Îmi daţi voie, i-am spus eu domnişoarei încercând s-o apuc de braţ, să nu cădeţi!” „Nu, nu, mi-a răspuns ea, lasă-mă că mă ţin eu de mâna dumitale, mă simt mai în siguranţă.” Şi într-adevăr se ţinea bine, aş fi putut spune că mâna aceea a ei cu unghiile lăcuite nu avea şovăieli, ştia să apuce.

Eu coboram fără să mă ţin de bara albă a scărilor, atent însă la paşii ei, a căror mişcare o urmăream, până am ajuns în dreptul fetei care spăla… Aici, această fată îngenuncheată se opri din spălat, se redresă pe jumătate să ne facă loc să trecem şi în aceeaşi clipă îşi ridică privirea în sus. Era Viorica. Asta fu prima ei privire. Apoi veni a doua, directă şi lacomă. Se uita la mine. Mă înţelesesem cu ea s-o găsesc în odaie, dar pe seară, pe la orele opt; acum era şapte. Paşii mei şovăiră,

dar nu mă oprii, trecui pe lângă ea, mă uitai apoi în urmă. Tu eşti? Parcă mă întreba, dar parcă nu era întrebare, ci: el e, băiatul care mi-a plăcut şi mie, trece acum pe lângă mine cu alta, fără să mă vadă. O vedeam însă foarte bine, şi ochii ei de-atunci prin care apăreau şi piereau tot atâtea lumini şi umbre câte puteau să-i facă trecerea mea şi a fetei care mă ţinea de încheietura braţului, n-am să-i uit vreodată. Uneori scena îmi apare cu atâta claritate înainte, văd adică aşa de prezenţi frumoşii ei ochi umiliţi de statura mea, privindu-mă de jos, întâi scurt, cum te uiţi la oricine, apoi revenind lung cum nu te poţi stăpâni s-o faci când cunoşti persoana şi, în acest interval, cum se schimbaseră şi culoarea şi lumina din ei, devenind crinurii în rotundul lor pupilar, cu alb mult în jur, curat şi fără niciun firişor de sânge, sticlind fără să clipească, cu licăriri diferite şi care se stingeau una după alta, de vinovăţie, curiozitate avidă, reproş, întrebări, încât mă abat din drum, caut un loc ascuns sub un tufiş, mă aşez jos şi rămân ceasuri întregi cu coatele pe genunchi uitându-mă drept înainte ca un orb. În realitate o văd pe Viorica în timp ce peste scena de pe scară şi peste pământ începe să se lase încet întunericul: nu pot să-mi aduc aminte ce-a mai fost după aceea. Ştiu că n-a mai fost nimic, am dus-o pe domnişoara cu care eram acasă şi atât, şi am fost tot timpul atât de vesel încât, ca atunci când suntem foarte trişti, am uitat cu totul de Viorica şi, de atunci, n-am mai văzut-o. Dar de ce? Nu reuşesc să-mi explic…

PARTEA A DOUA

I

Ca de obicei drumul pe jos de la combinat până în oraş, pe lângă fiorul totdeauna diferit al amintirilor, mi-a adus şi de astă dată istovirea fizică de care nu mă pot lipsi de multă vreme şi care mă ajută să am un somn normal şi să mă trezesc dimineaţa liniştit. Fiindcă îmi dau seama că trebuie să dorm bine şi să-mi abat cât pot de mult gândurile, nu sunt nici ele o fântână nesecată.

Dimineaţa la ora zece a venit sora secretarei directorului, să-i dau cheia, după ce aseară o găsisem aşteptându-mă ca să mă întrebe dacă să-şi despacheteze ca la ea acasă, iar eu am plecat să-mi ridic actele şi restul de salariu pe care îl mai aveam de încasat de la combinat. Când m-am întors, se făcuse ora douăsprezece, la unu jumătate aveam cursă, care mă ducea la gară. Fetei îi tremurau încă mâinile pe lucruri, mutându-le de colo până colo, de oboseală sau poate de emoţie, nu-i venea încă să creadă că era adevărat că o să aibă de-aici înainte odaia ei şi să facă orice ar vrea fără să se mai încurce de familia soră-sii. De bucurie ar fi fost în stare să se culce pe loc chiar şi cu mine, în semn nu numai de recunoştinţă, dar ca să-şi inaugureze casa. Gândul s-a descărcat câteva clipe lungi asupra mea asemeni unui curent în scurtcircuit, dar nu s-a ars în mine nicio rezistenţă,

încât m-am uitat senin la trupul bine făcut al fetei care văzut din spate când era aplecată se despica asemeni unui pepene. Dintre ziariştii care m-au căutat să stea de vorbă cu mine unul singur mi-a stârnit interesul prin sinceritatea cu care a căutat pentru mine o soluţie, zicându-mi, ca între bărbaţi, că să mă culc cu multe femei. Se uita la mine cu simpatie şi spre mirarea mea îmi vorbea frumos de ele, deşi în acelaşi timp îmi atrăgea atenţia că trebuie să evit cazurile complicate şi dacă nu merge să nu ezit să scot bani din buzunar şi să le plătesc. L-am ascultat şi în ciuda faptului că n-a trebuit să pun în practică recomandarea cu privire la bani, am simţit o plăcere ascuţită ca o rană, dar apoi imediat o tristeţe doborâtoare m-a năpădit. Ştiu că ea era poate în mine, dar actul acela a asmuţit-o parcă asupra mea ca pe un câine flămând şi puţin a lipsit să nu-mi lichidez pe loc toate socotelile. De atunci mă tem de apropierea unei femei şi nu pentru că mi-e frică, ci pentru că aş putea trezi astfel în mine atâţia duşmani necunoscuţi… Cine ar putea să-mi spună ce ar deveni alte sentimente, teama de pildă, dacă n-ar deveni groază, ura, dorinţă ucigaşă, sau iubirea, sminteală şi umilinţă.

Ce ciudăţenie… Roţile trenului bat sub mine, mă uit pe fereastră, mi-am găsit un compartiment gol şi mă bucur că aceste plăceri simple mi-au rămas întregi, cum ar fi călătoritul cu uitatul pe geam, cu încântarea că pământul fuge în urmă, şi copacii şi stâlpii vin unul după altul în timp ce întreg peisajul defilează în fund mai încet, dar destul de repede ca să-l vezi şi pe el mişcându-se, schimbându-şi mereu înfăţişarea. Şi simt că starea mea bună poate să dureze ore lungi…

Bineînţeles că nici nu-mi trecea prin cap să părăsesc casa părintească definitiv. Nici n-aveam de ce. „Unde te duci, mă?” m-a întrebat tata în seara când le-am spus că a doua zi dimineaţa plec cu un inginer undeva în Moldova. N-a auzit nici cu

cine plec şi nici unde, stătea ca o momâie pe patul lui şi al mamei – unul dormea la un cap şi altul la celălalt – care era aşa de mare, că începea de la un perete şi se oprea la cel opus, iar ca înălţime abia îmi ajungeau mie picioarele la duşumea când stăteam pe el, dar lui tata, când te uitai la el ai fi zis că e un copil care a îmbătrânit cu păr alb în cap şi cu mustăţi. „Ne ducem la poalele unui munte cu pistoale d-alea de aer comprimat în mână şi prrr, prrr, prrr, nu ne oprim până nu-l găurim până în partea ailaltă!” Şi mi-am însoţit spusele cu râsul meu care părea de astă dată şi mai mult să ţâşnească dintr-o comprimare prea îndelungată a unei veselii care trăia parcă singură, fără voia mea: eee, heee, eee?

Tata s-a întors spre frati-meu şi i-a spus după ce s-a uitat bine la el ca să se convingă că ălălalt copil al lui a rămas acelaşi, n-a dat adică nimic peste el: „Ăsta e nebun!”, a zis, şi intonaţia glasului lui arăta sinceritatea înţelegătoare (eram totuşi şi eu copilul lui), încât aceste cuvinte, cu ceea ce nu se spunea în ele, aş putea să zic că sunt printre puţinele care mi l-au păstrat în suflet cu rangul de tată, eram nebun, dar nu se lepăda de mine, tot era ceva, încât veselia mea s-a înteţit şi am reizbucnit eee, heee, eee, şi am dat şi din picioare. Puteam s-o fac, eram între ai mei!…

Numai mama asculta totul cu un surâs în colţul gurii, şi îmi pregătea bagajul parcă ar fi vrut să spună că ea ştia ce e în sufletul meu şi nu zice nimic. Ce poate să-şi dorească mai mult o mamă decât să-şi ştie fiul vesel, indiferent unde se duce? Şi unde se putea duce ca să fie neliniştită din pricina unui astfel de vlăjgan cum eram eu? Rău ar fi fost, sau în orice caz ar fi fost semne de întrebare, dacă n-aş fi avut o meserie şi m-aş fi dus să învăţ una pe-acolo, singur, ieşind de sub ochiul tatălui şi al fratelui mai mare. În timp ce aşa…

„De ce e nebun? zise mama. Parcă dacă mai învaţă o meserie o s-o uite pe-ailaltă? Să vrea s-o

uite şi n-ar fi în stare, aşa o greutate i-a fost până a învăţat să dea cu bidineaua peste o tablă!" „Aşa, mamă, am strigat eu, ia-mă în balon, să nu-ţi zic şi eu ce greu i-a fost lui tata s-o înveţe pe-a lui." „Pe-atunci avea altă meserie", pufni mama. Şi spre uimirea mea spuse deodată foarte simplu acel lucru care până atunci rămăsese pentru mine şi frati-meu un mister, cum putuse ea, fată de ţăran bogat, care făcea negustorie la Obor şi îşi ridicase aici pe Pantelimon o casă cu două odăi, să ia pe cineva care n-are nimic la bază, şi de care să-i fie tot ei frică şi să asculte de el ca şi când el ar fi venit cu casa, iar mama cu mâinile goale. „Tat-tău a avut un *Magazin*, lângă Obor, dar a dat faliment când eraţi voi mici de tot", zise ea.

După care tăcu în aşa fel, încât înţelesei că tata a fost cineva la viaţa lui! Faliment! Ehei! Asta nu e glumă! Nu dă faliment unul care vinde cinci şireturi într-un gang lângă Piaţa Mare. Pe urmă aflai nu fără să casc ochii că şi tata era ţăran şi se cunoştea cu mama înainte de a fi devenit bucureşteni şi falimentul lui însemna de fapt pierderea unei grădini de zarzavat din satul lui, pe care o vânduse ca să-şi deschidă lângă Obor numitul *Magazin.* Dar cine-l „ruinase" de-l silise să-şi lichideze prăvălia? Că, zise mama, s-ar fi aşezat în faţa lui peste drum sau chiar alături de el un altul cu mijloace mai mari şi că asta n-ar fi fost nimic, însă pur şi simplu au venit şi alţii ca el şi numărul unor astfel de *Magazine* a devenit atât de mare, încât socotelile nu s-au împlinit şi câştigul a ajuns să fie chiar mai mic decât impozitul.

Tata stătea pe pat şi asculta spusele mamei cu un aer de năuceală (să fi fost surpriza că secretul vieţii lui era astfel dat pe faţă?) şi numai felul în care îşi ţinea ţigara în gură arăta că mama povestea bine şi el nu avea nimic de adăugat: o ţinea între buze dreaptă ca un băţ şi el însuşi stătea băţos, ca totdeauna, probabil cu o încordare interioară să pară mai înalt, nu vedeai la el în general acea

şedere pe care o au alţi oameni, când se odihnesc la ei acasă, cu spinarea puţin încovoiată sau cu capul aplecat. „De ce nu spui cum a crescut preţul terenurilor, zise el, totuşi, văzând că mama se oprise şi ocolise pesemne acest amănunt important. După ce-am vândut foarte bine cu de două ori mai mult cu cât l-am luat, când am vrut să cumpăr altul se scumpiseră de cinci ori.” „De ce n-ai deschis aici?” îl întrebai eu fără prea mare interes. Ca să aflu tot de la mama că odaia în care ne aflam fusese construită cu acei bani. Atunci cine ne spusese nouă că totul era al mamei? „Negustoria nu merge oriunde, zise tata încremenit cum stătea cu ţigara drept spre uşă, în flanela lui albă încheiat la toţi nasturii, numai proştii cred!”

Ie-te-te! Mă mai făcea şi prost, după ce se dovedise că prostu-ăla fusese el, din moment ce prăvălia pe care o vânduse atunci cu de două ori preţul ei, în realitate valoarea era de cinci ori mai mare. Şi în loc să-i răspund prin cuvinte începui să râd, lucru care îl enervă pe tata şi îl făcu să-şi ducă mâna la gură ca să-şi ia ţigara, pesemne ca să vorbească mai bine când mi-o răspunde. Dar la el cuvintele rămâneau mult îndărătul a ceea ce voia să facă şi în loc să-i vorbească gura îi vorbi mâna, care apucă greşit ţigara şi îi rupse vârful aprins. Se fripse pe palmă şi scrumul îi atinse şi flanela care mirosi imediat în odaie a lână arsă. Se scutură pe pantaloni să nu i-i găurească şi pe-ăia vreo fărâmă de tutun cu foc şi ţâşni spre mine să mă pocnească. Nu voiam să mă despart de el certat, aşa că îl lăsai să dea şi el chiar dădu, văzui în aer cureaua de care se descinsese cu o singură mişcare şi mă croi cu ea drept în cap. Gândul meu fusese bun, dar lovitura mă ustură aşa de tare, că un fior de ură începu să curgă liniştit în mine şi spusei: „Mai dă! Ţi-am spus că până fac armată poţi să te porţi cu mine ca şi când aş avea şapte ani, n-o să-ţi iau din mână cureaua aia a dracului şi să te pun să alergi după ea afară pe brânci!”

Tata se făcu alb, fiindcă îşi dădu şi el seama că nu trebuia să dea tocmai acum când plecam. Şi pe urmă ameninţarea mea arăta că n-o să uit cum s-a purtat cu mine în ziua când, aşa cum îi spusesem, mă voi considera desfăcut de orice supunere. Şi scuturai din cap să nu mai simt lovitura, care îşi înteţi aşa de tare durerea, că îmi ţâşniră lacrimi din ochi. Şi atunci sări mama, iar frati-meu ridică şi el deodată glasul şi strigă: „De ce dai în el, tată, că nu-ţi făcu nimic, dumneata îl făcuşi prost din senin şi el în loc să se supere, râse. De ce dai în el? Dacă s-ar fi supărat ţi-ar fi plăcut? Ce e şi cu dumneata de-ţi sare muştarul fără niciun rost, nu te uiţi la el că e mare şi într-o zi s-ar putea să-ţi dea un brânci aşa cum îl auzişi şi n-o să ai ce să-i mai faci?" „Îl omor cu toporul!" spuse tata. „De ce, zise mama cu dispreţ, fiindcă e cuminte şi te-ascultă? Asta e răsplata pe care i-o dai tu?" „Nu-l ascult că sunt cuminte, spusei eu cu tot sângele dogorându-mi în obraji, îl ascult fiindcă m-a făcut şi m-a crescut, oricât de neghiob s-ar purta el cu mine." „Pe mine mă faci neghiob? zise tata mai uşurat, acum că mă coborâsem şi eu la nivelul lui şi îi răspunsesem aşa cum merita. Şi văzând că nu mai răspund: De ce crezi că sunt eu neghiob şi tu, care eşti copilul meu, eşti mai deştept?" „Hai, zise frati-meu lovindu-mă cu cotul, ieşi pe-afară şi lasă!"

Ăsta era remediul care se practica pe la noi prin cartier, îl ştia toată lumea: am văzut eu că-i aşa, zicea câte unul când povestea cine ştie ce discordie rea în familie, mi-am luat pălăria şi am ieşit afară. Adică a părăsit terenul uşurând stingerea focului. Cel puţin pentru momentul acela, în ce mă priveşte, cât am trecut pragul am şi uitat, deşi ştiam că în urma mea mama şi frati-meu abia vor începe ei între ei, fiindcă niciunul nu băgase de seamă că de fapt tata ştiuse el de ce dăduse în mine şi ştiusem şi eu, şi că îi venea greu să recunoască…

II

„Hai, domnule Surupăceanu, zise inginerul Dan a doua zi dimineaţa, când mă văzu aşteptându-l la locul convenit în faţa Gării de Nord, ai bani de bilet, sau să-ţi cumpăr eu şi te decontezi pe urmă din primul salariu?”

Îi răspunsei că am, şi un sfert de oră mai târziu ne urcarăm în automotorul Pullman Bucureşti-Iaşi. Nu mersesem niciodată în el şi mă aşezai pe banchetă lângă geam cercetând totul cu ochii şi cu mâinile. „Ei, zise inginerul, ia spune-mi, ce-ai visat azi-noapte? O să facem noi treabă amândoi, sau o să ne despărţim repede?” „În orice caz, domnule inginer, îi spusei, trebuie să recunoaşteţi şi dumneavoastră că n-aţi mai găsit alt fraier care să părăsească Bucureştiul şi să plece la mama dracului nici el nu ştie unde.” „Aici ai dreptate”, zise inginerul în timp ce motoarele începură deodată să duduie mai tare şi se puseră apoi în mişcare şi mie îmi veni în aceeaşi clipă să mă închin, nu din credinţă, ci din obicei. Lumina zilei, ferită de acoperişurile de deasupra liniilor de plecare cât timp automotorul stătuse sub ele, izbucni acum în compartiment cu soare cu tot şi făcu să ţâşnească şi din mine spre inginer un elan de sinceritate pe care nu mi-l putui stăpâni: „M-am certat aseară cu tata şi m-a croit peste cap, dar nu din pricină că plec, sau dracu ştie de ce, poate că de-aia şi nu mi-am dat eu seama, în orice caz am aflat că a fost în tinereţea lui negustor şi să vedeţi ce-am visat!” „Spune, mă, Surupăcene”, zise inginerul tutuindu-mă în felul acesta neaşteptat, lucru care însă nu mă supără, deşi pentru alţii aveam eu o vorbă a mea cu care îi corectam oricât ar fi fost ei de mai în vârstă decât mine; le ziceam: *Domnul* Surupăceanu, că n-am murit!

„Dumneavoastră vă pricepeţi la vise?” îl întrebai. „Nu mă pricep, dar spune!” Izbucnii în râs şi începui să-i povestesc: „După cearta cu tata am visat că plecam undeva, dar se făcea că mă oprisem sub un pâlc de salcâmi şi eram cu câinele meu şi am început să scot dintr-un sac cutii de zahăr. «Să-ţi desfac cutiile ca să poţi lua bucăţile, sau să ţi le las aşa?» l-am întrebat pe câine. «Desfă-le, a zis el, că mă doare botul când dau de carton.» Atunci a venit o femeie, o doamnă, care mi-a luat de pe masă o tabletă de ciocolată. «Vă costă o sută treisprezece lei, doamnă», i-am spus eu furios. «Vreau şi-o sticlă de apă minerală.» «Vrei dumneata, dar nu se poate.» «Totuşi!» «Niciun totuşi!» Atunci câinele meu s-a dus să-i dea el şi am rămas trăsnit şi nici gura n-am mai putut s-o deschid de trist ce eram, cum mă trădase tocmai el, câinele meu, să nu înţeleagă afrontul ce mi se făcuse şi să se ducă fără să se gândească, să-i dea acelei doamne sticla!” „Ei, tocmai ca să ştergem afrontul ăla, să-i tragem noi dintr-o sticlă adevărată”, zise inginerul şi-mi arătă într-o sacoşă o sticlă plină cu ceva care avea culoarea frunzei de vie ruginite. Îi desfăcu dopul, scoase un pahar mic de argint dintr-o trusă şi turnă; apoi zise, aşa cum se pronunţă o parolă: „Bea şi spune cum e!” Nu eram priceput la vinuri, dar ceva tot ştiam eu ca să-mi dau seama ce beau. „Domnule inginer, zic, ăsta nu e vin care se vinde pe piaţă.” „Închipuie-ţi că mi l-a făcut cadou un episcop, zise inginerul, sfinţii părinţi ştiu cum să uite de necazurile acestei lumi. Noroc, mă, băiatule, şi nu uita şi tu că ai băut cu mine un pahar când ne-a fost cel mai bine, adică atunci când nu ne cunoşteam mai deloc şi aveam încredere unul în altul!” „Domnule inginer, i-am spus, dacă vă duceţi dumneavoastră acolo, care ştiţi atâta carte şi aţi putea foarte bine să găsiţi serviciu în Bucureşti, de ce să nu mă duc eu, care sper să învăţ ceva?” „Asta în orice caz, mi-a răspuns el, îţi garantez eu (şi aici şi-a dus mâna la

piept) că în mai puţin de un an eşti un om cu calificare serioasă şi o să lucrezi tot pe sus, cum îţi place, dar nu cu pensula ca nea p… ăla cu care te-am văzut pe turla bisericii, ci cu cleştele patent în mână şi cu carnetul de electrician în buzunar.” „Eee, heee, eee!” am făcut eu când am auzit cum i-a spus el lui săracu nea meşterul meu, cu care petrecusem ceva ani pe acoperişuri; niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap să-i spun astfel.

În orice caz, mi se ştergea din minte parcă cu viteza cu care mă îndepărtam de Bucureşti şi alergam peste câmpurile verzi galbene de porumburi. Dar el se micşora în sufletul meu nu numai din pricina săracei lui meserii care îl făcea pe acest inginer să-i spună nea p…, ci şi pentru că îmi apărea nemişcat într-o lume care nu ştia ce e mişcarea. În timp ce eu zburam cu o viteză ameţitoare spre o lume care nu exista încă şi trebuia s-o facem noi acolo la poalele acelui munte, sau poate chiar sub munte, sau poate chiar deasupra muntelui, sau poate chiar suspendată de vârfurile a doi munţi, pe piloni nemaivăzuţi, cine putea să ştie ce-o să iasă? Şi primul om care mă ducea acolo avea pentru mine şi acea căldură pe care o avusese meşterul, dar avea şi ceva în plus care mă făcuse să-l urmez, ceva care te făcea să baţi din picioare pe loc de nerăbdare să te duci unde e el, aşa cum baţi din picioare acasă când trebuie să te duci la un bal: acolo e ce e, acolo e totul, dacă nu te duci acolo eşti pe dinafară şi pe dinafară o să rămâi toată viaţa. Ce? Era de vârsta mea, cu toate că părea să fie trecut de treizeci de ani, în timp ce pe meşterul meu îl simţeam departe de mine nu cu zece, cincisprezece şi nici cu treizeci, cu cât era în realitate, ci cu şaizeci. Şi încă: autoritatea pe care o simţeam că o are asupra mea nu venea nici din gândul meu că trebuie s-o aibă, fiindcă e inginer, cum gândeam despre tata fiindcă mi-era tată, sau despre meşter fiindcă era mai bătrân şi cunoştea ce e de bine şi ce e de rău în

purtarea cuiva pe lume; dimpotrivă, mă bucuram că le învăţasem solid pe-astea şi la anii mei, cu şapte clase primare, cu meseria aceea aşa cum era ea şi cu ceea ce ştiam despre cum trebuie să se prezinte un om în viaţă, puteam să zic că nu-i trecusem degeaba. În acelaşi timp însă simţeam că nu ştiam ce o să se întâmple cu veselia şi credinţa mea că totul e bine după ce aveam să ajung să nu-l mai ascult pe tata fiindcă nu merita, şi ce avea să se întâmple atunci când nimeni n-avea să mă mai împiedice să nu-i dau brânci, aşa cum bine prevestise frati-meu şi când aveam să mă despart de meşter şi n-o să mai am nevoie nici de autoritatea lui blândă, cu care îmi plăcea să mă joc fiindcă îmi plăcea să mă cred mereu mic. Or, tocmai asta părea să fie inginerul, omul unei noi autorităţi în care intra parcă şi aceea a tatălui şi fratelui meu şi a meşterului şi care mă liniştea total în privinţa viitorului, pe care însă nici tata şi nici meşterul nu erau în stare s-o facă.

„Eu n-aştept numai asta din partea dumneavoastră, domnule inginer, i-am spus, nu un an, cum ziceţi, ci trei ani pot să am răbdare să învăţ…” „Deocamdată calificarea, celelalte or să-ţi vină de la sine, ai să vezi”, zise inginerul cu un glas care nu voia nici să se ferească pe el să înţeleagă ce aveam eu să-i spun, nici să mă împiedice pe mine să vorbesc, deşi aşa părea, că vrusese prin răspunsul lui şi una şi alta. „Toată chestia, i-am spus, venind acum cu idei implântate în mine de la doamna Sorana, e cum poţi să rămâi om!” „Mai depinde şi de om, zise inginerul. Tu, am impresia că ai să poţi să ajungi şi să rămâi, dar mai depinde şi de condiţii. Or, tocmai asta vrem noi să schimbăm, condiţiile, dar nu *noi,* ci noi toţi împreună. Noi ne creăm pe noi”, zise inginerul arătându-se pe sine, cu înţelesul că acest gest era valabil pentru întreaga omenire. „Domnule inginer, strigai, un tată care n-are autoritate asupra mea decât fiindcă vreau eu, cum devine asta din punct

de vedere cum spuneţi dumneavoastră? Fiindcă a dat el faliment odată şi n-a fost capabil să fie negustor!" „Îl băgăm în comerţul de stat", spuse inginerul fără clipire, iar eu răcnii: „Eee, heee, eee!" „N-o lua şi tu chiar aşa, zise inginerul, ia-o într-un sens mai general, în cazul tău particular e suficient dacă nu veţi fi siliţi să trăiţi împreună, ceea ce trebuie să recunoşti şi tu că dacă mulţi pe lume ar putea pur şi simplu să se separe de condiţiile lor de existenţă tragice, s-ar ridica cel puţin jumătate din greutatea care apasă pe spinarea oamenilor în prezent."

Nu ştiam cum să-l aduc la ceea ce mă interesa pe mine şi cu cât vorbeam mai mult, cu atât mi-era mai greu. „În fond, zise el fără veste, punând parcă deodată mâna pe mine, tu vrei alt tată, eşti un băiat bun, şi nenorocul tău e că gândeşti aşa la nouăsprezece ani în loc să gândeşti la patruzeci. Prin asta nu vreau să spun că eşti bătrân la minte, ci că îţi dai seama de ceva de care ar fi trebuit să-ţi dai mai târziu, când suntem destul de puternici ca să ne privim singuri soarta în faţă! Ai înţeles?" „Nu", i-am răspuns. „Mi-e greu să-ţi explic că deşi zic că eşti un băiat bun, vrei alt tată, când ar trebui să spun că eşti bun doar în aparenţă. În realitate eşti chiar bun şi ţi-au rămas necheltuite sentimentele de devotament faţă de familia ta. Nu-i nimic, o să te însori şi o să dai tu băieţilor tăi ce n-a fost în stare să-ţi dea ţie taică-tău!" „Şi nu credeţi că s-ar putea întâmpla ca fiii mei să nu merite?" „Ba cum dracu să nu cred, zise inginerul, dar de ce să te apuci să iei avans când s-ar putea foarte bine ca ei să merite? Să nu iei niciodată avans!" „Dumneavoastră aveţi copii, sunteţi căsătorit?" l-am întrebat, fiindcă trecuse cu răspunsul lui pe-acolo pe unde m-aşteptasem de la el să treacă, îmi plăcuse ce-mi spusese şi aş fi dorit acum să-l ştiu căsătorit, iubindu-şi soţia şi având şi copii. El însă făcu he! în genul doamnei Sorana şi râse pocnindu-mă solid peste umeri: „Sigur că sunt

căsătorit şi am şi doi copii, dar asta n-are nicio importanţă, mă, Surupăcene, poţi să ajungi om şi să rămâi şi fără asta. Şi apoi parcă m-ar fi trezit dintr-o amorţire: La ce te gândeşti?" Am scuturat din cap, dar într-adevăr clipind des ca şi când aş fi fost surprins cu mintea călătorind în timp ce în faţa lui m-aş fi prefăcut că îl ascult; i-am zâmbit şi i-am răspuns că nu mă gândesc la nimic, că îmi pare bine că mă duc unde mă duc şi că… nimic, asta era tot, ce putea să mai fie? în realitate îmi bătea inima foarte tare, începeam să ţin la el foarte tare şi îmi spuneam că dacă unde mă duce n-o să mai am ocazia să stau cu el atâtea ore, cele pe care le petreceam acuma împreună îmi vor fi neşterse toată viaţa, chiar dacă mai târziu, printre atâţia alţii câţi aveam să fim acolo, ar fi ajuns să nu mai mă recunoască…

III

Am ajuns într-adevăr la poalele munţilor, dar munţii rămâneau mereu în depărtare, cu toate că mergeam spre ei de aproape o oră, cu un tren mic cu care am schimbat la Iaşi Pullmanul, apoi cu un autobuz. Ne-am oprit într-un sat şi ne-am dat jos. Eram de fapt tot la câmpie, cu toate că munţii, rămânând îndepărtaţi, dacă te uitai mai mult la ei le vedeai culoarea verde-albastră a brazilor şi văile fumurii, care se formau între crestele lor roşcate.

Din hodorogeala autobuzului am căzut într-o linişte în care cântecul unui cocoş îţi spărgea urechile. „Hai, Surupăcene, zise inginerul, cu micul lui geamantan în mână, luând-o înainte, ia uite ce frumos e pe-aici… Ăsta e un sat cu ţărani care mai poartă plete, ca pe vremea lui Ştefan cel

Mare, ia uită-te la ăla care trece cu mânzatul de funie!" Ăla părea însă vechi ca de pe vremea lui Dragoş-Vodă, aşa îmbrăcăminte aiurită avea, şi căciulă în cap în plin soare de august, ai fi zis că nu şi-o scoate niciodată, nici măcar la masă… De necrezut mi se păru când îl auzii vorbind româneşte cu inginerul, adică într-o limbă de azi, aţi venit iar pe la noi, da, am venit, mă angajaţi şi pe mine, te angajăm, când începeţi, curând, chestii d-astea… „Da' fetele lor tot aşa sunt, domnule inginer?" „Văd eu că ţi-e gândul tot la fete", zise inginerul vesel şi el în timp ce se abătea din drum şi intra într-o curte. Ne ieşi înainte un fel de funcţionar care ne conduse în casă şi inginerul îi spuse: „Angajează-l pe tovarăşul Surupăceanu şi dă-i în primire o echipă. Fă-i rost unde să doarmă. Eu mă duc pe la Sfat să vedem cum stăm cu mâna calificată, ce-a făcut preşedintele, mi-a găsit câţi dulgheri i-am spus?" „Cred că ne-au găsit mai mulţi decât avem nevoie, sunt gata să înceapă, vă aşteaptă de trei zile cu teslele şi ferăstraiele în mână pe-acolo pe lângă Sfat, stau tolăniţi alături în luncă." „Perfect", zise inginerul şi ieşi lăsându-şi geamantanul în odaia de alături, unde se instalase. Era casa unui chiabur al satului, care fusese rechiziţionată.

Funcţionarul mi-a găsit o cameră la un alt ţăran de acest tip şi primele zile s-au topit în aşteptare. Bineînţeles că am bănuit de la început că ideea cu pistolul cu aer comprimat care să pârâie în burta muntelui era doar o vorbă cu tâlc şi nu una care să mă întâmpine acolo asurzindu-mi urechile, abia a treia sau a patra zi am văzut că intră în sat un camion care trage undeva într-o poiană şi din el se dă jos un şofer care întreabă de mine. „Eu sunt", i-am spus. „Adu-ţi echipa şi descărcaţi materialul." M-am uitat să văd despre ce era vorba: era hârtie gudronată. Am dat-o jos şi am aşezat-o cu ţăranii mei în grămezi. Pe urmă camionul a plecat şi am mai aşteptat degeaba o zi când a venit iar un

camion, tot cu hârtie de-asta. Au început apoi să vină mai des alte camioane, cu alte materiale, a apărut un specialist care a marcat terenul şi satul s-a umplut de tot felul de oameni. Construiam barăci, magazii pentru depozite, birouri din plăci prefabricate, cu geamuri şi uşi… Nici nu ştiu cum m-am pomenit şef, nu pentru că inginerul mă numise, ci fiindcă mă pricepeam fără să fi învăţat vreodată, dădeau ordine şi mi se auzea gura peste tot şi de unde la început trebuise să mă stăpânesc să nu se vadă că îmi plăcea cum indicaţiile mele se transformau în fapte, cum omul se punea în mişcare sub ochii mei şi terenul se modifica, mai pe urmă această plăcere a pierit şi nu mă mai mulţumeam să văd că oamenii se mişcă, acum voiam să se mişte mai repede, fiindcă îmi dădeam seama că această construcţie nu însemna încă nimic, abia după terminarea ei avea să se vadă care erau planurile inginerului. „Ce-o să se facă aici, domnule inginer”, îl întrebam sub o formă sau alta când aveam ocazia să-l văd venind pe la noi. Prinsese obiceiul ca drept răspuns să facă doar aşa, un gest cu degetul, care cuprindea un foarte mare teren, cât ţinea zarea de-acolo de la marginea satului, două treimi din cât vedeai cu ochii. A treia treime, satul propriu-zis, era inclusă şi ea cu un semn din toată palma, adică după aceea, mai târziu, îi vine rândul şi satului şi reteza aerul energic, adică totul va dispărea, tot ce se vede va fi ras. După care ducea un deget la gură în semn că nu trebuie vorbit cu nimeni despre asta. „Iese scandal cu urmaşii lui Ştefan cel Mare, mi-a spus el de la bun început. Dacă se află înseamnă că tu le-ai spus; fii atent!”

Numai că urmaşii ăştia nu numai că ştiau totul, ci şi ceva în plus faţă de mine, şi anume că în locul satului lor va fi un oraş şi că pe terenul acela misterios dinspre răsărit se vor ridica fabrici, care vor face nu ştiu ce cu sarea din munţi, o să fie adusă de-acolo prin tuburi topită în apă fierbinte şi

apa aia o să încălzească şi oraşul prin ţevi, să faci baie în pielea goală pe gerul Bobotezei. „Nu-i aşa, dom şef?” mă întreba câte unul după ce îşi termina în felul ăsta pălăvrăgeala, care nu se potrivea câtuşi de puţin cu pletele lui străMoşeşti. „Aşa o fi! răspundeam, din moment ce dumneata ştii ce nu ştim noi, ce mai întrebi? Mai bine i-ai da înainte cu acoperişul ăla, că ne-apucă gerul Bobotezei cu el neterminat şi n-o să mai poţi să faci baie în pielea goală. Nu ştiam că pe-aici se face baie îmbrăcat.”

Râdeau. Ţăranii nu se deosebesc de bucureşteni decât prin haine, au aceiaşi ochi rotunzi care se uită drept la tine mincinoşi când vor să nu-ţi spună ce gândesc şi aceeaşi hoţie în glumă, când nu ştii dacă se ia pe el la vale când face pe-ăl care nu înţelege sau te ia pe tine. Ca şi bucureşteanul de la mine din cartier, nu cel de pe Calea Victoriei. „Iertaţi-ne, zise, că noi nu pricepem, cu mintea noastră cea proastă.” Ei, când spune vorbele astea, e chiar prost şi eu când auzeam pe câte unul aşa, i-o tăiam fără niciun respect: „Lasă-te dumneata de chestii de-astea de pe vremea lui Papură-Vodă şi Ion Creangă şi pune mâna pe blană, că nu eşti nici atât de deştept pe cât te crezi şi nici atât de prost pe cât vreai să mă faci pe mine să te cred. Munceşte cu toată capacitatea, dacă vrei să ne mai vedem la faţă, că n-am făcut nuntă împreună, să ne fie aşa de greu să ne despărţim.” Eram din ce în ce mai poruncitor şi mă miram când îi vedeam că, în loc să mă saboteze, parcă chiar mă ajutau. „Aşa, dorn şef, mă aproba de obicei chiar câte unul dintre ei care era şi cel mai bun şi căruia pesemne nu-i plăcea că munca lui era plătită la fel cu a altora nu atât de dibaci ca el, nu-i slăbiţi deloc, că ăştia sunt în stare să-i apuce primăvara ca să câştige pe degeaba banii poporului.”

Nici nu putea fi vorba, am terminat barăcile pe la sfârşitul lui septembrie, puteau să doarmă în ele sute de oameni, care de altfel le şi umplură în câteva zile. Şi într-o dimineaţă iată că auzii într-

adevăr pârâitul unui pistol cu aer comprimat şi văzui primul grup electrogen care îl alimenta. Terenul avea pietriş la suprafaţă, o jumătate de palmă, pământ nearabil, dur dedesubt, ales poate şi pentru asta, scrâşnea piatra sedimentată şi ieşeau scântei de sub tăişul târnăcopului. Curgea sudoarea pe tâmplele oamenilor. Mă grăbii într-acolo să văd. Era un băiat scund care îl ţinea în mână, dar cu umeri musculoşi, îmbrăcat într-o salopetă neagră. Nu numai eu venisem să mă uit, avea poate toată lumea impresia că dacă ceea ce urma să se ridice peste aceste locuri era ceva neobişnuit, care avea să le schimbe din temelii viaţa, temelia aceea numai aşa putea fi săpată, cu ajutorul unor astfel de instrumente neobişnuite, dintre care unul îşi şi făcea auzit pârâitul lui de început. Curând mai veniră vreo trei şi toate continuară în acelaşi loc. Îmi închipuiam că în zilele următoare o să se umple câmpul cu ele şi mă dusei la inginer care în această zi era şi el acolo. „Ei, i-am zis, acuma îmi daţi şi mie unul de-astea? N-are importanţă că nu e în burta unui munte, e la picioarele lui, merge şi-aşa!” „Ştii ce-o să fie aici? zise el, ca şi când nu m-ar fi auzit, dar cu un glas care îmi cerea să deschid urechile, fiindcă ceea ce avea să urmeze mă atingea direct, şi de felul cum voi înţelege spusele lui atârnă şi hotărârea pe care urma s-o ia în privinţa mea; adică, ştii ce te-aşteaptă pe tine în viitor în legătură cu ceea ce ai văzut că începe aici? Lasă figura cu pistolul cu aer comprimat, că nu pentru munca asta te-am adus din Bucureşti şi te-am luat cu mine în tren, să vii aici să te joci. Aici, continuă el, o să fie o uzină electrică pe care trebuie s-o construim de urgenţă înainte să ne punem planurile în aplicare, sau în orice caz cu precădere, pentru raţiuni pe care nu e cazul să ţi le spun, fiindcă înţelegi şi singur: uzina electrică înseamnă lumină şi energie, n-o să utilizăm grupuri electrogene scumpe pentru un şantier aşa cât o să fie ăsta, încât: adio, Surupăcene, şi nu mă

uita, şefi de brigadă găsesc câţi vreau eu, dar electricieni gata pentru ziua când uzina o să înceapă să-mi dea curent nu prea am, e mare căutare în branşa asta, aşa că peste câteva zile plecarea la D., la şcoala de calificare: să-mi scrii de-acolo şi să-mi spui cum îţi merge capul."

Lăsă să treacă o pauză în care timp se deplasă într-o direcţie spre ceva care îi atrăsese atenţia şi începu să strige că nu se făcea bine ceea ce era acolo, apoi se întoarse spre mine şi îmi mai spuse: „În UTM te-ai înscris?" „Nu!" îi răspunsei. „N-a venit nimeni să-ţi ceară?" „Nu!" „Nu-i nimic, o să te înscrii acolo, bagă de seamă să nu cumva ca în loc să începi prin a învăţa, să vii să-mi spui că te-ai luat la ceartă cine ştie cu cine şi te-au dat afară de la cursuri. Nu ăsta e scopul. Orice altceva ce ţi se va cere să faci, să nu discuţi cât timp n-ai carnetul de electrician în buzunar. Restul nu contează." Mi s-a părut mie că spusele lui au un punct care nu era prea limpede, dar nu l-am mai întrebat nimic, fiindcă în linii mari înţelesesem: că un carnet de calificare merita totul şi că înainte de orice, adică înainte de pildă de a încerca să înţeleg de ce trebuia să mă înscriu neapărat în UTM, sau mai bine zis de ce nu trebuia să zic nimic când vor veni la mine să mă înscrie, trebuie să mă gândesc că scopul meu era să mă calific şi că lucrurile acestea se legau strâns între ele, şi nu era de nasul meu să stau să le discut: erau, în orice caz, gata discutate de alţii şi ce mă interesa pe mine? Să-mi câştig ceea ce nu mi se va mai putea lua dacă învăţam, sau să-mi pierd situaţia pentru ceva care, la urma urmei ştiau ei mai bine de ce îl înfiinţaseră, adică pentru acest UTM?

IV

N-aş fi crezut vreodată că învăţatul poate să-ţi facă o plăcere aşa de mare, păstram mai degrabă în minte de când eram mic, de la şcoala primară, ideea că un fel de apăsare fără nume ţi se aşază pe creier şi ţi-l gâdilă cu toate că ochii îţi rămâneau deschişi, un somn total te cuprindea şi cădeai în el ca într-o apă caldă… Să dormi… Să te scufunzi în uitare, în timp ce glasul învăţătorului plutea pe deasupra ca o chemare la care trebuia să răspunzi…

Păstram temerea că şi acum, la nouăsprezece ani, o să păţesc la fel, uitând că mai pe urmă am învăţat bine în clasele a cincea, a şasea şi a şaptea, în special la matematică şi geometrie, când ştiam să extrag o rădăcină pătrată şi chiar să rezolv ecuaţii de gradul. Întâi, lucru care nu fusese obligatoriu pentru toţi, ne arătase învăţătorul numai pentru noi, cei mai buni din clasă şi eu învăţasem. Ce bine îmi prindeau acum toate acestea şi ce uşor mi se părea nu numai să memorez, ci şi să înţeleg perfect toate legile care ni se predau despre electricitate. Eram de altfel singurul dintre cursanţi care aveam cunoştinţele necesare asimilării integrale a lecţiilor, fiindcă unii nu mai ştiau nici să facă o înmulţire cu zecimale, dacă ştiuseră vreodată, darmite să înţeleagă legea lui Ohm. Când profesorul a enunţat-o pentru întâia oară s-a aşternut o tăcere ca de gheaţă asupra clasei şi parcă pentru a-şi feri creierii ca nu cumva să se uite el în ele şi să vadă în ce beznă zac, toţi se uitau în jos ferindu-şi ochii, aceste ferestre care îi puteau da de gol. Numai eu m-am uitat la el liniştit fiindcă citisem înainte în manual, şi pentru mine această lege mi se părea cel mai uşor de înţeles lucru, că intensitatea curentului staţionar care trece printr-un conductor metalic este proporţională cu tensiunea electrică aplicată la capetele conductorului şi invers proporţională cu rezistenţa electrică a acestuia. Ciudăţenia e că, prin meritul

maiştrilor şi profesorilor şi mai ales prin aplicaţii practice, până la urmă începea să înţeleagă şi majoritatea, fiindcă îţi arătau conductorul să-l vezi şi îţi experimentau clar cu aparatele, până se pricepea nu atât teoria, ca o formulă care trebuia învăţată papagaliceşte pe dinafară, ci consecinţele ei în construcţia şi întreţinerea unei instalaţii. În orice caz, se obişnuiau cu ea, cu electricitatea, chiar dacă n-o înţelegeau încă. Unul dintre noi, de pildă, demontă într-o zi foarte rapid comutatorul de lângă uşă şi cunoscând puterea reţelei puse două degete direct pe sârme. Aştepta astfel la uşă cu aerul că stă şi el acolo că a venit mai devreme, şi „Ce mai faci cutare, noroc”, şi întindea mina… Celălalt i-o lua şi în aceeaşi clipă cădea jos scoţând un urlet… Şi repetă figura ţinând în mână clanţa uşii închise. De astă dată urletul se auzea de-afară… Până când îl luă maistrul la rost şi îi arătă că nu-şi dă seama ce face, explicându-i încă o dată noţiunea de masă, care dacă s-ar forma cu el chiar şi de la o sonerie al cărei curent nici nu-l simţi la mână de slab ce e, poţi să mori acolo agăţat de câteva firişoare subţiri cât firul de păr…

Locuiam într-o casă cu o curte, cu patru odăi mari, din care administraţia şcolii scosese tot ce avusese odată proprietarul, în afară de masa de bucătărie şi câteva dulapuri şi adusese cam câte şase paturi suprapuse în fiecare odaie. Mâncarea ne-o căram singuri în marmite din altă casă, unde se gătea şi pentru alţii şi era îngrozitor cu apa care nu curgea decât câteva ore pe zi şi nu atunci când eram noi acolo şi totdeauna era o problemă spălatul veselei, pentru echipa de serviciu care trebuia să ajute femeile la strânsul mesei. Dar chiar şi când curgea, duminica, rămâneam câteodată cu săpunul pe faţă, raşi pe jumătate, sau cu capul plin de clăbuc sub robinetele care începeau să fâsâie. Alergam pe la acei vecini care aveau cişmele şi începeam să pompăm nu totdeauna cu succes, fiindcă aici şi cişmelele aveau un debit limitat… În

general istoria apei în acest oraş ne aducea, seara aşa pe lună, când ieşeam şi noi la plimbare, amestecat cu mirosul de tei şi nişte adieri oarecum împuţite care te făceau să nu mai fii sigur când te izbea parfumul florilor dacă nu va fi urmat imediat şi de alt parfum şi să-ţi fereşti respiraţia când fără voia ta ţi se umfla pieptul… Uneori discutam pe tema asta şi cădeam de acord că în cazul în care făceai cunoştinţă cu o fată nu trebuia riscat să-i spui că îţi place de ea într-o astfel de plimbare, trebuia dusă dracului undeva în afara oraşului, pe-un răzor sau o potecă de ţară şi acolo făcută declaraţia respectivă. Alţii spuneau că în principiu ideea e valabilă dacă e vorba de-o fată străină de oraş, dar că pe una născută şi crescută aici n-o deranjează, probabil că nu-şi mai dă seama… Şi porniţi pe panta asta unii descopereau tot felul de idioţenii de pe unde citiseră, sau auziseră, că în Coreea, de pildă, i-a spus lui o soră de spital care a fost într-o echipă în timpul războiului, că acolo e peste tot aşa şi la ţară şi la oraş, dar în mod planificat, ca îngrăşăminte pentru culturi, stârnind protestele celor cu ficatul sensibil, prin amănuntele pe care le dădea… Şi că şi în China e la fel… „Tăceţi, bă, odată din gură, se auzea atunci glasul cuiva, ridicându-se furios din nu se ştie care pat. Sunteţi nebuni, altceva nu mai aveţi ce discuta?” Dacă n-am fi, ştiut că niciunul dintre noi n-a fost crescut nici în puf şi nici cu căruciorul, am fi crezut că ăsta, de pildă, era altfel de specimen. Aşa, trebuia să constatăm miraţi că unii nu suportau nu numai discuţii de acest fel, dar nici altele mult mai inofensive, la masă, de pildă, sorbecăitul altora, sau plescăitul din limbă, sau clefăitul cine ştie cui… îl vedeai că se uită cu ură la el, pune lingura deoparte şi se ridică de la masă; şi-i spunea vecinului tare: „Păstrează-mi şi mie farfuria, că eu aştept în dormitor până termină nesimţitul ăsta cu clefăitul ca să pot pe urmă să mănânc şi eu…”

În acest timp m-am împrietenit cu unul care pe urmă s-a îndepărtat de mine lăsându-mă deodată să descopăr că mulţi dintre noi aveau de pe acum o gândire nenaturală, cu toate că de pildă nu s-ar fi putut spune că învăţătura prea multă de carte ne-ar fi falsificat-o sau viaţa noastră din familie, complicată, ne-ar fi influenţat-o în cei şapte ani de acasă. Era un băiat bălan, cu nişte ochi care aveau darul să se lipească de sufletul tău de la prima încrucişare de priviri… într-o zi mă pomenesc cu el că se ridică din banca lui, se întinde spre mine şi îmi pune pe scobitura pupitrului un foarte frumos creion Castel tăiat puţin la cap şi pe locul tăieturii scris un nume: A. Petrică. Era numele lui, îl chema Aanei Petre. „Mulţumesc, mă, Petrică, i-am spus, dar ce, tu ai mai multe?" „Ţi-l dau aşa, ca amintire", mi-a şoptit el. „Dar ce, zic, ne părăseşti, după câte ştiu eu o să lucrăm după calificare împreună la Şar, de-acolo vii şi tu! Sau te pomeneşti că o să tragi chiulul şi te angajezi în altă parte. Nu ştiu dacă o să te repartizeze!" El se uita la mine fără să clipească şi aş putea să spun că îmi asculta glasul cum ar fi ascultat o muzică, aşa de contemplativ mă privea. Ca elev era printre cei şapte-opt care promiteau să se califice în cele mai bune condiţii, iar ca utemist, în timpul alegerilor se făcu galben în banca lui când un ins de la raion îi strigă numele cu al meu şi cu încă al unuia să facem parte din birou. Asta mă miră cu atât mai mult cu cât fuseserăm deja anunţaţi, nu era o noutate ce auzeam,. „Ce e, Petrică, îi şoptii, te-ai răzgândit? Iau eu cuvântul şi spun că n-o să poţi face faţă sarcinilor şi propunem pe altcineva." S-a uitat la mine cu privirea mare: era adevărat, glumeam pe chestia asta?! Nu mă bucuram că am fost ales acolo?! Am înţeles imediat că într-adevăr trebuia să renunţ, când era vorba de UTM, la felul meu de a fi şi am şi renunţat pe loc şi am început să mă uit şi eu atent spre prezidiu. Şi a fost cu atât mai nimerit cu cât pe urmă am fost ales secretar şi

Petrică se uita la mine topit, parcă mi-ar fi spus: vezi, dacă nu te avertizam eu la timp, cine ştie ce-ai fi făcut, poate chiar ai fi râs şi ar fi fost o nenorocire. De fapt ţinea parcă atât de mult la mine, încât aveam impresia netă că fericirea lui ar fi să ajung eu într-o zi să gândesc ca el şi să fac eu în locul lui ce-ar vrea el să facă şi nu poate. Dar ce anume? Şi de ce nu făcea el pur şi simplu şi îşi punea în felul ăsta foarte ciudat speranţa în mine? De ce, adică, nu putea?

Era adevărat că nu ştia, de pildă, să spună clar ce gândea când i se întâmpla să fie nevoie să ia cuvântul, se bâlbâia complet, se făcea gălăgie în adunare, nimeni nu-l mai asculta şi părăsea tribuna exact parcă în acel moment când chiar dacă ai fi dat un premiu ca să spună cineva ce-a înţeles din cuvântarea lui şi tot n-ai fi găsit unul… Era apoi adevărat că le cam încurca chiar şi când nu era vorba să susţină o problemă prin luare la cuvânt… După cum tot adevărat era că nici hârtiile, procesele verbale, nu ştia nici să le întocmească şi nici să le ţină în ordine… Dar era tot atât de adevărat că în cadrul biroului nu se mai bâlbâia nicidecum şi, ca o surpriză, vorbea parcă chiar mai bine decât noi… încurcăturile lui nu erau chiar atât de fără sens, ştia adică ce face, vedeam bine că în felul ăsta nu-l puteai trage la răspundere şi că la urma urmei lucrurile acelea în discuţie nici nu prea meritau să învinuieşti cu ele pe-un om… În orice caz, simţeam fără să mă gândesc prea mult de ce, că fără el nicio şedinţă nu mi se părea în ordine, îmi lipsea prezenţa lui care mă făcea să vorbesc eu bine în locul lui, să ţin eu descurcate sarcinile care ni se trasau de la raion, să întocmesc eu procesele verbale… Celălalt membru din birou, pe care îl chema Dămăceanu Ilie, era, spre deosebire de Petrică, un ins care ştia să vorbească. Tat-său era ţăran ceferist, fochist sau aşa ceva. Dar şi ăsta vorbea puţin şi era tot timpul posomorât de parcă tocmai atunci cu o jumătate de oră înainte ar fi

întâlnit sau descoperit nişte duşmani ai organizaţiei UTM şi acum aştepta să i se dea cuvântul şi să-i demaşte. Dar nu se grăbea şi uneori amâna această operaţiune pe altă dată, în special când eram convocaţi la şedinţe unite de către oraş. Cuvântul lui se compunea din afirmaţii scurte şi răstite: „Tovarăşi, să aplicăm linia partidului!" Sau din întrebări care tăiau nodul gordian: „Care e problema, tovarăşi, s-o aud şi eu, răspicat." Dădea în felul ăsta de înţeles că dacă problema se va formula în mod special pentru urechea lui, se va vedea imediat cum iese la iveală şi soluţia. Sau prin acele şedinţe mari cu profesori şi studenţi când nu ştiu pe cine viza el când se ridica şi spunea: „Tovarăşi, eu mă cobor de pe locomotivă!"

Fapt e că pe zi ce trecea Petrică al meu, care îmi dăduse acel creion şi mă făcuse să simt în el primul prieten de când părăsisem Bucureştiul, rămânea tot mai pierdut uitându-se la Dămăceanu, întâi de la masa prezidiului când îl vedea vorbind şi apoi din ce în ce mai mult şi în restul timpului, evitându-mă pe mine pe măsură ce îi acorda lui o tot mai mare atenţie. Iar în ziua când răceala lui atinse cel mai înalt punct, când abia mă mai vedea şi mă recunoştea, veni din nou un ins de la raion şi mă desărcină din funcţia de secretar ca să-l numească în lotul meu pe Dămăceanu. Rămăsei aproape cu gura căscată şi apoi în zilele următoare umblai prin oraş apăsat de nedumerire. Nu putusem şi eu, după atâta timp, să mă împrietenesc cu cineva care să nu-mi pună o atât de mare condiţie cum îmi pusese Petrică ăsta Aanei? Devotamentul lui, recunosc şi astăzi, îmi lipseşte şi n-am mai avut parte de atunci de la nimeni de o astfel de prietenie…

Pe urmă am aflat şi de ce am fost schimbat, fusesem chemat la un moment dat tot la o şedinţă cu studenţii şi nu fusesem de acord cu procedeul lor de a scoate din facultate pe unii dintre ei pe

motivul că ar fi huligani. Nu se cita niciun fapt care să dovedească acuzaţia şi în cuvântul meu le-am cerut, scos din fire, să dovedească concret despre ce e vorba, de ce nu deschideau gura să vorbească şi să spună făţiş care erau faptele? Or, tocmai în felul ăsta se apărau şi cei în cauză punând, adică, aceleaşi întrebări nedumerite ca şi ale mele. Nimic. S-au uitat prin mine ca prin sticlă şi nu mi-au răspuns nici atunci şi nici mai târziu, dar mi-a suflat un băiat de la orăşenesc că ăsta a fost motivul pentru care am fost schimbat. Şi că bineînţeles cuvântul meu nu le-a ajutat la nimic acelora, tot au fost daţi afară şi tot cu aceeaşi ştampilă pe spinare. În realitate motivele erau cu totul altele…

Mi-am adus atunci aminte de ceea ce îmi spusese inginerul înainte de plecare şi am înţeles clar că acceptarea de a intra în UTM nu însemna în acelaşi timp că toate drumurile spre calificare sunt netezite automat. M-a apucat furia. De ce? Pentru că le place lor să procedeze în felul ăsta? N-au decât, dar să nu-mi ceară şi asentimentul şi dacă din pricina asta o să păţesc şi eu ca studenţii ăia şi o să mă dea afară din şcoală, sau o să mă trântească la examen, mă duc îndărăt pe şantier şi-i spun: nu e timpul să se înveţe cinstit o meserie, domnule inginer, n-o să aveţi în mine un electrician pe şantierul dumneavoastră, daţi-mi mai bine un târnăcop, dacă asta e condiţia să nu faci ce crezi tu că nu e bine! Furia era însă şi împotriva mea, fiindcă îmi dădeam seama că nu-i ascultasem sfatul: după cum nu trebuia să refuz să intru în UTM tot aşa nu trebuia să accept să fiu secretar până nu treceam examenul şi puteam să invoc greutatea la învăţătură şi să fiu mai mult sau mai puţin crezut, dar nu s-ar fi putut trage nicio concluzie hotărâtă asupra adevăratelor motive. Se dovedi însă că temerile mele fuseseră exagerate, mă schimbaseră ca secretar, dar nu se puse în

practică nimic în sensul că şederea mea în şcoală să fie periclitată.

V

Pe la sfârşitul lui martie mă prezentai pe şantier şi inginerul Dan mă primi în biroul lui instalat într-una dintre barăci şi închise chiar el uşa cu o asemenea grijă în felul cum o făcu, că ai fi zis că voia parcă să-mi spună ceva cu totul deosebit. Mă cuprinse veselia aceea a mea care abia aştepta un prilej ca să se manifeste.

Nu ştiu de ce credeam eu că asta e ceva care se transmite, mai ales că adesea se şi transmitea, vedeam cel puţin un surâs în ochii sau pe buzele celuilalt, iar când nu vedeam, a mea se înteţea, pe de o parte fiindcă nu credeam că mi se putea rezista, pe de alta pentru că mi se părea foarte caraghios chipul încruntat, pânditor, sau lipsit de bunăvoinţă al respectivului. Cu toate acestea, dacă mă gândesc bine, nu sunt totuşi aceştia anii care mi-au lăsat în suflet urmele cele mai adânci şi dacă mi-amintesc totuşi de ei în oarecare ordine e pentru că în realitate nu eram chiar vesel, sau mai bine zis nu eram *eu.* Dacă de pildă eram supărat şi-mi ridicam ochii, copacii mi se păreau după felul cum dădeau din frunze, sau cum pur şi simplu îşi împreunau crăcile în tot felul de figuri şi cum stăteau strâmbi, că râd… Sau dacă mă uitam în sus, chiar dacă nu ştiu cine mă scosese din sărite şi fierbeam de furie, norii de pe cer mi se păreau o uriaşă lume în lumină care petrecea. Oriunde aş fi întors capul dădeam fie de garduri cu dinţi de lemn tăiaţi anume la vârf ca să rânjească la mine, fie de câte o femeie sau fată a cărei sprânceană abia se

ţinea să nu se mişte în sus într-o înţelegere ascunsă sau ca un semn de recunoaştere că nu e nevoie să spunem ce simţim, fiindcă ştim că e acelaşi lucru… Chiar şi când sărea la mine câte un câine, în timp ce gura lui înspumată clănţănea să mă sfâşie, ochii lui mi se păreau că sticlesc în virtutea aceleiaşi porniri asemănătoare cu a mea, iar pielea care i se dădea îndărăt când îşi arăta colţii mi se părea o izbucnire de râs pe dedesubtul datoriei câineşti de a fi rău… De aceea şi umblam adesea prin sat cu mâinile goale şi când întâlneam vreunul care n-avea niciun chef să se dea la mine, mă dădeam eu la el şi după ce îl stârneam, îi întorceam spatele cu gura până la urechi şi îmi vedeam de drum fiind sigur că nu se poate să muşte câinii… Astfel, nici sudoarea oamenilor pe tâmple, când îi vedeam pe şantier cu târnăcoapele sau lopeţile în mâini, nu-mi părea semnul trudei şi istovirii, deşi câteodată îmi sărea în ochi gălbeneala câte unuia sau tremurul izmenelor altuia, care nu mai putea. „Hai, nea Izmană, strigam, ce te-ai îngălbenit aşa, pune mâna şi mănâncă mai bine când vii pe şantier, nu vârî banii la ciorap să-ţi cumperi motocicletă!” „Fir-ar a dracului de motocicletă! făcea şi ţăranul cu un glas care confirma că e adevărat că voia să-şi cumpere, şi că n-avea ce face din moment ce asemenea lucruri existau. Stau acolo în vitrină, domn’ şef, şi îţi lasă gura apă când te uiţi la ele ce noi sunt”, mai zicea el şi le înjura iar, fiindcă îl puneau la asemenea caznă.

Aşa şi inginerul mi se păru că el închidea uşa cu grijă ca să rămână numai cu mine şi să se bucure că am ieşit electrician… Iar o îngrijorare fără nume, ca o părere care putea fi lumina soarelui care îi cădea din spate şi îi punea chipul în umbră, nu mi se păru că e la el ceva adevărat. Nici nu eram atent la asta, aşa cum nu mai eşti atent la o casă după ce i-ai ridicat pilonii, au fost puşi, gata, urmează acum să ridici pe ei frumoasele ziduri şi odăi care au acum pe ce dura. Tot aşa era pentru

durata vieţii mele, care se înfigea ameţitor de departe în timp, statura inginerului Dan. Nu se oferise el singur să fie acest stâlp pe puterea căruia urma ca noi să construim o altă lume? Eu eram unul dintre primii lui oameni care ţinea la el cu un soi de nepăsare care e mai puternică decât dragostea (nu-i scrisesem, de pildă, niciun rând cât timp fusesem la şcoală) fiindcă îşi înfige rădăcinile în inima noastră nesilit, în deplină libertate, aşa cum face floarea cu ale ei în pământ, fără ca noi să vedem cum se întâmplă. Or, spre dragoste oamenii sunt împinşi şi de interes, în timp ce nimic de acest fel nu exista între noi doi: nu dorinţa de a-mi schimba meseria mă atrăsese spre el, mă simţeam bine cu meşterul meu, ci îmi schimbasem meseria ca să fim alături amândoi, fiindcă îmi dădusem seama că şi el avea nevoie de mine, şi ca acest lucru să fie cu putinţă trebuise să mă calific.

Înainte de a intra la el înţelesesem şi mai bine acest lucru văzând ce se petrecuse între timp pe şantier: acum nu mai erau sute, ci mii de oameni, locul, pe o întindere de kilometri, era plin de materiale, de excavatoare care scormoneau neîncetat în adâncuri, de camioane care încărcau şi descărcau pământ, ciment, sârme, ţevi şi tot soiul de unelte. Pârâitul pistoalelor cu aer comprimat venea acum din toate părţile şi pe toate tonurile asemeni mitralierelor pe front, gros şi îndepărtat dintr-un colţ, care te lua prin surprindere, asurzitor colea, la doi paşi, ascuţit undeva călare pe o schelă metalică, unde punea nituri, întrerupt în altă parte de puterea rezistenţei marilor pietroaie care trebuiau sparte şi îndepărtate, filoane de cremene de-ale muntelui întinse până aici pe dedesubt, de culoarea ficatului, în care capul metalic al pistoalelor juca şi scăpăra ca în uriaşe amnare încleştate în ghearele pământului negru. Dacă voiai, totul putea să ţi se pară şi un nemaivăzut dezastru, cum poţi să spui despre un răsărit de soare că seamănă cu un apus, să-ţi închipui că aici

a fost cândva o mare aşezare omenească împreună cu atelierele unei civilizaţii fantastice şi că totul a fost ras până la temelii de un incendiu sau de un bombardament; era tocmai ceea ce se vedea, temeliile, şi rar, ici-colo jumătăţi de ziduri sau schele de turnuri drepte, care era greu să spui ce vor deveni. De satul strămoşilor lui Ştefan cel Mare nu se atinsese încă nimeni, se vedea însă că de lângă el pornea şi noul oraş, nu chiar de aproape, dacă te uitai bine, ci de la un kilometru distanţă, dar de departe părea să fie în continuare din pricina unei şosele late la care se lucra şi care avea să fie, după cum am înţeles, asfaltată şi legată de Şoseaua Naţională Bucureşti-Suceava. Neaoşii ţărani cu plete pieriseră, fie că erau acum înghiţiţi de cei peste cinci mii de oameni care veniseră aici de prin alte părţi, fie că, mai ştii, poate chiar se tunseseră, fiindcă nu mai dădui cu ochii de niciunul din vechea mea brigadă de o sută de inşi cu care ridicasem primele barăci. Uzina electrică era însă aproape gata şi intrai în ea înainte de a veni la inginer: acolo simţii, înfuriat, că sunt unul dintre atâtea mii, cineva de sus care lucra chiar în viitoarea cabină a tabloului de anclanşări se uită foarte neprietenos la mine şi mă întrebă ce doresc. „O să lucrez şi eu aci, zisei, dându-mi seama în acelaşi timp că glasul meu era al celui care se pretinde cu vechime pe şantier, nu ca alţii care au venit pe urmă, sunt electrician…” „N-avem nevoie de electricieni, răspunse individul cu patentul în mână şi apoi îmi arătă cu el undeva în direcţia şantierului: pe acolo, zise, au nevoie, la sapă şi la lopată.” Şi atunci simţii că singurul om de care eram legat pe lume era inginerul Dan şi că faţă de toţi aceştia care veniseră cât fusesem eu plecat era şi el un străin ca şi mine, cu toate că era şef… Nu ne cunoscuserăm noi amândoi în Bucureşti la doamna Sorana şi nu-mi vorbise el atât de mult tocmai ca să fim aproape unul de altul? Cu câţi putuse el să vorbească la fel ca şi cu mine şi dacă

în general mai repetase el această figură după plecarea mea, cu cineva… În şase luni? Şase inşi? Doisprezece? Cel mult! Făceam parte dintre aceştia şi mă simţii imediat în siguranţă în timp ce dublam liniştit la douăzeci şi patru numărul oamenilor de încredere pe care îi putea avea el şi pe care se putea baza ca să ţină în mână marele şantier.

Se bronzase la faţă de vânturile şi gerurile prin care trecuse în timpul iernii, mai bine zis i se înnegriseră urechile şi vârful nasului ca la ţărani şi numai privirea lui care nu oscila rămăsese aceeaşi, singura în care îl recunoşteam, cel puţin în clipa aceea, fiindcă pe chipul lui persista aceeaşi îngrijorare care nu părea de moment, se strânsese cu timpul, deşi prin veselia mea de atunci gândul acesta nu pătrundea… „M-am ţinut de promisiune, zise el, acuma eşti un om serios, cu toate că văd că cele şase luni de şcoală te-au dat dintr-un punct de vedere îndărăt, spre cei cincisprezece ani din care abia ai ieşit şi nu spre cei douăzeci şi cinci, de care am eu nevoie…” „Sunt serios, tovarăşe inginer, i-am spus, ca dovadă că în timpul cursurilor am fost şi secretar al organizaţiei UTM” „Vestea asta să ştii că mă bucură, şi o să trebuiască să te remarci şi aici cu aceste calităţi, de care avem stringentă nevoie. Acum ascultă, tocmai de-aia nu te-am recomandat la şcoala profesională, unde n-ai fi învăţat mult mai multă electricitate în trei ani câtă ai învăţat în şase luni, în schimb cultura generală ar fi fost alta, dar tu poţi recupera singur într-un an ceea ce alţii trebuie să înveţe în patru. Pentru că am nevoie de tine, nu pot să mai aştept trei ani ca să-ţi dobândeşti pe lângă calificare şi o cultură generală. Asta ai să ţi-o faci aici şi uite cum. Întâi: uzina electrică nu e încă gata, trustul respectiv are cadrele lui, tu eşti cadrul meu; o să-ţi dau iar o brigadă. Doi: înscrie-te la liceu, la cursuri serale sau fără frecvenţă, şi fie că ajungi inginer, fie maistru, treaba ta, mie mi-e totuna, depinde ce ţi-o

plăcea şi ţie şi câtă voinţă o să ai; dar în niciun caz să nu te opreşti aici. De aceea nici să nu încerci să te aranjezi definitiv undeva până nu ridicăm noi oraşul nostru, vreau să spun, să te tragă aţa cine ştie încotro şi să mă laşi; în el, în noul oraş o să te aşezi şi nu altundeva. Şi până atunci învaţă. Ia-ţi o cameră cu chirie la un ţăran, fiindcă în barăci nu se poate citi la nicio oră, oricât ai fi de viteaz, şi pune-te cu burta pe carte. Şi de câte ori o să iei un examen cu brio, te îmbraci frumos, îţi schimbi hainele, te bărbiereşti şi mergem amândoi la Bacău sau la Piatra Neamţ să sărbătorim evenimentul, aşa cum o să facem şi acum, pentru diseară. Ne-am înţeles?" „Ne-am înţeles, tovarăşe inginer." „Vino pe la orele şase aici şi plecăm cu Gaz-ul meu, acuma du-te la serviciul personalului să te ia în evidenţă, vezi că e tot ăla pe care l-ai întâlnit prima dată când ne-a lăsat pe noi autobuzul colea în sat…"

Un surâs apăru pe chipul lui patinat parcă de vreme… Deşi şase luni trec ca şase zile, uneori trec şi ca şase ani… Aveam să aflu foarte târziu că tocmai ăsta fusese cazul lui, dar pe atunci n-aveam nici măcar bănuiala că în afară de priceperea şi capacitatea lui de a construi mai trebuiau şi alte calităţi ca să stea pentru noi în picioare şi că acel chin la care se supunea el ca să le dobândească fără să ştie nimeni era, poate, cel mai mare pentru un om, fiindcă deşi e pricinuit de alţii, totuşi cu acordul lui el se supune la el şi acceptă să-şi strâmbe sufletul cum ai strâmba un par încălzindu-l la foc. Unii consideră asta de neînlăturat, dar pentru mine e mai bine să mori decât să trăieşti aşa…

VI

Sau poate că nu!? Cine poate să ştie cât de lung e drumul de la o astfel de situaţie până la o astfel de hotărâre? În orice caz, în ceea ce îl priveşte pe inginerul Dan situaţia lui nu s-a lămurit pentru mine nici azi… După întâmplarea cu studenţii din Iaşi m-am întrebat şi eu ce aş fi făcut dacă mi s-ar fi spus în faţă să aleg, să rămân în şcoală dar să zic ca ei, sau să fiu dat afară dar să rămân la părerea mea. La întrebarea asta mai răspunsesem şi în ziua când îmi povestise Viorica despre ăia pe care bărbatu-său îi punea să-şi mănânce căciula: nu le dădea drumul aşa cum le promisese. Şi încă de atunci înţelesesem că dacă ai de-a face cu nişte oameni laşi şi mincinoşi degeaba încerci să le faci pe plac, ajungi jucăria lor, după cum ei sunt jucăria altora şi nu mai eşti un om, ci cârpă, în privinţa asta, având pe urmă de-a face cu sute de oameni de toate soiurile pe şantier, mi-am dat seama că trei inşi, adică eu şi cu încă doi, putem ţine piept la mii, şi nu numai o dată ni s-a întâmplat să fim într-o situaţie de izolare şi să avem până la urmă dreptate. Noi ăştia trei însă ne înţelegeam perfect, iată secretul. Şi cu timpul m-am convins că ajung şi doi şi că până şi tu singur, dacă n-ai nimic să-ţi reproşezi, poţi să fii unul contra toţi, şi să te ţii liniştit pe poziţie, fiindcă n-are nimeni ce să-ţi facă. Numai să vrei.

Era exact ceea ce am început după un timp să bag de seamă, că inginerul Dan, nu că nu voia, ci refuza parcă să creadă că va fi în cele din urmă pus în această situaţie. S-ar fi zis că nu voia această situaţie, deşi în aparenţă era cel mai uşor s-o respingă, aşa cum zicem despre un timid, râzând, de ce nu pune el mâna pe fata care stă lângă el şi aşteaptă ca o pară coaptă să-i cadă în braţe. Numai că această teamă a inginerului Dan era ceva care n-avea pentru mine un nume. „Tovarăşe inginer, îi spuneam, nu trebuia să recunoaşteţi dumneavoastră că Ghimbăveanu, Zaharia şi Prună

au dreptate, ce nevoie aveţi când nici n-o au, nu vă înţeleg, le daţi apă la moară, şi data viitoare o să devină şi mai obraznici! Eu i-aş da afară de pe şantier!" „Nu te băga, Căline, ţine-te de carte, lasă şantierul pe seama mea, că tu nu înţelegi despre ce e vorba. Nu poţi să dai pe nimeni afară, ce-ţi trece prin cap? E un fenomen nemaipomenit, ascultă şi tu aici, în loc să te aştepţi din partea lor să muncească, să-şi ia salariul şi să-l ducă acasă şi să-şi… nevasta duminica şi sărbătorile, ei se dedau la alte îndeletniciri!" „Care, tovarăşe inginer?" „Care?! se mira el. Pescuitul." „Păi în ce, tovarăşe inginer, unde?" "În tot felul de ape! Din cinci inşi, unul e posibil pescar, amator sau cu permis în regulă!" „Şi ce vă interesează pe dumneavoastră chestia asta, de ce vă pierdeţi vremea cu ei, de ce îi lăsaţi să se ridice contra dumneavoastră şi eu să vă aud zicând: accept critica şi-mi fac autocritica!? V-am auzit cu urechile mele, când ştiaţi bine că nu e adevărat." „N-ai ce să le faci, sunt mulţi, e mai bună tactica mea: câinii latră, ursul merge. Ursul e şantierul, cât timp merge n-are importanţă ce zice unul şi altul…"

Avea dreptate, afară de un singur lucru, de ce nu-i lovea el peste bot pe de-alde Ghimbăveanu şi ceilalţi şi cum de nu-şi dădea seama ce întristat eram eu când îl vedeam cum se străduieşte să se strâmbe tocmai după dorinţele ăstora. Sigur, n-avea niciun rost să-şi ridice şantierul împotrivă fiindcă nu ştiu cine i-a zis nu ştiu ce într-o şedinţă şi el s-a luat în colţ cu el, şi azi cu unul, mâine cu altul, şi i-a făcut duşmani pe toţi. Dar să faci chiar pe dos iar nu e o soluţie! Poţi să taci, să dai posibilitatea celor care ţin la tine să se ridice şi să te apere. „Tovarăşe inginer, de ce nu aşteptaţi să luăm noi cuvântul şi să vă apărăm? O să ajungeţi într-o zi să se creeze impresia că aveţi contra dumneavoastră tot şantierul şi să se şi spună chestia asta şi o să fie caraghios să sărim noi să zicem că nu e adevărat… O să fie prost atunci…"

Făcea ochii mari şi deodată se alarma; mormăia: „Ai dreptate!” Şi s-a corectat şi nici măcar a suta parte din cei care ţineau la el nu era nevoie pe urmă să ia cuvântul şi să facă ordine în şedinţele sindicale: „Ia mai tăceţi mă, din gură, te pomeneai cu câte unul indignat, văzând într-adevăr că inginerul asculta în tăcere învinuirile, ce e aia că şeful şantierului nu se îngrijeşte de cantină? Nu există un responsabil cu cantina, pe el de ce nu-l întrebaţi? Vă întâlniţi cu el zilnic, daţi nas în nas, nu-l cunoaşteţi? Tovarăşe preşedinte, să se ridice dreptul la cuvânt la ăştia care bat câmpii, nu putem să auzim aici chiar toate neroziile care le trec unora prin cap.” „Eu nu vreau să ameninţ pe nimeni, se ridica apoi altul, dar de când sunt n-am văzut inşi care să muncească aşa de prost ca Ghimbăveanu, Zaharia şi Prună. Lasă că ridicăm noi problema în altă parte (adică în organizaţia de partid) şi ori plecaţi de pe şantier, ori vedem noi ce măsuri mai luăm contra voastră.” O sfecleau toţi ăştia, sau cel puţin aşa mi se părea mie, în orice caz câteva luni amuţeau, ai fi zis chiar că nu mai lucrează niciunul aici…

Însă într-adevăr „ursul” mergea înainte, în primul rând că se întindea, nu ştiu care era realitatea, dar toţi credeam că era cel mai mare şantier al ţării… Iar eu învăţam şi îmi propusesem ca odată cu atingerea obiectivelor de pe şantier să mi le ating şi pe-ale mele, adică să termin liceul şi să intru la Institutul de Electrotehnică. Cei doi inşi care m-au dus la convingerea ca o axiomă şi care în mintea mea suna aşa: dă-mi trei inşi care se înţeleg între ei şi înfrunt lumea – (cum spusese Arhimede, mi se pare, că răstoarnă globul dacă îi dai o pârghie şi un punct de sprijin) – erau unul ţăran din Ardeal şi altul ieşean şi am dat de ei într-un fel neobişnuit. „Domn şef, mă pomenesc la un moment dat cu unul, lăsând din mână lopata cu care arunca nisipul în plasă, eu sunt adventist şi au venit la mine acasă să mă aresteze. A trimis

muierea un copil să mă anunţe să fug. Unde să fug, domn şef, că tot dă de mine. Puteţi să mă scăpaţi?» M-am uitat la el în timp ce mă gândeam dacă n-o fi făcut el şi altceva în afară de faptul că era adventist şi mi-am adus aminte că mândria acestor sectanţi era tocmai asta, că nu minţeau şi îşi respectau credinţa, erau câţiva şi la noi pe Şoseaua Pantelimon. „Te scap, i-am spus, dacă îmi răspunzi la câteva întrebări!" „Răspund, domn şef!"

Era un om aşa de voinic, încât şi eu arătam cam cum ar fi arătat unul mic faţă de mine. Dar cât de blânde îi erau privirile şi mişcările! Când lua lopata în mână o vâra adânc în nisip şi o învârfuia bine şi nu ştiu cum făcea că apoi când o ridica în aer nu cădea o pietricică din ea, rămânea tot cu vârf şi apoi se cutremura plasa când o arunca. Aceeaşi mişcare, curbată ca o elipsă perfectă readucea lopata din nou în grămada de pietriş şi din nou cu un scârţâit adânc şi plăcut instrumentul se vâra până dincolo de cotorul ei, dislocând o nouă cantitate exactă de material. Şi asta neobosit şi egal, timp de ore întregi… îţi venea să nu-ţi mai iei ochii de la el şi eu însumi mă uitam de departe minute întregi observând mişcările lui egale şi ordonate, prin sutele de braţe ale celorlalţi care prin contrast mi se păreau foarte dezordonate şi lipsite de eficienţă în muncă. Şi tocmai pe acest om veniseră să mi-l aresteze. Ne-am tras mai la o parte şi i-am spus: „Uite ce e, eu pot să mă duc la şeful şantierului şi să încerc să te scap, dar cu condiţia să ne spui despre ce e vorba. Altfel n-o să reuşim. Ai făcut ceva?" „Domn şef, n-am făcut nimic, dar noi ne adunăm din când în când şi citim din Biblie. După câte am înţeles eu, e interzis să ne adunăm!" „Şi de ce vă adunaţi?" l-am întrebat curios. Ţăranul tăcu şi îşi aplecă fruntea. „Asta e credinţa noastră, zise el. Apoi, după câteva clipe adăugă: în Constituţia ţării nu se spune că sunt interzise adunările şi atunci noi am crezut că se respectă legea şi ne lasă în pace să ne adunăm şi

noi cum vă adunaţi şi dumneavoastră la UTM” „Şi altceva n-ai mai făcut?” „Nu.” „Poţi să promiţi că n-o să vă mai adunaţi de aici înainte?” Ţăranul îşi plecă iar capul şi promise. După câte am aflat mai târziu nu era de glumit cu arestările lor, erau acuzaţi că acţionează împotriva intereselor statului printr-o propagandă împotriva ideilor partidului, nu erau adică, ei, nişte credincioşi paşnici care se mulţumeau doar cu cititul Bibliei. Cel puţin aşa ni s-a spus la miliţie. M-am dus la inginerul Dan şi i-am expus cazul. „Bine, a zis el, să ne informăm la miliţie dacă n-a făcut şi altceva.” Nu făcuse, dar a fost foarte greu să-l apărăm, fiindcă Ion Cărpinişan, aşa îl chema pe acest om, era un fel de şef, şi nu era prima oară când fusese avertizat de ceea ce îl putea aştepta dacă nu se lăsa de felul cum înţelegea el Constituţia în ce priveşte libertatea adunărilor.

L-am scăpat şi pe urmă am început să stau de vorbă cu el. Biblia o cunoşteam şi eu şi eram curios să aflu ce anume din ea îi făcea pe aceşti sectanţi să respingă biserica şi să ţină Sabatul ca la evrei. Nicăieri în Biblie, îmi spuse el, nu stă scris că trebuie să-ţi faci cruce şi să serbezi duminica. Că nici călugării şi maica stareţa de la mănăstirea de prin apropiere n-au fost în stare să răspundă la aceste două lucruri, şi îmi povesti vizita lui acolo, cum fusese chemat într-o zi să stea de vorbă cu un bătrân credincios care dăruise mănăstirii jumătate din averea lui şi toată viaţa studiase Biblia, trecea drept un mare cunoscător. Era un om de vreo şaizeci de ani, cu o barbă albă până la brâu şi când a venit, din prag înainte de a intra a spus: „Blagosloveşte, maică stareţă”. Iar stareţa i-a răspuns: „Fii miluit!” Era o femeie tânără, bine îmbrăcată şi degetele ei erau îngrijite, cu unghiile date cu lac. Foarte cumsecade, i-a tratat cu dulceaţă de mănăstire şi cu o sticlă de vin moldovenesc şi a luat parte la discuţie fără să se amestece prea mult, spunând doar şi ea aşa, din

când în când, câte un cuvânt: asta e legea lui Hristos. Sau: aşa ne învaţă Mântuitorul. Mănăstirea ei, povestea Cărpinişan, avea comenzi din partea statului pentru ţesături naţionale, broderii şi alte chestii de-astea şi pereţii atelierelor erau plini de lozinci despre muncă şi pace, luate din cele patru Evanghelii şi din scrisorile sfântului Apostol Pavel. Foarte bine, zice Cărpinişan, dar unde stă scrisă legea sau învăţătura respectivă? Să deschidem Biblia şi să vedem. Despre duminică se spune acolo că e prima şi nu ultima zi a săptămânii şi atunci de unde au născocit preoţii ortodocşi şi catolici că e a şaptea zi, care trebuie serbată? E ziua în care a înviat Mântuitorul, i-a răspuns omul cu barbă, foarte hotărât. Ei şi ce, i-a întors-o Cărpinişan, Biblia e cartea sfântă şi în ea stă scris, la capitolul învierii, versetul cutare, că această zi e prima zi a săptămânii şi nu a şaptea, cum o consideră în mod greşit biserica. Ce mai, l-a dat gata pe cunoscătorul Bibliei, care nu se ştie de ce i-a fost frică să pună mâna pe cartea sfântă şi să verifice spusele adventistului. Spunea doar din gură că e mare păcat să munceşti în marea zi a învierii, care trebuie serbată prin slujbă şi rugăciuni şi nu prin rătăciri… „Ale cui rătăciri, zisese Cărpinişan, ale noastre care credem în a doua venire a lui Hristos şi în domnia lui pe pământ, sau ale voastre care nu mai credeţi în aceasta şi v-aţi apucat să domniţi în locul lui? V-aţi unit cu puterea lumească şi aţi ajutat-o să stăpâniţi împreună sufletele, în timp ce noi nu admitem decât o singură putere, cea divină, care va fi instaurată pentru o mie de ani când va veni Hristos „Ei, uite, i-am spus eu, cu mine o să-ţi fie mai greu să discuţi, fiindcă mie nu mi-e frică să deschid Biblia şi să verific.” „Hai s-o deschidem”, mi-a răspuns Cărpinişan şi m-a invitat la el la nişte rude, unde stătea, avea neamuri pe aici. Eu ştiam dinainte ce e cu această sărbătoare a Sabatului şi i-am spus că e posibil ca în Biblie să se spună că

duminica e întâia zi a săptămânii, dar la evrei, nu la creştini. „Care creştini? m-a întrebat el. Pe vremea aia creştinii nici nu existau."

Omul acesta nu înţelegea ce înseamnă o religie, cum se naşte şi cum se organizează ea de către cei care vin după cel ce a adus-o pe lume, el credea că nu există decât o singură învăţătură adevărată, cea din Biblie, şi ce nu e acolo, nu e bun. Acolo însă se găsesc destule litere ca să zăpăcească pe cineva la cap pentru toată viaţa. M-am dat bătut şi l-am lăsat în pace. Nici eu n-am observat de la început ce om devotat mi-am făcut în felul ăsta, mult mai mult decât pentru faptul că îl scăpasem de închisoare. Îmi spunea tot ce se petrece pe şantier, bineînţeles numai uneltirile şi ceea ce credea el că poate să ajute la îndreptarea oamenilor, furturile care se puneau la cale sau se comiteau şi el le afla înaintea altora, adevărul asupra unor conflicte încâlcite, înşelătoriile la adresa conducerii şantierului. Era pe cât de inofensiv în ochii unora, pe atât de eficace. O dată, datorită lui, fiindcă era foarte tăcut şi retras şi nimeni nu se ferea de el, am scăpat de la viol o fată de la comitetul regional UTM, căreia o bandă dintre cei care nu munceau bine şi nu suportau prezenţa ei fiindcă nu-i lăsa să-şi facă de cap îi pusese gând rău. Era o activistă cu putere de convingere, inimoasă şi plăcută la înfăţişare, dar purtarea ei avea un cusur, nu-şi dădea seama cu cine are de-a face, crezând că glasul ei care vibra de la tribuna adunărilor avea ecou în toţi cei prezenţi. A fost atacată la marginea unei păduri pe lângă care trecea drumul spre staţia de autobuz şi, filaţi dinainte, au fost prinşi toţi şi apoi bătuţi întâi crunt înainte de orice proces, să se înveţe minte să le mai treacă astfel de idei prin cap. Am asistat la ciomăgeala lor, fiindcă le-a înmuiat oasele cu un ciomag unul în civil care venise de la Piatra Neamţ şi a stat cu ei de vorbă înainte să-i ia miliţia în primire. Îi chema unul câte unul, le vorbea la început frumos şi pe urmă îi întreba ce rău le-a

făcut lor personal fata aia? Poate or fi având şi ei dreptate, i-o fi persecutat cu ceva, i-o fi atins la salariu, sau o fi pus vreo vorbă bună să-i ia şi pe ei în excursie la Bucureşti să vadă întâlnirea finală dintre echipele C.C.A. şi Petrolul? Avea haz tipul ăsta, era foarte calm şi după ce ăla răspundea mormăit că nu, venea întrebarea: „Atunci de ce aţi vrut să vă bateţi joc de ea?" Nu răspundea niciunul nimic şi aveau aerul că din chestia asta ce putea să iasă? Ce, parcă există o lege care să-i condamne pe ei, muncitorii la putere? Legea e pentru chiaburi şi de-ăştia care au avut averi şi închisorile la fel, făcute să-i primească numai pe ei, nu nişte băieţi tineri de pe un şantier aşa de mare, unde până şi şeful se poartă cu ei cu mănuşi. Şi tot aşa, era fiecare foarte mirat când la surzenia lor când li se punea întrebarea finală şi răspundeau printr-o tăcere absentă şi posomorâtă, se uitau foarte neîncrezători la parul pe care punea în cele din urmă mâna tovarăşul acela. Să fi fost prietenul fetei, ştab pe la regională şi să fi obţinut el permisia să facă judecata asta pentru început? Fapt e că ştia să-i croiască, dintr-o lovitură îi dobora. Pe urmă a intrat în baracă un ofiţer de miliţie şi noi am plecat.

Cel de-al doilea om cu care am format eu cu Cărpinişan un triumvirat, îmi pare rău de el şi acum, cum şi-a bătut joc singur de viaţă şi a decăzut fără să înţeleagă cineva de ce, el cel mai puţin dintre toţi. Şi el muncea bine, avea o fată pe care o dăduse la liceu, nu era ţăran şi avea şapte clase primare, îi citise pe Marx şi pe Engels (când lua cuvântul pronunţa Engels *cu ge,* nu cu *ghe,* deşi auzea că toată lumea spunea altfel), s-a calificat repede sudor şi îl vedeam de la distanţă căţărat pe stâlpii metalici ai viitoarelor hale şi îl recunoşteam după felul cum ţâşnea de sub masca lui flacăra albastră, mai lung decât la alţii, semn de mare siguranţă a mâinii şi a ochiului. Ne-am cunoscut într-o zi când au venit pe şantier doi

scriitori şi ne-am adunat în sala de festivităţi din sat să vorbim cu ei. Şi ăştia, ca şi inginerul Dan, înghiţeau ce li se spunea de către unii care se ridicau: Că nu prea i-au văzut pe-aici pe şantier şi ce-or să scrie dacă nu trăiesc cu ei cot la cot să le cunoască viaţa? Şi tot aşa, scriitorii, că da, tovarăşi, recunoaştem, ăia că să vă povestim noi întâmplări eroice, până la un moment dat când unul dintre ăştia a fost întrerupt tot din sală de o voce flegmatică aşa cum nu mai auzisem la cineva, ai fi zis că încă de pe când era în scutece a ajuns de s-a blazat complet văzând atâta prostie omenească în jur: „Ce întâmplări eroice să-i povesteşti tu, mă, care nu eşti în stare nici să te iscăleşti cu numele întreg când iei salariul? Nu te-am văzut eu că te trec sudorile până faci şi tu un G de la Gheorghe şi pe urmă tragi aşa o codârlă de frică să nu bage nimeni de seamă cât eşti de prost!? Ştii tu ce e aia literatură, te trezişi şi tu să vorbeşti! Stai jos acolo şi învaţă, înainte să-ţi iasă şi ţie un cuvânt din gură! Boule!”

Era formidabil, fiecare cuvânt îi era parcă scăldat într-un fel de secreţie de dispreţ şi arăta atât de convins că are dreptate, încât cel care îi căzuse victimă în loc să sară şi să protesteze pentru insultă începu să râdă ca un tâmpit şi toată sala îl urmă, stârnindu-se astfel o mare veselie pe care responsabilul nostru cultural pe linie sindicală zadarnic mai încercă s-o spulbere. „Ei, nu, da să stai să-l asculţi pe el vorbind despre literatură, se mai auzi încă glasul acestui om ciudat, mai puţin tare de astă dată, aşa cum te justifici faţă de cei care îţi sunt apropiaţi şi care încearcă să te facă să înţelegi că nu e bine să-i spui cuiva în faţă chiar aşa… Tovarăşi, zise el ridicându-se, cer şi eu cuvântul. Vreau să explic aici că n-am nimic cu ăla, dar îl cunosc, el poate să le spună scriitorilor ce vrea, dar cu condiţia să nu fiu eu aici, sau să mă roage: Uite, mă tovarăşe Fane, vreau să vorbesc eu, te-aş ruga dacă eşti bun să-ţi astupi urechile, ca

să nu auzi ce-o să spun. Aşa, el se ridică şi vorbeşte aici de faptele lui eroice.” „Da nici dumneata nu eşti mai presus când te exprimi aici în felul cum te-ai exprimat”, a zis atunci şi responsabilul cultural. „Bineînţeles, i-a răspuns Fane, dacă îmi daţi şi mie cuvântul, o să-mi explic atitudinea.” „Poftim, ai cuvântul!” „Eu îl rog pe-ăla să nu se supere, a zis Fane imediat, retrag cuvântul *bou* (şi aici sala a izbucnit într-un râs colosal, se cutremurau geamurile şi ai fi zis că o să se dărâme tavanul peste noi) în mod sincer, a continuat Fane, el ştie că nu pe el am vrut să-l fac, ci aşa, în general, să nu venim noi, că Engels a studiat, iar Lenin în *Statul şi revoluţia* spune că nu orice prost poate să întărească revoluţia, fiindcă statul nu dispare până nu se întăreşte…

Şi tot aşa i-a dat înainte şi a vorbit aproape o jumătate de ceas, buimăcindu-i pe toţi cu câte ştia, istorie, geografie, Evul Mediu, istoria antică, Lenin, Stalin… A şters cu totul prima impresie în rău pe care o putuse face cel puţin la prezidiu şi când s-a aşezat jos toată lumea l-a aplaudat cu ochii scânteind de admiraţie îndreptaţi spre locul unde stătea. Inginerul Dan nu era în sală, dar i-am povestit eu mai târziu şi mi-a spus şi el că îl cunoaşte pe nea Fane, ăsta e cel mai bun sudor de pe şantier. Ne-am împrietenit în aceeaşi zi, şi câteva luni eu cu el şi cu adventistul plecam împreună la Piatra Neamţ în fiecare sâmbătă, cu toate că adventistul nu bea şi discutam până ne dureau fălcile, de la religie şi tehnică, până la chirurgia creierului şi învierea din morţi.

Nea Fane a fost cel care a stricat pe urmă triumviratul. Nu ştiam nici eu şi nu ştia nimeni că avea darul beţiei şi că noi îl cunoscuserăm după o dezintoxicare pe care o făcuse la spital la Iaşi înainte de a se califica. Meseria lui iniţială fusese de dulgher de cartier, aşa cum erau cartierele pe atunci, că aveai nevoie ba să-ţi dreagă un acoperiş, ba o uşă, ba un coteţ de păsări. Se ţinuse bine până

îşi văzuse fata în liceu şi într-o zi ne-am pomenit cu el că se urcă beat pe stâlpii metalici. Câtva timp am mai încurcat-o noi cu asta, ne-am făcut că nu observăm, dar curând, sau mai bine zis concomitent cu beţia, a căzut în patima spunerii adevărului şi a ajuns să nu-l mai poată suferi nimeni. Atât timp cât nu reîncepuse să bea se ţinuse bine în frâu şi ştia totdeauna s-o dreagă, fiindcă oamenilor le place să li se spună adevărul, dar să tragi pe urmă imediat cortina, aşa cum repede îşi acoperă o femeie picioarele pe care vântul le dezveleşte fără veste, deşi ştie că asta place în general bărbaţilor. Lumea nu-l mai aplauda pe nea Fane ca în ziua aceea cu scriitorii, iar asta în loc să-l pună pe el pe gânduri îl îndârjea şi uneori cădea într-un fel de delir. Unii râdeau, fiindcă şi atunci dezvăluirile lui erau adevărate, şi cei care nu-i puteau suferi pe cei vizaţi se simţeau satisfăcuţi, fără să-şi dea seama că a doua zi avea să le vină şi lor rândul. Atunci se supărau şi clătinau din cap: nu era bine! Nici aşa! Iar eu mă întrebam, de ce trebuia să bea nea Fane şi să se distrugă, când lumea era bine făcută pentru el, era membru de partid, fata învăţa bine la liceu şi el era cel mai bun sudor? De când îi pusesem aceste întrebări şi încercasem să aflu ce era eu el începuse să mă ia şi pe mine la ochi şi să spună în gura mare lucruri pe care le ştiam numai noi trei, aruncându-mă deodată şi pe mine în rândul celor care îl urau, fiindcă într-adevăr nu mai avea nicio măsură. A avut bunul-simţ să înţeleagă că dacă mai vine beat pe şantier o să fie dat afară. Într-o zi însă n-a mai venit deloc şi i-am pierdut urma…

VII

Între timp uzina electrică fusese terminată şi eu îmi şi luasem două clase de liceu într-un singur an, dar nu mai avui când să fiu repartizat la întreţinerea ei fiindcă primii ordin de chemare. Cu câteva săptămâni înainte am cunoscut însă o fată. Era prin august şi fusesem mobilizat de organizaţia UTM a şantierului să fac parte dintr-o echipă de votare a Sfatului Popular Regional. Aveau loc alegeri generale şi cum eram şi eu major, am fost numit membru al unei subcomisii de supraveghere a scrutinului, câteva sate mai încolo. N-aveam nimic de făcut, stăteam la masă împreună cu alţii şi când intra cetăţeanul, unul dintre noi întindea mâna din dosul mesei, îl controla la identitate şi îl bifa pe tabel. I se dădea apoi un buletin, i se explica felul cum devenea valabil votul lui, ţăranul se ducea într-o cabină din lemn alb cu o uşă pe care o închidea în urma lui, pe urmă ieşea şi îşi vâra buletinul îndoit în crăpătura urnei.

Să fi fost orele zece sau douăsprezece, satul se cam terminase să se perinde prin faţa mesei noastre, începusem de dimineaţă de la răsăritul soarelui şi pe tabele nu mai rămăseseră decât unele babe sau moşnegi surzi, care după spusele organelor locale nu prea înţelegeau despre ce e vorba, cu toate că fiind bătrâni ar fi trebuit să-şi aducă aminte că aşa ceva se mai petrecuse, nu o dată, şi pe vremea vechiului regim. Nu era o invenţie a noastră. Preşedintele local, care nici el nu părea mai breaz, făcu, aşa, un gest cu mâna, adică mai bine ne-am lipsi de votul ăstora şi am încheia procesele verbale. Nu prea înţelegea nici el cui dracului folosea sau în orice caz cui îi dăuna dacă nu votau chiar aşa toţi şchiopii! Ba chiar la vreo doi care cică erau bolnavi la pat s-au dus cu urna după ei. Vot cu procent de 99,97 la sută, ca să nu existe practic rubrica celor care nu s-au prezentat. În orice caz, ca la toate acţiunile de participare a maselor, organizarea noastră era atât

de perfectă, încât cei care ar fi avut cheful de pildă să nu voteze, adică pur şi simplu să-şi exercite dreptul de a se abţine, se trezeau izolaţi şi până la urmă veneau ei singuri înainte să mai aibă ocazia să-i vadă pe activiştii de ocazie, aleşi tot dintre cetăţeni, încă o dată la poarta lor. Aşa fu adusă la un moment dat parcă de la spate o fată care doi paşi făcea şi unul se oprea. O văzui pe geam şi când se apropie de podişca şcolii elementare unde se vota mă izbi înfăţişarea ei: era bălaie, i se vedea părul ca aurul pe sub batic şi ochii albaştri sălbatici, se uita la clădirea şcolii ca şi când ar fi urmat să fie împinsă înăuntru la tăiere, nu să-şi exercite dreptul de vot. Ar fi fost greu să spui ce fel de fată era, în orice caz nu era urâtă, era mai degrabă frumoasă, dar aversiunea ei faţă de ceea ce se cerea de la ea, să intre adică într-o clădire cu oameni şi să pună şi ea o hârtie într-o urnă o aducea de undeva de departe, parcă dintr-o pădure, şi dacă astfel de fiinţe primitive pot să pară atractive la cinematograf, în realitate nu e nicio deosebire între ceea ce te face să simţi o capră încăpăţânată pe care o tragi de coarne să intre unde trebuie şi o fată ca asta, oricât de bălai i-ar fi părul şi albaştri ochii. Nu voia în ruptul capului să treacă pragul. „Ia du-te dumneata, tovarăşe Surupăceanu”, zise preşedintele subcomisiei cu acea încredinţare a bărbaţilor mai în vârstă că un lucru pe care ei nu-l pot rezolva cu argumente, un tânăr îi dă de cap prin simpla lui prezenţă.

M-am ridicat şi am ieşit afară. I-am spus ţăranului care era cu ea: „Las-o pe domnişoara, că nu te cunoaşte” şi i-am făcut semn să se îndepărteze. Locul era plin de lume, toţi erau îmbrăcaţi de sărbătoare şi un megafon umplea aerul cu melodii ciobăneşti. În clipa aceea tocmai răcnea unul *tropotire-aş tropoti* şi în pauzele textului făcea *ha! ha! ha!* parcă îi băga cineva de fiecare dată o sulă în fund, şi el ihănea de satisfacţie şi chiar de mândrie.

M-am apropiat de fată, am luat-o uşurel de mână şi ca prin farmec s-a urnit din loc şi a intrat cu mine înăuntru. În faţa mesei subcomisiei i-am lăsat mâna şi am trecut la locul meu. „Numele dumitale”, zice preşedintele, gata s-o caute pe tabele şi o şi găseşte şi o bifează. O chema nu ştiu cum Maria, un nume, Petre sau Niculae. I se dădu un buletin şi i se explică ce are de făcut, ea ascultă, se duse înăuntru în cabină, se întoarse, totul decurse normal, iar preşedintele îi spuse ca să zică şi el ceva: „Ai văzut, tovarăşa Maria, ce bine a mers? Şi dumneata nu voiai să intri! Se poate, tovarăşă! Eşti cetăţeancă liberă, trebuie să-ţi exerciţi dreptul de a alege şi de a fi aleasă, mâine-poimâine, cine ştie, te propun cetăţenii deputată, nu trebuie să ştii să faci faţă? Credeai că cine ştie cine-o fi înăuntru şi când colo, oameni ca şi dumneata!” Ce vorbărie, mă gândeam eu, cum nu pot să tacă unii din gură şi să-şi vadă de treabă. Fata, în acest timp, ascultase cu privirea ei alb-albastră înţepenită parcă în tavan, îşi înnoda şi deznoda barişul şi deodată o văd c-o podideşte plânsul. Dar ce plâns, acum se vărsau lacrimile din ochii ei şi i se rostogoleau pe piept până în podea! Iar ea pe cât de dreaptă stătuse până atunci, acum se frânsese ca un lăstar sub bătaia vântului! Fusese de altfel singurul gest cu care parcă se ferea de ceea ce o stăpânea, mai încerca să se ridice, dar deodată îşi ferea faţa cu braţul într-un mod neaşteptat, vertical, plecându-şi în acelaşi timp capul ca şi când cine ştie ce apariţie i-ar fi înspăimântat vederea. Ce era cu ea? Să fi impresionat-o atât de tare cuvintele preşedintelui şi să se fi întâmplat cu ea ceea ce se întâmplă cu unii copii care stau relativ liniştiţi în braţele mamei lor şi apoi, deodată, apropierea şi cuvintele unui străin rup în ei cine ştie ce zăgaz tainic şi încep să urle? Dar asta era fată mare, nu era fetiţă! M-am ridicat iar de la locul meu, am apucat-o iar de mână şi am pornit împreună afară. „Ce e, domnişoară, zic, ţi-ai

adus aminte că ai fost odată mică şi te-ai speriat de vorbele lui nenea ăla, care stătea la mijlocul mesei? am întrebat-o eu fără să glumesc. Nu e valabil, dacă votezi înseamnă că eşti majoră! Crezi că-i stă cuiva bine să plângă?" N-auzea, în mod curios s-a aşezat pe balustrada podiştei de ciment din faţa clădirii în care mai înainte nu vrusese să intre, şi-a scos o batistă mică de la brâu şi, încetând să plângă, a început să-şi şteargă ochii şi obrajii. Din când în când mişcările acestea i se istoveau şi atunci rămânea cu gura deschisă şi răsufla greu şi în clipele următoare toate încercările ei de a se stăpâni se prăbuşeau. Dar o lua de la cap cu răbdare. Dintre cei adunaţi se uita câte unul la ea, dar nu mult şi îşi întorcea pe urmă capul ca şi când plânsul şi existenţa fetei îi erau cunoscute, iar dacă nu-i erau, nici nu era curios să afle.

Curând, fata, fără să-i fi trecut cu totul starea, se ridică şi se îndepărtă încet. Pe măsură ce ea se depărta, o pereche de ochi ai cuiva se uitau tot mai insistent spre mine şi în cele din urmă proprietarul lor se urni din mijlocul celor cu care stătea de vorbă şi se apropie. Era îmbrăcat eu o flanelă cărămizie şi sub braţ avea nişte ziare. N-am fost curios să ştiu cine era, un ţăran, să fi avut patruzeci de ani, l-am lăsat să se aşeze alături de mine pe zidul de ciment al podiştii şi să-mi povestească. Eu nu i-am spus în acest timp niciun cuvânt, nici nu l-am întrerupt, nici nu i-am cerut explicaţii acolo unde ar fi fost normal s-o fac. Foarte rar se întrerupea el când vedea că se apropia de Sfat câte un întârziat, dar se lămurea repede că eu n-o să mă mişc de pe podişcă şi atunci îi dădea înainte. Nu mi s-a povestit niciodată ceva mai închis şi care să-mi strecoare în acelaşi timp în sânge atâta furie rece… M-am întors pe urmă în clădire şi am stat ceasuri întregi cu pieptul rezemat de masa pavoazată în roşu, încercând să înţeleg ce se întâmplase şi ce aveam eu de făcut în istoria asta.

Fiindcă deodată acest sat lângă care locuiam de un an şi jumătate şi în care ar fi fost greu să crezi că s-a întâmplat sau se va putea întâmpla vreodată ceva, atât de paşnic arăta, mi-a apărut în faţa ochilor parcă rânjind din fiecare gard pe care îl vedeam pe geam, dar fără să mai văd ca până atunci în spatele acestui rânjet o clipire veselă care ar sta, chipurile, în al doilea plan, nevăzut, al lucrurilor. Acum era exact pe dos şi luptam din răsputeri să împiedic această schimbare de planuri din sufletul meu. Povestirea ţăranului se înfipsese între mine şi lume ca un obstacol de netrecut…

VIII

Rar mi-a fost dat să aud, cu toate acestea, un om povestind mai prost şi poate şi de aceea oi fi rămas eu pe urmă vârât cu totul în faptele auzite. Că acum un an sau doi o fată păştea vitele factorului poştal Dutrec şi că într-o seară mama ei vitregă trecu pe-acolo şi îi spuse domnului Dutrec, eşti mata bun să-i dai drumul fetei să meargă cu mine până acasă că mi-e frică singură! După câtva timp se auziră peste apă la bufet râsete şi veselie şi factorul poştal Dutrec o văzu pe fată cu un ins cam de vârsta lui, aşa, de vreo cincizeci de ani, bea la masă cu ele amândouă, fără tat-său… Tat-său ăsta, pentru un pahar de rachiu îşi dădea şi „cămeşa” de pe el… Acum după ce făcuse cunoştinţă cu fii-sa, erau văzuţi zilnic, cu ăla, şi nu mai putea de bucurie că îi lovise norocul… Îi dădea să bea şi îl asigura că o să aibă el grijă de fata lui, să nu-şi bată cineva joc de ea… Fetei, când rămânea numai cu ea, îi spunea pe dos, că tot ce-o să câştige ea la Dutrec o să dea tat-său pe gât şi mai bine ar face să

plece de la factorul poştal şi să vie în satul vecin, mai aproape de el; dacă vrea să se aleagă ceva de munca ei şi să-i fie bine în viaţă… La cine? zise fata. I-a găsit el un loc la unul Efteni, în satul Ereste, tot ca la Dutrec, dar în schimb mai aproape… Fata se duse la Efteni în satul Ereste şi o ţinea înainte, cu ăsta care o adusese, care câştiga bine, era cineva, paznic de noapte la cooperativa kilometru' 14, bine plătit şi zicea că are şanse mari să-l avanseze, să-l facă de zi. Dimineaţa era liber, ieşea din pază, se urca în trenul forestier plecând de la cooperativa kilometru' 14 şi se dădea jos în apropiere de Ereste… I se auzea glasul pe drum, ba că are nu ştiu ce de aranjat pe la miliţie, ba pe la Sfatul Popular, venea şi pe aici, om greu, avea de-a face cu preşedintele şi cu cine mai întâlnea pe acolo… Ajungea în dreptul casei lui Efteni, îşi vâra un deget în gură şi şuiera lung. Fata îl auzea, lăsa treaba şi ieşea să-l vadă, şi azi aşa, mâine aşa, până când ăla îşi ieşi într-o zi din pepeni şi îi spuse să se care de la el, ce e, târla lui, să vină şi să şuiere aşa în fiecare zi la poartă? Ce, a furat ceva? Râzând nici ea nu ştia de ce, fata vru să se întoarcă la factorul poştal Dutrec şi atunci Cazaciuc Ambrozie, că aşa îl chema pe paznicul din Ereste, care făcea noaptea serviciu la cooperativa kilometru' 14, prietenul ei, de, zice de ce să te duci la Dutrec şi să nu vii la mine? Ce, eu n-am gospodărie ca şi el, ba chiar mai mare şi pe lângă asta la mine o să trăieşti bine şi o să faci ce vrei. Se duse la el şi văzu că nu minţise; avea o gospodărie mare, curte largă, şoproane, vite, şi avea şi copii mari, cam de vârsta ei, şi pe lângă nevastă mai era acolo şi o fată pe care tot aşa, o adusese la el acasă şi care nu se ştie ce rost avea în târla lui… Cele două îi şoptiră ăsteia să-şi ia tălpăşiţa şi să se ducă de unde a venit, n-aveau niciun chef s-o mai vadă şi pe-a treia, dar le era frică de ea, era mai tânără şi mai mult o rugau, pesemne ştiau ele ce s-ar întâmpla dacă Ambrozie ar afla ce-i zic. Aşa că

asta nu plecă, stătu mai departe în gospodăria lui. În toiul primăverii, începuse aratul. Un băiat al lui, unul Vlăsie, o luă pe fată la câmp, el ţinea plugul şi ea mâna caii fiindcă Ambrozie umbla după referinţe de partid pe la Piatra Neamţ cu perspectivele lui de avansare, să-l facă de zi, avea nevoie şi n-avea timp de arat. Fata nu prea se pricepea la cai şi pe la prânz osteni, că era însărcinată şi caii o luară razna cu plugul după ei… Vlăsie puse atunci mâna pe bici şi tăbărî pe ea şi o bătu cu codirişţea de corn că-i făcu dungi roşii pe obraz şi pe trup de-i ţâşnea sângele. Fugi şi se duse tocmai la Rădăuţi la spital să nască, şi se pomeni cu un copil în braţe. Dar câştigă în schimb puţină minte, povesti în spital surorilor şi doctorilor ce era cu ea şi ăştia oameni cu carte ce-şi ziseră ei, hai s-o ajutăm, să-i aranjăm să-şi ţină copilul la o creşă şi pe ea s-o angajăm tot acolo, să ajute la supraveghere şi să facă şi ea curat prin odăile alea. În timpul ăsta Cazaciuc Ambrozie nu ştiu ce era cu el că în prima noapte când se întoarse de la Piatra Neamţ i se întâmplă că îi sări în cap un dulău al nu ştiu cui, îl puse jos şi aproape că îl mâncă de viu, îl ridicară cu pătura jumătate mort şi îl băgară în spital. Cât timp fata născu zăcu şi el la Piatra Neamţ şi după vreo două luni de zile se făcu bine şi se duse după ea. O găsi repede, se prezentă la spital la Rădăuţi şi zise că el e tatăl nelegitim al copilului şi întrebă unde e soţia lui că vrea s-o ia acasă. Medicii şi surorile îi spuseră că dacă singur recunoaşte că e nelegitim de unde şi până unde pretenţia s-o ia cu el!? Dar Cazaciuc Ambrozie nu degeaba era el paznic de noapte la cooperativa kilometru 14, şi se plimba prin sate ca prin curtea lui, de vorbă cu miliţianul, cu preşedintele şi cu care mai era pe acolo, nu-i fu greu să dea de Maria acolo la creşă şi scoase briceagul şi i-l arătă: ori se duce după el, ori o omoară şi pe ea şi pe copil. Fata se sperie, se întoarse în sat şi vru să se ducă iar la Dutrec, dar

Ambrozie o opri: „Vii la mine acasă, îi zise el. Ai să vezi de vite, ce, parcă Dutrec e mai ceva decât mine? Ce ţi-a intrat în cap? Trebuie să stai sub ochii mei, fiindcă eu răspund de copil şi dacă nu mă asculţi te omor. Toată lumea trebuie să mă asculte, altfel vă belesc pe toţi!” Dar cum să se ducă la el cu copilul? Se întoarse la părinţii ei, la mama vitregă şi la taică-său beţivu, şi copilul, de, ca orice copil, plângea şi el câteodată noaptea şi îl trezea din somn şi începea s-o înjure să se ducă cu el la ăl cu care l-a făcut. Mama vitregă nu-i spuse nimic în faţă, dar nu trecu mult şi cine intră şi îşi făcu apariţia în curtea lor? Importantul paznic de noapte al cooperativei de la kilometru’ 14, care între timp tot nu fusese avansat de zi, şi ce-i zise, că dacă nu venea în casa lui cu copil cu tot zilele îi erau numărate şi dacă nu crede, uite, şi se puse cu pumnii şi picioarele pe ea sub ochii părinţilor şi o trânti jos mototol… Fata urla ca din gură de şarpe şi de pe lângă casele vecine lumea se uita peste gard, oameni şi muieri, şi nimeni nu zicea nimic, cu toate că muierile ţipau săriţi mă, dar nu sărea nimeni, că bărbat i-a trebuit bărbat a găsit, să se înveţe minte altădată! Care altădată, că asta era! A doua oară cum putea să mai fie, că nu se mai făcea ea la loc fată mare cum a fost. Era un băiat p-aci care tocmai îşi terminase armata şi cu care fusese ea într-o vreme în vorbă, înainte de Ambrozie, dar care se însurase cu alta, îi spuse lui Ambrozie să-şi vadă de treabă. La care Ambrozie îi răspunse să-şi vază el de treabă, are nevastă, ce se bagă. Şi nevasta băiatului ăstuia sări şi zise că aşa e, era bine când umbla pe la bufet cu mă-sa şi râdea, acuma să plângă… Şi nici nu ştii când te pomeneşti cu el, intră la ei în curte, stă ce stă, nu-ş ce le face, lui mă-sa vitregă şi lui tat-său, că pe urmă o ia pe ea la bătaie, ca să vie cu el. Şi tat-său şi mă-sa nu zic nimic. Şi îi spune că e o lege pe care o ştie el că poate s-o ia cu forţa dacă vrea, aşa zice… Şi uite că acum au venit alegerile şi când

intră alde băiatu-ăsta al lui Istrati s-o cheme să voteze şi ea, Ambrozie era la ei. Asta era rostul de a picnit-o pe ea plânsul înăuntru, a văzut şi ea tineret, băieţi şi fete de seama ei, adunaţi, şi nimeni nu se uita la ea, că mă întâlnesc cu ea aseară, venea de la Dutrec, fiindcă tot la el câştigă o pâine şi îi spun, lasă Mărie că m-am dus eu şi l-am reclamat (ziceam şi eu aşa, era adevărat că fusesem, dar fără rezultat, mi-au spus că astea sunt probleme personale care noi n-avem cum ne amestica) dar ea zice pentru mine unchiule Niculae nu mai e scăpare, că de la o vreme nu mai mă bate, dar îmi spune că mă lasă să mă odihnesc şi dacă nu mă duc la el o să mă omoare… Nu ştiu ce să mă fac, unchiule Niculae, că aş muri dar mă uit în oglindă şi mi-e milă de ochi să-i văd sub pământ din pricină că nu mi-a venit şi mie mintea ca la alte fete mai devreme…

IX

Stăteam cu bărbia în pumni, cu coatele pe masă şi mă gândeam dacă mai veghează pe pământ asupra oamenilor ochiul acela în triunghi pe care îl vedeam când eram mic pe unele cărţulii de rugăciuni pe care le aducea mama de la biserică. Precis că nu mai veghează, îmi spuneam, altfel l-ar străpunge pe Cazaciuc Ambrozie când o izbeşte pe fata aceea peste ochi şi o trage de păr. Nu mai e nimic scris în cele trei colţuri ale lui. Am pus mâna pe creionul şi pe foaia de hârtie din faţa mea, l-am desenat de mai multe ori şi i-am notat unghiurile ca la geometrie, dus pe gânduri: Brutalitate, Nesimţire, Ignoranţă, iată, mi-am zis, cele trei

vârfuri ale unui nou triunghi magic al cărui ochi întors asupra lumii este orb.

Şi fără să mai mă sfătuiesc cu nimeni am părăsit comisia, am ieşit afară şi am luat-o, după ce am întrebat încotro e, spre casa fetei, dorindu-mi foarte tare să-l mai găsesc pe Ambrozie acolo şi fiind pentru întâia oară mulţumit că nu sunt mic fiziceşte. Eram hotărât să mă bat cu el ca un orbete, dar în acelaşi timp tot mergând mă gândeam că poate oamenii din satu ăsta, aşa cum erau, nu săreau s-o apere pe fată pentru că omul era probabil primejdios şi îmi spuneam că n-avea niciun rost să mă întorc pe şantier cu vreun ochi lipsă şi pe deasupra tot eu vinovat de huliganism. M-am gândit atunci la inginerul Dan, ce m-ar sfătui el dacă aş veni să-i povestesc toată chestia şi parcă i-am şi auzit glasul în sinea mea şi mi-a venit ideea. Dacă nu reuşea asta, aveam să văd la faţa locului, dar întâi nu numai că trebuia să încerc asta, ci s-o pun chiar în practică de-adevăratelea.

Am intrat în curte şi am dat bună ziua. Cazaciuc era acolo, stătea pe prispă cu tatăl, iar mama vitregă cu fata vânturau fasole pe-o cergă, întinsă în mijlocul bătăturii, una în picioare cu o baniţă în mână, cealaltă în genunchi alegând corpurile străine care tot mai scăpau la vânturat. M-am uitat foarte atent la Ambrozie şi am înţeles imediat că e mai voinic ca mine, ar fi putut, dacă ar fi fost cazul, să se bată singur cu încă trei. Era ceea ce se numeşte un zbanghiu, cu spinarea lată, cu gâtul scurt şi puternic şi cu burta trasă ca la ogari. Lucru de mirare la un om aşa de îndesat. Mama vitregă se apropie de mine curioasă, rânjind cu bunăvoinţă, în timp ce fata îmi aruncă doar o privire scurtă şi îşi văzu de ales boabele pe cergă. „Pe dumneata te caut, zisei, vrei să vii mai aproape?”

Ea se sculă şi se apropie de prispă. „S-a primit, îi spusei, o reclamaţie împotriva soţului dumitale, Cazaciuc Ambrozie, dumneata eşti?” mă întorsei

eu spre el. „Da, eu sunt, sări el, ce reclamaţie?” „Mai mulţi locuitori din comuna Ereste declară că trăieşti în bigamie şi acuma ţi-ai luat încă o fată cu care ai şi-un copil şi pe care o baţi ca să vină cu dumneata. Eşti pasibil de închisoare de la cinci la opt ani. Dai o declaraţie că eşti tatăl nelegitim al copilului?”

Se lăsă o linişte ca după un vânt care s-ar fi oprit brusc şi cei de faţă s-ar fi pomenit deodată faţă în faţă cu această tăcere care le aducea parcă o sentinţă dintr-o lume pe care o crezuseră atât de îndepărtată, încât le amorţea până şi mintea când se gândeau tocmai pe unde e. Totuşi Ambrozie putea să aibă oarecare idee, umblat cum era, datorită funcţiei lui care îl obliga să ia zilnic trenul forestier şi să vadă tot felul de oameni. „Aţi spus un cuvânt pe care nu l-am înţeles bine, se dezmorţi el în cele din urmă, trăiesc, cum?!” „Omul care trăieşte cu două femei sub acelaşi acoperiş se face vinovat de bigamie, chiar dacă nu e însurat eu ele. Dacă o aduci pe fată la dumneata şi cum ai declarat la Rădăuţi doctorilor care sunt martori că eşti tatăl nelegitim al copilului, dovada de bigamie s-a făcut, dat fiind că dumneata eşti căsătorit şi mai ţii încă o femeie pe acolo.” Tăcerea reveni iar, necruţătoare. Omul nu era prost, îi simţeam privirea grea apăsându-mă şi nu mă mirai câtuşi de puţin când îl auzii că mă întreabă drept orice răspuns: „Cine eşti dumneata?” „Eu sunt de la UTM, îi spusei şi dacă vrei să ştii, nu mă interesează persoana dumitale decât în măsura în care ai de-a face cu ea (şi o arătai pe fată). Am fost sesizaţi de procuratură şi cazul ni s-a predat nouă să ne ocupăm de el. Depinde de dumneata. Ce răspunzi? Ai sau n-ai intenţia s-o iei la dumneata? Şi mai depinde şi de ce zice fata. Dacă ea nu vrea şi dumneata o sileşti cu ameninţări, eşti pasibil de încă doi ani închisoare. Avem declaraţiile oamenilor care te-au văzut cum o băteai la ea acasă.”

Îl lăsai să rumege singur adevărul spuselor mele, care era neîndoielnic, aveam chiar de gând să-mi duc până la capăt ameninţările, adică să iau acele declaraţii şi să mă ocup de această chestie până i-aş fi venit de hac şi mă adresai apoi fetei fără să-l mai iau în seamă pe Ambrozie, căruia aveam un chef nebun să-i fac gura ambrozie dacă i-ar fi venit ideea să sară la mine şi dacă pe de altă parte n-aş fi observat cu plăcere că avea o ureche sfârtecată, urme lungi pe gât, care arătau că fusese suguşat de acel câine fioros şi te mirai cum de scăpase, şi o crăpătură adâncă lângă ochiul stâng, care parcă nu mai stătea bine la locul lui, ai fi zis că fusese desgărdinat din rădăcini şi abia se mai ţinea, ca un bec dezlipit care nu mai atârnă decât în filament. Îl aranjase mult mai bine câinele ăla, să mă fi bătut eu cu el oricât şi tot nu-i făceam atâtea, fără să mai vorbesc că nu se ştie cum aş fi scăpat la rândul meu. Ce i s-o fi năzărit de i-a sărit în cap? Sinistră istorie! Parcă ar fi vrut să însemne că un câine cu câinii se încaieră şi acum îmi părea bine de înţelepciunea mea, cu toate că nu o dată în cartier mă întorceam şi eu cu cămaşa sfâşiată şi cu un ochi umflat. Mă simţeam totuşi între ai mei, cu care pe urmă mă şi împăcăm, ceea ce nu era cazul cu acest Cazaciuc, fi-i-ar cazacioaica lui a dracului. „Spune-mi, domnişoară, nu vreai să vii la noi pe şantier şi să te califici, să înveţi o meserie?” am întrebat-o. „Vreau!”, spuse fata şi se şi ridică în picioare de pe prispă, ca şi când ar fi fost dispusă să plece chiar în clipa aceea, aşa cum era.

Şi se şi îmbrobodi şi se legă sub bărbie, gata de drum. Şi atunci luai şi eu o hotărâre pe care n-o prevăzusem: „Bine, zisei, pregăteşte-te, plecăm chiar în momentul ăsta.” Vocea mamei vitrege şuieră în aceeaşi clipă ca un şarpe: „Şi copilul?” „Copilul, şuieră şi fata, să-l creşteţi voi, că voi m-aţi vândut, tu şi cu tata, pe-o oca de ţuică.”

Şi trecu în spatele meu, la doi paşi, îmbrobodindu-se iar, de astă dată atât de hotărâtă,

încât nu mai voia nici măcar să mai intre în casă şi să-şi ia ceva de-acolo. Nici copilul nu mai voia să şi-l vadă.

PARTEA A TREIA

I

După trei ani, când mă întorsei din armată şantierul exista încă, dar noul oraş era gata. Strălucea în culori la poalele muntelui. Am crezut la început, până să intru în el, că trebuie să fie un efect al luminii. În realitate culorile erau adevărate şi câteva ceasuri mă plimbai prin el aproape ca la Moşi, atât de vesel mi se părea totul şi neobişnuit. Nu întâlnii pe străzi niciun bătrân, peste tot fete şi băieţi în jurul a nouăsprezece, douăzeci şi cinci de ani, prin cofetării şi chioşcuri alimentare. Avea un centru, ca orice oraş, cu un parking de maşini, un patrulater din blocuri paralelipipedice şi o cupolă comercială în mijlocul lui, lângă o clădire de peste zece etaje, unde sus găseai un mare restaurant. Iar zidurile şi geamurile balcoanelor erau pur şi simplu albastre sau vernil, roz sau gălbui, în afara centrului, care imita huma bej.

După această primă impresie care mă năuci, începui să simt că era aici ceva care nu mi se impunea, nu-mi venea parcă să iau toată chestia în serios. Erau frumoase aceste culori, dar se potriveau ele cu un oraş? Zidurile erau parcă prea subţiri. Pe urmă, chiar în spatele patrulaterului se vedeau dâmburi de iarbă, rest din vechiul teren crud pe care nu fusese înainte nimic. Apoi blocurile nu erau bine lipite unele de altele şi în

plus o linişte sătească plutea peste tot, nu trecea nicio maşină, niciun autobuz, şi mai ales niciun tramvai, singure sârmele electrice, stâlpii şi lampioanele făceau o impresie mai solidă. Aveam, desigur, Bucureştiul în sânge şi îl comparam fără să vreau cu acest nou-născut. În orice caz, din comuna urmaşilor lui Dragoş Vodă mai rămăseseră doar câteva case, fugite ici-colo prin văi, pe marginea râului şi iertate de demolare tocmai pentru că nu mai constituiau o aşezare propriu-zisă. Şoseaua asfaltată le izola şi mai mult de oraş, care de altfel nu-i furase numai terenul şi aşezarea potrivită faţă de răsăritul soarelui, ci şi numele de Şar, care mai târziu avea să fie şi el schimbat.

Abia după ce începură să mă doară picioarele îmi adusei aminte că aveam aici o cunoştinţă apropiată, aş fi putut să spun chiar o rudă, dacă ar fi fost între noi vreo legătură de sânge. În mod regulat primisem de la ea în armată la fiecare două săptămâni câte-o scrisoare, la început simple cărţi poştale şi apoi plicuri închise pe măsură ce conţinutul celor scrise se schimba. Eu n-o încurajasem cu nimic, dar îmi plăcea să-l aud pe secretarul cancelariei cum îmi strigă numele şi îmi întinde plicul, în timp ce alţii nu primeau nimic cu lunile. Fiindcă în afară de inginerul Dan, care îmi răspundea foarte pe scurt la cele ce-i scriam eu şi ce-l întrebam (şi în mod inexplicabil de mai mult de un an nu-mi răspundea nici atât) şi de frati-meu care îmi trimitea şi el din joi în paşti câte-o carte poştală, n-aveam propriu-zis pe nimeni care să vrea să aflu ce face atât de des şi să-mi fie milităria mai uşoară. Iar în permisii mă duceam acasă la Bucureşti, unde îl întâlneam pe tata, care se umflase în pene de mă mir cum de îl suporta cartierul. Fusese numit vânzător la centrul de pâine după ce şi frati-meu fusese silit, sau convins, nu ştiu care din două, să intre la o cooperativă şi să-şi lichideze atelierul. El îmi spuse în orice caz că tot cam aia e, clientul tot atât plăteşte dacă vrea să

iasă lucru bun şi la timp, iar el nu câştigă cu mult mai puţin ca înainte. Tata însă se purta la chioşc mult mai rău decât dacă ar fi fost stăpânul cartierului. Pe copii şi femei îi înjura dacă cereau pâine mai proaspătă şi mai bine coaptă şi nu se speria nici de bărbaţi, se răstea la ei cu cuţitul lung în mână. În cele din urmă, datorită cozilor, tot el ieşea învingător, fiindcă lucru curios, tot pe cel ce protesta îl reducea lumea la tăcere, nu ştiu de ce, săreau babele pe el… Chestia asta mi se părea dezgustătoare, la zece ani după război şi mai ales că pâine era destulă, rămâneau rafturile pline după ce se termina coada. Dar era pâine veche, care nu ştiu de ce trebuia vândută şi aia în mod forţat… Mai ciudat era că la atâtea reclamaţii făcute de cetăţeni în condică tata ar fi trebuit să zboare de mult de acolo. Or, el stătea mai departe de parcă ar fi fost bătut în cuie şi mai uşor citeam în ziare că erau daţi afară miniştri decât un vânzător de la un chioşc de pâine care se purta în felul ăsta cu populaţia. Se înţepenise şi mai tare în gât şi avea aerul să-mi spună că e mult mai bine aranjat decât cred unii şi că o să vedem noi de ce mai e el capabil.

Nu ştiu la ce se gândea, că n-aveam timp să-l ascult, profitam de zilele de permisie ca să mă satur să văd o groază de filme noi, westernuri americane care te ţineau timp de un ceas şi jumătate cu răsuflarea la gură, ieşeai din sală îmbleticindu-te, ca după o beţie… Apucasem să-mi dau seama cât erau ele de formidabile încă din timpul primului an după război, pe urmă fuseseră suprimate şi înlocuite cu filmele sovietice cu Stalin.

II

…Eram curios s-o văd, dar nu doritor, fiindcă în ciuda scrisorilor ei regulate nu mi se păruse că o îndeamnă mai mult să-mi scrie decât faptul că părăsindu-şi satul nu izbutise încă să-şi facă noi legături, că deşi era mare, fusese dată înapoi s-o ia de la cap… Iar scrisorile ei, în care mi se adresase multă vreme la plural, nu aveau pentru mine alt înţeles decât că eram singura persoană mai apropiată din noua ei viaţă, fără să mai vorbesc că pesemne nu putea să uite felul cum o scăpasem din mâinile acelui Ambrozie… Că veţi şti că eu sunt bine sănătoasă şi mă gândesc la dumneavoastră… Că domnul inginer m-a trimis la şcoala de calificare de laborante de trei ani şi învăţ cu sârguinţă să nu vă fac de ruşine… Că eu tot la dumneavoastră mă gândesc neîncetat şi nu am pe nimeni, niciun prieten. Ei, na, cu asta, după un an de cuminţenie, m-a făcut praf, uite, am râs eu, tronc, Mariţo, în păpuşoi, cum zicea mama când cineva spunea deodată ceva deplasat… Iată-ne acuma şi „prieteni”. Scrisoarea următoare era însă şi mai şi, începea pur şi simplu aşa: dragul meu! Ie-te-te! Iar nu mai târziu de o lună scria ca o femeie: iubitul meu, mi-e dor de tine. Se dusese deci dracului vremea lui dumneavoastră. Era însă aici ceva mai mult decât simplul fapt că nu prinsese încă rădăcini în noua ei viaţă, ar fi fost fără rost din partea ei să-mi scrie că nu se gândeşte decât la mine şi în realitate să aibă pe altul, nu vedeam ce sens ar fi avut, încât indiferent de adevărul celor spuse de ea în scrisori (ce putea să fie, că nu mă cunoştea, după ce am adus-o pe şantier am plecat şi n-am mai văzut-o), ţinea la mine în orice caz.

În prima zi însă nu simţeam în mine decât acea semeţie pe care pe urmă am pierdut-o (şi încă cum, unde am putut ajunge!), când nu te împinge spre cineva decât curiozitatea, care odată satisfăcută, îţi reiei plimbările tale de om liber prin lume şi te uiţi

dintr-o parte cu privirea micşorată de sfidare până şi la soarele de pe cer. Nu ştiu dacă nu cumva nu sunt clipele în care ne simţim cei mai liberi pe lume, neangajaţi cum suntem nici pe drumul fericirii şi nici pe al nefericirii. S-o văd, zic, cum arată după atâta vreme şi după aia să se termine istoria asta cu prietenul drag din scrisori, mai ales că eu îi răspundeam de fiecare dată cam în sensul că adică bine, bine, te înţeleg că n-ai pe nimeni şi îmi porţi recunoştinţă veşnică, dar… Lasă că ştiu eu că n-o s-o ţii aşa ca gaia-maţu cât o să dureze milităria mea, şi când o să mă întorc şi o să mă uit o dată la tine o să uiţi complet cei trei ani de corespondenţă şi o să-ţi pară rău de timpul pierdut… Ea, ori se făcea că nu înţelege, ori că înţelegea dar nu ştiu ce-o împingea să-i dea înainte, că la scrisoarea următoare abia dacă găseam o aluzie la spusele mele, zicând, dragul meu, am primit frumoasele tale rânduri şi nici nu ştii câtă nerăbdare am în inimă să te văd iar la faţă că nu mi-ai trimis şi mie o fotografie… Ce-i spuneam eu şi încotro nimerea ea! Asta îi mai lipsea, o fotografie, că încolo le aranjase pe toate.

Am sunat la uşa ei, fiindcă ştiam din scrisori că i se repartizase acum o odaie în noul oraş, abia se întorsese de la şcoală, că o şi angajaseră la rafinărie (se construise pe lângă combinatul chimic şi o rafinărie de petrol şi m-am uitat la această fantastică construcţie o jumătate de oră nevenindu-mi să-mi cred ochilor), dar n-a răspuns nimeni, a ieşit o vecină şi m-a întrebat pe cine caut. La ora asta e de obicei acasă, mi-a spus această femeie, mirată parcă ea însăşi de ceea ce spunea, ca şi când ar fi fost ceva atât de neobişnuit să nu fie un om acasă la o oră la care de obicei este. Am coborât treptele blocului spunând că o să revin şi am ieşit iar în stradă, Soarele de toamnă cobora. Mi-am vârât mâinile în buzunare şi fără să mă îndepărtez de intrarea blocului am rămas nemişcat uitându-mă de-a lungul străzii. Şi atunci, fără să ştiu de ce, tot

uitându-mă şi văzând în jurul meu clădirile şi soarele care mă privea, am luat cunoştinţă că au trecut aproape cinci ani din ziua când am plecat din Bucureşti şi iată-mă ajuns la un capăt de drum în care toate s-au împlinit aşa cum dorisem, eram electrician calificat, terminasem armata, îmi luasem şi primele clase de liceu şi n-aveam nici măcar douăzeci şi cinci de ani. Ce-o fi făcând inginerul Dan? Trebuie să fie acum atât de ocupat, încât nu e de mirare că nu mi-a mai răspuns în ultima vreme, dar de dus la el tot mă duc. Mai era încă timp, uitasem ce era cu mine acolo şi paşii mi se puseră brusc în mişcare, simţind o dorinţă atât de vie să-l întâlnesc, încât voiam să-l caut, dacă nu l-aş fi găsit pe şantier, oriunde mi s-ar fi spus că e. Nici zece paşi nu mă îndepărtasem, când o voce de femeie mă chemă de la etaj: A-lo! Dar nu aşa cum se zice la telefon, ci cum chemi un străin căruia nu-i ştii numele, dar un motiv foarte serios te face să-l reţii, şi eşti sigur că după ce o să afle despre ce e vorba o să-ţi mulţumească chiar el că nu l-ai lăsat să se ducă. M-am întors şi am văzut-o la geam pe aceeaşi vecină, şi în acelaşi timp am auzit prin uşa deschisă a blocului un răpăit pe scări, aşa cum fac copiii când aleargă ca nebunii fugărindu-se şi apăru, în faţa porţii de metal care dădea chiar în trotuar, o domnişoară care o şi luă glonţ spre mine. Când ajunse, întinse în sus braţele şi fără cea mai mică umbră de şovăială mă luă de gât şi mă strânse. Oricât eram eu de îndepărtat de ea, în clipa aceea faptul îmi luă piuitul. Mai avui timp să mă gândesc că e normal după atâţia ani, dar că după acest val o să ne trezim faţă în faţă ca doi străini ce eram şi cu asta basta.

Era însă abia începutul. Îşi ridică ochii plini de lacrimi spre mine, mă privi drept şi şopti: Căline! Şi izbucni în plâns. Rămăsei mirat: n-o mai cunoştea nici dracu, în viaţa mea nu mai văzusem o femeie în felul ăsta de frumoasă, cu părul ei galben strâns bine pe cap şi legat la spate într-o

singură coadă tăiată scurt, într-o rochie înfoiată, şi cu ochii ei care sclipeau de albaştri ce fuseseră şi de isteţi ce deveniseră; şi cum stătea uşoară ca o pasăre în braţele mele, fremătând şi neslăbindu-mă din priviri…

Formidabil câtă dreptate avusese doamna Sorana când spusese cât de tare se poate schimba o fată de la ţară în numai câţiva ani… N-o sărutai, cu toate că asta aştepta, cum stătea cu faţa în sus, cu buzele întredeschise şi gâfâia şoptind mereu: Căline! Iubitul meu! Chiar aşa, Călin, iubitul… E drept că terenul era de mult preparat, dar chiar aşa, numai pentru simplul motiv că ne cunoscuserăm odată şi că unul dintre noi, respectiv eu, jucasem în viaţa ei un oarecare rol… Mă apucă de încheietura mâinii şi mă trase să urcăm în odaia ei. Oricum, îmi zisei, e una dintre cele pe care, ca şi pe mine, o născuse din nou şantierul şi o oarecare pornire frăţească între noi putea să ajungă foarte bine până la îmbrăţişări şi lacrimi. Chestia cu iubitul o s-o lămurim mai târziu, acum hai să nu-i stric bucuria revederii care la mine e doar simplă curiozitate, dar la ea, orice s-ar spune, e sinceră.

Înăuntru m-am uitat la odaia ei intrigat. Blocul de patru etaje n-avea lift şi când am intrat i-am spus că vreau să mă spăl pe mâini. N-aveam bagaje fiindcă trecusem de la unitate prin Bucureşti şi îmi lăsasem totul acasă, dar eram murdar de cărbunele prost al trenului pe care îl luasem fiindcă *Pullmanul* nu mai circula. Mi-a deschis uşa la baie şi singură a dat drumul la robinet şi mi-a adus un şervet proaspăt. Prin uşa deschisă am văzut că odaia ei era goală, parchetul fără nimic pe el şi numai o dormeză roşie era lipită de un perete, cu un geamantan alături. Geamul nu avea nici storuri, nici jaluzele şi de mânerul lui era agăţat un umeraş cu o rochie pe el. „De când eşti tu în serviciu?”, o întreb. „Păi, de când am terminat şcoala, imediat din iunie.” „Şi ai învăţat ceva, sau ai trecut şi tu cum trece câinele prin

apă?” Ea râse în cadrul uşii care dădea în antreu, baia se afla la stânga când intrai, şi nu răspunse nimic, dar cu o expresie îndepărtată de genul chestia asta s-a lămurit demult, acum e angajată şi sigur că a învăţat, altfel cum ar fi trecut examenele? „Aveai ceva la bază, sau s-a făcut o excepţie cu tine? Eu credeam că o să rămâi să mături la cantină şi pe urmă, după un timp, să avansezi, s-ajungi să serveşti…” „Nu s-a făcut nicio excepţie, zise ea, aveam şapte clase şi când am fost mică am învăţat bine. Dar era aşa de demult, că crezusem c-am uitat tot. Şi când am început cursurile m-am mirat şi eu cum îmi aduceam aminte? „Vasăzică ai memorie bună, i-am spus, dar o ai la toate, sau numai la carte?” Făceam aluzie la trecutul ei care mi se părea neguros, în comparaţie cu lumina care iradia acum de pe chipul ei! „Eu cred că o am la toate”, zise ea, dar fără să mai râdă, în timp ce eu închideam bine robinetul şi mă ştergeam pe mâini cu prosopul pe care mi-l întinse ea. Abia atunci observai că robinetul nu era aşezat la locul lui în faţa chiuvetei, deşi vârful lui îndoit prin care curgea apa venea până în dreptul ei. „Dar robinetul ăsta, zisei, ce mama dracului are, de ce e aşezat alături?” „E o inovaţie, îmi răspunse ea, se mişcă, poţi să-l împingi într-o parte şi atunci curge şi în baie.” Şi veni şi îmi arătă, şi atunci observai că baia n-avea baterie. „Interesant! spusei. Şi la toate blocurile e la fel?” „Cică nu, numai la primele, a venit unul cu ideea asta ca să facă economii, a luat şi un premiu…” „Băga-l-aş în mă-sa şi pe el şi pe ăia care i-au dat premiul”, am zis eu fără să râd, cu gândul în altă parte, dar ea a râs iar şi glasul ei venea parcă spre urechile mele de la mari depărtări, parcă aş fi auzit-o undeva într-o poiană şi aş fi trecut nepăsător pe drum.

„Nu mi-ai spus nimic de inginerul Dan, zisei eu intrând în odaie şi aşezându-mă pe dormeză, ce mai face, fiindcă la urma urmei lui îi datorez

totul.” „Inginerul Dan nu mai e de mult pe şantier”, zise ea. „Ce vorbeşti, dar unde e?” „Nu ştiu, a plecat de anul trecut, aşa am auzit şi eu!” M-am ridicat de pe dormeză, m-am apropiat de geam şi am început să mă uit afară. Strada era mereu aproape goală şi în zare vedeam, călare pe schelele altor blocuri, macarale cu ciocul lor uriaş mişcându-se parcă alene pe fondul îndepărtat al aerului limpede. Se construia mereu.

III

În felul ăsta am vorbit despre toate până se făcu seară. Mă întinsesem la loc pe dormeză şi ea venise aproape şi îmi pusesem capul în poala ei. Şi într-o vreme mi-am dat seama că vorbele mi se formează clar în minte, dar gura nu le mai rosteşte decât pe jumătate şi că ochii mi se închid. Nu mai ştiu când m-a năpădit apoi un sentiment de chin, se făcea că sunt acasă la bunica şi era dimineaţă, soarele răsărise printre salcâmi şi un graur fluiera în fundul grădinii. Mă sculam să-l prind, dar nu ştiam unde e şi tremuram de dorinţă, că îl auzeam chiar deasupra capului şi din când în când îl zăream printre crăci schimbându-şi locul şi pitindu-se într-una: muream să-l prind şi să pun mâna pe frumoasele lui pene galbene şi pe ciocul care nu ştiam cum o fi de scotea acel fluierat atât de asemănător cu al omului… Am luat salcâmul în braţe, să mă urc după el, dar trunchiul copacului s-a lungit deodată lângă mine şi era viu şi avea o moliciune uşoară… Am deschis ochii pe jumătate şi prin crăpătura lor am zărit-o pe ea cu părul revărsat pe pat, trează şi cu mâna după gâtul meu… La geam, soarele izbucnise în fereastră în

culori de aramă. Era dimineaţă. Trecuse noaptea ca o clipă… Dormise tot timpul lângă mine, sau poate veghease? Oricum, nu se dezbrăcase, era în aceeaşi rochie şi numai pantofii şi-i scosese din picioare… Am închis ochii la loc şi m-am lăsat greu peste ea, încercând în acelaşi timp să-mi regăsesc visul sau măcar să-l păstrez pe-aproape… Să mă agăţ de ea crezând că urc pe-un copac… Dar în loc să dau de scoarţa lui zgrunţuroasă am simţit foşnet de rochie şi picioarele fierbinţi şi catifelate… Pe jumătate adormit m-am trezit uşor în fiinţa ei care m-a uimit ca o amintire de demult, de astă dată fără nume, însă atât de dulce şi de tainică, încât am simţit că m-am născut nu se ştie când şi voi trăi la nesfârşit marea vârstă, legat de acest corp… Am surâs acceptând fără mirare înţelesul neaşteptat al acestei întâlniri şi am luat-o pe femeia de sub mine în braţe rămânând nemişcat, ucis parcă de depărtările care veneau spre mine, ca şi când aş fi plutit între cer şi pământ, fără să-mi dau seama de spaţiile pe care le străbăteam…

Astfel, într-un anumit moment, care poate fi pentru noi de nepăsare, de curiozitate sau mâhnire, de tristeţe fără leac sau veselie fără frâu, de aşteptare sau încordare, de teamă sau sfidare, sau pur şi simplu de întâmplare, de totală uitare a clipei, ceva cu totul neîmplinit sau nepregătit, fără un înţeles adânc, se află totdeauna lângă noi o femeie care schimbă toate acestea în ceva grav. Că din nişte scrisori care nu-mi stârneau niciodată ceva mai mult decât veselia protectoare să văd ce mai e, să văd cum evoluează scrisul ei de şcolăriţă întârziată la unul săltăreţ de elevă reînviată şi apoi la unul de femeie care citeşte suficiente povestiri de dragoste ca să afle că pe un bărbat căruia îi scrii mai mult trecerea timpului îl transformă obligatoriu în „prieten”, pentru ca în cele din urmă să devină „iubitul meu” şi mai ales din spaţiul dintre ele, când numai ea ştie ce gândea, să se

pomenească cu adevărat în braţe cu acel aşa-zis iubit, nu era nimic nefiresc. Dar pentru mine? Ce era cu acea acceptare?

Din instinct şi din experienţă mi-am dat seama că atâta timp cât o să stau nas în nas cu ea n-o să pot răspunde la această întrebare, că totdeauna ruperea rapidă de o femeie cu care ai petrecut un ceas de dragoste restabileşte imediat, chiar dacă nu doreşti acest lucru, starea anterioară de lucruri, şi cel mai adesea afli răspunsul care te interesează chiar prin absenţa unui răspuns.

I-am promis totuşi s-o conduc până la combinat, unde aveam şi eu treabă şi am văzut-o literalmente înflorind când am ieşit apoi împreună. Nici nu se mai uita la mine de fericită ce era, mergea cu fruntea sus, cu privirea scăldată în lumina dimineţii şi ai fi zis că trăieşte nu numai prin fiecare respiraţie care îi umfla vizibil pieptul, dar şi prin cel mai mic zgomot şi prin cel mai oarecare semn al prezenţei mele lângă ea: nu mă privea, dar peste chip i se vedea orbirea aceea a oamenilor îndrăgostiţi, acel aer de rătăcire pe care îl au ei mereu pe chip fiindcă nu mai văd nimic înaintea lor decât pe omul pentru care trăiesc.

Lumea întorcea capul spre ea în autobuz, cu uimire şi invidie şi nu puţini cu admiraţie pentru frumuseţea ei care tulbura mai ales pe femei: se uitau la ea cu acea lăcomie neclintită şi rece a privirii lor în care se observa, în insistenţa şi durata acelei cercetări nemiloase, recunoaşterea că nu e la mijloc nicio înşelătorie, că părul ei era adevărat, şi ea îl mai şi ascundea printr-o pieptănătură strânsă, care o ferea de dispreţul pe care l-ar fi stârnit prin etalarea lui, iar ochii îi erau într-adevăr albaştri asemeni florilor de cicoare, de pe marginea câmpurilor, culoare strecurată, vie şi cu tremurat pur al luminii în ea. Le vedeam cum nu întorceau îndată capul cum ar fi făcut dacă i-ar fi descoperit cine ştie ce cusururi, şi o nedumerire liniştită se năştea în mine: cu adevărat fata asta mă aşteptase

pe mine trei ani şi era chioară de nu vedea ce efect produce asupra altora? Chiar aşa, nu avea pe nimeni, nu se găsise niciunul să înnebunească după ea şi s-o abată de la gândurile ei şi în felul ăsta să mă uite? I-am plăcut eu chiar aşa, definitiv şi pentru totdeauna? Să zicem că la întrebarea „nu are pe nimeni" se putea răspunde că mă are pe mine şi prin urmare una dintre ciudăţeniile vieţii ei cade, dar a doua? E cu putinţă să nu se fi ţinut nimeni de ea şi dacă să zicem n-a reuşit s-o facă să-şi piardă capul, măcar să şi-l fi pierdut el pe-al lui? În mod normal aşa trebuia să se fi întâmplat. În realitate, cum am aflat mai târziu, n-a fost nimic şi mi-am spus pe urmă că nu e exclus ca o femeie foarte frumoasă, dacă nu e stricată până în măduva oaselor, să fie tot atât de ferită de aventuri ca şi una urâtă, fiecare bărbat spunându-şi, văzând-o, că trebuie să-i tragă cineva clopotele şi prin urmare s-o ocolească.

Cum stătea lângă mine în picioare şi se uita răpită pe fereastra autobuzului am ridicat mâna şi am bătut-o uşurel pe umăr: „Eu mă dau jos aici, i-am spus, deşi îi promisesem chiar să intru cu ea în laboratoarele unde lucra, s-o văd cum ştie să-şi facă meseria. Pe urmă plec la Bucureşti şi cine ştie când mă întorc, depinde de data când mi se va spune aici că o să fiu angajat. S-ar putea chiar să nu mă angajez, am adăugat, şi atunci…"

Şi i-am făcut un semn de adio, adică s-ar putea foarte bine să nu ne mai vedem niciodată. Şi fără să mai mă uit la ea i-am întors liniştit spatele şi am coborât…

IV

Sigur, mi-am spus, numai la tine o să mă gândesc, nici n-o să mănânc la prânz, iar la noapte o să mă perpelesc şi pe-o parte şi pe alta şi n-o să închid un ochi! Şi râzând, nu în sinea mea, ci de-a binelea, pe şoseaua asfaltată umedă de roua nopţii, m-am urcat în autobuzul următor şi pe loc am şi uitat-o.

La cadrele combinatului n-am mai găsit pe nimeni cunoscut şi a trebuit să răspund la o grămadă de întrebări până să fiu angajat. Lasă că, după cum mi-am dat imediat seama, chiar dacă însuşi şeful mi-ar fi fost frate tot ar fi trebuit să răspund la ele, dar oricum, nu se mai terminau, când venisem eu cu cinci ani în urmă pe-aici şi nu erau decât scaieţi, nu m-a luat nimeni la întrebări şi nici eu cu inginerul pe alţii. Parcă erau ei de la miliţie şi eu un infractor, urmând să le dovedesc acolo în faţă verbal şi scris într-un formular şi apoi într-o aşa-zisă autobiografie, că n-am săvârşit şi n-am făcut o grămadă de chestii, n-am fost moşier, n-am fost negustor, proprietar, legionar, ţărănist, chiabur, că părinţii mei n-au fost exploatatori fugiţi în străinătate, că fraţii, că surorile, că copiii fraţilor şi surorilor înainte de 23 August, după 23 August… M-am gândit să-i fac o figură lui tata şi în dreptul rubricii lui să trec că a fost mare comerciant, pe urmă mi-am dat seama că nu lui îi fac figura, ci mie şi am scris: negustor ambulant de curele… Am fost repartizat la o echipă de întreţinere şi mi s-a spus că de mâine pot să încep să vin la lucru, să mă prezint maistrului cutare… înainte de a pleca i-am întrebat dacă unul Cărpinişan mai e pe şantier sau dacă s-a calificat şi lucrează cumva în vreun sector de specialitate şi mi s-a răspuns că da, şi am aflat că era şoferul directorului, adventistul, toţi îl cunoşteau. Vestea asta m-a bucurat foarte tare.

M-am reîntors apoi la Bucureşti să-mi aduc ce aveam, costumele făcute de frati-meu demult, şi

care îmi rămăseseră şi acum bune, fiindcă avusese el grijă când mi le croise să le lase mai largi, toate lucrurile pe care nu le luasem cu mine, inclusiv cărţile.

Cu ţigara băţ în gură aşezat pe pat, tata mă întrebă seara înainte să se culce (totdeauna seara punea el întrebările lui neroade) dacă sunt eu aşa mare electrician de ce mă duc tocmai acolo să mă instalez şi nu mă angajez aici în Bucureşti? Era dintre puţinele lui cuvinte care aveau nu numai un înţeles clar, dar era şi greu de răspuns la ele şi dacă n-ar fi adăugat încă ceva m-ar fi pus în mare încurcătură în timp ce aşa mă scoase din sărite şi mă făcu să-i dau peste nas; dar întrebarea rămase în mine ca un semn mare, care nu se şterse multă vreme dinaintea ochilor. „Că, zise el, numai proştii pleacă din Bucureşti, ăi deştepţi rămân în el." Atâta ştia el să spună, că proştii sunt ăia care nu fac cum zice el, în timp ce deştepţii se îngrămădesc toţi în flanc câte unul în spatele lui. Avusese totuşi un glas binevoitor, dar am vrut să-i arăt că mă ţin de promisiune şi că aşa cum eram acum cu armata făcută trebuia să se ferească de mine fiindcă aveam multe să-i plătesc. „Judecând, i-am răspuns eu, după cei prezenţi care stau pe pat şi nu pot dormi de grija altora, nu s-ar putea spune că Bucureştiul nu e oraşul celor care au tărâţe în loc de creier." „Da, şi ăla în care te duci tu să-l întemeiezi o să fie capitala şmecherilor." „Lasă-l în pace, tată, a zis atunci frati-meu, dacă acolo îi place lui. Ce-ai cu el? Şi-o fi făcut cunoştinţe, prieteni… Când o să vrea, oricând poate să se întoarcă, fiindcă are unde, nu ca alţii care umblă bagabonţi după buletin de Bucureşti…" Mare deştept şi ăsta, fiecare cuvânt al lui să-l iei şi să-l pui într-o ramă.

A doua zi, înainte să plec la gară am trecut pe la inginerul Dan şi am sunat la uşă. Eram cu valiza în mână, dar îmi luasem două ore avans pentru cazul în care l-aş fi găsit acasă şi ar fi putut să stea de

vorbă cu mine. Locuia pe Ştefan cel Mare într-o casă fără etaj, al doilea apartament după al proprietarului (fiindcă erau mai multe, până în fundul curţii). Nu mi-a răspuns nimeni nici după ce aşteptând câteva minute lungi am mai sunat o dată, mirat că nu era măcar nevastă-sa acasă, sau măcar unul dintre copii, să-mi spună ce e eu taică-său. Ar fi trebuit să plec, dar în loc de asta m-am pomenit iar cu degetul pe sonerie, ca şi când aş fi ştiut că e cineva înăuntru şi că trebuie negreşit să-mi deschidă, măcar pentru câteva secunde, să aflu ce e cu inginerul. La urma urmei, dacă nevastă-sa nu voia să mă primească n-o dureau picioarele să crape puţin uşa şi să-mi spună unde e bărbatu-său, ce adresă are. Şi am sunat iar, insistent. Curtea era pustie, nu se vedea nimeni nicăieri, iar ferestrele proprietarului rămâneau şi ele nemişcate, deşi data trecută când sunasem pentru întâia oară la uşa inginerului ieşise el, acest proprietar, un individ solid, cu nişte mustăţi negre, groase şi ascuţite, într-o jiletcă peste cămaşa albă, cum purtau altădată cârciumarii… Cum stăteam cu capul într-acolo am auzit un *pst!* alături şi atunci m-am întors şi i-am văzut soţiei inginerului doar ochii în spatele uşii întredeschise şi apoi i-am auzit şoapta care abia sufla, mai mult i-am ghicit cuvintele: „Nu e acasă! Du-te! Nu mai suna.” „Sărut mâna, doamnă, i-am spus micşorând şi eu, nu ştiu de ce, vocea, nu vă supăraţi…” Atunci ea deschise şi îmi făcu semn să intru. Deşi trecuse atâta vreme şi mă văzuse o singură dată cu soţul ei, îşi aducea aminte de mine, pesemne fiindcă arătam aşa voinic şi poate şi pentru că în ciuda aparenţelor nu fuseseră mulţi cei care, ca şi mine, îi trecuseră pragul.

Mi-am pus valiza jos în vestibul şi m-am aşezat pe ea, fiindcă nu m-a invitat înăuntru în casă, se uita afară spre şosea şi cerceta cu grijă împrejurimile. Avea însă o expresie foarte senină, aproape plină de acea bucurie secretă a femeilor când sunt pe cale să facă un lucru pe care ele ştiu

prea bine că nu trebuie să-l facă, să primească un amant în lipsa bărbatului, sau pe cineva care să-i aranjeze ceva de acest gen. O văzui că închide uşa cu grijă şi parcă mulţumită şi apoi îşi întoarce spre mine ochii complet deschişi, mari şi plini de zeci de întrebări la care singură ştia însă că nu există un răspuns şi tot ce putea să facă era să mă pună la curent. „Nu ştii?” zise. „Nu, doamnă!” „A fost luat! într-o zi, când se întorcea de la birou, n-a mai ajuns acasă. Era la minister şi mi-a telefonat că vine. Am telefonat pe urmă eu ca să întreb când l-au văzut, era trei fără cinci minute, a mai stat alea cinci minute şi a plecat, şi-a luat la revedere de la colegi şi unul spune că a mers chiar cu el până la colţ, când s-au despărţit.” „Şi?” „Şi?” exclamă ea, adică asta e tot, a fost luat între aceste două puncte, locul unde s-a despărţit de ultimul coleg şi casa pe care o ştiu şi eu unde e, aci!” „Şi când s-a întâmplat asta, doamnă?” „Să fie un an şi două luni, fără şapte zile!” „Şi de atunci nu ştiţi nimic de el, nu v-a anunţat nimeni unde e?” „Nimic!” „Dar ce-a făcut, doamnă?” Femeia ridică din umeri cu o nedumerire care nici până azi nu făcuse un pas mai departe faţă de ziua când se produsese faptul, nu înţelegea şi în continuare avea aerul să spună că nici nu se putea merge, încotro să te duci? Ce să faci, adică?

Era într-un capot, femeie încă tânără, îţi făcea plăcere să te uiţi la ea, se rezemă de glasvand şi apoi mă imită şi se aşeză jos pe covorul din capul scărilor trăgând sub ea un cărţoi dintr-un maldăr de lângă perete.

„Dumneata eşti Călin, nu?” „Da, doamnă!” „Ţinea la dumneata, spunea că după ce te întorci din armată te face unul dintre adjuncţii lui, că ai mare talent organizatoric şi că trebuie să-ţi termini liceul. Vezi, ai grijă şi nu vorbi cu nimeni, dacă te întreabă cineva spui că ai sunat şi după ce ai aflat că bărbatu-meu nu e acasă, ţi-ai luat valiza şi ai plecat. Spui că am vorbit despre şantier, cum te-ai

instalat acolo şi… Adică nu, nu e bine despre şantier, spui că eu te-am întrebat ce mai faci şi mi-ai spus cum o duci, că vrei să te însori şi să te instalezi în noul oraş. Atât!" „Bine, doamnă, am înţeles, mai ales în situaţia dumneavoastră trebuie să vă luaţi toate măsurile de prudenţă. Viitoarea mea nevastă e o fată care are un copil din flori, e blondă şi lucrează la combinat ca laborantă. Tot soţul dumneavoastră a trimis-o şi pe ea la o şcoală profesională şi pe chestia asta putem să discutăm mult, cum am găsit-o eu într-un sat unde încăpuse pe mâinile unui oarecare paznic de noapte, dar cu mari perspective să ajungă de zi! al cooperativei de la kilometru 14, din satul Ereste, sau aşa ceva, şi cum o omora cu bătaia să vie la el acasă unde mai avea vreo două… Acuma nici n-o mai cunoşti! ' „Asta e chiar adevărat?" „Da, doamnă, în afară de faptul că ar fi viitoarea mea nevastă. Nu e, dar bineînţeles că mi-e prietenă." „Ştiu că şi dumneata ai ţinut şi mai ţii la el şi ce pot să-ţi spun eu?" Şi aici, brusc, din ochii acestei femei care se ţinea cu voinţă senină şi alături de disperare, ţâşniră lacrimi care se vărsară pe obraji ca un torent. Ea însă nu clipi şi îmi surâse: „Numai presupuneri pot să fac. I-am şi spus: de ce vorbeşti? De ce să nu vorbesc, îmi răspundea, sunt părerile mele şi fără ele nu mai sunt nimic, sunt un zero tăiat în patru şi cine are nevoie de oameni care sunt nişte nule? Crezi că e timpul acuma să-ţi spui părerile? ziceam eu. Sunt destule nulităţi printre voi care ar să vrea să te înlăture, pe tine şi pe alţii ca tine. Acuma nulităţile cresc… Şi ce vrei, zicea, să-i lăsăm să ni se urce pe umeri şi să-i ducem în felul ăsta toată viaţa? Să fi fost din pricina asta? se întrebă ea bâjbâind. Cine ştie ce-o fi spus şi vreunul atâta a aşteptat!" „Ce putea să spună, doamnă, am zis eu neîncrezător, să-l ţină arestat un an de zile şi să nu ştiţi nimic? Nu vă supăraţi, dar eu cred că mai mult dumneavoastră vă spunea el părerile lui şi nu fiindcă i-ar fi fost frică să le spună şi altora, ci

pentru că era un om foarte prudent şi calculat, pe şantier trebuia să-l împingem noi de la spate să ia cuvântul şi să se apere de diverşi pescuitori în apă tulbure. Mi-a şi spus: există pescari autorizaţi, cu permis în regulă! Ştia, doamnă, nu era el un romantic naiv." „E adevărat", zise femeia, şi rămase câtva timp într-o tăcere pe care n-o întrerupsei…

V

Apoi ea spuse: „A făcut el odată şi un fel de memoriu… A venit la el într-o zi un prieten şi i-a spus că taică-său a fost arestat şi l-a rugat să intervină să salveze nişte documente…" Femeia tăcu prinsă de nişte îndoieli de care, ca să zic aşa, nu era sigură, întrebându-se poate în sinea ei dacă istoria aceasta în care fusese implicat altul ar avea vreo legătură cu propria soartă a bărbatului ei… „Tatăl prietenului ăsta, continuă ea, era istoric, dar făcuse şi politică la viaţa lui, demult, şi făcuse parte dintr-un guvern dar care nici măcar nu ajunsese să se convoace că şi căzuse. Lista lui însă fusese publicată în Monitorul Oficial şi de pe Monitor i-a luat cam pe toţi, din guvernele de după Primul Război Mondial şi până la sfârşitul celui de-al Doilea. Istoricul ăsta, când l-au arestat, a spus că are de făcut o comunicare foarte importantă. Persoana mea nu contează, a zis el, ca om care am studiat atâţia ani istoria, fără să mă compar cu Iorga care a avut o tragică soartă, înţeleg de ce regimul actual ia aceste măsuri, dar am o singură rugăminte. În arhiva mea, care mi-a fost ridicată, sunt documente de preţ, rodul unor cercetări de-o viaţă, nu toate au aceeaşi valoare,

dar unele sunt atât de preţioase, că distrugerea lor nu poate fi echivalată cu nimic. Fac apel la patriotismul dumneavoastră să nu distrugeţi aceste documente. Şi atunci, drept răspuns s-a dat ordin chiar în faţa lui să fie arsă această arhivă, cu toate documentele ei aşa-zis preţioase. Istoria n-o mai faci dumneata, domnule fost ministru, cică i s-ar fi spus, o facem noi. Toate astea s-au aflat mai târziu, am să-ţi spun când, pe moment fiul său, care a bănuit numai ce-o să se întâmple, a venit la bărbatu-meu alarmat: la conac, la ţară, mai are o parte din arhivă, plus biblioteca, să intervină undeva tot aşa, în sensul în care zisese şi taică-său, ca s-o salveze, şi Dan a luat imediat trenul şi s-a dus acolo cu cineva mai mare, fost ilegalist, care l-a atras pe el în partid în ’45, un om foarte serios, care lucra la Comitetul Central. Când au ajuns acolo era prea târziu, conacul, umblau paznicii prin el şi din proprie iniţiativă auzind că proprietarul a fost arestat, au scos toate hârţoagele în curte cu cărţi cu tot şi se încălzeau la ele… Uitai să-ţi spun că înainte să se ducă bărbatul meu să încerce să pună mâna pe ceva, a făcut un memoriu la ministrul de Interne crezând că acolo sus nu se ştie. Mă gândesc că poate s-a înţeles că ia apărarea unui reacţionar şi l-au arestat să-l cerceteze dacă n-o fi avut cine ştie ce legături?!…” se miră femeia.

Eu îmi mişcai umerii cu cap cu tot: „Păi, ce vă mai miraţi doamnă, asta trebuie să fie”, îi spusei. Ea se gândi: „Da, dar de-atunci au trecut şase ani şi între timp, istoricului de care îţi pomenii (de la el ştiu ce-ţi povestii adineauri) i s-a dat drumul. Se putea să nu-i dea drumul şi lui Dan, dacă era vreo legătură între arestarea lui şi a istoricului?” „E clar, doamnă, am zis eu, că nu e nicio legătură!” Dar ea nu părea convinsă. Se uita într-o parte, dusă pe gânduri, dar fără să scormonească întâmplarea. „A mai avut el un prieten”, reluă ea apoi cu un gest pe care îl face un om cu umerii înainte, pus pe povestit, fără să se grăbească câtuşi de puţin, deşi

când sunasem la uşa ei cu un ceas în urmă întârziase atâta până să-mi deschidă. Dacă n-aş fi insistat, acum n-ar mai fi avut cui să-i spună gândurile ei cele mai intime.

„Era fostul lui colonel de regiment, Dan a fost ofiţer de rezervă şi în timpul războiului a fost mobilizat pentru instrucţie, numai când s-au întors armele contra nemţilor a intrat unitatea lui în foc. Să vezi cum, fiindcă pe urmă colonelul… Dumneata fumezi?" „Nu, doamnă!" „Nu-i nimic, nici eu nu fumez, să-ţi spun ce-a păţit… Colonelul a auzit apelul Regelui prin radio şi i-a atacat pe nemţi primul pe ţară. După 23 August a fost deblocat, i s-a dat o pensie, îşi vedea liniştit de treabă. La zece ani după terminarea războiului e arestat şi i se face proces că a condamnat la moarte un soldat fără judecată. Legea îmi dădea dreptul, a răspuns el, aveam caz de dezertare în faţa inamicului plus uciderea santinelei care îl păzea, în dosar se spune clar cum s-au întâmplat lucrurile. Dosarul l-ai întocmit dumneata, i-a zis judecătorul. Dosarul l-a întocmit detaşamentul colonelului cutare, în subzistenţa cui se afla dezertorul, eu doar am aprobat cererea colonelului respectiv pentru ca dezertorul criminal să fie pedepsit. Vasăzică aţi aprobat. Sigur că am aprobat, ce-aţi fi vrut, să-l ţin să-mi mai omoare şi alţi ostaşi, era un caz de demenţă dacă l-aş fi lăsat în libertate în linia întâi, cine ştie ce-ar fi făcut. E chemat Dan să depună ca martor la cererea colonelului şi bărbatu-meu declară că cunoaşte perfect cazul şi ştie că soldatul a dezertat de pe linia frontului ca să se ducă acasă să-şi omoare nevasta dracu ştie de ce. Nevasta a venit la colonelul comandant al detaşamentului şi i-a spus unde e ascuns, s-a trimis o patrulă după el, a fost prins şi dat în paza unei santinele. Noaptea, dezertorul omoară santinela şi fuge iar în satul din apropiere, unde era nevastă-sa. E prins din nou şi sub ordinul comandantului e executat pe loc. Perfect legal. Fără judecată? întreabă procurorul.

Fără. Nici nu era soldat român, a declarat Dan în faţa întregii instanţe, era ucrainean din armata trădătorului Vlasov, aciuat într-un sat şi pe urmă încorporat de noi, mă mir că dumneavoastră judecaţi astfel de cazuri punând în dubiu cinstea unui ofiţer român care s-a luptat vitejeşte pentru patrie. Regimentul nostru a fost citat de înaltul comandament al armatei ruse pentru felul cum alături de corpul de armată al generalului nu ştiu care şi-a făcut datoria… Dumneavoastră, i s-a spus, nu sunteţi chemat aici să vă daţi cu părerea, ci să spuneţi ce ştiţi. Restul nu vă priveşte. Cum să nu mă privească, a zis bărbatu-meu. Se aruncă dezonoarea asupra comandantului meu şi eu să nu zic nimic? Nu i-au mai răspuns, dar l-au notat…” „Şi pe colonel l-au condamnat, doamnă?” „Închisoare pe viaţă. După patru ani a fost graţiat.” „Şi a mai avut mulţi prieteni de ăştia, doamnă, tovarăşul inginer Dan?” am zis eu şi atunci femeia numai n-a izbucnit în râs, dar am văzut că se stăpâneşte. Sau poate că în plâns? în orice caz, în cele din urmă a reuşit să zâmbească şi mi-a răspuns: „Nu, numai pe ăştia doi: istoricul şi colonelul”, şi făcu un gest, adică acuma, iată, i-a venit şi lui rândul, celui de-al treilea…

M-am ridicat de pe geamantan. „M-aţi întristat de moarte, doamnă, cu cuvintele dumneavoastră, i-am spus, dar păstrez totuşi speranţa că nu va trece mult şi îl veţi avea din nou liber pe domnul inginer Dan şi toate astea vor fi doar un vis urât.” Ea nu mi-a răspuns, m-a condus de astă dată până la poartă, i-am sărutat mâna şi m-am grăbit să nu pierd trenul.

VI

Chiar aşa de întristat de moarte nu eram eu cum spusesem, fiindcă nu înţelegeam… Nu înţelegeam nici de ce trebuise să fie arestat istoricul şi cu atât mai puţin de ce trebuise să se dea ordin să i se ardă arhiva, şi nu înţelegeam nici de ce fusese umilit colonelul acela şi drept recompensă pentru că întorsese primul armele împotriva nemţilor fusese condamnat pe viaţă ca un borfaş. Poate, dacă aş fi auzit că e ordin ca toţi foştii ofiţeri să fie închişi pentru motivele aşa şi-aşa, ca să fie mai sigur că n-or să facă nimic, aş fi înţeles clar că intrau la lupta de clasă, care se scria că există, dar după câte ştiam eu nu se dăduse un astfel de ordin, aveam şi noi în cartier un maior care îşi încasa pensia liniştit şi îşi uda florile în fiecare seară cu stropitoarea în grădiniţă. Şi era încă tânăr, deci primejdios din punctul de vedere la luptei de clasă. Nevastă-sa era basarabeancă şi preda limba rusă la nu ştiu ce şcoală şi când se înfuria în urma a tot felul de istorii pe care le avea cu vecina de la etajul de jos, basarabeancă şi ea (bărbatu-său era contabil undeva), ridica glasul pe ruseşte, ca să nu înţelegem noi şi o dată am auzit-o în culmea isteriei, ţipând: *Niepravda, niepravda, moi muj idealnîi, idealnîi…* Ţin bine minte aceste cuvinte ciudate, cărora până la urmă, când m-am înscris la liceu şi am început să învăţ limba asta obligatoriu pentru examene, le-am aflat înţelesul: Nu e adevărat, nu e adevărat, bărbatul meu e un om ideal, ideal… Pesemne cealaltă cine ştie ce insinuări i-o fi făcut despre felul cum îşi petrecea maiorul timpul cât ea era plecată la orele pe care le preda. Deci, individului îi ardea de aventuri, nu de luptă de clasă, în timp ce un altul, pentru că executase un dezertor criminal, care pe deasupra mai făcuse parte dintre acei ruşi care se dăduseră de partea nemţilor, zăcea la închisoare. De ce?! Nu înţelegeam absolut nimic şi gândul mi-a zburat, încă înainte de a ajunge la gară, la noul nostru

oraş, în care nu mai puteam de nerăbdare să ajung şi să încep să trăiesc.

Abia aşteptam să mă prezint la lucru şi să văd în mână o schemă electrică pe care să mi se ceară s-o citesc şi să trec pe urmă la treabă, îmi spuneam, când ca o adiere de nelinişte gândul mi se întorcea îndărăt la nevasta inginerului, cum stătea ea, săraca, şi îmi povestea mie de bărbatul ei dispărut (în timp ce privirea mea culegea cu o lăcomie care îmi umplea inima, câmpurile întinse, cu văile şi colinele pline de arbori pe care totdeauna le vedeam parcă pentru întâia oară, atât de mult îmi plăceau) că nu se poate să nu apară el iar în libertate, că e un om cinstit care nu e vinovat de absolut nimic şi dacă le-au dat drumul istoricului şi colonelului, trebuie să-i dea şi lui. Nu mă întrebam când şi nici de ce un om ca el trebuie să plătească un astfel de preţ nu se ştie pentru ce. Sunt totdeauna lucruri, îmi spuneam, pe care le aduce politica celor cărora le place s-o facă, recunoscând în acelaşi timp în sinea mea că ea trebuie făcută. A te abţine ar fi ca şi când cineva ţi-ar da brânci în apă, şi tu, deşi ştii să înoţi, nu vrei să dai din braţe să te salvezi pe motiv că nu-ţi place să fii aruncat în apă. Dar ai fost aruncat, iată faptul, şi nu în valuri e momentul să te întrebi cine ţi-a făcut figura asta, de ce şi unde e dreptatea. Întâi trebuie să ieşi la malul celălalt şi pe urmă acolo să-ţi pui liniştit, dacă mai e cazul, şi întrebările. Erau propriile cuvinte şi idei ale inginerului Dan, pe care mi le spusese nu o dată când ne urcam noi doi sâmbăta în maşină şi ne duceam la Piatra Neamţ, să sărbătorim ceva. „Un filosof pe nume Voltaire spunea odată, Surupăcene, cred că ai auzit tu de el, că fiecare să-şi sape grădina lui, considerând asta drept punctul de vedere cel mai solid împotriva oricăror căutări ale adevărului, care te pot duce la aventuri cu totul opuse lui, în orice caz socotind că asta e ceva util şi care nu face rău nimănui.

Da, dar în zilele noastre chestiunea se pune ce faci, că şi grădina a încetat să mai fie un loc de refugiu sigur împotriva vicleniilor istoriei.” „Dar de meserii o să fie nevoie tot timpul, tovarăşe inginer?!” îi spuneam şi eu cu un glas de parcă cu asta l-aş fi dat gata, adică hai să zicem că nu sunt valabile grădinile, dar cine să-mi ia mie cleştele din mână, din moment ce există electricitate şi din moment ce nimeni nu se poate lipsi de ea? „Nu fi tu aşa sigur pe ce spui, mi-a răspuns el batjocoritor, se poate pune în locul tău şi unul care habar n-are! Ai uitat ce ni s-a întâmplat astă primăvară cu inginerul ăla?! Ai memorie scurtă, băiatule, sau îţi umblă mintea aiurea!”

Nu uitasem nicidecum şi am rămas cu gura căscată văzând ce înţeles mă îndemna şeful meu de şantier să-i dau acelei istorii. Se lucra la montarea unei noi instalaţii electrice şi la un moment dat s-a auzit un trăsnet şi din ea nu s-a mai văzut decât fum. Am alergat acolo, s-a adunat lume, a venit inginerul-şef şi s-a apropiat de un om care sta rezemat de zid, galben la faţă, cu gura căscată şi cu ochii rătăciţi. „Ce s-a întâmplat, tovarăşe inginer?” l-a întrebat inginerul-şef. Iar ăstuia i-a ieşit atunci din gură ceva straniu. A zis: „Păi dacă mă ţineţi peste zece ore pe şantier?” El se şi gândea la un proces şi ce-o să răspundă procurorului pentru toţi morţii pe care aveam să-i găsim de-a lungul reţelelor, se şi gândea să dea vina pe alţii! Ce se întâmplase? Cu o jumătate de oră înainte, inginerul-şef îl chemase pe acest inginer responsabil cu montarea staţiilor şi-i spusese mult mai clar decât era nevoie (fiindcă era o regulă a cărei nerespectare te putea costa ani de puşcărie) următoarele: „Tovarăşe inginer, am oprit staţiile pentru remedieri în vederea predării. Ni se cere de către conducerea uzinei să punem sub tensiune una dintre staţii fiindcă au sosit străinii şi trebuie început rodajul. Verificaţi staţiile personale, daţi oamenii afară din interiorul lor, mergeţi în staţia de

conexiuni şi băgaţi sub tensiune postul de transformare unde s-au terminat remedierile.” Ce-a făcut inginerul? A intrat în staţia de conexiuni fără să verifice prezenţa oamenilor în posturile de transformare şi apoi a executat o manevră de necrezut pentru un inginer, a anclanşat greşit băgând sub tensiune alt post de transformare decât cel indicat. El credea acum, fără să se înşele bineînţeles în credinţa asta, că trebuie să fi murit toţi cei care se aflau atunci pe reţeaua pe care băgase el greşit curentul şi pe care electricienii respectivi lucrau liniştiţi la remedieri. Am alergat într-acolo şi norocul tuturor a fost că unul dintre băieţi a vrut să-şi aprindă tocmai atunci o ţigară şi a pus o cheie deasupra capacului pe bare şi în felul ăsta s-a închis circuitul. Altfel îi găseam pe toţi negri… Ne-am întors la staţie şi vinovatul tot aşa era cum îl lăsasem. Inginerul-şef s-a apropiat de el şi a început să-i vorbească foarte încet: „De ce nu spuseşi că nu eşti capabil să faci ceea ce orice electrician calificat obişnuit se pricepe, tovarăşe inginer? Când te trimisei eu şi îţi spusei precis despre ce e vorba, nu te arătaşi dumneata indignat? Şi acuma ce-i făceam noi dacă ieşea un dezastru uman pe şantier?… Dumnezeul mă-tii, tovarăşe inginer cu originea ta sănătoasă şi cu ăia care te-au trecut la examene, marş din ochii mei şi să pieri de pe şantier dacă vrei să nu chem procuratura, să intrăm toţi la apă din pricina ta. Marş, îţi spun, cară-te şi să te duci în p… mă-tii, să faci muncă de birou, să numerotezi borderourile, dar nu la mine… Să te transferi, îţi dau transferul!” Şi i-a întors spatele şi a început să dea ordine să se îndepărteze lumea… A muşamalizat-o cu inginerul Dan, i-a costat o sută douăzeci de mii de lei refacerea staţiei, dar aveau economii mult mai mari şi în felul ăsta s-a aranjat. „Şi dumneavoastră credeţi că nu e o pură întâmplare cu inginerul ăla?” i-am răspuns eu şefului meu. „Dovadă, mi-a răspuns el, că nu trăim în cultul profesiunilor, cum

crezi şi ai vrea tu, e că ăsta nu e nici primul, nici ultimul căruia i se dă drumul de pe băncile facultăţilor şi institutelor pentru merite care n-au nicio legătură cu profesiunea. Ştii, Căline, că în facultăţi, dacă studentul sau candidatul la admitere e nepregătit, vinovat e numai profesorul? El e belit… Eu sunt convins că se va renunţa la acest principiu, dar până atunci se vor revărsa în toate profesiunile indivizi bizari asemeni inginerului ăla electrician şi să te gândeşti la consecinţele catastrofale care se vor prelungi în societatea noastră atâta vreme cât vor trăi toţi ăştia! Nu profita nici tu de situaţia actuală a învăţământului ca să-ţi treci uşor examenele, învaţă bine dacă vrei să fii un om adevărat, aşa cum mi-ai spus odată că vrei să ajungi şi să rămâi."

În fond el continua să fie pentru mine în libertate, atât de bine îmi făcea gândul la el şi la spusele lui, ca şi când locul unde era el acum ar fi fost firesc şi nu trebuia să mă neliniştesc zadarnic. Şi într-un fel curios, asemeni nevestei lui, nu mă nelinişteam, deşi gândul că s-ar putea să nu-l mai văd aşa cum îl ştiam eu, să-l văd schimbat, să-l văd prea târziu sau să-l văd bătrân şi bolnav, îmi aducea un gol în inimă şi îmi venea să plâng. Înainte de armată poate că aş fi şi plâns, acuma însă mă ţineam bine, îmi spuneam, o să vii, tovarăşe inginer, o să vii, o să vii… În timpul ăsta roţile trenului îmi întăreau acest gând prin păcănitul lor ritmic şi mă împiedicau astfel să trăiesc până la capăt prima mea durere cu toate înţelesurile ei şi, cine ştie, să-mi schimbe poate, această trăire, propria mea soartă!

Acuma ştiu că mi-ar fi schimbat-o. Iar eu nu fac parte dintre cei care nu învinuiesc pe nimeni, zicând, când li se întâmplă ceva grav, că acel ceva a înlăturat un altceva şi mai grav care de altfel i-ar fi strivit. Am citit odată un roman cu unul care fiind învinuit de omor nu se apără şi se lasă închis şi stă ani de zile în celulă unde moare zâmbind.

Zâmbet de cretin! Dar cine poate să ne spună dacă e mai bine sau mai rău, când ne vine să plângem, să-i dăm drumul acestei dureri şi să lăsăm să ni se strecoare în suflet şoaptele ei, sau dimpotrivă, să ne ţinem tari şi să ne înghiţim cu bărbăţie lacrimile?

VII

Când intram câteodată vara în grajdul bunicului, deodată amândoi caii ridicau capetele din iesle, se uitau la mine cu ochii lor mari şi inteligenţi şi cu urechile înainte şi din gât îi auzeam cum scot scurte nechezături coborâte cu care mă întâmpinau. Îmi stârneau o bucurie atât de mare, că dacă aş fi ştiut aş fi făcut şi eu la fel simţindu-mă atât de cal, încât nu mai vedeam nicio deosebire între mine şi el. Hi-ha-ha, ha, ha, făceau, cine eşti tu, eşti un copil, aha, am crezut că e unul mai mare, să se ocupe de noi, să ne mai dea nişte fân sau să ne scoată afară la iarbă verde. Dar surpriza pe care le-o făcea intrarea mea, fiinţă mică, dar dreaptă, rudă cu cel a cărui palmă puternică o simţeau când erau prinşi de coamă cu o mână şi ţinuţi de frâul de sub bărbie cu cealaltă, era de fapt curată în inima lor de cai, iar interesul din nechezatul lor era mai mult de suprafaţă şi mai mult din obişnuinţă, fiindcă altfel erau graşi, bine ţesălaţi şi totdeauna cu paie proaspete sub copite. De aici îndrăzneala cu care mă apropiam de ei şi încercam să-i apuc de nas să răspund aşa la nechezatul lor care îmi dădea fiori. Dar când o astfel de voce se ridică dintr-o mulţime în care ştii că nu te-aşteaptă nimeni, şi te cheamă? Cum trebuie să te simţi dacă e glasul unei femei? Venise

tocmai la Piatra Neamţ şi mă aştepta în gară. De unde ştia că am să sosesc chiar în ziua aceea?

Eram pe scara vagonului când am auzit-o: „Căline! Căline!” Mi-am întors spre ea capul cu nepăsare, dar ca şi la caii bunicului ăsta era un gest de suprafaţă şi mai mult din obişnuinţa de a nu mă lăsa luat fără veste, inima însă mi-a fost străpunsă de sunetul glasului ei care îmi spunea numele mărturisind parcă aerului pur încântarea ei ca un ţipăt în lumină. Nu mi-am ridicat privirea, dar i-am simţit apoi mâna pe braţ, palma ei, plină de vigoare şi totuşi uşoară ca un fulg, şi atunci am pus geamantanele jos şi am luat-o în braţe. În clipa aceea, deodată chipul ei mi s-a părut că din vesel ce era, căpătă o expresie de stupoare ca şi când ar fi greşit persoana, fără să se grăbească însă să se smulgă din braţele necunoscutului. „Ei, i-am spus, eu sunt, Călin! Nu mă cunoşti? Tu mă strigai parcă.” Ea s-a agăţat atunci drept răspuns şi mai tare de gâtul meu, şi-a apropiat gura de faţa mea şi a început să mă sărute într-un chip curios, pe sprâncene, pe obraz, pe-un ochi, repede şi parcă disperată. „Ho, i-am spus, se uită lumea la noi, ce, eşti fetiţa mea? Numai copiii sărută aşa, lasă că te învăţ eu cum se face asta o dată şi bine!” Nu mi-a răspuns nimic, dar mi-a rămas în aşa fel în braţe încât mă pironise pe loc, nu mai puteam să mă mişc, nu mai voia să-şi revină…

Dar nu era numai atât, că se mai gândise ea la încă un lucru. Într-adevăr, te întrebi de unde ştie omul fără să-l înveţe nimeni cum să facă din clipele vieţii lui, altfel lipsită de mari evenimente, o adevărată sărbătoare: în spatele gării, rezemat de o maşină mare şi neagră mă aştepta Cărpinişan, prietenul meu. Se interesase deci nu ştiu la cine, aflase că ţineam unul la altul şi făcuse în aşa fel ca el să vină cu turismul să mă întâmpine. M-am oprit pe loc, la o distanţă de cinci metri şi m-am uitat lung… A făcut şi el la fel şi aşa a trecut aproape o jumătate de minut. „Curios!” am spus eu apoi,

luând din nou valizele în mână. „Ce e aşa de curios?”, mi-a răspuns Cărpinişan liniştit şi s-a desrezemat de capota maşinii, mi-a luat geamantanele din mână şi s-a dus cu ele şi a deschis portbagajul… Curios mai bine zic eu, cum a venit la mine domnişoara şi m-a convins că soseşti chiar azi, că ai geamantane multe, că aşa şi pe dincolo, cu toate că pe urmă s-a dat de gol că de fapt tu nu i-ai spus deloc când vii. Era gata să mă întorc din drum, fiindcă înţeleg să risc cu un folos, să-i cer directorului voie zicând că am un caz serios în familie, nu să mă duc tocmai la Piatra Neamţ şi la gară să nu fie nimeni. Ei, uite că m-a convins că o să fie!” „Pe tine, măi Ioane, am zis eu, te-a convins fiind de faţă, ceea ce e mai uşor, dar pe mine m-a convins prin telepatie fiindcă până nu m-am văzut azi-dimineaţă în tren nu m-am simţit liniştit, cu toate că ieri n-aveam de gând să plec. Ai, ce zici de chestia asta? M-o fi lucrat cu chimicale, pe-acolo prin laborator.” „Persoană periculoasă, îţi spun eu, te bagă la apă”, zise şi Cărpinişan în timp ce trântea şi încuia capacul portbagajului, iar ea râdea nestăpânit, uitându-se cu coada ochiului, când la unul când la altul.

Purta aceeaşi rochie cu care dormise alături de mine noaptea în pat, o spălase şi şi-o călcase şi vederea acestei stambe înfoiate de o culoare între galben şi portocaliu mă făcu să-mi amintesc întâi de visul meu şi cum dădusem de acel foşnet după care urmase o neaşteptată acceptare din partea mea, ceva care nu ştiam precis ce e. „Vedem noi ce e!” am spus eu cu glas tare, cuvinte care erau, pentru auzul ei, raportate la ceea ce zisese Cărpinişan, dar îmi aruncă totuşi o privire mai lungă, păstrând însă din râsul ei de mai înainte un surâs care nu se mai ştergea şi care parcă îmi spunea: „Cu cât o să vrei să afli mai multe, cu atât o să înţelegi mai puţin! Mai bine lasă-te în voie, şi atunci, cine ştie, s-ar putea să…”

Să ce? Să aflu, de pildă, că nu e deloc rău să te iubească cineva şi tu să nu iubeşti? Asta o simţeam perfect de bine în clipele acelea când stătea lângă mine şi nu era adevărat că m-aş fi gândit la ea cum zisesem. Şi nu pentru că n-aş fi vrut, m-aş fi împotrivit, fiindcă aveam ceva contra ei. Dar n-aveam *la ce* să mă gândesc, afară poate de rochia ei pe care, când mă uitam la ea, îmi venea să pun mâna şi s-o mângâi. Dorinţa asta subţire se păstrase şi îmi dădeam seama că de-aici înainte s-ar putea să-mi fie aşa, pe undeva de departe, dragă, persoana care o purta. Era tot ceea ce simţeam când mă urcam în maşină şi Cărpinişan dădea drumul la motor. Cu toate astea nici nu ştiu cum am străbătut cei peste şaizeci de kilometri de la Piatra Neamţ până la oraşul nostru. Şi nu fiindcă aveam viteză mare, dar stăteam pe canapea şi mă simţeam ca o pasăre care s-ar ţine în aer în interiorul maşinii prin propriile ei aripi. Sigur că e bine să nu iubeşti şi să fii iubit, e chiar cel mai bine, şi nu cunosc ceva care să facă să sporească în noi atât de tare sentimentul libertăţii ca dragostea unei femei la care nu răspundem.

Să fie oare din pricină că apropierea ei ne sugerează, cu atât mai mult cu cât sunt mai tulburătoare chemările ei, pierderea a ceea ce în noi înşine, liberi, nu are hotar? Ambiţiile înalte, visurile care se înfig în timp dincolo de el, forţa interioară de a privi lumea cu un ochi neclintit şi de a ne uita neîncrezători la tendinţa ei spre ordine, de care abuzează pe măsură ce îi este acceptată necesitatea, cum abuza tata de familia lui, pe măsură ce creştea în noi respectul pentru ideea de părinţi. La fel ne spune instinctul că pe măsură ce dragostea unei femei e acceptată, în aceeaşi măsură ea înlănţuie ce avem mai bun în noi şi nimeni nu ne poate garanta dacă fericirea promisă nu ne va apărea cu adevărata ei faţă, de robie faţă de existenţă şi de imposibilitate de a mai găsi o ieşire spre libertatea de odinioară… Dar a fi iubit

şi a nu iubi nu-ţi dă numai bucuria de a descoperi ceea ce ai pierde dacă te-ai lăsa în voie, cum îmi cerea această Mărie cu întreaga ei fiinţă, de la felul cum stătea lângă mine, cuminte şi modestă în ciuda frumuseţii ei care ar fi putut apărea unuia slab de înger orbitoare, până la surâsul ei, răbdător, sigur de sine, dar păstrat pentru ea, abia schiţat, blând şi fără urmă de agresivitate, promiţător şi liniştit, luminos şi timid, deşi îndrăzneţ, prin însăşi puterea cu care stătea el mereu schiţat, fără să se şteargă, ca al unei adevărate Gioconde vii, al unei blonde Gioconde cu ochii albaştri – această Mărie cu păr bălai care până mai ieri păzea vacile factorului poştal Dutrec, din satul nu ştiu cum, cu Ambrozie ăla cu cooperativa lui de la kilometrul 14 cu tot… Ci şi una dintre bucuriile dragostei înseşi, fiindcă iarăşi e greu de spus că există ceva la care să te uiţi cu o plăcere mai mare ca la o fiinţă îndrăgostită de tine… Şi dovadă că e aşa e că şi în realitate dragostea nu e niciodată egală între doi inşi, unul totdeauna iubeşte mai tare pe altul şi altul totdeauna se lasă mai mult iubit decât iubeşte şi dacă la cel care iubeşte mai puţin n-ar apărea, drept compensaţie, tocmai această bucurie de a se uita necontenit la cel care îl iubeşte, atunci n-ar mai exista un echilibru între ei şi totul s-ar strica… între mine şi această femeie era numai atât, dar se pare că asta nu era puţin, dovadă primirea ei, deşi de fapt o părăsisem, şi mai mult decât atât, cum îl adusese ea şi îl pusese parcă în balanţă chiar pe singurul meu prieten pe care îl aveam aici…

Fără să mă întrebe, Cărpinişan trase la ea, îmi dădu jos bagajele şi plecă imediat spunând că e foarte grăbit, urmând să ne vedem diseară sau mâine. Când am intrat în odaie am rămas cu geamantanele în mână: şi aici mă aştepta o surpriză: nu mai era aceeaşi odaie. Dormeza fusese scoasă şi în locul ei fusese adus un studio lat, aşezat în acelaşi loc, dar mai înspre fereastră. Pe jos era un covor roşu, în plafon montată o lampă,

lângă peretele opus studioului o masă cu două scaune, alături un dulap-şifonier, iar în peretele opus ferestrei o oglindă şi un mic bufet. „De unde ai luat toate chestiile astea?” am întrebat-o. „De la magazin”, mi-a răspuns ea. „E puţin probabil să le fi putut lua din altă parte, i-am spus şi eu, dar cu ce bani?” „În rate”, a venit răspunsul ei.

Am dat drumul la geamantane lângă perete şi m-am uitat în pământ. Unde eram? Parcă mai intrasem odată în odaia asta. Nu, nu acum patru zile, ci mult mai demult, dar nu ştiam precis, cu ce ocazie şi m-am aşezat pe pat şi mi-am luat capul în mâini să-mi aduc aminte. Înainte însă i-am aruncat ei o privire, să văd dacă nu cumva îmi dă ea mai uşor cheia întrebării. Dimpotrivă, ea era ultima de la care puteam afla ceva în acest sens şi atunci m-am întins cu faţa în sus şi mi-am pus braţele peste ochi. Bună metodă folosea doamna Sorana, fiindcă n-a trecut mult şi am şi început să văd în întunericul alb de sub pleoape. Eram în munţi, de Crăciun, cu inginerul Dan şi cu puştiul lui, un băiat de vreo paisprezece ani, toţi trei pe schiuri, eu învăţam. În faţa noastră se întindea lunga vale, plină de zăpadă, dar mărginită de brazi şi inginerul îmi spunea: „Fii atent, Căline, că n-ai multe posibilităţi, treci pe-o pârtie mică şi învaţă întâi să cazi, fiindcă dacă îţi dai drumul aiurea pe pârtia cea mare, poţi să-ţi rupi gâtul.” Eu am râs şi mi-am dat drumul înainte, şi la început am mers bine, dar vizibil picioarele au început nu ştiu de ce să mi se îndepărteze fatal unul de altul şi prins de groază să nu mă spintec mi-am dat drumul într-o parte şi m-am dus de-a rostogolul. Râsul mi-a îngheţat în gât. „Mda, am zis eu cu glas tare, luându-mi coatele de pe ochi, aşa o fi, cum nu!” „Ce, zise ea, nu-ţi place odaia mea?” „Cum să nu, la nebunie. O cameră foarte serioasă.” „De, zise ea, s-o vedem pe-a ta şi dacă ai să ţi-o mobilezi tu mai bine. Fără să mai spun că s-ar putea să se nimerească să-ţi dea una cu baia trei sferturi, nici nu poţi să te întinzi, stai în

fund ca într-un fel de putină.” Şi chicoti încât ai fi zis că de când o făcuse maică-sa tot în băi lungi se scăldase şi acum râdea de norocul care s-ar putea să dea peste mine când o să mi se repartizeze o odaie. „Da, da, zisei, posibil, cum să nu, aşijderea, pe de altă parte, orişicât! Frumoasă rochiţa ta şi cum foşneşte pe tine, n-am cuvinte s-o laud. Îmi dai voie să dorm şi eu un ceas pe patul tău şi pe urmă plec să vedem ce hotel-maidan e p-aici şi cât costă?! Sau mă aranjez cu tine să am un pat cu suflet?… Nu ştii ce e asta? Când pleacă funcţionarii în delegaţie pe teren, găsesc fete drăguţe la care trag, le dau banii necesari gătitului, mănâncă împreună, le revine mai ieftin şi în schimb au şi-un suflet în pat.”

Cu trecerea anilor momentele în care eram prost, spre uimirea mea, nu numai că nu se micşoraseră, ci dimpotrivă, aş fi zis că crescuseră odată cu mine, se maturizaseră şi ele. Dar o prostie matură nu face mai mulţi bani decât una tânără şi mă miram mai ales că armata nu lăsase mari urme asupra mea, deşi mă făcuse să descopăr întâi din punct ele vedere fizic cum se poate omorî un om, cu mâinile adică şi apoi din punct de vedere tehnic, cu ajutorul armelor. Mânuirea armelor, cine a fost soldat ştie acest lucru foarte bine, e o plăcere specială care e direct legată de doborârea unei ţinte. Ce reprezintă această ţintă şi de ce trebuie ea lovită drept în centru iată tot secretul pregătirii unui om să meargă la război. Eu eram un astfel de om şi cu toate astea puteam pălăvrăgi fără nicio noimă-n faţa unei femei care mă iubea că voiam să mă aranjez cu ea s-o plătesc ca pe una care n-ar avea din ce trăi, sau nu i-ar ajunge salariul şi să-i mai şi explic ce denumire poartă patul de acest gen în care eu aş dormi astfel.

Ea însă, aveam să descopăr mai târziu, făcea parte din acele femei care nu aud absolut deloc ceea ce nu le interesează, şi asta chiar practic, poţi să le spui un lucru de zece ori şi tot nu-l reţin, sau

dacă e o acţiune în discuţie zice da din gură, şi în realitate nici nu-i trece prin gând să se ducă acolo unde ai trimis-o sau să stea acolo unde i-ai spus să te aştepte. Aşa a făcut şi în ziua aceea, n-a dat nicio atenţie cuvintelor mele neghioabe, care pe alta ar fi scos-o din sărite, m-am odihnit un ceas şi pe urmă am plecat amândoi să găsim o cameră pentru mine. Ne-am dus la casa de oaspeţi sindicală şi acolo am stat vreo patru, cinci zile până mi s-a repartizat o locuinţă.

În tot acest timp şi încă un număr de săptămâni după aceea, ea rămase mereu aceeaşi, strălucindu-i de fiecare dată chipul ori de câte ori ne întâlneam, era o plăcere să te uiţi la ea, să tot trăieşti…

VIII

Ceva totuşi se întâmplă la un moment dat, nu ştiu ce, dar în lunile următoare se schimbă şi se făcu de nerecunoscut. Deveni adică treptat tăcută şi la un moment dat o tristeţe liniştită şi adâncă se întipări pe chipul ei. Venea la întâlniri cu chipul ăsta şi părea atât de străină de ea însăşi şi de frumuseţea ei, încât asta mă atinse deodată mai mult decât zecile ei de scrisori şi elanul nestăpânit cu care mă primise la prima noastră revedere de la întoarcerea mea.

„Ce e cu tine, o întrebai prima dată când mâhnirea ei se accentuă atât de tare, încât la rădăcina nasului se formară două cute adânci care stăteau aşa şi nu se desfăceau nici când încercând s-o înveselesc îi spuneam glume cu priceperea mea de bucureştean. Ai avut necazuri la serviciu, te-ai certat cu cineva? Sau ţi s-a făcut vreo observaţie?”

Mă gândeam la spusele inginerului Dan cu privire la felul cum au trecut unele din cadrele noastre prin liceu şi universităţi şi să nu fie şi ea una dintre cele care au profitat de recomandarea unui şantier ca al nostru şi să fi fost trecută fără să ştie. „Nu, Căline”, îmi răspunse şi avea o voce atât de topită pentru grija din cuvintele mele, încât mă pomenii sincer intrigat: ce era cu ea, ce suferinţă o rodea? „Bine, dar atunci ce ai?” „Nu am nimic, crede-mă, şi dacă nu mă crezi vino odată pe la laboratorul central şi întreabă. Sunt cea mai punctuală dintre toate, ajung cu un sfert de oră mai devreme şi toate probele mele sunt executate fără nicio întârziere. Cine să-mi facă observaţie şi de ce? Şefa mea mă laudă!” Dar răzbătea, vorbind astfel, o nepăsare fără leac în fiecare cuvânt pe care îl rostea, ca şi când toate aceste calităţi şi încă altele pe care le mai avea, de pildă faptul că era frumoasă, s-ar fi întors împotriva ei şi ar fi încolţit-o fără scăpare. Mă mângâia pe obraz cu un fel de jumătate de gest care însemna parcă o renunţare de a-l mai duce la capăt şi cu un fel de duioşie de mamă care suferă nespus că feciorul ei e infirm, are gura într-o parte sau un picior mai mic şi nu e nimic de făcut ca să ajungă să semene şi el cu ceilalţi copii. „Căline, făcea, dragul meu!” Şi se uita apoi cu un fel de îndârjire care îşi dădea şi ea parcă seama că nu mai ajută la nimic, drept înaintea ei în amurgul înserării, când ne prindea astfel stând pe câte un dâmb în pădurea de pe marginea şoselei, unde ne întâlneam de obicei. Ai fi zis că de la o clipă la alta o s-o apuce jalea cea mare, dar şi aici parcă singură îşi pusese la inimă un cep şi albaştrii ei ochi se făceau acuma crunţi contemplând parcă cu nelinişte un duşman invizibil pe care îl privea cu atenţie concentrată, încuind astfel în ea un butoi cu lacrimi.

La urma urmei ce avea? Nu cumva o chema îndărăt viaţa ei trecută, satul pe care îl părăsise? Asta ar fi fost culmea, să-i fie dor de Ambrozie.

Mai ştii? în materie de lucruri din astea să nu fii niciodată sigur de nimic, fiindcă deşi barbară, viaţa pe care o ducea ea acolo era a ei, cum e pentru o plantă pământul dintr-o grădină, în altă parte nu înfloreşte. Cum înflorea ea acolo e altă problemă, dar realitatea era că avea un copil de care nu-mi vorbea… Dar nu cumva tăcerea asta o costa? îi pusei deci întrebarea şi pentru întâia oară în această perioadă a legăturii noastre de când era schimbată avu un surâs strâmb, de milă parcă faţă de mine că eram în stare să-mi închipui că îi ardea ei măcar pe departe de ceea ce lăsase în urmă. „E totuşi copilul tău”, insistai eu, adăugând dacă măcar trimisese sau avea de gând să trimită părinţilor ceva bani ca să aibă cu ce-l ţine. Ea se crispa şi mă rugă cu un glas care arăta că e complet străină de aceste preocupări şi că nimeni pe lume n-o poate face să alunece înapoi sub nicio formă: „Căline, hai să nu mai vorbim despre asta, sigur că o să le trimit bani, cu toate că ştiu dinainte că băiatul nu se va folosi cu nimic de ei şi o să-i bea tata pe toţi până la ultimul leu. Dar de ce mă pui tu să-mi sparg capul acum cu părinţii mei când abia am scăpat din ghearele lor, vrei să trăiesc aici cu gândul acolo şi să-mi pierd sufletul? Fiindcă sunt oameni care asta vor de la tine, să-ţi mănânce sufletul. Cel mai mic semn pe care l-aş da că mă interesez de ei, acolo m-ar duce.”

Avea dreptate şi părăsii subiectul. Ea trebuia să fie, dacă voia într-adevăr să scape de trecutul ei, dusă pentru totdeauna, ca şi moartă, cel puţin până ce viaţa îi devenea cât de cât bine înfiptă în asfaltul noului oraş în care trăia. Mai târziu avea de văzut cum îşi va putea aduce la ea copilul şi ăsta să fie ultimul act al piesei în care când nu împlinise bine şaisprezece ani fusese împinsă să joace.

Încercai atunci rezistenţa acestei schimbări a ei şi altfel, prefăcându-mă că nu mai observ nimic şi cântându-i, s-o fac fie să sufere şi mai mult, fiindcă ştiam ce efect au cântecele asupra

oamenilor, fie s-o înveselesc dacă această stare nu era gravă şi să aflu poate în felul acesta ce e cu ea. Dar rezultatul depăşi orice speranţe, fără ca prin asta să mă dumiresc cât de cât. Îi cântai într-o după-amiază un cântec ţărănesc dintre puţinele pe care le ştiam, *Neghiniţă neagră* şi când vocea mea împânzi locul cu această istorie în care se spune că *ea* o să se facă o trestie pe lac şi *el* îi răspunde că şi el s-o face o mică seceruică şi-o să vie în luncă s-o taie, Maria se rezemă uşor de umărul meu şi îmi şopti că în viaţa ei nu auzise un cântec mai frumos şi că să-l mai zic o dată… începui, dar fu gata să-şi dea duhul, întâi se înfioră ca şi când ar fi apucat-o un frig prin braţe, chiar şi le frecă cu mişcări repezi şi apoi se făcu deodată moale şi se lăsă încet pe spate. O ridicai, dar era ceva vesel, i se flencănea capul în dreapta şi în stânga şi o clipă crezui că se preface, dar îi văzu ochii daţi peste cap, pe jumătate închişi şi apoi mă speriai, începui s-o zgâlţâi şi s-o strig: „Maria, Maria…” îmi adusei aminte că leşinaţii trebuie pălmuiţi, dar nu îndrăznii, să nu-i fac vreun rău, o întinsei la loc încet pe spate şi îmi pusei urechea sub sânul ei stâng. Bătea rar şi regulat şi mă liniştii, nu se moare dintr-un cântec, o să aflu eu acuma ce are când şi-o veni în fire. Se trezi cu un suspin parcă de regret că se întorcea dintr-un paradis care o fermecase şi spuse: „O, Doamne, ce e cu mine aici? A, tu ai cântat! De ce te-ai oprit, cântă mai departe, dar nu pe ăsta, sau şi pe ăsta dacă îţi place ţie.”

Avea aerul să-mi spună că totul e în ordine, ca şi când aşa ar fi fost ea de la început, întruchiparea melancoliei palide, fiindcă de la un timp faţa ei bălaie, care se potrivea atât de bine cu părul, se decolorase şi îmi amintea singurele versuri pe care le ştiam şi eu pe dinafară, şi pe care le citisem nu ştiu unde: Palida… palida… palida… Fără să par că mă interesează cu tot dinadinsul situaţia ei îi dădui de înţeles că dacă ţinea la mine şi voia să ne

mai vedem, era bine să ştie că mie îmi plăcea de ea aşa cum era înainte şi că dacă asta e noua ei formă prin care vrea să-mi arate că mă iubeşte, una, că eu nu sunt amator şi doi, că nu-mi vine în niciun caz să cred că n-a păţit nimic… Multe s-ar drege dacă mi-ar spune şi mie, scopul fiind, zisei eu, revenirea la frumoasele zile când o fetiţă zglobie a ţâşnit pe poarta unui bloc, s-a repezit şi a luat de gât un băiat care se întorcea din armată şi cu lacrimi în ochi ca nişte mărgăritare i-a spus: Căline, iubitul meu! Aia era! Cu aia voiam eu să mă întâlnesc. Chestia asta cu palida, palida, la mine nu merge, nu fiindcă mi-ar plăcea ca un om să aibă o faţă neschimbată şi aceeaşi clipire în ochi, de performanţa asta numai nebunii sunt capabili fără voia lor, dar de ştiut putem şti? Iată deosebirea!

Era un fel de ultimatum pe care ea îl ascultă mai tristă şi mai sfâşiată decât oricând şi multă vreme tăcerea care se aşternu între noi nu fu turburată decât de foşnetul frunzelor de toamnă târzie din pomi şi de fâşâitul îndepărtat al autobuzelor şi maşinilor pe asfaltul şoselei. Soarele asfinţea literalmente într-o baie de sânge, înroşind în unele puncte fantasticul peisaj al combinatului nostru, cu ţevile lui uriaşe întinse pe kilometri în aer şi cu turnul lui înalt de priză de aer în care îmi plăcea atât de mult să mă urc, deşi din punctul de vedere al întreţinerii reţelei electrice care îl lumina până în vârf ocazia nu se ivise încă să mă pot oferi eu dacă s-ar fi defectat ceva. Vederea panoramică îmi dădea însă fiori, mai ales seara, cum era acum când fumul coşurilor devenea de un galben sinistru, amestecat cu dungi violete amintind de otrava chimică a cărei emanaţie, de acolo din fundul închis ermetic al marilor cazane şi rezervoare, era. Asta mă făcea nu o dată să simt că suntem ca nişte draci care am pus mâna pe nişte secrete ale creatorului şi ne făceam de cap ridicând astfel de instalaţii care la căderea nopţii scoteau flăcări ca o sfidare (flăcări adevărate care dădeau

foc cerului cu umbrele văpăilor lor uriaşe ţinute însă bine în frâu de noi, asta era rafinăria), în timp ce luminile turnului se amestecau cu stelele, ca un nou Babei al trufiei… Cu atât mai nepotrivită mi se părea însă tristeţea acestei femei de alături, care prin meseria ei se afla, practic, mai în miezul acestei lumi secrete a formărilor şi transformărilor de substanţe, decât mine şi deci mai aproape de acea stare de spirit, satanică, existentă în noi toţi. Mai degrabă ea ar fi trebuit să hohotească diabolic la auzul ultimatumului meu decât să stea aşa cu genunchii strânşi la gură şi cu obrazul pus pe ei, cu gâtul dezvelit ca şi când ar fi fost gata să lase să i se taie capul fără să schiţeze măcar un gest să se apere.

Răspunsul ei chiar ăsta fu, după un timp în care se pare că nu se dădu în sufletul ei nicio luptă, fiindcă nici glasul şi nici cuvintele nu arătau vreo schimbare faţă de noua situaţie în care o pusesem: „Dacă aşa vrei tu, Căline”… „Ce aşa vreau eu? zisei. De ce pui în discuţie voinţa mea, când nu despre asta e vorba? Ţie ţi s-a întâmplat ceva şi eu îţi cer să-mi spui ce, aici e punctul de unde aştept un răspuns. Dacă ne despărţim e pentru că tu nu vrei să-mi spui ce e cu acest punct şi nu fiindcă… Aici mă poticnii, gata să zic:…şi nu fiindcă nu ţin la tine. Virai la dreapta la timp şi adăugai:…şi nu fiindcă aici se face şi se drege după voinţa mea. Unde ai mai pomenit… Şi iar mă poticnii, gata să zic:…doi inşi care ţin unul la altul să se despartă că vrea unul. Adăugând:…pe cineva care e întrebat să răspundă ceva şi el nu zice nimic.”

Atunci ea îşi ridică obrazul de pe genunchi, şi zise cu un glas pe care lacrimile îl alterau la fiecare cuvânt rostit, fără ca totuşi privirea să i se turbure de această grea apropiere a lor; ochii îi rămâneau şi îi rămaseră şi după aceea uscaţi, ca şi când un vânt interior i-ar fi secat mai înainte cu o putere care o depăşea cu mult pe cea a plânsului: „Căline, eu văd că tot ce spun eu n-are la tine nicio crezare,

eu îţi spun că n-am nimic şi tu o ţii tot pe-a ta şi vrei să te şi desparţi din pricina asta… De ce nu spui că nu din asta, că eu nu mă supăr, ce pot să fac…” Rămăsei un timp fără să mai pot să zic nimic, izbit parcă în piept cum te-ai plimba pe-o potecă uitându-te aiurea şi o cracă groasă ţi-ar tăia drumul… Pe urmă îmi revenii şi zisei: „Chiar vorbele tale arată că îmi ascunzi ceva. Lasă că aflu eu, dar atunci să nu te mai miri de ce-o să se întâmple!” „Ce să se întâmple, zise ea foarte posomorâtă, uitându-se într-o parte, nu văd ce se poate întâmpla când nu e nimic, n-ai ce să afli…”

IX

Nu puteam totuşi să mă împac, fiindcă nu-mi plăcea deloc încotro mă atrăgea ea şi aş fi părăsit-o în cele din urmă dacă n-aş fi simţit că ea însăşi este împinsă parcă de la spate spre umbrele acestea groase ale tristeţii ca şi când zilnic i s-ar fi şoptit la ureche lucruri care o speriau atât de tare, încât îi era frică până să mi le şi spună. Parcă ar fi avut de plătit o cruntă datorie, dar nu neapărat făcută de ea, ci de un altul, ca un blestem, cum ne povestea mama de un sărac şi fără copii că s-a apucat într-o zi să strige într-o pădure: „Mă spânzur, mă spânzur!” Şi atunci a apărut lângă el un om cu chipul roşu care l-a întrebat: „Ce e, măi, omule, de ce te spânzuri?” „Păi, fiindcă nu mai am nicio nădejde!” „Păi, de ce?” „Păi, fiindcă sunt sărac!” „Dă-mi mie nădejdea ta, a zis atunci omul cu chipul roşu, şi eu te fac bogat.” Şi omul a zis că i-o dă şi a ajuns bogat, dar nevastă-sa i-a născut pe urmă şi-un copil, care cât a fost el mic şi n-a ştiut s-a jucat şi a fost vesel, dar de la o vreme se

pomenea singur înghesuit prin colţuri şi toată veselia lui de copil se stingea. „Tată, mă cheamă, spunea el, îmi şopteşte la ureche: hai!” Era omul roşu, care îşi reclama nădejdea pe care omul i-o vânduse. Era chiar copilul în venirea căruia el nu mai crezuse. Cine era Maria, tatăl sau copilul? Nu cumva era tatăl, şi înainte să apar eu în viaţa ei ca o nădejde în care nu mai credea să i-o fi dăruit complet lui Ambrozie? în orice caz ceva tot îi dăruise, copilul, şi nu cumva emisari de-ai lui îi dădeau acum târcoale şi îi şopteau la ureche ameninţări să se întoarcă la el? Sau poate că venea însuşi Ambrozie invizibil şi o urmărea, îi suna noaptea la uşă? Cine îl putea împiedica dacă ea nu vorbea? Cum putea fi ea ferită să zicem de ameninţări cu moartea, în care ea putea crede, cunoscându-l mai bine ca noi pe Ambrozie şi ştiindu-l în stare de orice?

Mi se turbura mintea la acest gând asupra căruia reveneam fără o dovadă precisă, dar cu atât mai năprasnică era ura care mi-o stârnea astfel şi mă hotărâi să aflu şi dacă se dovedea că nu mă înşelam să-l aranjez de astă dată pentru tot restul vieţii lui pe importantul paznic de noapte al cooperativei kilometru 14, cu sau fără perspective de a ajunge de zi. Aveam în echipă un băiat, un uriaş, ne făcea să ne simţim copii când ne apuca de curea şi ne ridica în sus cât îl ţinea lungimea braţelor. În general se zice că oamenii puternici sunt şi blânzi, dar Costică ăsta ştia să fie şi al dracului şi când îi spusei toată povestea Mariei şi temerile mele (lui nu i le prezentai drept temeri, ci convingeri) parcă l-aş fi pus flămând în faţa unei mese cu bunătăţi, aşa făcu: „Hai, hai pe el, hai să-l batem, mama lui de Ambrozie şi cum mai ziseşi că îl cheamă!” „Cazaciuc!” „Hai să jucăm căzăceasca cu el, să-l săturăm să se mai lege de prietena ta! îl învăţăm noi minte?

Nu mai mă apucai să mă interesez în blocul Mariei dacă într-adevăr o căuta sau nu cineva cu

înfăţişarea fostului ei înşelător, eram convins că aveam dreptate şi n-avea rost să dau de bănuit vecinilor ei şi într-o duminică dimineaţa pornirăm în căutarea lui Ambrozie. Îl depistarăm repede, îl găsirăm tot acolo, în aceeaşi cooperativă forestieră (o văzurăm cu ochii noştri) şi după câte se părea nu-l avansaseră încă, stătea înăuntru şi bea cu cineva în picioare, aştepta micul tren forestier care făcea haltă la kilometrul 14, ştiam asta de la acel Niculae care îmi povestise prima oară despre Maria acolo în satul ei pe o stanoagă de podişcă din faţa şcolii elementare, unde se desfăşura votarea… Ne-am urcat împreună cu Ambrozie şi am stat pe aproape, şi am sărit apoi odată cu el la o cotitură unde trenul încetinea să nu se răstoarne de pe linie. Costică ăsta i-a pus pe urmă mâna pe umăr şi l-a oprit pe loc prin apăsare. „Stai, mă, nene, că vreau să-ţi spun două vorbe în particular.”

În clipa aceea i-am văzut faţa lui Ambrozie şi s-a uitat şi el la mine şi mi-am dat seama că nu mă cunoaşte. Asta înseamnă poate că dacă de atunci nu s-a mai gândit la mine nu s-a mai gândit nici la Maria, dar n-am vrut să mă iau după logică, fiindcă pentru oameni ca el nu există logică, sau dacă există e întoarsă pe dos cum citisem undeva:

Caius este un om
Oamenii sunt muritori
Deci Caius trebuie să se sinucidă.

Îl auzii pe Costică spunând aşa, ca între prieteni: „O să mănânci acuma o bătaie, nene Cazaciuc, să te înveţi minte, bine că n-avem nici martori, o să-ţi placă cum o să te aranjez, să ştii. Ia spune-mi, ce să nu-ţi rup? Ce ai mai plăpând?” Cazaciuc tăcea. I se albiseră ochii. „De ce nu vorbeşti, zise Costică mai departe, de ce te legi de prietena prietenului meu? Nu ţi-a fost frică c-o să dai de dracu’? Fiindcă acuma o să dai de dracu’, o să te strâng de gât.” „De care prietenă m-am legat eu?!” zise în

sfârşit Cazaciuc şi avu un astfel de glas, că deodată mă trezii ca dintr-o beţie: individul nu era vinovat, dacă s-ar fi ţinut cumva cât de cât de urmele Mariei n-ar fi întrebat cu atâta mirare în glas, oricât de anapoda i-ar fi fost lui logica şi oricât de mare actor ca să ne înşele. Şi atunci spusei: „Are un copil cu o fată pe care a înşelat-o şi nu se ocupă de el, îl ţine nemâncat şi dezbrăcat la părinţii fetei, nişte lepădături. Bate-l, că şi el e o lepădătură, bate-l până s-o învăţa minte să aibă grijă de el."

Nimerisem în plin, auzind acestea Cazaciuc nu se mai justifică, sări brusc înapoi şi o luă la goană, dar noi eram mai tineri şi îl prinserăm repede, îi tăiarăm drumul, fiindcă voia să urce să treacă linia ferată dincolo de care se zăreau primele case din satul lui; locul era pustiu şi Ambrozie se puse în gardă. Un minut întreg dură până ce Costică îl studie, apropiindu-se încet de el, în timp ce omul meu se ferea în semicerc pe jumătate aplecat, gata să sară şi el şi să dea. Şi când fu lovit în cap nu se clătină, auzii două bufnituri groaznice, a lui Costică şi apoi a lui Cazaciuc. Costică se înmuie şi deodată se văită ca o babă: „Aoleo, fir-ai al dracu, m-ai lovit în ficat şi mă doare! Cine te puse să mă loveşti tocmai în ficat?" Avea haz şi ăsta, ar fi vrut să nu-l fi lovit în ficat şi să nu-l fi durut. „Bine, mă, fir-ai al dracu, continuă el, eu te întrebai pe tine care sunt locurile tale plăpânde şi tu nu vruseşi să ţii cont de-ale mele, nu-ţi spusei eu în ficat să nu dai?" Nu-i spusese! Costică se descinsese între timp de curea şi crezui că o s-o folosească să dea, când deodată el îl apucă cu ea pe Ambrozie de gât şi îl trase ca pe-o vită. Îl strânse până îl învineţi, se făcu aproape linişte. Ambrozie încerca să scape cu mâinile, dar fără gesturi mari, voia, foarte calm, să-şi vâre degetele pe lângă gât. Într-adevăr, nu ştiu ce făcu el, aşa de albastru-purpuriu cum devenise, că se auzi un pocnet, crezui, în prima clipă, că i-a plesnit junghietura gâtului, când colo se rupsese cureaua. „Mă, al dracu gât mai ai, zise

Costică, gâfâind uşor, îmi făcuşi cureaua praf, dă-mi, Căline, pe-a ta.”

I-o dădui şi se repezi iar în el, dar Ambrozie se ferea cu o rece licărire de îndârjire sălbatică în ochii lui albiţi, dintre care unul nu era prea teafăr, nu i se dresese cu totul şi la un moment dat îi trimise lui Costică un picior în burtă de îl îndoi cât era de mare. Ăsta nu zise nimic, nu-i mai ardea de glume, dar nici ceea ce urmă nu-i mai lăsă lui Ambrozie vreo nădejde că o să scape bătându-se sau fugind. Tot cu un picior îl doborî şi Costică, în plină figură, şi îl apucă apoi de-un călcâi şi începu să-l tragă cu spinarea pe pământ, înjurându-l şi lovindu-l peste mutră. Cazaciuc zvâcnea, încerca să se răsucească, dar Costică, scrâşnind, dintr-o lovitură de curea peste faţă îl potolea… Nu ştiam unde vrea să-l ducă, până mă lămurii, lângă terasament se vedea o groapă naturală, plină de ierburi înalte, îl aruncă acolo şi începu să-l croiască peste cap… Când Ambrozie reuşea să se ridice, Costică îl trimitea îndărăt cu un picior în ochi, spunându-i: „Aici să rămâi, fir-ai al dracului! Să nu mai ieşi că mă supăr. Data viitoare dacă aflu c-ai ieşit de-aici o să fac urât, te avertizez!”

Şi plecarăm, fiindcă ne era frică să nu înceapă Ambrozie să ţipe şi să sară ţăranii pe noi cu furcile sau ţăpoaiele lor, să dăm noi pe urmă de dracu. Dar Ambrozie nu ţipă. „Mai încearcă, îi spuse Costică, şi data viitoare te aranjăm noi şi mai bine. Iar cu copilul ăla vezi ce faci, pune mâna şi ai grijă de el, nu aştepta să venim noi, oameni străini, să-ţi spunem…”

Ne urcarăm apoi în camionul unuia de la Combinat cu care venisem şi ne înţelesesem unde să ne aştepte şi o luarăm din loc. Şi pe drum mă pufnea mereu râsul ori de câte ori îmi aduceam aminte de glasul de babă cu care se văitase Costică după ce primise lovitura aceea în ficat. „Dă-l dracului, că dacă nu mă lovea acolo, nu-i făceam nimic, îi dădeam vreo două şi-l lăsam, dar aşa…”

„Când l-ai strâns în curea mi-a fost frică. Dam de dracu dacă crăpa!” „A avut noroc că a avut gâtul tare! Parcă ţineam în braţe un urs, aşa zbanghiu era… Ăsta în tinereţile lui pe mulţi o fi bătut… Să te văd după chestia asta dacă îmi faci cadou o curea.”

X

Eram acum sigur că toată schimbarea Mariei se petrecuse în laborator şi mă dusei să mă interesez, cu sentimentul că o înţelegeam perfect că mă minţise că îi mergea bine profesional. Mă gândeam la inginerul acela care declanşase greşit la tablou cu cât dispreţ îi spusese colegul lui, marş din faţa mea, să nu te mai văd pe şantier. În locul lui ori m-aş fi înscris din nou la facultate şi aş fi luat-o de la cap muncind nu ca simplu electrician, ci cu braţele la lopată, ori dacă nu, mi-aş fi tras un glonţ în cap, fiindcă n-aş mai fi văzut cum aş mai fi putut pe urmă să trăiesc cu vorbele ăluia în urechi, cară-te din ochii mei, să te transferi, îţi dau transferul, ca şi când dacă te transferi scapi de neştiinţă… Dacă şi Maria păţise ceva asemănător şi îmi ascundea? Era adevărat că n-o dăduseră afară, dar dacă era cumva pe cale să fie şi ea îşi plimba în felul ăsta prăbuşirea pe picioare, spunându-mi ceva exact pe dos, că e conştiincioasă şi aşa şi pe dincolo? Fiindcă mi se părea ca un vis să mai aud lângă mine glasul ei atât de plăcut şi să simt ca o dogoare de lumină dragostea ei care îi lucise în ochii albaştri şi îmi încântase atâtea zile inima. O voiam, ăsta era adevărul, ca şi înainte, şi mă gândeam chiar s-o conving să nu se sperie dacă, eventual, va fi nevoită să accepte să facă o treabă

mai puţin calificată. În realitate abia considerai această ipoteză drept adevărată că şi asupra mea coborî o tristeţe de care nu scăpai câteva zile în şir. S-o vezi pe fata la care ţii cum stă palidă în faţa specialistului care o dă afară pentru incapacitate profesională, când în profesiunea respectivă ea a pus atâtea speranţe!…

Mai ciudat fu că nu simţii nicio uşurare când şefa laboratorului central îmi spuse că Niculae Maria era o laborantă pregătită şi conştiincioasă, ca şi când aş fi fost înşelat în aşteptările mele. Toată schelăria pe care o ridicasem eu în minte cu tot felul de comparaţii şi tristeţea care mă cuprinsese preventiv se dovedeau absolut false. Nu ştiu dacă lucrul s-ar fi întâmplat cu adevărat aş fi suferit mai mult, cred chiar că mai puţin, fiindcă am observat că în faţa faptelor brutale în care ne aruncă viaţa, după o chircire de care aproape că nici nu ne dăm seama, ne ridicăm cu o forţă aproape oarbă în dorinţa noastră de a trăi mai departe…

„Doamnă, mai zisei eu văzând că femeia nu arăta nici grăbită să mă dea afară şi nici surprinsă că mă interesam de una dintre laborantele ei, sigur că nu intră în atribuţiile dumneavoastră să ştiţi din ce pricină cutare sau cutare persoană cu care lucraţi e mai veselă sau mai tristă. Dar dacă se întâmplă să observaţi nu rămâneţi indiferentă!” „Vrei să spui, zise chimista-şefa zâmbind, că dacă i se întâmplă ceva unei laborante sau chiar unei chimiste, bag de seamă?” „Da, doamnă.” “În general, da, zise ea, sigur că bag de seamă, bineînţeles când e ceva serios. Suntem oameni, nu? Deşi eu sunt de principiul că fiecare copac să-şi tragă cât mai adânc din pământ seva de care are nevoie şi să nu se legene în iluzia că o să-l ajute ceilalţi să trăiască. Nici n-ar putea. Asta nu înseamnă să neg importanţa colectivului”, adăugă ea. „Puteţi s-o negaţi, doamnă, îi răspunsei eu vesel, n-am venit la dumneavoastră ca să mă duc

pe urmă nu ştiu unde să spun ce gândiţi. Niculae Maria e prietena mea!" „Mi-am dat seama, spuse femeia, poţi să fii liniştit, nu lucrează prost şi nu i s-a întâmplat nimic aici la noi în laborator."

Şi zâmbi iar cu subînţeles, adică vezi dumneata în altă parte dacă vrei să afli ce e cu ea. „Frumoasă carieră aţi făcut, doamnă, la vârsta dumneavoastră, zisei eu după câtva timp privind-o cu invidie. Dacă aveţi doi-trei ani mai mulţi decât mine şi sunteţi deja inginer-şef chimist la unul dintre cele mai mari combinate ale ţării!" „După câte înţeleg, şi dumneata vrei să ajungi, zise ea privind parcă cu ironie plăcerea pe care i-o făcea invidia mea sinceră. Te pregăteşti pentru ceva?" „Da, doamnă, vreau să ajung inginer electrician, îmi dau acum liceul. Dar sunt departe de dumneavoastră ca griva de iepure". „N-ai folosit exact zicala, sensul e de distanţă incompatibilă." „Nu, doamnă, sensul e că distanţa e aşa de mare, încât iepurele poate să fie liniştit că n-o să fie prins de griva din urmă. Dar eu sper să-l prind totuşi". „Fii mai hotărât", zise ea atunci zâmbind iarăşi, dându-mi de înţeles că preocupări cum ar fi cea care m-a adus de pildă la ea, dacă nu e vorba de ceva foarte serios, sunt o piedică. Pierdere de vreme. În acel moment intrară în birou două chimiste şi mă ridicai în picioare să plec. Dar femeia nu confirmă că era cazul, ba chiar uitându-se bine la cele două, îmi făcu semn să rămân. Discutară împreună câteva minute probleme de-ale lor de laborator şi apoi şefa zise: „Doamnă Polihroniade, îţi prezint pe tânărul Surupăceanu (ca şi când ea ar fi fost bătrână), elev sau student la Electrotehnică…" Şi mă arătă şi cu mâna, adică să stea cu mine de vorbă despre nişte lucruri pe care le cunoşteam amândoi. Această Polihroniade se uită la mine câteva clipe cu atenţie, fără să zică nimic, apoi terminând să discute cu şefa o luă spre uşă, cu un semn familiar s-o urmez.

Ciudată femeie. Aproape mică de statură, cu sprâncene negre şi subţiri ca pana corbului, cu o gură frumoasă în ciuda sau poate tocmai datorită unor abia vizibile firişoare care îi desenau o vagă mustaţă, cu dinţi care se vedeau curbaţi în afară, gata parcă să te muşte dacă te-ai fi dat cumva la ca fără încuviinţarea ei secretă. Mă rezemai de scara palierului şi coborâi câteva trepte ca să fiu la nivelul ei şi o ascultai. „Dumneata eşti prietenul Mariei?" „Da, doamnă!" Şi urmă o tăcere în care ea îşi muşcă gânditoare un colţ al buzei de jos în timp ce privirea ei impenetrabilă se uita la mine ca prin sticlă. Mă judeca sau mă judecase, nu puteam să ştiu, dar în niciun caz nu s-ar fi putut spune că fiinţa ei intimă ar împărtăşi teoria chimistei-şefe cu privire la necesitatea ca omul să-şi tragă singur puterea din pământ asemeni pomului şi să nu se legene în iluzii colectiviste. „Aţi putea, doamnă, rupsei eu tăcerea, să mă lămuriţi în legătură cu Niculae Maria, dacă bineînţeles asta intră în vederile dumneavoastră şi nu sunt prea indiscret…" „Sigur că aş putea", răspunse ea, cu un glas în care descoperii fără greutate o urmă abia ascunsă de protest cu privire la sensul întrebării.

De ce adică n-ar putea, şi în ce măsură asta s-ar numi indiscreţie? Se apropie foarte tare de mine, atât de mult încât gura ei ispititoare era abia la o palmă de-a mea şi îmi dădu un fior, şi îmi şopti cu o voce în care o patimă stranie răzbătu deodată: „Vino mâine după-masă şi fă-ne o vizită la ora şase şi stăm de vorbă… Vrei s-o invit şi pe Maria?" „Nu, doamnă!" îi răspunsei imediat, dar fără să ştiu de ce. „Bine, atunci vino singur. Dumneata eşti bucureştean, mai spuse ea, poartă-te ca la Bucureşti, fiindcă n-o să fii singurul musafir." „Am înţeles, doamnă, n-o să vin în vizită în salopetă", răspunsei eu şi râsei. Dar ea nu râse, nu părea să ştie ce înseamnă aşa ceva. Îmi dădu adresa şi îmi ceru s-o notez, dar îi răspunsei că ţin minte pe dinafară toate adresele şi numerele de

telefon şi ne despărţirăm, îmi făcu un semn mic şi intim cu mâna şi mă lăsă pe mine să plec în timp ce ea rămase pe loc nemişcată ca o promisiune certă în vârful spiralei înalte a scării, pe care o coboram, cu inima zvâcnind de o emoţie fără nume. Aproape că nici nu mai mă gândeam la obiectul propriu-zis al vizitei, ca şi când secretul comportării Mariei s-ar fi şi lămurit. Apăruse, ca din necunoscut, un altul, al acestei femei! Avea ceva cu mine, încă înainte ca eu s-o fi întâlnit şi dincolo de ceea ce ar fi putut să-mi spună despre Maria, mă cunoştea…

Locuia în plin centrul oraşului şi a doua zi, la ora fixată, cu flori în mână, sunai la uşă. Sentimentul meu de bucureştean, la care doamna Polihroniade făcuse apel, s-ar fi trezit şi singur în clipa când aş fi intrat înăuntru, ca să-mi alunge timiditatea: apartamentul era plin de musafiri. „E ziua dumneavoastră, doamnă?" o întrebai pe gazdă cu aerul meu glumeţ, pe care însă, ca un cal cu frâu nu-l împingeam niciodată mai departe cu oameni străini, fiindcă ştiam că dădeau totdeauna din glumă în prostie. Or, asta, adică prostia, ca pe un fel de dar preţios, o rezervam prietenilor sau celor care ţineau la mine. Ea se apropie ca şi ieri cu gura ei care mă înfiora în timp ce eu îi întindeam buchetul şi zise în şoaptă: „Eşti curios ca o femeie. De ce trebuie neapărat să fie ziua mea de naştere?" „Aveţi dreptate, doamnă, vă rog să mă scuzaţi, am şi uitat că trăim în oraşul nostru şi că nu tot ce facem trebuie, ca pe şantier, să aibă o justificare serioasă", răspunsei eu dându-mi seama chiar în timp ce vorbeam că în loc s-o dreg nimerisem iar în bară. Dar ea nu păru să bage de seamă şi îmi arătă cu mâna uşa pe care trebuia să intru.

XI

Un singur om mi-a rămas în minte dintre cei pe care i-am cunoscut acolo, atenţia mea fiind, ca şi odinioară la doamna Sorana, absorbită în întregime de gazdă, de gesturile ei, de tot ceea ce spunea sau făcea. Fireşte că acel Horia, care trăia cu iluzia că a atins nu se ştie ce culmi morale, lăsând însă în urmă mari dubii, având totuşi darul că stârnea în marea lui prietenă, doamna Sorana, reacţii neaşteptate ca nişte răsturnări, lipsea. Şi nu era aici nimeni care să fi avut bijuterii la care să fi renunţat în urma descoperirii că fiinţa care i le dăruia se iubea tot pe el şi deci nici interes pentru părintele Serghie şi Paşenka n-aveam să găsesc aici… În general, ideea de a renunţa la ceva nu avea în această casă, şi la cei care erau invitaţi în ea, niciun înţeles, nici măcar ca pură idee, fiindcă nu mai aveai la ce să renunţi. La salariu, la apartament, la primă? Despre asta discutau aceşti specialişti şi specialiste, musafirii doamnei Polihroniade, iar posibilitatea de a fi trimişi în misiune în Italia sau Republica Federală a Germaniei era evocată rar şi scurt, ca orice lucru iluzoriu, deşi realizabil în timp… Nu erau, ca şi chimista-şefa a laboratorului central, decât cu trei, cel mult şase sau şapte ani mai mari ca mine, dar arătau deja aşa cum îmi spusese odată şi doamna Sorana că o să ajung şi eu, adică să încep prin a nu mai râde sau prin a râde cam albastru, şi în cele din urmă doar să rânjesc, aşa cum fac mulţi, nici n-o să mă mai recunosc, un om oarecare cam posomorât, fără să ştiu nici eu de ce, şi fără haz, şi dacă o să mă întrebe, cum e, Căline, e bine, doamnă Sorana, o să zic, dar aşa, fără prea mare chef, cu o senzaţie de lipsă asemănătoare viţelului când este oprit pentru întâia oară să mai sugă dimineaţa de sub

vacă. Gândul acesta mă făcu să râd fără grijă, că nimeni nu ştia de ce. Toată lumea se făcu că nu bagă de seamă, sau poate chiar că nici nu băgă, deşi felul cum nu se feriră să se uite la mine arăta că bineînţeles că au observat, dar impresiile lor au ajuns să urmeze un drum sinuos până să fie recepţionate şi nici măcar nu e sigur dacă râsul meu lipsit de sens cum era n-avea să fie respins ca un fapt fără importanţă, cum ar fi claxonatul unei maşini sau lătratul unui căţel…

Doamna Polihroniade dădu din cap negativ, cu înţelesul că alţii aveau drept să râdă dar nu eu şi se apropie şi mă servi cu cafea. „De ce râzi?" îmi puse şi ea inevitabila întrebare plină de reproş pe care mi-o puneau toţi cei care abia cunoscându-mă voiau să afle ce motive am, dacă nu cumva râd de ei, un lucru teribil pe care nimeni nu-l suportă eu uşurinţă, chiar când acest râs e aproape dominat de sentimente de simpatie. „Râd ca nebunul, doamnă, de ce-mi aduc aminte", răspunsei eu tare, gândindu-mă cu exaltare că sunt departe de previziunile doamnei Sorana şi că nu semăn cu niciunul dintre cei prezenţi, pe care totuşi nu eram atât de smintit să-i consider inferiori mie, ci doar diferiţi şi poate chiar în aparenţă incapabili să mai râdă ca altădată, şi poate că nici măcar atât, dacă era de luat în seamă firea gazdei, a cărei gură nu schiţa măcar un surâs, nici când se spuneau glume, care totuşi aduceau ici-colo câte un râs sec sau câte un rânjet mai prelungit. De mult observasem că tăcerea unor oameni e totală, cu sensul că nici ei nu ştiu că tac, lipsindu-le stimulentul adevărat care să-i facă să vorbească să zicem cu gura închisă şi mie îmi plăcea când nimeream între ei, fiindcă nu trecea mult şi îi vedeam cum ieşeau din letargie, fie datorită râsului meu, care stârnea dezaprobare, fie cuvintelor mele care fiind sincere îi înţepau ca pe nişte bivoli şi începeau să-i facă să scoată mugete din gâtul lor puternic, exprimând uneori idei pe care mintea mea necoaptă le înţelegea greu,

sau nu le înţelegea de loc. Tocmai mă întrebam de ce nu discutau, de pildă, aceşti oameni despre evenimentul care se produsese chiar în săptămânile acelea, lansarea a încă unui om în spaţiul extraterestru, când mă pomenii zicând: „Am auzit, zisei eu pronunţând numele cosmonautului, că ar fi rostit de acolo de sus nu ştiu ce cuvinte! Şi adăugai nespus de încântat ca despre o mare comedie: Cică nu ştiu ce-ar fi zis.” „Păi, dacă nu ştii, zise o doamnă care era cea mai grasă şi cea mai bătrână dintre noi, să fi avut treizeci şi cinci de ani şi se uita fără nicio bunăvoinţă la gazdă, atunci de ce te hlizeşti aşa?” „Mă hlizesc, doamnă, răspunsei eu, deoarece cuvintele alea le-a învăţat pe dinafară ca un papagal, înainte să se urce în capsula respectivă. Şi îmi dădui drumul: eee, eee, eee!”

Un singur om se uită la mine cu interes şi rupse tăcerea de gheaţă care se aşternuse în urma ziselor mele. „E şi normal, începu el, cu mare grijă în glas, ca şi când s-ar fi ferit să nu rupă în mine vreo coardă. Datorită condiţiilor speciale în care se afla, imponderabilitatea şi altele, trebuie să aibă învăţate în mod reflex cuvintele necesare care trebuiau rostite. Nu este exclus, continuă el, ca însuşi creierul nostru, în asemenea situaţii noi în care e pus, să sufere de imposibilitatea, pentru moment, de a gândi cu toată plinătatea puterilor şi atunci ar fi bine să se înregistreze că spusele unui om în spaţiul extraterestru, cum bine ziseşi, să fie cine ştie ce bâlbâieli?” „Da, strigai eu, dar bâlbâielile acelea ar fi fost mult mai interesante decât lozinca pe care a învăţat-o el pe dinafară, om în toată puterea cuvântului. Fiindcă ia să ne imaginăm de pildă că un părinte n-ar vrea să asculte primele bâlbâieli ale copilului lui nou-născut până nu l-ar auzi spunând clar şi frumos: tată şi mamă. Ce fel de părinte ar fi ăsta? Or, toată bucuria lui tocmai asta e, să-l audă cum i se împiedică limba în gură şi spune dracu ştie ce, dar numai tată nu zice corect.”

Acest om care îmi vorbise avu un râs jos şi potolit, care apoi se intensifică, uitându-se în acelaşi timp la ceilalţi: fiecare făcea câte ceva, îşi bea cafeaua, fuma, sau gusta din prăjiturile uscate pe care gazda le pusese în mijlocul nostru pe o măsuţă joasă. Eu însă, pornit pe panta mea, nu mai eram deloc vesel, fiindcă uitându-mă la ei mi-am adus aminte că inginerul Dan, cel care înfipsese aici cu ani în urmă primul ţăruş, lipsea, şi nici cafea şi nici fursecuri nu i se serveau acolo unde era…

„Mai bine, continuai eu, să-l fi lăsat în pace şi să nu-l înveţe ei să spună ceva pe de rost. Nu era nevoie să se urce în cosmos ca să spună o minciună. Pentru asta este suficient să rămâi pe pământ.” „Păi, spuseşi că nu ştii ce-a zis şi atunci de unde ştii c-a fost o minciună?” o auzii pe doamna cea grasă care punea această întrebare cu dublă sugestie, să nu se zică mai pe urmă că n-a luat atitudine, şi nici să creadă cei de faţă că bâţâia de frică auzindu-mă cum vorbesc. Eram gata să mă înfierbânt, dar doamna Polihroniade se uită ţintă la mine şi făcându-mi semn cu capul, se îndreptă spre una dintre uşile apartamentului. Mă ridicai şi de altfel, uitându-se la ceas, se ridică şi acel domn care nu rezistase să nu iasă din muţenia de un gen special a celorlalţi, de a se feri de orice le-ar putea angaja adevărata gândire, şi să-mi răspundă. Îmi plăcea de el şi când intrai după gazdă în odaie întrebai cine era. Niciun muşchi nu se mişcă de pe chipul ei când îmi răspunse cu un reproş care era atât de total, încât se topea singur în cuvinte şi parcă dispărea: „Cum, nu ştii? E tovarăşul Costache!” îmi dădui capul pe spate şi mă hlizii. Asta îmi amintea de istoria cu cetăţeanul care nemaigăsind loc la restaurant duminica seara se duce la responsabil şi îl intimidează astfel: Tocmai acum, când a venit şi tovarăşul Ionescu! „Tovarăşul Costache, directorul Combinatului”, zise doamna Polihroniade şi fu rândul meu să

rămân ţeapăn şi niciun muşchi să nu mi se mişte pe figură. „Nu ştiam”, zisei. „După atâta timp de când eşti aici ar fi trebuit să ştii”, zise doamna Polihroniade. „N-am avut ocazia!” „Şi înăuntru, continuă ea în acelaşi fel, sunt ingineri mari!” „Ei, zisei eu, cât de mari?” „Foarte mari!” răspunse ea vrând parcă să-mi ia piuitul, dar eu dădui din umeri: „Tot respectul, doamnă Polihroniade, sper că n-am comis nicio necuviinţă, de altfel am bănuit cine sunt, aşa că degeaba vreţi să mă speriaţi”.

Dar ea se uita la mine cu privirea mare, nemişcată, foarte severă şi foarte ispititoare, cu gura ei roşie şi fină, uşor desenată deasupra buzei cu bănuite firişoare negre. Se întoarse într-o parte rămânând dreaptă şi nemişcată, înaltă acum în muţenia ei ciudată, cum o priveam de pe scaun… Ieşi fără să-şi îmblânzească cu ceva reproşurile mute pe care mi le adresa, reproşuri nesfârşite, cu sursă inepuizabilă parcă, mă întrebam ce-ar fi trebuit sau va trebui să fac să-i smulg un surâs. Căci spre deosebire de doamna Sorana, în afară de faptul că era mult mai tânără, doamna Polihroniade nu vorbea mult sau aproape de loc şi numai privirea ei de o mare intensitate şi gura care te urmărea ceasuri mai târziu după ce te despărţeai de ea îţi spuneau ceea ce ea nu voia să rostească: la mine ai să găseşti multe din ceea ce poţi dori, poţi să întâlneşti pe cei mai mari şefi ai oraşului şi ai combinatului, pe cele mai frumoase dintre fete şi femei (deşi eu voi rămâne dintre toate cea mai interesantă), dintre cele mai mari secrete ale noului nostru oraş şi cea mai mare plăcere de a te arăta bine îmbrăcat cu cineva. Asta pentru început! Dar trebuie să respecţi anumite condiţii fără de care a doua oară nu vei mai călca pragul casei noastre şi prima dintre ele e să fii foarte atent la gazdă şi să înveţi acele semne care îţi vor spune dacă ceea ce îţi trece prin cap e bine să rosteşti şi cu glas tare şi dacă te-ai înşelat în interpretarea semnelor şi ai deschis gura să urmăreşti după aceea şi mai atent

chipul ei pe care cei ce n-o cunosc nu pot citi nimic şi ai să descoperi dacă e cazul să continui sau nu. A doua condiţie, şi aici vei înţelege şi mai bine sensul celei dintâi, e să faci în aşa fel încât tot ceea ce gândeşti, sau mai bine zis nu neapărat ce gândeşti, ci felul cum gândeşti să faci în aşa fel, să te străduieşti adică, să i-l spui ei… Şi altele, în spatele cărora te va pândi în schimb totdeauna o mare promisiune, dacă e adevărat că privirea ei te fascinează şi gura ei te înfioară…

Zâmbii descoperind pătimaşa ei ambiţie, care nu mi se păru cu mult prea îndepărtată de cea a copiilor, care şi ei roiesc în jurul unuia pe care îl strigă mereu, de care se vor remarcaţi şi spre care aleargă toată ziua, bună ziua, ca nişte smintiţi. Când eram mic aveam pe unui Bazavan, dracul să-l ia, parcă era uns cu miere, îmi împuiau urechile cu strigătele lor: Bazavane, mă, Bazavane, ia uite Bazavane! Nici nu ştiu cum arăta, fiindcă nu mă duceam la el, dar mi-a rămas în minte numele lui ca un mit, dracu să-l ia cum o fi fost, de le plăcea aşa celorlalţi de el… În odaie intrară două doamne înlocuind-o pesemne pe gazdă, care nu putea lipsi dintre musafiri, se aşezară pe o canapea şi începură să se uite la mine cu nişte priviri care se vedea că mă cunoşteau şi ele ca şi doamna Polihroniade, dinainte de această întâlnire. Înţelesei că sunt chimiste din laboratorul central, colege sau şefe directe ale Mariei. Se uitau totuşi la mine cu o curiozitate proaspătă, parcă m-ar fi cântărit să afle în ce măsură meritam să mi se dezvăluie ceea ce ştiau, dacă voi înţelege şi prin urmare dacă n-ar fi cazul să renunţe să se ocupe astfel de mine. O făceau totuşi pentru Maria. „Tovarăşe Surupăceanu”, începu una cu un surâs bizar, vrând parcă să spună că uite ce comedie, mai stau cu mine la discuţie şi mă ia pe de departe, când mult mai bine ar fi să mi-o trântească în faţă şi pe urmă, după ce aveau să-mi facă pişte prorociri sumbre ca o răsplată binemeritată care mă aştepta în viitor

pentru purtarea mea, să se ridice şi să plece. „Da, zisei, prezent, eu sunt tovarăşul Surupăceanu.” „Eşti, dar nu eşti, îmi răspunse ea prompt, că dacă ai fi n-ar trebui să venim noi să ne amestecăm şi să-ţi arătăm că nu te porţi cum trebuie cu Maria. Îţi baţi joc de ea şi o s-o bagi în mormânt.” „În mormânt, făcui eu ca şi când mi s-ar fi propus o afacere şi reflectam asupra ei. Interesant!”, zisei. „Interesant”, făcu şi ea, ca şi mine, parcă mi-ar fi spus: găseşti, ai nasul. „Foarte interesant, continuai eu, o să mă gândesc şi o să trag o concluzie. E o chestie!” „E-o chestie? Nu crezi c-ar fi mai bine să zbori din combinat şi să scape de dumneata? continuă mereu cea dintâi (cea de-a doua făcea figuraţie şi nu scoase niciun cuvânt până la sfârşit). Aşa ai fi cavaler, cu meseria dumitale ai găsi oriunde să te angajezi şi nemaivăzându-te la faţă, te-ar uita.” „Acuma nu trebuie să te pripeşti şi dumneata cu soluţiile, zisei eu, de ce nu-mi dai voie să caut şi eu una care poate că e mai bună decât a dumitale şi ar avea meritul că nu m-ar sili să zbor. Cum să zbor? în primul rând n-aş putea!” „Parcă ursul joacă de voie?”

Auzind asta mă uitai într-o parte şi aşteptai câteva clipe ca tânăra doamnă s-o dreagă, să zică iartă-mi expresia sau, nu te supăra că îţi vorbesc aşa pe faţă, dar în loc de aşa ceva, ea continuă spunând că există în zilele noastre mijloace aşa şi pe dincolo, şi organizaţia de UTM, pe de altă parte, şi atunci mă ridicai încet şi o luai spre uşă.

Ghicind însă fulgerător ce se întâmplase, gazda se sculă imediat când mă văzu apărând în hol, şi rosti: „Vin acum, şi, adresându-se musafirilor, vă rog să mă scuzaţi un minut… Ce este?” şopti ea apoi închizând uşa, întărind gravitatea întrebării şi cu privirea care nu aproba din principiu ceea ce se petrecuse, din moment ce rezultatul era că eu părăseam terenul. Urmă o tăcere. Doamna Polihroniade aştepta cu privirea neîmblânzită. „Vă rog să mă scuzaţi, spuse atunci cu o voce încurcată

tânăra doamnă care vorbise urât cu mine, am fost enervată, m-a luat gura pe dinainte…” „Nu e nimic, se întâmplă”, răspunsei şi eu împăciuitor, vesel de înghesuiala ei şi nu mai adăugai nimic s-o ajut fiindcă nu eram sigur că a renunţat la ura împotriva mea. N-aveam nicio îndoială că m-ar fi zburat ea cu mare satisfacţie din oraş şi din combinat, dacă ar fi putut. Totuşi mă înşelasem. Deodată o auzii rostind ca între prieteni şi cu un glas cald şi plăcut, fiindcă venea din inimă: „Dragă Căline, te rog să nu te superi, dar trebuie să-ţi spun că purtarea ta e incalificabilă. Să vorbim între noi, cum poţi tu să justifici felul cum o chinuieşti pe fata asta, care e aşa de cuminte cum n-am mai văzut, alta demult ţi-ar fi întors spatele şi te-ar fi lăsat să faci ce vrei. Spune şi tu, că aici nu e vorba să soluţionăm o astfel de problemă prin sancţiuni, dragoste cu sila nu se poate, dar atunci de ce nu-i spui, uite, Maria, în realitate lucrurile stau aşa şi pe urmă, cu ea, fie ce-o fi. Pe câtă vreme tu nici nu te gândeşti măcar. Îţi convine.”

Îşi trase răsuflarea. Apoi îi răspunsei: „Mai întâi eu nu sunt Călin, ci tovarăşul Călin, că n-am murit. În al doilea, nu văd de ce purtarea mea ar fi incalificabilă, deşi mă străduiesc să pătrund această idee *ingeniabilă* care v-a venit că eu aş fi vinovat că mă port într-un anume fel care o face pe Maria să sufere. Am răspuns invitaţiei amabile a doamnei Polihroniade cu speranţa că o să aflu ce e cu ea şi ce-aş putea să fac ca să-şi revină la starea ei dinainte. Asta e problema, Maria, şi nu eu, ce e cu ea. Am crezut că e vorba de ceva care depăşeşte cadrul unei legături şi deci pot să mă interesez şi la persoane străine…” „Cum, zise atunci tânăra doamnă cu o uimire enormă, nu-ţi dai seama cât te iubeşte şi că de aia e aşa distrusă?!” „Nu, doamnă! Nu-mi dau seama!” „Cum, dar te iubeşte, nu-ţi dai seama, că de-aia a ajuns că nu mai poate sta pe picioare?” „Nu, doamnă! Ştiu că mă iubeşte, dar nu înţeleg ce i-a venit!” „Cum ce i-a venit? Nu

înţelegi?” „Nu, doamnă! Ştiu că mă iubeşte din ziua când ne-am cunoscut, dar au trecut de atunci aproape patru ani şi…” „Auzi, îl iubeşte de patru ani şi el se întreabă ce i-a venit!” „Doamnă, am strigat eu atunci, iubirea ei pentru mine o făcea veselă, îi străluceau ochii când mă vedea şi eram şi eu bucuros când îmi apărea aşa în cale, îmi plăcea…” „Auzi, îi plăcea!” exclamă ea cu un glas căruia nu-i lipsea decât plesnitul palmelor una de alta ca să arate gradul de necrezut al înţelegerii mele mărginite. Cum de mai deschideam măcar gura! „În sfârşit! făcu ea ca în faţa unei fatalităţi şi glasul i se închise parcă înăuntrul ţarcului fiinţei ei, de unde ieşise ca la o chemare vrăjită, văzând nişte îndrăgostiţi care sufereau. Acum se simţea parcă şi ea ameninţată şi trebuia să se apere. Iartă-ne că ne amestecăm şi mă simt datoare să retrag şi tot ce-am spus înainte, când am zis că ar trebui s-o laşi. Am mers prea departe, scuză-mă.” Adică se convinsese şi ea că nu eram unul dintre acei tipi care îşi râd de dragostea unei femei şi că dimpotrivă, dacă nu sufeream la fel cât ea, cel puţin eram pe undeva la fel de nelinişstit.

Se ridică de pe canapea, urmată de cealaltă. Doamna Polihroniade rămase lângă mine şi îmi spuse că am lipsit cam prea mult dintre musafiri şi că e mai bine să se creadă că am plecat fără să dau bună ziua, decât să mă întorc şi să se creadă că am discutat atât de îndelung împreună. Şi că să vin într-o zi cu Maria şi o să fie numai ea singură acasă cu bărbatu-său. „Bine, doamnă, îi răspunsei, cu plăcere”, şi îi sărutai mâna şi plecai.

XII

Totuşi înţelesesem şi mă mirai de mine. Parcă mă trezii dintr-un somn care începuse din ziua sosirii mele din armată şi se termina acum, prin înţelegerea faptului că Maria suferea din pricina mea, fiindcă mă iubea prea tare. Era limpede, dormeam: Nu acceptasem eu înţelesul grav al acelei ore a dimineţii, când mă trezisem în patul ei? În clipa când o îmbrăţişasem nu recunoscusem eu în ea, femeia mea? Ceva ştiut şi în acelaşi timp pierdut ca în ceaţa unei amintiri mai vechi decât mine însumi? Puteam să-i fac ce vreau, să n-o iubesc şi să mă las iubit, dacă asta mi se părea mie că e cel mai potrivit mod de a trăi cu o femeie, dar trebuia să fiu al ei şi ea a mea cu toate formele unirii legale, fiindcă numai aşa aş dovedi că ţin şi eu la ea şi că scopul meu în viaţă nu e s-o distrug pe-a ei împingând-o mereu spre marginea nepermisă a durerii. Mă plimbai ore întregi prin oraş gândindu-mă la acest pas şi nu reuşeam să-mi explic de ce nu mă însurasem imediat cu ea şi să fi păstrat astfel pentru toată viaţa lângă mine bucuria aceea a ei de care acum mi-era atât de dor şi din care era îndoielnic că mai rămăsese vreo urmă, după atâtea luni de când o apăsa tristeţea. Nu-i nimic, îmi spuneam, ceva în locul ei tot o să apară şi lasă că n-a îmbătrânit ea în timpul ăsta ca să nu mai râdă şi să nu-i mai strălucească ochii niciodată. Ar fi o mare nenorocire şi atunci ar fi mai bine s-o rupem pentru totdeauna. Vom vedea.

A doua zi, cu inima afânată de toate aceste temeri, o aşteptai lângă pădure, la coborârea în staţie şi când o văzui că vine spre mine cu chinul pe faţă mă lăsai jos lângă ea şi fără să-mi pese de cei care ne vedeau pe geamul troleibuzului îi luai genunchii în braţe şi începui să-i sărut poalele rochiei de stambă murmurând: Maria! Maria!… Ea se uită de sus la mine şi nimic n-o surprinse, protestă doar murmurând ca şi mine, Căline, băiatule, şi mă mângâie pe creştet cu o durere şi o

tristeţe parcă mai sfâşietoare decât oricând, ca şi când gestul meu i-ar fi amintit în felul acesta crud cauza, care rămânea de nevindecat. Dar văzui că tremura sufletul în ea între speranţă şi resemnare, neştiind ce înţeles să dea acestui gest al meu. Şi după încă câteva clipe de şovăială înţelese că se întâmplase între timp ceva, că mă gândisem şi poate descoperisem în sfârşit ce-i apăsa ei inima de era ea aşa de pierdută, lovită parcă de gălbinare. „Căline, făcea, băiatule, ridică-te", cu un glas în care înţelegeam şi eu că dacă nimic n-avea să se schimbe între noi în zilele următoare, scena aceasta avea să devină pentru ea în amintire de nesuportat…

Eu sunt unul dintre acei oameni care s-au însurat în felul acesta, prin recunoaşterea unei femei, pe care a întâlnit-o în cutare împrejurare, drept a lui, un sentiment tot atât de puternic şi stabil, dacă nu chiar mai puternic şi mai stabil ca şi cel pe care ţi-l dă o mare iubire. Pentru că după aceea vine şi asta, cum mi s-a întâmplat mie în scurtă vreme, ceea ce dă ceva atât de indestructibil unei căsătorii, că o face mai tare ca orice trădare, orice cădere sau orice rătăcire. Eu am recunoscut în Maria pe soţia mea după trei ani, ea, după cum mi-a spus mai târziu, din prima clipă când am luat-o de mână pe podişca aceea din faţa şcolii din satul ei şi mi-a povestit că avea de gând, dacă nu se întâmpla să vin eu după ea în curte, să vină ea după mine acolo unde eram, deci tot pe şantier şi în cele din urmă, poate, tot la şcoală şi istoria cu scrisorile să se refacă pe altă cale.

În preajma căsătoriei tristeţea Mariei dispăru şi reapăru pe chipul ei şi ceea ce eu mai înainte ştiam că e iradiaţia iubirii fericite. Nu reapăru însă dintr-odată şi nu rămase permanent în felul ei de a fi acea veselie care mie îmi plăcuse atât de mult… Asta mă obliga parcă pe mine să intru în contact numai cu iubirea ei, lipsită de exuberanţa de mai înainte, în dosul căreia îmi păstrasem libertatea.

Acum trebuia să înfrunt direct, fără pavăza dragostei ei generoase de la început, fluxul şi refluxul permanent al sentimentelor ei, băgat în apă şi fără posibilitatea de a mai mă plimba singur şi nepăsător pe plaja luminoasă a iubirii. Mă bucuram însă că astfel de clipe nu dispăruseră cu totul şi că poate cu timpul se vor înmulţi…

Când avu loc petrecerea noastră de nuntă singura urare care m-a făcut să tresar a fost a unui băiat din echipa mea, care n-a zis decât trei cuvinte, pe care mi le-a plasat când toată lumea nu mai era atentă la ceea ce spunea celălalt, obsedat cum era fiecare de propria dorinţă de a petrece şi a-şi însuşi cât mai mult din sărbătoarea la care lua parte… Fiindcă altfel ce-am căuta la căsătoria cuiva, la naşterea unui copil sau la o aniversare, dacă în realitate nu ne-am sărbători pe noi înşine cu acest prilej? Nu reînvie oare atunci cu putere în sufletul nostru glasul celei care stă chiar atunci lângă noi şi are parcă pe chip aceeaşi nostalgie a acelor zile a căror floare cu trecerea timpului nu numai că nu s-a veştejit, ci şi-a înfipt şi mai mult rădăcinile în fiinţa noastră? Nu atunci ne revine oare în amintire aerul unui drum ştiut numai de noi, mirosul unei păduri în anotimp, cuvintele de revedere schimbate cu un prieten, înfăţişarea unei odăi, dreptunghiul albastru al cerului din fereastră, sau înserarea violetă dintr-o grădină?

Şi continuăm să ciocnim paharul şi să-l golim până la fund, să facem la rândul nostru urări celorlalţi, şi ne ridicăm arşi de pe scaun la auzul soneriei, să deschidem uşa apartamentului de care suntem cu atât mai mândri cu cât ni s-au făcut mizerii mai mari până ne-am mutat în el, să rămânem o clipă muţi în faţa a încă altor prieteni care au venit cu buchetele în mână, sau alte daruri mai practice de care se presupune că are nevoie tânără pereche sau nou-născutul. A, ce plăcere, poftiţi, doamnă Polihroniade, şi dumneavoastră… vai, oricum, câtuşi de puţin, totuşi şi la urma

urmei, de ce, şi fiecare are în minte un colţ al pământului, înverzit sau înecat în ploaie, alb de zăpadă sub fulgi feerici sau ars de soarele verii, o bucată de trotuar în faţa unei vitrine orbitoare sau un lung drum de ţară mocirlos pe care a apărut într-o zi silueta de care avea apoi să se lege pentru toată viaţa. Şi odăile se umplu până la refuz şi toţi încep să vorbească tare şi toate aceste crâmpeie ştiute numai de ei încep să li se amestece în priviri sub îndemnul vinului şi al dansului şi să fulgere de la unul la altul însoţite de râsete cu gura până la urechi, hohote groase, behăituri, triluri ascuţite, mâna sus, fruntea arogantă de importanţă, cuvântul grosolan, proteste, apoi explicaţiile, scuzele nesfârşite, scuzele agresive care ameninţă să devină obrăznicii, râsete prin colţuri, şoaptele, culcatul pe pat, i s-a făcut rău, nu-i e bine, nu din pricina vinului, o doare ficatul, nu trebuie să… Căline, auzi, mă, Căline?”

Sigur că auzeam, doar trebuia să fiu atent la toţi, glasul lui însă era parcă mai treaz şi mai apropiat, m-am uitat la el şi l-am văzut atunci cum ridică paharul în aer ducându-l mai sus de frunte ca şi când şi-ar fi ferit în felul ăsta chipul nu cumva să-l confund cu altul când avea să-mi facă urarea: „Căline, casă de piatră, mă!”

Ce era cu ăsta? Cum le găsise el singur exact aceste cuvinte? Casă de piatră! Adică cum?! Al dracu Valerică!

XIII

…Pe urmă mi-am dat seama de ce tocmai Valerică mi-a făcut urarea aceea: el nu avusese parte de astfel de casă cum o dorea pentru mine…

Venise la nunta mea, singur, deşi era căsătorit. Era încă… Nu numai odată am fost noi împreună la restaurant şi de câte ori nu mi-a povestit istoria iubirii lui cu o fată de liceu! Era la Bârlad când a cunoscut-o, îşi satisfăcea serviciul militar şi după felul cum i-au rămas în amintire acele zile am înţeles că şi serviciul militar îl satisfăcea pe el, mai ales duminicile, când ieşea la plimbare cu bilet de voie şi nu se mai sătura să bată trotuarele pur şi simplu uitându-se la vitrine şi la lumea care trecea… Într-o astfel de zi, pe la prânz, să fi fost ceasurile douăsprezece, venea din oraş şi urca spre unitate prin nişte vii. Era toamnă şi în septembrie în această regiune viile încă se culeg, frunza de viţă se face ruginie, foaia de porumb începe să se îngălbenească, soarele, chiar şi la ora douăsprezece, poartă în el o greutate cu care parcă decide asupra simţirii oamenilor… „Îmi bătea aşa în cap, povestea Valerică şi chiar prin capelă parcă mă ajungea, am scos-o şi m-am şters de sudoare…” Cum mergea printre potecile acelor vii, la ora aceea încărcată de căldura acelui soare, Valerică zări la umbra unui pom o fată care stătea cu o carte în mână şi citea. „Nu vă supăraţi, zise fata oprindu-l, ridicându-şi privirea din carte, sunteţi bun să-mi spuneţi şi mie cât e ceasul?” El îi spuse şi aşa intră în vorbă cu ea. „Eu apoi am intervenit cu câteva cuvinte şi fata a acceptat să discutăm”, povestea Valerică. Se recomandară reciproc şi el află că avea în faţa lui o elevă a şcolii medii din oraş în clasa a X-a, în vârstă de cincisprezece sau şaisprezece ani. Începură să se vadă şi se împrieteniră. Când el obţinea un bilet de voie de la unitate (şi căuta, bineînţeles, să-l aibă cât mai des, se întâlnea cu ea în oraş, se duceau împreună în parcul bătrân care nu era prea departe de şcoală şi tot ceea ce îşi spuneau în aceste ore nu uitau după ce se despărţeau. După două luni fu mutat la altă unitate, la Iaşi şi trebui să părăsească Bârladul. Adio, frati-meu! N-avea s-o mai vadă pe

fata cu glasul ei atât de frumos. Nu-şi făcea nicio iluzie, avea să plece pentru multă vreme, mai avea mai mult de un an de serviciu militar şi ea avea să-l uite, cum se întâmplă totdeauna la această vârstă. Şi totuşi lucrurile nu se petrecură aşa. La o scrisoare a lui ea îi răspunse imediat prin altă scrisoare, şi apoi din nou la o altă scrisoare ea nu-l lăsă să aştepte răspunsul, cum li se întâmplă unora. Şi între aceste două oraşe, Bârlad şi Iaşi, se întâlneau pe calea ferată străbătută de trenuri o scrisoare a lui nouă cu răspunsul ei la cea precedentă. „La toate gândurile mele de viitor la care făceam aluzie, aşternute pe hârtie, ea îmi răspundea totdeauna la fel", povestea Valerică foarte încântat de sine, deşi la ora aceea când noi stăteam amândoi la restaurant cu paharele în faţa noastră şi el îmi spunea cum a fost, chiar în acele clipe ştia foarte bine unde era ea… în anul următor el plecă acasă în concediu. Se duse însă douăzeci şi patru de ore şi prin Bârlad, să audă şi cu urechile ceea ce îi citiseră ochii fiindcă avea de gând să vorbească şi acasă alor lui despre ea şi ea îi spuse că da, să vorbească… în pragul iernii, în decembrie, fu eliberat din armată şi se întoarse la civilie, adică la combinat. În anul acela fata trebuia să termine şcoala şi el n-o mai turbură, o lăsă să înveţe ca să poată să-şi ia examenul de maturitate. Chiar îi spuse că ea poate să nu-i scrie, numai să înveţe bine şi să treacă, fiindcă între altele ştia acum despre ea că îi era destul de greu şi că o neliniştea acest examen. Ca s-o încurajeze, o vizită prin luna mai şi îi aduse cadouri şi ea, când îl văzu, ce mai, nu ştia ce să mai facă… O rugă ca de îndată ce va termina examenul, să-i scrie şi să-i spună care era situaţia. Ea îi scrise o scrisoare care îl miră, de numai câteva rânduri, „parcă n-ar fi fost nimic între noi", îi spunea pur şi simplu că a trecut examenul, că a terminat şcoala şi altceva nimic. El îi scrise din nou, dar de astă dată, pentru întâia oară, răspunsul nu veni. Ce se întâmplase? Îi scrise

din nou. Niciun răspuns. Astfel trecură două luni fără ca el să afle vreo ştire de la ea. În acest timp, cât ea nu-i mai scrise, Valerică îşi luă capul în mâini şi se întrebă ce înţeles ascundeau aceşti doi ani de cunoştinţă cu această fată şi ce se întâmplase acum cu ea de nu-i mai răspundea. „Să mă duc să văd nici nu-mi trecea prin cap, cum să afli de la o fată un lucru pe care poţi să-l înţelegi şi singur? Ce mai, totul s-a terminat, ce mai andarbrambura c-o fi şi pe partea ailaltă!

Poţi să afli exact ce e, dar la ce mai foloseşte dacă nu mai e nimic de făcut? Din moment ce ea îmi întâmpina scrisorile cu o tăcere mormântală, ce mai era de aflat?" Totuşi el mai aşteptă – nu-i mai scrise nici el –, dar ceva îi spunea că o explicaţie tot va veni şi nu se înşelă: prin august, pe data de opt, primi de la ea o scrisoare trăsnet, pe care Valerică o păstra şi acum ca „amintire" şi pe care mi-o arătă s-o văd şi eu cu ochii mei şi pe care el o numeşte „scrisoarea căsătoriei". Ce se întâmplase? Fata îi ascunsese că exact în acel an, dacă trecea examenul de maturitate, avea intenţia să intre la facultate. Acum îi scria că s-a prezentat la examenul de admitere şi a căzut. „Nu mai pot să merg la facultate, îi scria ea, şi pregăteşte-te să vii să mă iei." Aşadar asta era, şi-a spus Valerică – putea fi şi mai rău! — şi febril s-a dus imediat s-o ia. A vrut să facă acest lucru după tradiţiile vechi ale familiei ţărăneşti, adică să-i cunoască întâi şi să ceară învoirea părinţilor ei, dar atunci ea i-a spus deodată: „Dă-i dracului de părinţi, că din pricina lor n-am putut să intru la facultate. (Adică fiindcă erau chiaburi!) Mâine plecăm, ia-mă aşa cum sunt, nu mai pune atâtea întrebări!" El însă a dus-o pe la ai lui, unde a fost bine primită, pe urmă a adus-o la Şar şi s-au căsătorit. După două săptămâni, ea îi spuse: „Valerică, pe cine cunoşti tu bine în oraşul ăsta?" „Cum pe cine, zise Valerică, cunosc destui." „De la Sfat." „De la Sfat, se gândi Valerică, da, cunosc chiar pe secretarul Sfatului, dar de ce?"

„Aşa, se feri ea, să ştiu şi eu cu ce oameni ai relaţii. Dar la partid, tu eşti membru de partid?” „Sunt candidat, când m-am întors din armată am fost propus pe linie de UTM, unde am activat încă înainte… Dar de ce?” Şi atunci ea îi spuse: „Nu vrei tu să mergi eu mine la Sfat şi să-mi găsească şi mie ăia un post de suplinitoare la o şcoală elementară? Am văzut eu altele cu mai puţin de şcoala medie la noi în sat!” Valerică nu zise nu, mai ales că le convenea la amândoi, le trebuiau bani să-şi mobileze apartamentul numai să vrea ăla, Brânduşă, fi-i-ar brânduşa de râs, aşa îl chema pe secretarul Sfatului, s-o numească. „Dacă vrea ăsta, îi explică ea, se face, fiindcă de şeful secţiei învăţământ depinde, şi secretarul e mai mare ca el… Mergem amândoi, încercăm! Dar dacă eşti prieten cu ăsta, bagă-te şi tu în el şi cere-i…” „Nu sunt prieten, zise Valerică, de unde o mai scoseşi, dar n-ai nicio grijă, o să folosesc toate mijloacele posibile…” Şi atunci ea îi spuse că cu mijloacele posibile n-o să facă nimic, trebuie folosite alea imposibile! Dacă nu reuşeau aici, trebuia mers la partid, chit că el era doar candidat. N-avea importanţă. Dar n-a fost nevoie. Pe loc, în câteva minute, secretarul a promis că lasă că găsim noi pentru tovarăşa… Şi a pus-o să facă o cerere cu menţiunea, „la una dintre şcolile din raion care au posturi disponibile”. După câtva timp primi numirea, dar nu în oraş, ci într-un sat vecin. Ea primi totuşi postul. Bine, zise Valerică, dar era vorba numai dacă i se dă un post acolo în oraş. Ce fel de căsătorie mai e şi asta, cum au să stea despărţiţi? Da, are dreptate el, a zis ea, dar la post nu renunţă în ruptul capului, doar dacă se duce el şi face ce poate să-i obţină s-o numească totuşi în oraş. Nu putea mai mult, a răspuns el, să mai aştepte, să nu plece, o să mai vadă… Au mai aşteptat. Şi atunci a apărut directorul uneia din şcolile elementare locale, pe la care ea se interesă în aceste zile şi îi spuse că există la el la ciclul doi

un post liber al cuiva care nu s-a prezentat şi ca i-ar face plăcere dacă ar fi numită ea în locul aceluia. Dacă vrea, el poate s-o ajute… Valerică spuse şi el că e de acord şi de astă dată, fără intervenţia lui, totul se aranjă şi ea căpătă numirea dorită. Nu trecu însă mult timp şi, nu se ştie de ce, acest director, om de treizeci de ani, căsătorit de opt ani şi având şi-un copil, divorţa şi Valerică află că se va căsători cu alta. „Alta asta, îşi încheie el povestirea, tot aşa, cu aerul că a făcut mare ispravă la tinereţea lui, era chiar nevastă-mea, care îmi spuse şi mie că are intenţia să bage divorţ şi că mă roagă să nu-i fac greutăţi, s-o silesc să pună martori falşi şi să iasă scandal, e şi în interesul meu… Şi plecă de la mine înainte ca despărţirea să se facă legal. Nu mai voia să ştie de mine, nici nu mai voia să mă vadă, plecă din apartament definitiv, şi puse punct istoriei de dragoste începută într-o zi de toamnă lângă un pom unde eu o zărisem pentru întâia oară cu o carte în mână… Ajunsese la un rezultat…”

PARTEA A PATRA

I

…Câteodată dădeam peste câte o potecă prin pădure, sau pe lângă o pajişte, sau o găseam tăind pur şi simplu o grădină printre copaci groşi. Mă opream pe loc urmărind curba ei mititică cuprins de taina paşilor care au bătătorit-o. E pornită nu se ştie de unde şi duce nu se ştie încotro, poţi rătăci pe ea pierdut şi deodată nu mai ştii nici tu încotro mergi, fără să te sperie însă albeaţa ei misterioasă, care ţi se pare că a existat aşa cum o vezi de milioane de ani. De fapt n-a existat ea oare astfel? Nu sunt potecile primele semne că acolo unde dai de ele vei da în curând şi de case pe hornul cărora vei vedea ieşind fum şi vei auzi, potolite, împăcate demult în lupta lor cu natura, voci omeneşti, însoţind treburi la fel de paşnice, triumfătoare în calmul lor câştigat? Nu vei da şi de animale care trăiesc pe lângă om deşi pădurea în care ar putea s-o ia la goană e la doi paşi? O astfel de potecă era şi la noi în curte, din pragul uşii până la cişmea şi de la cişmea până la poartă, fiindcă veneau să ia apă de la noi şi vecinii. Dar trotuarul care ducea până la colţ, unde era băcănia şi mă trimitea mama să cumpăr piper şi ienibahar? Iar în timpul iernii se forma aceeaşi potecă în zăpada înaltă cât jumătatea gardurilor, care nu se curăţa fiindcă altfel s-ar fi periclitat circulaţia tramvaiului 18. Chiar şi acest

tramvai 18, roşu cu galben, avea pentru mine acelaşi înţeles, când vedeam ciorchini de oameni agăţaţi de el în orele de vârf, era căruţa lor, mânată de caii invizibili pe care îi ţinea acolo în faţă în frâu, în manivelele lui de aramă, nenea vatmanu, drept şi impozant cum stătea şi făcea să sune la colţ, unde era staţia, din clopotul lui pe care îl lovea la plecare de te putea scula şi din morţi. Toată copilăria mea am auzit acest clopot, care pe urmă, nu ştiu de ce, s-a desfiinţat… Ta, tac, tac, făcea, şi curând se auzea o bufnitură, închiderea uşilor apoi zumzetul roţilor pe şine, care cu cât se înteţeau, cu atât se auzeau mai slab… Se lăsa apoi liniştea peste cartier, se auzeau glasuri de copii cine ştie în ce curte mai largă unde chinuiau vreo minge de cârpă sau chiar adevărată, dar în orice caz cârpită şi răscârpită cu sula de cizmărie şi cu petice puse, ca să nu mai vorbesc de cameră, care era toată numai lipituri… Câte o femeie chema pe cineva tare şi nu se ştia dacă acel Mitică era tatăl sau băiatul, trecea unul cu gaz, striga, gaz, gaz, şi între acestea odată se auzea în stânga în dreptul depozitului de lemne al lui Androne o nouă bufnitură, era staţia inversă a lui 18, în care oprea aproape totdeauna tramvaiul gol… Şi nu lipseau de prin curţile noastre nici animalele mai mari, bineînţeles n-aveai să găseşti vaci, dar în afară de găini şi cloşti cu pui, fiecare creştea câte un groştei care n-ajungea el de o sută cincizeci de chile ca la ţărani, dar cât un câine tot se făcea… Câinii! Cele mai chinuite animale de la noi, deşi trăiau mult, legaţi însă de sârme zornăitoare…

Era exact ceea ce căutam toţi să ne facem în noul nostru oraş, să ne cunoaştem aşezarea şi locurile pe care să le bătătorim cu paşii noştri, chit că poteci propriu-zise n-aveau unde să apară. Care era strada care ducea la pâine? Şi unde era piaţa? Dar cinematograful şi centrul?

Prevăzuseră constructorii o stradă anume, mai frumoasă decât toate, unde să fie cele mai luminate

vitrine cu cele mai fine şi mai cu gust mărfuri, cu cele mai înalte clădiri, într-un cuvânt tot ce avea mai atractiv un oraş şi unde să ieşi să te plimbi duminica sau seara după apusul soarelui? Nu ştiam dacă exista sau nu aşa ceva, poate că exista şi nu băgăm noi de seamă, în orice caz căutam care încotro ca nişte adevăraţi orbi cu vederea bună ciocnindu-ne în nesiguranţă şi mirare nemărturisită, aşteptând că poate noile construcţii vor da cheia acestei probleme. Nu existau străzi propriu-zis, ci blocuri, înfipte în teren cum ai lua nişte cutii de chibrituri şi le-ai pune în picioare fără nicio ordine, sau cel mult, aliniindu-le la o distanţă aşa de mare între ele, încât nu vedeam cum unul de aici putea forma cu celălalt tocmai de colo o stradă. Eram dornic de străzi, le căutam şi nu dădeam de ele. Adresa noastră semăna cu un cifru secret, după ce se spunea numele oraşului, al regiunii şi al raionului urma: strada Bicaz 12 Bloc Y 5/3 Scara CII/1. Pare în orice caz foarte nesigur ca o adresă într-un oraş cum e New York, cu nouă milioane de locuitori, trăind prin zgârie-nori care unul singur conţine tot atâta populaţie cât oraşul nostru, să scrii doar atât: Avenue 5 nr. 20.

În prima iarnă pe care o petrecui în oraşul nostru avurăm o istorie cu apa, care ne venea, fierbinte, şi ne dădea şi căldură de la staţia de termoficare, legată de combinat. Nu se ştie ce se întâmplase acolo la construcţia cazanelor, că ne venea o jumătate de oră, pe urmă se oprea. Am intrat şi eu de curiozitate, fiindcă îl cunoşteam pe inginer încă de pe vremea când era pe şantier inginerul Dan, şi de frică era s-o iau la fugă: se auzeau nişte bubuituri de ţi se ridica părul sub căciulă. „Ce e, tovarăşe inginer?” „Dracu ştie, totul a fost executat conform planurilor, am chemat aici proiectanţii să vadă şi ei cu ochii lor ce ispravă au făcut, mi-au arătat şi mie planurile să văd şi eu cu ochii mei că nu e nicio greşeală…”

Şi aici inginerul ridica braţele în sus în semn de neputinţă. Într-adevăr, zgomotul care se auzea acolo în subteran era atât de sinistru, încât aveai impresia că dacă nu se opresc pompele curând totul va sări în aer şi praf se va face tot ce era acolo şi prin apropiere. „Aţi controlat, tovarăşe inginer, ţevile în interior, să vedeţi ce poate fi?” „Am controlat totul, dar bineînţeles că n-am dărâmat încă întregul sistem pus la punct, fiindcă n-am convingerea că am găsi ceva.” „Bine, i-am spus eu, dar e clar că din moment ce pe ţevi se produce ce auzim noi, înseamnă că ţevile sunt de vină!” „Ce vină poate să aibă o ţeavă? mi-a răspuns el. Din moment ce încălzirea blocurilor se face, înseamnă că transmisia de apă se produce. Zgomotele astea le face dracu, să-şi bată joc de noi! Când sunt singur mă apucă şi pe mine groaza, aştept să se încălzească o oră oraşul şi pe urmă dau ordin să se înceteze pomparea şi o iau la fugă.”

Aşa se explica prin urmare intermitenţa cu care ne venea nouă apa caldă pe ţevi şi în calorifere. Toată lumea a aflat ce se petrece şi după un timp cuiva i-a venit o idee şi bineînţeles că i-a transmis-o inginerului constructor, probabil că nu era primul: cunoştea el la Brăila sau la Galaţi un cazangiu, ehe, unul nea Badea, ăsta era supranumit geniul cazanelor, dacă nici ăsta n-o să găsească hiba, atunci chiar, tovarăşe inginer, că nici dracu n-o s-o mai găsească! Inginerul se interesă şi i se confirmă că într-adevăr exista un astfel de maistru vestit printre cazangii şi trimise după el să-l cheme; că hâr, că mâr, că el nu poate părăsi şantierele navale, domnule, vino într-o duminică şi dacă dumneata descoperi ce e, treaba noastră pe urmă să-ţi obţinem deplasarea, îţi plătim serios, nu ne uităm la bani, e o situaţie pe care n-o mai putem suporta, fără să mai vorbim de cetăţenii oraşului, care ne înjură şi-şi bat joc de noi. „Bine, zice, vin dacă îmi plătiţi deplasarea.” „Lasă, nea Badea, dă-

o dracului, sigur că îţi plătim, doar n-o să vii la noi pe gratis!”

În sfârşit a sosit nea Badea ăsta într-o sâmbătă pe seară şi a intrat înăuntru. Era exact aşa cum ţi-l puteai închipui după nume, gras şi cu burta mare, om de aproape cincizeci de ani, cu mâinile ca nişte baroase, a făcut aşa semn să se dea drumul la staţie şi a început să se plimbe pe sub ţevi. Ei, nea Badea, ce zici? N-a zis nimic, le-a întors spatele la toţi şi s-a dus să se culce. A doua zi a venit beat şi zice: „Ieşiţi afară toţi să-mi fac meseria, rămâne cu mine numai inginerul constructor. Afară!” Şi a avut un gest măreţ de dispreţ pentru toată gloata aceea care se strânsese acolo, să piară din ochii lui, ca şi când ei ar fi fost vinovaţi de situaţia creată.

„Dă drumul la staţie, domnule inginer!” Şi s-a apropiat nea Badea de cazane şi a rămas în picioare între ele, ascultând, în jurul lor ai fi zis că s-a dezlănţuit un cutremur, al cărui epicentru era chiar acolo, dacă mai stăteau puteau s-o mierlească. Dar nea Badea face semn să se oprească totul şi-i spune inginerului: „Dumneavoastră puteţi să demontaţi totul, ţevi, cazane, pompe şi să verificaţi lucrare cu lucrare după proiecte şi n-o să găsiţi nicio greşeală. Şi eu fără să desfac nimic am descoperit. Vă costă unsprezece mii de lei ca să vă spun ce e!” Ăsta era salariul inginerului constructor pe trei luni. „Bine, nea Badea, e în regulă, plătim”, zice inginerul. „Domnule inginer, zice maistrul, e de la cazane, demontaţi instalarea capetelor de ţevi care intră în apa fierbinte şi vă arăt. De vină e proiectarea, n-au calculat că apa în ebuliţie formează goluri de aer la un anumit nivel şi atunci capetele ţevilor aspiră odată cu apa şi porţiuni de aer, care intrând pe ţevi la o presiune de împingere a apei, scot aceste zgomote de iad. Era pericol, fiindcă efectele golurilor de aer nu poţi să ştii care sunt.” „Şi deci ce trebuie făcut, nea Badea, mai spune o dată”, a zis inginerul. „Capetele ţevilor care intră înăuntru

şi aspiră apa la temperatura aceea mare trebuie vârâte mai adânc, ca să nu mai aspire aer prin golurile pe care le face apa în fierbere. Proiectul e corect pe hârtie, în realitate apa fierbe ca dracu uite aşa şi cu toate că proiectantul o fi vârât destul de adânc capetele în ea, nu e suficient. Desfaceţi şi vă arăt.” Aşa era, cum a zis nea Badea ăsta. A stat acolo până s-a corectat toată lucrarea şi la sfârşit, când au dat drumul la staţie, ce zgomot frumos se auzea! Inginerul însă era foarte încurcat că nu i-a putut plăti maistrului suma promisă, nu i s-a aprobat decât jumătate, dar nea Badea, băgând banii în buzunar (oricum, cinci mii nu erau nici ăştia puţini), zice: „Credeţi că eu nu cunosc la oameni, domnule inginer? Dumneavoastră credeţi că v-am cerut unsprezece mii neştiind că o să-mi daţi doar cinci? Dacă vă ceream cinci îmi dădeaţi două”. Şi râzând pe sub mustaţă a luat-o liniştit spre gară şi s-a înapoiat la şantierele lui navale.

II

Dar începu să fie bineînţeles străbătut drumul spre combinat, pe care deşi alunecam de două ori zilnic cu troleibuzul, niciodată nu mi s-a părut că e acelaşi.

Dimineaţa eu mă sculam primul, până ce Maria a născut, când a început să se scoale înaintea mea, să pregătească fetiţa şi să se ducă cu ea la creşă. Se scula şi în timpul nopţii, auzea cel mai mic semn de nemulţumire al copilului, se dădea jos din pat simplu, fără oboseala pe care altă trezire i-ar fi provocat-o, vedea ce are, dacă plângea o făcea nu ştiu cum să tacă în câteva minute, şu, şu, o adormea, o alăpta… O creştea uşor, ţărăneşte, fără

spaimele celor de la oraş, care pentru orice fleac, toată ziua, bună ziua la medic, s-o îndoape de mică cu penicilină. Nici n-am ştiut că am copil, aşa de bine îl îngrijea, până m-am trezit cu ea că merge pe două picioare şi zice: tata. Asta m-a amuzat formidabil, am luat-o de subsuori şi am ţinut-o deasupra capului timp de un minut în vreme ce ea îşi freca picioruşele ca o ragace şi chicotea cutremurându-se din tot trupul ei mic…

Încât multă vreme plecam singur dimineaţa şi mă dădeam astfel jos în faţa porţii aproape simbolice a combinatului. Era mică, abia intra pe ea o maşină, era unul acolo care o deschidea când valurile de oameni se îndreptau spre el golind câte două, trei troleibuze deodată. Apoi mai aveam de mers pe aleile asfaltate din interior, câte un kilometru sau doi, până ajungeam în faţa biroului inginerului şi al meşterului, care soseau şi ei în acelaşi timp şi ne luam sculele şi plecam acolo unde aveam de lucru pe reţeaua mare de întreţinere. Asta până am fost repartizat la o secţie. La dreapta, pe o întindere care se pierdea în zare, paralelă cu şoseaua, intra în combinat o cale ferată care mai totdeauna era plină de cisterne. Avea şi linii secundare de manevră, tot cu cisterne, nu le-am văzut niciodată de unde veneau acolo, din ce direcţie, fiindcă după capetele lor perfect identice, nu-ţi dădeai seama. Era bizar că pur şi simplu te trezeai cu ele că umplu liniile, la plecare, de pildă, erau să zicem vreo trei-patru, iar a doua zi fie că piereau, fie că se înmulţeau şi se făceau douăzeci. Nu-mi amintesc să fi văzut vreo locomotivă împingându-le în vreo direcţie sau alta. Dimineaţa, de pildă, erau dintre cele mici, de zece tone, iar la prânz vedeam altele uriaşe, de şaizeci de tone. Fabricate în România. Vedeam uneori cum se urcă cineva pe scăriţa lor şi dispare înăuntru. Asta însemna că erau goale?

La prânz mă întâlneam cu Maria la ieşire şi plecam de astă dată împreună, o vedeam de

departe şi o recunoşteam de la o distanţă de la care în mod normal nu distingi decât o masă de oameni, dar nu vezi clar nicio figură. Eu însă nu mă înşelam, şi dovada era că ridicam mâna şi numaidecât ea îmi răspundea în acelaşi fel, şi când mă apropiam vedeam clar că ea era. Îi înflorea chipul sub ochii mei când pe urmă ea întindea o mână şi eu i-o apucam, se lipea de coasta mea atât de tare, încât parcă se adeverea legenda că de acolo a ieşit ea la începutul începuturilor şi acolo voia să rămână strânsă. Nu scoteam niciun cuvânt, şi bucuria ei nu i se stingea de pe chip nici când se vedea că oboseala a răpus-o.

Mă apuca de gât cu braţele, se lungea pe pat lângă mine şi scoţând un lung suspin adormea astfel încleştată de grumazul meu, parcă s-ar fi înecat şi eu eram salvarea. Avea acest suspin al ei din adâncuri un înţeles turbure, parcă ar fi scăpat din nu ştiu ce naufragiu şi deşi pe deplin la adăpost după atâţia ani, tot îşi mai amintea de acele ore cumplite şi repeta inconştient gestul de agăţare. Adormeam împreună. Erau ceasuri în care somnul lângă ea ziua mă purta prin cele mai inimaginabile lumi, dându-mi senzaţia că trăiesc de-o veşnicie, şi asta numai cu ea, când o ţineam în braţe şi cum nu se petrecea altfel… Acest lucru nu înceta să-mi turbure sufletul şi nu o dată o îndepărtam: „Hai, ia stai tu şi dormi singură că eu am de învăţat”. Şi mă duceam în odaia cealaltă şi într-adevăr mă puneam pe citit. Vedeam că aceste îmbrăţişări mă subjugau, fiindcă simţeam că fără ele somnul meu nu era decât o tăcere care în conştiinţă nu avea decât lungimea unei clipe, care în realitate ţinea opt, nouă ore… Or, cu ea viaţa îşi dubla şi durata şi puterea, ca şi când trupurile noastre lipite şi-ar fi pus inimile la unison şi ar fi făcut din două una, mărind în sufletul meu totul…

Mă uitam pe geam înainte de a închide pleoapele şi vedeam norii cum vin de la munte şi defilează prin faţa oraşului nostru ca o turmă

uriaşă de bivoli. M-aş fi sculat de pe pat şi m-aş fi dus nu ştiu unde, să fac nu ştiu ce… Şi mereu se ridica în mine, cu o forţă tot aşa de proaspătă ca atunci, dorinţa vie, irezistibilă, pe care mi-o trezise inginerul Dan, de a mă duce la poalele muntelui şi a construi acolo toţi un oraş aerian aproape de norii nemaipomenit de frumoşi care năvăleau câteodată zile întregi fără oprire din partea aceea… Nu eram nemulţumit de-al nostru, deşi faptul că nu avea străzi aşa cum le ştiam eu mă făcea să simt ca un fel de gol în stomac când mă plimbam prin el, dar chiar dacă ar fi avut o Calea Victoriei, tot nu mi-ar fi şters din minte imaginea unuia strălucind în aer la înălţimea împădurită a Ceahlăului. Panorama combinatului era cu mult mai mult decât ce crezusem eu, oraşul însă era cu mult mai puţin, iar peripeţiile încălzirii şi alimentării lui cu apă mă făcuseră fără voia mea să-mi dau seama de limita puterii noastre. Gândul însă că totul s-a terminat şi că acuma trebuia să muncim zilnic şi să plătim cu produse chimice şi petroliere ceea ce făcusem îmi dădea sentimentul gospodarului, dar aripa care bătuse în imaginaţia mea odată la Bucureşti, cunoscând un om care îmi vorbise de măruntaiele muntelui şi cum vom scormoni noi în el şi vom face nu ştiu ce, nu-şi înceta tremuratul. Îmi trecea prin cap să plec pe alt şantier, unul unde nu se ştia încă ce va ieşi, şi să încep acolo să lucrez ca odinioară, luând-o de la bărăci… Aici însă îmi aminteam că omul care ar fi stat cu ochii pe mine şi eu pe el dispăruse din viaţa mea şi atunci un adânc suspin se ridica şi din pieptul meu: trecutul nu mai putea fi trăit din nou, în urma mea încremenea ca o poveste romantică cu un sfârşit care îmi încreţea fruntea de nedumerire. Instinctiv, ca pentru a mă smulge parcă din aceste valuri de amintiri care îmi scoteau acel oftat pretimpuriu (la vârsta asta nu se oftează decât de fericire sau de oboseală), Maria, în somn, mă strângea şi mai tare cu braţele, o dată, de două, de trei ori, liniştitoare

zvâcnituri materne, ca şi când la vremea mea n-aş fi fost destul de ocrotit de mama sau destul de călit ca să îndur acum, ca bărbat, fără suspinuri, loviturile vieţii.

Adormeam şi mă trezeam din călătorii fantastice, în care burta ei fierbinte lipită de mine era sursa flăcărilor înalte pe care le visam câteodată, a drumurilor toride pe care le străbăteam, a ţărânii arzătoare în care mă culcam şi care mă învăluia ca într-o contopire. Deschideam ochii încet şi îmi dădeam seama de ce visasem cai blânzi, iepe frumoase picnite în cap de lumina soarelui, şi una dintre ele punându-şi capul pe umărul meu, confundându-mă cu un cal, cum fac ei pe marile călduri de îşi încrucişează gâturile şi numai cozile li se mai mişcă gonind muştele… Fruntea ei era adânc vârâtă între subsuoara şi scobitura bărbiei mele, iar braţul cu mâna îmi ţinea urechea, sau apuca din faţă, din nas şi ochi sau pur şi simplu din gură, mă înăbuşea… Trupul, liber, avea poziţii de fetiţă, iar sânul îi mirosea inexplicabil a pâine încinsă, scoasă din cuptor… Asta mă arunca înapoi într-o copilărie care mi se dezvăluia greu ca o grădină oprită, mi se turbura mintea cuprins de o dorinţă de întoarcere care scheuna chiar în carnea mea ca o foame fără nume, pe care numai ea mi-o putea potoli. Şi atunci începeam s-o muşc şi puneam mâna pe ea. Brusc, sub viol, ea se trezea cu o expresie sălbatică şi prinsă de furie încerca să facă la fel, dar îşi revenea în clipa următoare şi începea să mă sărute în felul ei bizar, poate ţărănesc, la care nu renunţa, cum făcuse în ziua aceea când mă întâmpinase la gară; se lăsa sărutată pe buze, cum o învăţasem şi începea numaidecât să se zvârcolească, dar ca şi când ceea ce se întâmpla în acele clipe în fiinţa ei nu i-ar fi plăcut, repede se desprindea şi îmi umplea apoi faţa, sprâncenele mai ales şi ochii, cu sărutări de parcă ar fi vrut să spună că nu gura, ci

locul vederii e cel mai de preţ şi mai curat de pe chipul omului.

Cine a spus că dragostea e o capcană în care ne prinde natura? Natura este întrecută în astfel de clipe, fiindcă în pline puteri ale sufletului ne simţim de fiecare dată când iubim şi nu de fiecare dată când îngrijim copiii. Ar trebui pentru asta ca dragostea noastră să fie oarbă, călăuzită doar de instinct şi copiilor nu le-ar trebui mai mult ca să vină, când de fapt fiinţa noastră abia iubind deschide ochii şi recunoaşte ceva fără nume, aşa cum mi s-a întâmplat mie cu Maria şi cum se repeta, fără s-o caut, şi fără să semene vreodată una cu alta, aceeaşi regăsire în timp şi spaţiu şi dincolo de timp şi de spaţiu, din prima zi când o luasem în braţe…

III

Pe lângă doamna Polihroniade la care adesea se ducea fără mine, când mă vedea că stau scufundat cu tâmplele în palme şi învăţ, nevastă-mea se împrieteni şi începu să-mi povestească de o colegă, tot laborantă, care însă nu trăia liniştită în blocul ei. Cum era nemăritată, primise locuinţă într-un apartament cu alţii şi curând viaţa ei deveni de neîndurat. Fiindcă era o fiinţă mai retrasă şi refuza să joace *pietre*, adică *rummy,* cu vecinii ei comuni, aceştia prinseră pică pe ea şi începură în primul rând să-i intre în cameră în lipsa ei. Faptul că uşa era încuiată nu le spunea nimic despre dreptul oricărei fiinţe umane de a-şi avea un refugiu inviolabil în camera lui. Scotoceau peste tot să vadă ce are, câte rochii, câţi pantofi, câte cămăşi… Şi când laboranta schimbă broasca şi îşi puse o

yală, îşi făcură chei şi pentru yală şi continuară să-i umble prin odaie în lipsă. Pe urmă comentau cu glas tare prin hol că sigur, îşi pune banii pe cec, are şapte mii…

Într-o zi lăsă pe masă o tabletă de ciocolată şi o găsi mâncată, numai hârtia o lăsaseră ca dovadă, nu cumva să-şi închipuie c-a pierdut-o. Nici nu ştia cine sunt, în orice caz tehnicieni sau funcţionari, dar era şi un muncitor printre ei. Tânăra laborantă îşi spunea că avea mai puţin de suferit dacă îi suporta decât dacă intra în conflict direct cu ei, erau mulţi şi ea singură, până la un moment dat când veniră să-i facă următoarea propunere: cu cele şapte mii de lei ale ei să cumpere mai bine un televizor pe care să-l pună în hol. Să se adune adică ei şi să se distreze în fiecare zi pe banii altuia. Şi fără îndoială că dacă l-ar fi cumpărat aşa ar fi făcut, i l-ar fi luat…

Laboranta îşi ieşi din fire şi se hotărî să se apere, veni cu un bărbat, iubitul ei, un om de vreo treizeci şi cinci de ani, inginer chimist, care însă nu se ştie de ce nu voia să se însoare, iar ea nu putea să se despartă de el. Că vouă nu vă e ruşine, că aşa şi pe dincolo, în fine, le făcu el o morală, că mai mult n-avea ce să le facă, stătu cu ea până dimineaţa. Dar chiar de faţă cu el se auzi o voce în hol, în trecere: „Sigur, lasă că îi facem noi o hârtie la cadre să se afle din punct de vedere al moralei proletare cum se comportă, nu să ne facă nouă morală”. „Nu poţi tu, zise nevastă-mea, să-l iei pe Costică de la voi şi să-i tragă unuia o mamă de bătaie şi să-i sperie pe toţi?” „Să schimbe camera!” îi răspunsei eu „A încercat, a făcut o cerere la Sfatul Popular. Nu i se aprobă!” „Să mai încerce o dată, Costică nu e frati-meu, că dacă ar fi, i-aş spune şi aş şti eu să-l pun în mişcare să-ţi ajute prietena.” „Tu nu poţi să vii?” „Ba cum să nu, dar ăsta e un război pe care nu-l câştigi decât dacă fugi, singură spui că a încercat chiar prietenul ei şi n-a reuşit.” „Unde să fugi la urma urmei”, mai zise nevastă-mea şi din glasul ei

înţelesei că singurătatea e un lux pe care nu-l poţi plăti oriunde te-ai duce şi că zadarnic ai schimba locul. „Invit-o pe la noi, îi răspunsei şi să ne invite pe urmă şi ea la ea, cu inginerul acela al ei căruia nu-i place însurătoarea. Poate că văzând aşa se mai potolesc indivizii ăia cu care e silită să trăiască."

Îi povestii totuşi istoria lui Costică. Ăsta rămase mut şi nicio fibră nu se mişcă pe chipul lui, parcă nici n-ar fi auzit. Nu-i povesti eu bine, n-am fost destul de convingător, nu i se păru lui cazul demn de atenţie, îmi fu greu să-mi dau seama. Fapt e că nu zise nimic, luă altă vorbă, dar când îi lansai invitaţia să vină pe la noi, răspunse: „Cu plăcere!" O săptămână mai târziu ne invita laboranta la ea şi Costică veni şi el, dar nu-l invită şi pe prietenul ei, partizan convins al neînsurătorii. Spre bucuria mea, cât intră în hol, îl auzii pe Costică: „Bă, voi auziţi!? Atenţie aicea! Să mai prind eu vreunul".

Nu avea nici furie, nici dorinţă de justiţie în glas. Mai degrabă un fel de indiferenţă la adresa unor duşmani atât de bicisnici. Forţa lui Costică nu stătea numai în statura, ci şi în sufletul lui. Intrarăm înăuntru şi petrecurăm bine şi spre uimirea mea şi a nevesti-mii băgai de seamă un soi de timiditate la uriaşul Costică ori de câte ori se uita la gazdă şi dimpotrivă, o lumină parcă agresivă în privirea acesteia, când îi răspundea, însoţită însă de un surâs care nu te putea înşela: se plăceau unul pe altul. Sau cel puţin aşa ni se părea nouă. Era şi Cărpinişan invitat şi el observă acelaşi lucru şi îmi făcu semn cu cotul. Cum băusem câteva pahare şi nu puteam să fac în sinea mea cu totul abstracţie că după plecarea noastră Ioana (ăsta era numele laborantei) avea să rămână singură şi vecinii ei o să-i scoată petrecerea pe nas, zisei: „Sunt curios să ştiu ce-au să mai născocească mâine indivizii ăştia ca să se răzbune că te-ai distrat fără ei."

Lovisem bine. Costică lăsă foarte calm paharul din mână, se ridică şi o luă spre uşă. „Bă, zise el,

cu titlu parcă informativ, acuma ştiu totul. Până să mă duc eu mâine să-i spun lui frati-meu care lucrează la miliţie, să iasă afară ăl mai al dracului din voi, că am ceva să-i şoptesc la ureche. Bă, nu vrei! Ia spune-mi-l, tovarăşă Ioana, care e, arată-mi uşa!" „Aia din mijloc!" zise Ioana cu îndrăzneală. Costică se duse spre uşa aceea şi foarte politicos bătu în ea. Ieşirăm toţi să ne uităm. Uşa se deschise şi în cadrul ei apăru un ins care iniţial prezentă o figură indignată, dar văzându-l pe Costică ce statură avea nu mai păstră pe chip decât o sfidare învăluită în frică. Vru să închidă uşa la loc, dar Costică puse laba lui mare în ea şi o opri. Îi spuse individului următoarele, în timp ce umbla delicat cu un nasture al cămăşii aceluia: „Ai grijă, adunaţi-vă toţi care staţi în apartamentul ăsta şi dumneata anunţi, a venit tovarăşul Costică secţia 230 întreţinere echipament electric. Cu începere de mâine vorbim politicos cu tovarăşa Ioana şi încetăm orice manevre personale c-o fi, adică, şi-o păţi. În ce priveşte umblatul prin odaia ei, exclus! (Aici Costică îi lăsă nasturele şi puse mâna pe uşă pe care o şi scoase din ţâţâni şi o puse alături rezemând-o tot aşa delicat de perete.) înţelegi, nene? Ţine minte că unul plăteşte pentru toţi şi să nu-mi umblaţi cu şmecherii, că eu pe lângă că pot să vă aplic sancţiunea corporală să nu vă mai sculaţi din pat câteva săptămâni de zile, mai sunt şi bine văzut de tovarăşul Costache, care mă iubeşte şi are mare încredere în mine. Se poate? Toţi împotriva uneia? Şi fată, pe lângă toate! în loc să-i faceţi curte!… Acuma hai să-ţi pun uşa la loc, şi dă mâna că eşti de acord… Aşa, zise Costică strângându-i individului mâna, la revedere şi nu te supăra că te-am deranjat, dar înţelegi şi dumneata că era cazul."

Ne-am întors în odaie, şi Costică, puţin cam supărat, a cerut sticla şi ne-a turnat la toţi vin. „Auzi, din pricina lor să nu ne simţim noi bine, plus că tovarăşa Ioana îi are acilea în nas. Eu,

adăugă Costică, sper ca ei să nu se ţină de cuvânt şi să-ţi facă mai departe figuri. Ei, ce figuri am să le fac eu pe urmă o să audă şi alţii şi o să tragă învăţăminte."

Nevastă-mea mi-a povestit însă mai pe urmă că intervenţia lui Costică n-a folosit decât atâta timp cât nu era lămurit ce e între el şi Ioana. Când au simţit că nu e nimic de natură să-i modifice ei starea civilă, (fiindcă ea tot la inginerul ei ţinea mai mult) atunci au luat-o iar de la cap…

IV

…Şi într-o zi când viaţa mea se închega astfel răsucindu-se pe nesimţite ca pe-un fus, mi se întâmplă ceva. Mâna invizibilă care învârtea acest fus se opri.

Mă întorceam de la o şedinţă de *Uteme,* de la care în ultimele luni nu lipseam deloc, fiindcă aveam să împlinesc curând vârsta de ieşire din el şi mă gândeam că s-ar putea să fiu recomandat să intru în partid, deşi mari iluzii nu-mi făceam. Avusesem deja de câteva ori semne că nu eram bine văzut la comitetul de partid al combinatului şi eu ştiam de ce şi le dădeam dreptate. Nu în sensul că îmi reproşam că gândeam aşa cum gândeam, şi nici că spuneam ceea ce gândesc şi faţă de alţii, ci pentru că n-aveam grijă să mă feresc de cei pe care felul meu de a gândi nu-i interesa şi mulţi dintre ei şi trimiteau, în consecinţă, hârtii la adresa mea, ca să n-aibă niciun fel de bătaie de cap, că au auzit ce spun şi nu m-au demascat… Cuvântul ăsta era folosit şi în cazul, cum era al meu, când dimpotrivă, omul nu-şi punea niciun fel de mască, se arăta aşa cum era. Cum se vorbea însă peste tot

de duşmani ascunşi printre „rândurile” noastre însemna că purtau o mască de nu-i observam noi… (Ăsta era alt cuvânt, „rânduri”, care mă scotea din sărite, fiindcă însemna că noi nu ducem o viaţă liberă, să se mişte fiecare nestingherit, ci trăim ca la internat sau ca la cazarmă, ceea ce în realitate nici nu era adevărat; dar pesemne că unii ar fi vrut să facă din noi o turmă.) în cazul meu, pesemne, masca era de băiat cinstit şi de bun electrician, când în realitate eram un duşman, e drept, care nu se ascundea, dar cine să mai stea acuma să fie atent la nuanţele astea… Am şi fost chemat o dată la comitetul *Uteme* al combinatului şi secretarul, probabil prea indignat citind cine ştie ce turnătorie la adresa mea, s-a băgat în mine tare şi mi-a cerut să-mi schimb *aptitudinea,* că dacă nu, zbor de-aici la mama dracului şi o să urlu de unul singur pe Neagra Şarului.

Era foarte frumos pe acolo, am trecut o dată cu maşina cu inginerul Dan, şi timp de două ore am străbătut o pustietate care îţi amintea de pământul şi pădurile iniţiale, cu apele lui repezi şi poienele lui în care, împreună cu animalele sălbatice, fugind de ele, zburda odinioară şi omul primitiv. Ăsta de la comitetul UTM voia să spună că dacă mă dă el afară din combinat toată societatea o să mă respingă şi n-o să-mi mai rămână decât crângurile şi văgăunile de pe Neagra Şarului, sau aiurea. Şi mai era şi sincer peste toate. M-am uitat la el bine şi mi-am dat seama că el era în realitate un Neandertalian, cum spunea doamna Sorana care merita mai degrabă să pască oile pe Neagra Şarului decât să i se încredinţeze sarcina conducerii organizaţiei de tineret. „Ce meserie ai dumneata?” l-am întrebat. „Asta nu te priveşte”, mi-a răspuns el. „Pe cât pariezi cu mine că n-ai nicio meserie calificată, altfel n-ai vorbi aşa cu unul care are una şi pe care n-are dreptul să i-o ia nimeni. Ştiai chestia asta?” „Uite, eu îţi garantez, a zis el atunci, că o să te duci s-o practici într-un sat cu noroi până

la genunchi şi ai să ai grijă acolo de electrificarea comunei!” „Hai sictir!” i-am răspuns eu şi m-am ridicat şi am părăsit biroul. Eram sigur că ăsta n-o să mai fie reales în comitet şi nu m-am înşelat. Dar ce-a vârât el în dosarul meu ştiam că a rămas şi îmi părea rău. Mi-am dat seama că presupunerile mele erau adevărate şi după următorul semn. Într-o zi mă întreabă inginerul dacă nu vreau să urmez şcoala de maiştri şi i-am răspuns imediat că bineînţeles că vreau bucuros, pe ideea că nu trebuie să dai cu piciorul la o propunere care te sălta în meseria ta pe considerentul că tu urmăreşti ceva mai înalt. Una nu împiedică alta, şi pe urmă cine îţi poate garanta că vei reuşi sută la sută?

Trecură câteva săptămâni şi văzui că în locul meu e trimis altul, băiat bun şi el, dar mă izbi încurcătura inginerului, se ferea de mine nu cumva să-l întreb ce s-a întâmplat şi el să nu ştie ce să spună, sau să nu vrea să-mi spună ce ştie. Nu l-am întrebat nici eu, dar am cerut o audienţă la directorul general, tovarăşul Costache. Şi el mi-a spus net după ce m-a ascultat: „De, dacă te apuci şi vorbeşti faţă de cine nu trebuie ce-ţi trece prin cap!” „Ce-am vorbit, tovarăşe director?” „Eu nu ştiu, mi-a răspuns el, decât ce-ai spus o dată la tovarăşa Polihroniade, cu care eu eram absolut de acord şi probabil că şi cei care mai erau prezenţi, în majoritatea lor.” „În majoritatea lor?” „În majoritate, bineînţeles, mi-a răspuns el, sau te pomeneşti să vrei uninimitate?! Mai eşti şi pretenţios, după una şi alta.” „Tovarăşe director, eu n-am nicio pretenţie, trag consecinţele! Nu mă doare cine ştie ce că am fost ras de pe listă, fiindcă eu tot vreau să ajung inginer şi o să ajung, dar dacă n-aş mai avea capul bun la învăţătură, fiindcă am nevastă şi copil şi deja, nu ştiu de ce, învăţ de cinci ori mai greu ca înainte de însurătoare…” „Ai dreptate, m-a întrerupt el, şi eu sunt în anul ultim la Chimie şi învăţătura e câteodată un adevărat chin, mai ales după… îţi ia toate puterile, îţi vine

s-o laşi moartă şi să zici că de-un administrator de cantină tot oi fi bun! Noroc că slăbiciunea asta trece şi îi dai pe urmă înainte.” „Păi d-aia vă şi spuneam, eu îmi cunosc meseria şi tovarăşul inginer a apreciat de la sinea lui şi dacă eu n-aveam alte gânduri, cum aş fi primit nedreptatea asta?” „E prima nedreptate care ţi se face?” m-a întrebat el. Nu mă gândisem! „Mie personal, da”, i-am răspuns. „Personal, personal, că aşa, ce cunoaştem noi, nu intră în discuţie. Şi pe urmă a adăugat: Ei, află că e o nedreptate repetabilă, fereşte-te de cele ireparabile! Eşti băiat tânăr, ai tot timpul să ajungi maistru dacă nu ajungi ceea ce ziseşi că vrei – … inginer…”

Nu-i venea să creadă, parcă se ferea să asocieze persoana mea cu titlul de inginer. Pesemne că eram mult prea departe de acest titlu, sau în orice caz îşi spunea că dacă el, care e director general, n-a ajuns încă să intre în posesia lui, ce să mai zică de mine… M-am uitat mai atent la el, dându-mi seama că de la inginerul Dan încoace era primul şef care îmi plăcea. Şi descoperirea mă bucură atât de mult, încât la plecare uitasem de ce venisem. Îmi reamintii abia după ce ieşii afară şi mă întrebai dacă nu cumva fusesem dus de nas, având de-a face cu un şef abil care nu numai că nu-ţi rezolvă nimic când te duci la el şi pleci cu mâinile goale, dar te pomeneşti că îl mai şi simpatizezi. Nu, nu fusesem dus de nas, omul mi-a spus că chestia e reparabilă şi a fost deschis cu mine arătându-mi că nu s-a putut opune avizului nefavorabil al organizaţiei de partid, informată la rândul ei de către organizaţia de tineret. Cerui, prinzând curaj, o audienţă la primul secretar al comitetului de partid. Poate că reuşeam încă s-o dreg şi să plec totuşi la şcoala de maiştri, sau în orice caz să plec foarte curând, la anul, de pildă.

Aici însă fui întâmpinat fără prietenie, deşi în vorbe mi se spuse că da, tovarăşe, aşa, şi desigur, tovarăşe, pe dincolo. Era un ins mărginit, din

aceeaşi pastă cu cel de la organizaţia UTM şi înţelesei că dacă şi directorul general ar fi ca ăştia doi, atunci în mod sigur m-ar fi zburat ei de mult şi nu numai pe mine. Şi simpatia mea pentru tovarăşul Costache se amestecă după aceea cu teama să nu rămân cumva fără el, după ce îşi va fi luat examenul de inginer chimist; să-l facă adică mai mare, în altă parte, unde în realitate să fie mai mic… Ştiam din armată că funcţia era câteodată mai mare decât gradul şi asta era valabil şi la noi. Putea de pildă să-l facă director la minister, ceea ce în cazul special al combinatului nostru ar fi fost o creştere în grad şi o micşorare în funcţie…

Situaţia mea în meserie şi în combinat era totuşi foarte bună la ora acelei după-amiezi pe înserate când mi se întâmplă… Insul de la organizaţia UTM nu mai fusese propus să fie reales, cel de la comitetul de partid însă da, în schimb tovarăşul Costache ajungând inginer chimist rămase totuşi mai departe la noi şi aveam promisiunea lui că mi se va repara nedreptatea… Toţi din echipă, de altfel, spuneau că ceea ce mi se făcuse mie anul trecut era o „porcărie”.

V

I-am văzut în apropierea uneia dintre cisternele mici, să fi fost şapte, opt zece inşi, care se adunaseră treptat, în timp ce zăream o mână a cuiva dintre ei cum arăta şi explica nu ştiu ce. Ca şi mine mai venea, rar, tot aşa, câte unul atras de ceea ce se putea presupune că se petrece acolo neobişnuit.

Era o după-amiază liniştită de toamnă, soarele stătea singur pe cer, gata să coboare spre asfinţit.

Ce era? Un om, cică, se afla înăuntru în cisternă şi i se făcuse rău, gemea acolo… Din pricina gazelor… Că el trebuia să cureţe pereţii interiori… Stă lungit, nu se mai poate mişca, l-au strigat, dar degeaba… Asta povestea insul acela, iar altul îi răspunse că nu se poate, că ei îşi fac treaba cu o mască de protecţie, dar că o fi omul bolnav, ar trebui scos de-acolo… Ar trebui, dar nu se mişca nimeni, se uitau unul la altul şi când venii eu, puseră ochii pe mine, povestindu-mi. „Să-l scoatem afară, zisei eu, ce mai atâta discuţie", şi mă urcai pe scăriţă şi mă uitai înăuntru. Văzui, la lumina unei lanterne în interiorul întunecat, un om lungit într-adevăr pe fundul cisternei şi gemând. Simţii miros puternic de petrol şi înţelesei că fără îndoială din pricina asta stă ăla acolo şi geme şi că nu puteam să intru fără să-mi ţin răsuflarea, altfel riscam să mi se facă şi mie rău şi cum se câcâiau cei de afară puteam să aştept mult şi bine să-mi dea o mână de ajutor să ies la timp. Îmi scosei batista şi mă legai la gură şi la nas şi le spusei celorlaţi: „Fiţi atenţi, să se urce unul voinic pe scăriţă în urma mea şi să-l tragă repede pe-ăl dinăuntru, când l-oi ridica să pot ieşi şi eu imediat." „Coboară dumneata şi n-ai nicio grijă, mi-a răspuns atunci unul, îl prindem noi cât îi scoţi capul afară." Am sărit înăuntru într-o secundă, l-am luat pe om de umeri şi l-am adus repede cu capul deasupra ieşirii. Avea mască pe faţă, dar stătea aiurea, strâmb… În mână ţinea strâns o lanternă mare cu care mă lovi în cap când îl ridicai. „Agaţă-te, am strigat, prindeţi-l!" Dar el în loc să se agaţe pentru ca ăilalţi să-l poată apuca de mâini a început să bestecăie din lanternă şi atunci am înţeles că nu poate din pricina ei şi am strigat iar: „Dă-mi mie lanterna! Las-o la mine." Dar el în loc să mi-o lase, a smucit-o din mâna mea cu care încercam să i-o apuc şi a trântit-o jos. Lanterna s-a spart şi deodată am văzut o lumină. În aceeaşi

fracţiune de secundă mi-am dus braţul liber la ochi… Ochii, mi-am zis, să nu-mi ardă ochii.

Ce se întâmplase? Spărgându-se lanterna, de la filamentul ei au luat foc o secundă gazele din interior. Am simţit că n-a durat mai mult şi mi-am luat iar braţul de la ochi şi l-am împins pe nenorocit de l-au putut apuca ceilalţi. M-au tras apoi şi pe mine. Cineva mi-a scos batista care luase foc pe obrazul şi pe gura mea şi atunci am simţit că sunt ars, parcă s-ar fi smuls de pe chipul meu coaja unei răni vii… „Nu e nimic, am zis eu, bine că mi-am ferit ochii, fiindcă la ora asta aş fi fost orb…” Şi am vrut s-o iau liniştit spre ieşire, dar am fost oprit… îmi spuneau că trebuie chemată urgent salvarea, să stau acolo, unde mă duceam!? Asta m-a supărat: „Cum unde? Acasă! Ce salvare, am strigat, lăsaţi-mă în pace, mă duc acasă, mă pansez şi îmi trece”. Însă citii în privirile lor că nu se potriveau deloc spusele mele cu ceea ce vedeau ei că ar fi de pansat şi unul spuse: „Trebuie să te ducem la spital, fiindcă nu-ţi dai dumneata seama pe moment, dar… Nu te juca!”

Era adevărat, simţeam eu că îmi arde o parte din gură şi din obraz şi dosul palmelor, dar ochii mei vedeau lumea liniştită şi cerul frumos care începuse să se facă violet la asfinţit şi îmi spuneam că din moment ce toate acestea nu se clatină şi au rămas la fel ca şi înainte, restul nu contează. Da, bine, mă duc şi la spital, e mai prudent aşa, s-ar putea ca Maria şi fetiţa să se sperie văzându-mă cu arsura aceea pe faţă, care nu era cine ştie ce, dar oricum…

A venit salvarea şi m-a luat. Insul nu păţise nimic, dar l-au luat şi pe el pentru orice eventualitate. Înăuntru în maşină mi-a venit să vomit şi să leşin şi am bătut în geam să oprească să mă dau jos. Nu m-au ascultat. Eram convins că aerul închis dinăuntru, care mirosea a medicamente, îmi făcea rău. La spital am fost pus pe o targă, deşi mergeam normal şi m-au băgat

repede cu capul înainte în clădire. Am urcat la etaj şi m-au vârât într-o odaie. A venit un medic, un băiat tânăr ca şi mine, s-a uitat la obrazul meu şi m-a întrebat: „Nu te doare?” „Ba da, i-am spus, mă ustură foarte rău mâinile, pielea de pe dosul palmelor.” Mi-a luat uşor o mână într-a lui şi s-a uitat. A făcut un gest: „Nu e grav, se vindecă. Ia să vedem faţa”, a zis el şi şi-a apropiat-o foarte tare pe-a lui şi îi vedeam ochii limpezi şi sprâncenele negre; niciun muşchi nu se mişca pe chipul lui. „Să te spele, mi-a zis el, au rămas bucăţi de cămaşă, zdrenţe arse amestecate cu pielea. Probabil că ţi-ai dus braţul cu cămaşa, aşa. Erai fără haină?” „Nu, i-am spus eu, altfel eram ars peste tot, aveam o batistă legată la gură, ca să pot să-l scot pe ăla din cisternă.”

Şi m-apucai să-i povestesc că datorită hainei de care fusesem dezbrăcat imediat afară, scăpasem, dar simţeam că se întâmplase între timp ceva cu jumătate din gură şi obrazul meu drept. Nu mai puteam vorbi bine şi leşinul şi greaţa din maşină reveneau. Era de la obraz, pesemne că mă seca de dureri şi eu nu-mi dădeam seama, simţeam doar că mă ardeau tare cele de pe mâini. I-am spus doctorului că o să-mi pierd cunoştinţa şi el s-a sculat şi a ieşit. S-a întors curând şi mi-a făcut o injecţie în muşchi. Durerile de la mâini au încetat, dar au sporit groaznic cele de pe faţă, dispărând în acelaşi timp senzaţia de greaţă şi de leşin. Au venit apoi încă doi medici şi s-au apucat ei să mă cureţe şi să mă panseze.

Între timp m-am pomenit cu tovarăşul Costache la capul meu. „Ce e, mă, Căline? a zis cu un glas plin de milă şi ocrotitor care nu aştepta răspuns, vedea şi el ce-am păţit, vorbea doar ca să-l aud şi să-mi dau seama că e alături de mine şi n-o să mă lase în părăsire. Nu mai puteam închide gura, dar m-am uitat şi eu la el din pat fără să clipesc, dorind să-i spun, dacă se putea, doar aşa din privire, că nu sunt câtuşi de puţin speriat din moment ce viaţa nu

mi-e în pericol şi din moment ce îl văd şi mă vede; cât despre arsură, n-o să stea aşa pentru totdeauna pe faţa mea, ca o rană care nu se va mai închide şi mai devreme sau mai târziu va trebui să se vindece. „Telefonaţi la Bucureşti, a spus el adresându-se medicilor, iar eu o să cer să se trimită un avion sanitar şi să-l ia să-l interneze într-un spital acolo unde sunt toate medicamentele şi instrumentele necesare. Te doare rău?" Am clătinat din cap în sus şi în jos că mă durea. „Lasă că mâine eşti la Bucureşti, mai spuse el, rabdă şi tu până mâine." Am dat iar din cap că am înţeles şi că o să rabd.

Peste puţin timp a venit şi nevastă-mea cu prietena ei, Ioana. M-a găsit înfăşurat în pansamente… Mariei îi jucau ochii în cap cu zeci de întrebări îngrijorate. S-a apropiat de pat şi i-am luat mâna şi atât cât am putut, cu a mea umflată în feşe, i-am strâns-o numaidecât s-o fac să înţeleagă că nu e nimic… Am vrut să-i zâmbesc din ochi ca să întăresc înţelesul strângerii de mână şi privirile noastre s-au întâlnit şi ne-am uitat unul la altul câteva clipe grele. Care e întinderea răului? părea ca să mă întrebe, ce se ascunde sub pansamentul acela, e posibil să fie atât de mare pe cât arată acele feşe uriaşe? Am clătinat din cap în semn că nu tuturor întrebărilor ei pline de nelinişte şi i-am strâns iar mâna de două ori la rând deşi simţeam acum că nici palmele nu le mai pot folosi liber…

Au venit apoi Cărpinişan singur şi Costică uriaşul, cu Valerică. Se uitau la mine ca şi directorul şi vorbeau tot aşa, ce-a fost, mă, Căline, cum s-a întâmplat, te doare, deşi vedeau şi ei că am gura legată în pansamente şi că nu pot să le răspund. Îţi trece, Căline, rabdă, nu te speria. Cât poate să te doară? Până mâine! Şi pe urmă începe să se vindece. Şi ca s-o facă şi pe nevastă-mea să nu se mai uite aşa cu ochii înspăimântaţi la mine (e insuportabil să vezi cum o fiinţă omenească luptă să-şi ascundă groaza şi nu reuşeşte), spuneau ei ce

nu puteam eu, că nu te lua şi tu după pansamentele acelea, dedesubt sunt, acolo, câteva locuri unde a luat foc batista, (erau informaţi), o să-i rămână nişte semne ca şi când s-ar fi tăiat aşa, mai serios, cu lama… Dar şi privirea lor dezminţea cuvintele şi ei erau mai neliniştiţi decât mine… Nu ştiu ce injecţie mi se făcuse că împreună cu durerile, acum de nesuportat, pe care le simţeam, veni un somn care năvălea asupra mea ca o apă în care tot voiam să mă scufund, dar eram tras totuşi afară din ea ca într-un coşmar, ca şi când cineva voia ceva de la mine şi nu spunea ce. Într-una dintre aceste smuciri chinuitoare ale fiinţei mele m-am trezit cu camera goală şi în întuneric… Da, mi-am zis, au plecat, pesemne am adormit, e noapte… Da, dacă dorm, mâine când o să mă scol o să mă doară în orice caz mai puţin şi poimâine la fel şi răspoimâine şi mai puţin, ce adică, n-o să mă doară aşa toată viaţa! Cât o să ţină? Şi scăldat în durere şi în speranţă ca într-o baie în care apa ar fi în acelaşi timp fierbinte ca într-un cazan în ebuliţie şi rece ca sub un strat de gheaţă, am adormit sau mi-am pierdut cunoştinţa, sau şi una şi alta la un loc.

VI

Am avut dreptate. A fost noaptea pe care în amintire aş putea s-o asemăn cu un cleşte. Parcă îmi apuca sufletul cu el şi mi-l strângea. Da nu încet, ci tare. Durerile chinuiesc nu pentru că dor, ci pentru că sunt insolubile. Cine să fi pus la loc în noaptea aceea o parte a chipului meu al cărui înveliş s-a ars?

Dar în zilele următoare a început. Iar după mai multe luni, nişte oameni a căror meserie se

numeşte chirurgie plastică, au încercat pe urmă ca vindecării rănilor să-i urmeze dregerea trăsăturilor, să le facă aşa cum fuseseră înainte. Cel puţin aşa pretindeau ei. Eu m-am uitat în oglindă să văd nu ce s-a stricat şi s-a dres (ştiam că nu se mai putea drege), ci ce a rămas şi m-am simţit liniştit. Ca şi ochii, fruntea şi partea stângă îmi erau neatinse, ca şi nasul, jumătate din gură şi bărbie. Mâinile, adică podul palmelor, de asemeni.

M-am întors la combinat după multă vreme de şederi şi mutări dintr-un spital în altul. Am vrut să-mi reiau lucrul, dar multele luni când stătusem nemişcat ca să mi se facă chirurgia plastică mă slăbiseră aşa de tare, încât nu puteam pur şi simplu ţine patentul în mână şi m-am dus la direcţie şi am cerut concediu de o lună să-mi revin complet. Mi s-a acordat şi am plecat singur pe Neagra Şarului cu schiurile, era încă iarnă, sfârşitul lui februarie. Stătui două săptămâni şi mă simţii mai bine, deşi frigul îmi făcea rău la faţă, pur şi simplu îmi amorţea, şi când mă întorceam la gazdă treceau ore până încetau înţepăturile ca de ace înroşite care urmau. Circulaţia, mi se spusese, nu va fi la fel de bună acolo unde se lipise ţesut luat din altă parte a corpului, dar că, mă asigurară ei, aceşti plasticieni, cu timpul va ceda… Să mă feresc de frig! Or, eu, tocmai de frig nu mă feream.

Întors acasă nu adormeam imediat şi într-o seară nevastă-mea îmi spuse că lângă mine, care stăteam treaz, nici ea nu putea adormi şi atunci eu îi spusei că până îmi trec mie toate acestea să se mute în odaia cealaltă şi să doarmă cu fetiţa.

În cele două săptămâni care mai îmi rămâneau începui să mă plimb şi să mă întâlnesc cu prietenii mei la restaurant. Ne aşezam la o masă, ceream bere şi ne distram, deşi lucrurile pe care începui să le aflu nu-mi plăcură câtuşi de puţin. Că, se spunea în oraş, nu de ce am sărit să-l scap pe-ăla, ci de ce am sărit să scap un beţiv împuţit, fiindcă asta era în ultimă instanţă insul pe care îl salvasem eu. Că

în ziua aceea venise beat la lucru şi nu-şi pusese bine masca şi de-aia i se făcuse rău acolo în fundul cisternei… Alţii pretindeau că intrase fără să şi-o pună şi că abia înăuntru, când a simţit el că miroase nu a vin, ci a petrol, şi-a adus aminte… Şi cum şi-a pus-o, vai de capul lui! Nu, ziceau alţii, l-au auzit chiar ei povestind că în realitate şi-ar fi pus-o de la bun început şi bine pe faţă, dar că înăuntru a uitat unde se află şi a vrut s-o scoată să-şi aprindă o ţigară. Nu mă miram şi în fond nici nu mă interesau toate acestea decât pentru că prietenii mei mi le povesteau. „Dă-i în p… mă-sii, Cărpinişane", am răspuns eu într-o seară, dar vedeam bine că ei mai ştiau şi altele, pe care însă nu voiau să mi le spună.

Ceea ce făcusem eu şi ceea ce mi se întâmplase era foarte limpede, încât am devenit după aceea chiar intrigat să văd ce-o mai fi. Că, auzii eu în continuare tot de la prietenii mei, se spune că am vrut să… Aici, Cărpinişan, care povestea, se scârbi el însuşi atât de tare, că deodată făcu şi el: „Dă-i în… mă-sii", ceea ce la învăţătura lui de adventist asta era o gravă abatere. Începui să râd: „Eee, eee, auziţi, Cărpinişan a înjurat, eee…"

Îmi ascultam glasul mulţumit, care era acelaşi dinainte, ca şi bucuria care ţâşnea din el, nealterată, sau prea puţin. Dovadă era că izbucnea, ca şi înainte, necontrolată, ceea ce însemna că acolo în adâncul fiinţei mele nu se întâmplase chiar nimic, poate doar acest gând care făcea o astfel de descoperire… Poate că nici el n-ar fi trebuit să existe, dar asta ar fi fost prea mult, nu puteam să fac abstracţie totală că de pildă chiar în clipele când râdeam astfel, simţeam că numai o parte din gura mea se întindea în voie, dându-mi plăcerea aceasta pe care numai omul o are în lume, în timp ce cealaltă mă jena. „Ai dreptate, Căline, reluă Cărpinişan, ăştia orice-ai face nu e bine. Tu l-ai salvat pe-ăla de la moarte şi ei zic nu ştiu ce. Bine, era un beţiv, asta aşa e, dar dacă să zicem nu

acolo, ci în altă parte ai fi salvat o fecioară neprihănită, crezi că te-ar fi lăudat? Ar fi zis: Ei, a vrut să facă pe cavalerul, acum să rabde! Parcă îi întreabă cineva pe ei cum trebuie să te simţi tu!”

Dar în ciuda faptului că ei se fereau acum să mai aducă vorba despre asta, vedeam bine că au auzit cuvinte şi interpretări noi, care, însă, o ghiceam după ochii lor, nici unele nu erau bune. De-aia nici nu mai aduceau vorba despre asta nici măcar în treacăt. Să-mi fi spus de pildă măcar una favorabilă în genul următor: e drept că ăla nu merita să-ţi pui viaţa în pericol pentru el, dar ia să fi fost tu în locul lui, ţi-ar fi convenit? Sau alta, care era şi mai adevărată, şi care era răspunsul pe pare mi l-am dat eu mie însumi când mi-a răsărit întrebarea, aşa în treacăt, în orele lungi de spital: Dacă omul e îndrăzneţ înainte, sau în timp ce sare în ajutorul cuiva, e prea puţin important. Fapt e că în asemenea clipe el nu acţionează sub impulsul unei gândiri strâmbe. Dar în clipele obişnuite oamenii au această stranie tendinţă spre lucrul pieziş, oricât ar părea de necrezut, ca şi când plasarea lor şi a vieţii pe care o duc în lumina adevărului i-ar deranja din principiu. Am văzut odată o ilustraţie la un volum de povestiri în versuri, care mi-a atras atenţia: era un om care voia să intre în casă cu o scândură pe care o ţinea de-a latul, rămânând în prag şi neputând, bineînţeles, să treacă. E greu de crezut că un om este atât de puţin înzestrat la minte încât nu înţelege că pricina pentru care nu poate el intra în casă cu o scândură e pentru că îşi barează singur drumul cu ea. Înţelesul e altul. Omul e neîncrezător şi stupid, tu îi spui despre ce e vorba şi în loc ca privirea lui să se aprindă de lumina înţelegerii, vezi cum ochii încep să-i alunece într-o parte, semn al deplasării gândirii lui sub umbra îndoielii.

În orice caz, aflam, încetul cu încetul, fie din cele spuse de cei trei prieteni ai mei, fie din ceea ce auzeam de la nevastă-mea, că oamenii, nu ştiu

de ce, nu mă lăsau în pace, ca şi când ar mai fi vrut încă ceva de la mine. Dar ce? „Să nu crezi că te laudă cineva!” zise nevastă-mea într-o zi, dar având în glas un fel de avertisment din care înţelesei că nici ea nu mă lăuda. Fireşte, nu spuse că m-ar condamna, asta ar fi fost culmea, dar nu era uşor de aflat ce gândeau în realitate concetăţenii mei despre mine. Sinceritatea neacoperită a nevesti-mii, cu toate că mă surprinse, nu-mi displăcu. Ar fi fost mai bine dacă mi-ar fi spus ce nu era şi s-ar fi prefăcut că gândeşte ceea ce în realitate nu gândea? îi răspunsei: „Nici n-ai cu ce să te lauzi când o păţeşti! Dacă nu mi se întâmpla nimic poate că aş fi auzit ici-colo un cuvânt că aşa trebuia să fac, cum am făcut, în cazul ăsta fiecare ar fi vrut să spună că în locul meu ar fi acţionat şi el la fel. Or, acuma nu mai e bine, ca şi când riscurile n-ar exista decât ca să ne ocolească. Bine că s-a aflat, mai zisei eu râzând, că individul pe care l-am salvat era un beţiv: Asta le place foarte mult!”

Nevastă-mea îmi aruncă o privire cercetătoare, fascinată parcă de râsul meu, dar nu neapărat în favoarea mea. Cuprinsă parcă de o bănuială alungată în aceeaşi clipă, dacă nu cumva rămăsesem cu un beteşug la minte. Dar la fel râdeam eu totdeauna şi ea ştia mai bine ca alţii. Recunoşteam însă în sinea mea în mod sincer că aveau dreptate concetăţenii mei când gândeau că nu trebuia să mi se întâmple ce mi s-a întâmplat. Asta da. Nu ar fi fost mult mai clar şi mai plin de învăţăminte dacă de pildă ăla ar fi fost găsit mort acolo în cisternă? S-ar fi spus: „De, aşa păţeşti dacă te ţii de beţie, în loc să te ţii de treabă”. Ce puteau însă să spună în cazul meu? „Iată, frumos e să scapi pe cineva din primejdie.” Frumos în ce sens? Frumos arătam eu? Nici nu voiau măcar să ştie că mie nu-mi pasă. Se trecea peste asta. Era clar, aveau pretenţii la mine, să dreg ceva din întâmplarea asta, nu se putea termina aşa. Era ca şi

când tânărul nostru oraş (aşa mi se părea mie) avea nevoie ca eroii legendelor lui încă nenăscute să arate altfel, dacă le mai era dat acestor eroi să continue să trăiască printre ei. Se ştie că eroii legendelor mor. Nu e nimic, le spuneam eu în gând, nu mă supăr câtuşi de puţin, vă înţeleg perfect că vreţi să mă daţi jos de pe un soclu pe care eu nici nu m-am gândit să mă urc! Păstraţi-l pentru cine vreţi şi cu asta să încheiem.

Cât am fost militar se povestea cum a murit un băiat de la ţară care nu i-a crezut pe-ăia care îi spuneau că datorită cizmelor şi mănuşilor lui de cauciuc cu care lucra nu păţea nimic dacă punea mâna pe reţea. În timp ce dacă şi le-ar fi dat jos şi ar fi pus doar o clipă un deget, ar fi murit pe loc. „Ce vorbeşti", a zis băiatul cu acea semeţie pe oare o au unii dintre ei cu cât sunt mai naivi. „Mai bine umblă aşa cam la trei metri distanţă şi nu te apropia decât când îţi spunem noi", cică i s-ar mai fi zis şi atunci băiatul, hlizindu-se, şi-a scos pe loc cizmele, s-a apropiat de reţea, a pus degetul şi a rămas acolo atârnat.

Istoria asta, pe care eu o credeam adevărată, ascundea însă, în legenda ei, un mic amănunt, pe care concetăţenii mei nu-l pomeneau şi pe care Costică mi l-a şoptit rugându-mă să nu-l spun la nimeni, şi anume că băiatului acela i s-au dat toate acele avertismente şi sfaturi pe un ton cam în batjocură şi băiatul, trufaş, a crezut că e luat la vale. La anchetă nu s-a descoperit cine a fost cel care îi vorbise în felul acesta ca să fie dat afară de pe şantier. Asta era însă un amănunt crud care n-a interesat pe nimeni. Concetăţenilor mei le plăcuse pur şi simplu băiatul, cu neştiinţa şi semeţia lui; adică cum să mori că pui un deget pe-un simplu fir!? Pe dracu!

În fapta mea însă nu găsiseră, după cât se pare, nimic care să fie demn de a fi păstrat în memoria oraşului. Atunci ce aveau cu mine, de ce nu mă ignorau?

VII

Reîncepui lucrul, dar nu ştiu de ce tocmai apucatul în mână al patentului, care nu-mi cerea practic niciun efort deosebit, îmi readucea, după o jumătate de oră, acea greaţă şi stare de leşin pe care le avusesem prima dată în maşina salvării. În plină senzaţie de sănătate şi de putere sudoarea începea să-mi curgă pe faţă şi pe gât şi mâinile să-mi tremure. Mă opream din lucru, dar fără efect. Băieţii, când le povestii, îmi spuseră: „Lasă, Căline, să vină vara, să stai la soare, şi o să scapi şi de stările astea. Nu e nimic!" Maistrul însă, când veni vara şi văzu că tot nu mă simt bine când era cazul, se posomori. Situaţia mea proastă se înrăutăţi când mă prezentai la examene şi căzui. Nevastă-mea, parcă s-ar fi înţeles cu maistrul, se posomorî şi ea. Dar mie nu-mi păsa, îmi spuneam că eu tot o să-mi ating scopul şi restul nu mă interesează.

Mă dusei totuşi pe la Bucureşti şi trecui pe la spital, pe la medicii care mă trataseră. Ce era asta, le spusei, de ce nu-mi trecea totul şi să pot să-mi văd liniştit de meserie? Şi le povestii simptomele. Ei mă examinară şi îmi făcură nişte analize şi după o săptămână îmi declarară că simptomele acelea sunt în realitate „sechele" şi că nu trebuie să mă îngrijorez, o să le mai simt aşa doi, trei ani! Doi, trei ani? făcui eu. De ce? Asta era, îmi răspunseră ei, n-a durat ea flacăra aceea din cisternă o secundă, cum le-am povestit eu, ci două sau trei, fiindcă a fost lezat profund ţesutul facial. Am avut noroc, mi-au mai spus ei, că m-a protejat haina, fiindcă dacă era vara şi eram în cămaşă făceam arsuri de nu ştiu ce grad şi muream în chinuri. Îmi aduc aminte că luase şi haina foc, dar era groasă şi am fost repede dezbrăcat de ea când m-au tras din

cisternă. Iar reacţia la frig, mi-au mai spus medicii, o s-o am toată viaţa, iarna să cam stau prin casă, să nu prea ies. Şi serviciul? întrebai eu. Serviciul e serviciu, răspunseră ei, e vorba aici de timpul liber.

Îmi dădură nişte medicamente care în timpul lucrului îmi alungară greaţa şi senzaţia de leşin, dar nu transpiraţia şi mai ales nu tremurul mâinilor. În schimb adormeam acum seara imediat şi îi spusei Mariei că putea să se întoarcă lângă mine, nu mai avea de ce să se culce separat. „Stau în camera mea!" zise atunci Maria drept orice răspuns. „Eee, făcui, care camera ta? Părăseşti patul conjugal? Ce, ai îmbătrânit lângă mine, nu-ţi mai place să dormi în braţele mele?" „Ba îmi place, zise ea, dar noaptea transpiri şi miroşi a ars. Urmă o tăcere de-o clipă şi apoi adăugă: Şi atunci chiar dacă dormi tu, mă trezesc eu şi tot acolo ajungem." „Bine, făcui eu mereu vesel, stai acolo, dacă aşa îţi place."

Avea un merit veselia şi felul nepăsător cu care mă tratam eu pe mine însumi şi pe alţii, cel puţin faţă de nevastă-mea, dar şi faţă de Cărpinişan şi Valerică. Uriaşul Costică părea să adere mai puţin la ea şi se ferea să-mi spună cu adevărat ceea ce gândea. Părea însă de-asemeni şi cel mai apropiat de mine, îmi purta o grijă mai mare şi era atent să nu-mi spună în mod inutil ceva brutal. Maria însă îmi spusese: miroseam a ars. Să fi fost adevărat? Şi să fie oare atât de neplăcut încât s-o trezească din somn? „Costică, îl întrebai eu, într-un moment când eram foarte transpirat, miros eu a ars? „Aşa, puţin", răspunse Costică indiferent, uitându-se în altă parte, după obiceiul lui însă, şi nu fiindcă se ferea de mine.

Deci ceva tot era!

Într-o zi, însă, Costică fu martor tăcut al stării mele foarte rele care continua să nu se amelioreze şi îmi spuse liniştit în timp ce mie mi se răcise spinarea: „Căline, nu mai merge!" Lucram împreună pe viu, la o reţea, la intrarea în agregat şi

nu era cu putinţă întreruperea curentului, s-ar fi adus pagube mari şi mi se făcuse rău tocmai când trebuia să apăs şi să strig, nu mi-aduc aminte ce s-a petrecut, dar am simţit cum îmi zboară vârful patentului pe lângă ureche. Un centimetru şi îmi intra în cap. „Du-te la maistru şi spune-i că nu mai poţi lucra. Du-te chiar acum, repetă Costică. Mai bine să nu mai lucrezi decât să te cureţi.”

M-am dus la maistru şi când m-a auzit mi s-a părut că omul se uită aşa la mine ca şi când i-aş fi luat o piatră de pe inimă, mi-a zâmbit şi mi-a spus: „Nu e nimic, o să te restabileşti şi o să te întorci iar, nu trebuie să fii trist!” „Nu sunt, meştere, i-am răspuns, dar cum dracu de nu-mi trece mai repede şi mai ales de ce mi se face rău tocmai când lucrez?” „E şi normal, mi-a răspuns el, e răspunderea care nu e glumă, nu e numai lucrul propriu-zis, mai ales la schemele noastre mai complicate, nu sunt nişte simple reţele de consum.”

Uşor de părăsit lucrul, dar din ce aveam să trăiesc dacă, aşa cum spuneau medicii mei, crizele nu aveau să-mi treacă timp de doi, trei ani!? Şi e ştiut că doctorii spun de obicei mai puţin, ca să nu-l descurajeze pe pacient. Nu puteam trăi pe seama salariului nevestei, mai bine puneam mâna pe lopată sau târnăcop. Chestia cu mirositul a ars mă făcuse să înţeleg că ea nu s-ar fi sfiit să-mi spună şi adevărul care urma, că unui bărbat care se lasă ţinut de nevastă-sa, calitatea lui masculină încetează în acel moment şi devine un fel de crap. Nu ştiu dacă ar fi fost ea aşa de drastică chiar de la început, e chiar mai mult ca sigur că mi-ar fi spus ca şi meşterul să nu fiu trist şi că aşa şi pe dincolo. Dar pe urmă ar fi început să vină amănuntele: banii se aflau la ea în poşetă, fiindcă eu n-aş mai fi avut, nu mi s-ar mai fi acordat concediu medical, ci doar pensie de invaliditate, dar nu era cazul; aş fi refuzat eu, puteam munci în alt sector. Pe urmă nevastă-mea, încetul cu încetul, ar fi sfârşit prin a-

mi spune: Tu cât ai de gând să trăieşti pe spinarea mea? Or, nu trebuia ajuns acolo, chit că eu aş fi avut ce face, aş fi învăţat…

M-am dus la director şi i-am arătat situaţia. „De, mă, Căline, nu ştiu ce să-ţi spun, mi-a răspuns el, n-am decât două feluri de munci, calificate şi necalificate. Astea necalificate cer muncă brută, ca ăla din cisternă pe care l-ai salvat tu, or ţie îţi trebuie o muncă mai uşoară. Lasă-mă să-ţi fac rost.” Am plecat de la el cam dezamăgit. Vasăzică ăsta era omul. În tot combinatul nu găsea ceva pentru mine ca să nu fie silit să zică: „Nu ştiu ce să-ţi spun.” Cum nu ştie? Inginerul Dan, dacă ar fi fost aici, ar fi ştiut el să nu facă din asta o problemă, mai ales că între timp învăţasem ceva carte şi uşor mi se putea da o astfel de echipă de necalificaţi cum făcuse inginerul Dan când nu eram deloc pregătit să-mi asum astfel de munci organizatorice. Nu înţelegeam ce e aici. Speram însă că lucrurile se vor aranja până la urmă în acest sens. Peste trei zile eram iarăşi la el în birou. Aveam însă acum o idee.

Îi spusesem Mariei că am iar un nou concediu medical, şi ea drept răspuns zisese că ştie ea că era să-mi zboare patentul în creier şi că maistrul mă dăduse afară, dar uite ce trebuie să fac ca să mă vindec şi să-mi restabilesc sănătatea zdruncinată şi în acelaşi timp să-mi dreg şi faţa. Să-i cer directorului să intervină la Ministerul Sănătăţii şi să mă trimită la Viena. Acolo sunt specialişti mari, nu nişte cârpaci ca la noi, care mai mult m-au urâţit decât m-au dres… „Cine ţi-a spus ţie toate astea?” am întrebat-o. „Ce contează cine mi-a spus, aşa este şi trebuie să-ţi aprobe. Du-te la el şi bate-i cu pumnul în masă. Eşti muncitor şi ai făcut un act de eroism care te-a costat sănătatea. Nu poţi trăi aşa”. Acum zicea că actul meu era de eroism, schimbase macazul. Dar într-adevăr, ideea mi se păru salvatoare şi îmi spuneam şi eu că la urma urmei de ce să nu mi se aprobe? Cui se aprobau

astfel de lucruri dacă nu celor care nu s-au pomenit în situaţia mea fiindcă s-au desfigurat la un bal sau în cine ştie ce încăierare?

Nu avui timp să-mi dau seama (de acest lucru îmi amintesc abia acum) că înfăţişarea directorului arăta că tot nu-mi găsise un post sau că în orice caz mă primise cu un gând de care nu era ferm convins că mă va bucura când o să-l aud. Deschisei gura şi îi spusei, argumentând, că trebuie să mă trimită la Viena. Bineînţeles că nu bătui cu pumnul în masă, dar dădui de înţeles că nu mă îndoiam că mi se cuvenea acest drept şi că dacă mie nu mi se cuvenea, atunci cui? „Ai dreptate, răspunse el posomorât dar binevoitor. Fă o cerere şi eu o s-o înaintez forurilor superioare. Doar plăteşti asigurări, deşi ce ţi s-a întâmplat ţie… În sfârşit, eu o să stărui să ţi se aprobe. Dă-o dracului, la urma urmei care e grija faţă de om, dacă pentru câteva mii de dolari te condamnă să nu-ţi mai poţi exercita meseria şi să rămâi la coada societăţii? De ce ai căzut la examene?" întrebarea mi s-a părut că ascundea un reproş, sau că acest fapt îi micşora şi lui posibilităţile pe care altfel le-ar fi avut mai mari ca să se ocupe mai bine de mine. „Aş vrea să fie în locul meu cel care v-a informat, i-am răspuns, să vedem dacă el ar fi reuşit!"

Ceva însă nu mergea, fiindcă directorul nu-mi dădu, cel puţin pe faţă, dreptate, avea mai degrabă aerul că în chestia asta nu părerea lui şi nici situaţia mea adevărată contează, ci ceea ce se zice. Îl întrebai: „Dumneavoastră de ce sunteţi posomorât, tovarăşe director? Sunteţi supărat pe mine? Se desposomorî surprins şi mă privi lung şi drept în faţă. Vedeam însă bine că va răspunde altceva decât ce gândea. „Ce să-ţi spun, tovarăşe Surupăceanu?" zise el cu un glas ceva mai ridicat decât de obicei, ca şi când nu mi s-ar fi adresat chiar mie, ci şi lui însuşi în acelaşi timp, sfătuindu-se însă să tacă, tocmai în interesul cauzei. Dar care cauză? A mea? A lui, personală? Sau a

combinatului? „Formidabilă a fost ideea asta, zise el, să te apuci să cumperi o fabrică, să-i pui pe specialiştii străini s-o instaleze, s-o pui să vezi dacă merge de probă şi pe urmă să le dai un picior în spate, să-i dai afară şi îl chemi aci pe Văsui Pintilie şi să-i dai ordin: pune mâna şi ia în primire. E ca şi când, adăugă directorul pufnind, ai lua o muiere, te-ai culca cu ea şi pe urmă i-ai spune: ei, ia naşte! Că nu ştiu ce, că la nouă luni… Care nouă luni? N-am timp, mie să-mi sari etapa asta, mă plictiseşte să aştept atâta vreme, eu vreau mâine!” „Ce nu merge, tovarăşe director?”

El tăcu, acum foarte posomorât. Apoi, deodată începu iar să strige. „E frumos să umpli ziarele că tovarăşul Curechi Atanasie, la douăzeci şi şapte de ani, e inginer-şef al combinatului cutare, dar dacă te uiţi la planul lui anual nu l-a îndeplinit nici 40%. Portretul însă i se publică, optimist şi încrezător în forţele sale! Care forţe? Unde sunt forţele?” Tăcu şi începu să-şi aranjeze ustensilele de pe birou, deşi ele nu erau deranjate nicidecum. Mă simţii micşorat în faţa problemelor insolubile în care îmi dădeam seama că se zbătea tovarăşul director. Îi spusei: „Poate că la urma urmelor, la socoteala finală, tovarăşe director, tot ieşim noi cu un câştig. Poate că tovarăşii ăştia, Văsui şi Curechi, tot or să înveţe ei ceva mai repede decât în nouă luni!” „Sigur, zise el, dacă n-ar fi aşa aş fi perfect liniştit, aş zice că asta e situaţia şi n-ai ce-i face. Dar pe de o parte i se spune tovarăşului Văsui şi Curechi că au făcut cutare realizări, şi pe de alta cad peste mine trăsnete şi fulgere că nu ştiu să organizez munca şi nu îndeplinesc planul! Ce-are a face aici organizarea? Organizarea e făcută, dar dacă omului i se opreşte instalaţia şi pe urmă se câcâie toţi săptămâni la rând s-o pună în stare de funcţionare, ce să mai organizezi? Să zici, ia pune-te tu, tovarăşe Aanei aşa, tu, tovarăşe Apetri în spatele lui, tu, Apreotesii treci dincoace şi, apucaţi zdravăn şi ridicaţi, că sunteţi băieţi voinici. Ce

dracu' să ridici? Că sunt nişte bidigănii aşa mititele, te chiorăşti degeaba la ele dacă nu ştii!"

Directorul se opri o clipă, se uită în pământ şi apoi reluă cu alt glas: „Şi mai vine şi-un năzdrăvan de la cinematografie, explodă el vădit supraîncărcat de furie, nu bei o cafea, tovarăşe Surupăceanu?" I-am mulţumit, şi i-am spus că da, şi el a sunat, a intrat secretara şi a rugat-o să comande două cafele. „Da, continuă el apoi, frumoasă carieră să ajungi inginer-şef la vârsta asta, unii sunt băieţi excelenţi, fără ei combinatul s-ar opri, în ei e speranţa, dar asta nu e ceva normal, noi nu facem aicea experienţe ca să înveţe tovarăşii Văsui şi Curechi cum se conduce producţia unui combinat…" „Dar cine sunt ăştia, tovarăşe director? Chiar aşa îi cheamă?"

Nu-mi răspunse şi puse mâna şi dădu un telefon scurt. Era după-amiază, îmi fixase ora chiar la cinci când venea el. „Nici nu m-au întrebat, nici nimic, continuă el, fugeau pe-aici pe alei călare pe nişte jeepuri, cu cineva de la raionul de partid, cică turnau un film cu erou un director. M-ai văzut tu pe mine alergând eu jeepul pe alei, de la o secţie la alta? Dacă aş fi avut mai multă prezenţă de spirit i-aş fi dat afară să se ducă să filmeze aiurea, nu la mine, ce-aveau ei acolo de filmat… Directoru-ăla care alerga cu jeep, pe aleile combinatului."

Între timp veniră cafelele şi băurăm din ele. Mă cuprinse pentru prima oară o stare scurtă şi teribilă de jale, că nu-l lăsam pe omul ăsta să-şi vadă de sarcinile lui, că nu eram sănătos şi nu puteam gusta cu o bucurie liberă acest moment în care el îmi acorda atâta încredere şi îi făcea, ca şi inginerului Dan, altădată, atâta plăcere să stea de vorbă cu mine. Mi-aş fi dat zece ani din viaţă să-i pot spune: tovarăşe director, ştiţi, de fapt sunt normal, mâine mă prezint la lucru la agregatul meu şi să ştiţi că nu am ambiţia să ajung un inginer care s-ar complăcea în situaţii nedemne de un om. Cât aş şti, atâta nas aş avea şi m-aş strădui să învăţ de la

cei care ştiu mai multe şi i-aş lăsa s-o ia ei înaintea mea, chit că alţii s-ar putea să-şi bată joc. Nu mi-ar păsa!

Dar îmi dădeam seama că nu puteam să-i spun astfel de cuvinte, că situaţia mea mă apăsa şi că în acele clipe chiar simţeam cum corpul meu tremură şi sudoarea mă inundă de sus până jos.

VIII

După multe zile de aşteptare, tovarăşul Costache îmi spuse într-o bună zi că i-a venit răspunsul la cererea mea. Nu mi se aproba plecarea la Viena. „De ce, tovarăşe director general?" îl întrebai eu cu un glas la fel de înăbuşit ca al lui. „Să se adreseze specialiştilor noştri, care sunt foarte buni, aşa sună rezoluţia Ministerului Sănătăţii."

Mă gândii că într-adevăr aceşti specialişti erau buni şi că mai mult decât îmi putuseră face ei nu era posibil. Tăcui. Acum trebuia să lucrez undeva să câştig ceva bani. Visurile mele erau îndepărtate, în timp ce clipa de faţă era prezentă. „Uite, Căline, zise el, fără ca eu să-mi deschid gura, ţi-am găsit un post în care nu faci chiar nimic, poţi să stai şi să înveţi liniştit, n-ai o leafa prea mare, dar îţi ajunge să faci faţă. Părerea mea e că nu contează postul ăsta, există studenţi americani care fac nu pe chelnerii, ci pe ăia care spală farfuriile, bucuroşi că pot câştiga un dolar… Numai la noi, adăugă el, oamenii fac mofturi când îi trimiţi la ţară… Se zbat cu o energie şi o inventivitate demne de o cauză mai bună, cum să facă să nu se ducă, cu riscul chiar să lucreze într-un birou care n-are nici în clin, nici în mânecă cu calificarea lor." „Mă

trimiteţi la ţară, tovarăşe director?" „Nu, zise el mirat, ceva mai bine, te includ în corpul de pază al combinatului şi o să stai la poartă." „Mă faceţi portar, tovarăşe director?" „Nu chiar! Un fel de ajutor de portar.

Mi se plâng băieţii că n-are nimeni grijă de bicicletele lor, sunt câteva sute alături într-un parking, le-ai văzut tu… S-au furat câteva."

A urmat o tăcere. I-am răspuns cu un gol în stomac: „Bine, tovarăşe director, primesc, doar ziceţi că nu contează, că e adică ceva provizoriu…" El nu-mi spusese asta, eu consideram, cu gândul la studenţii aceia americani cărora bineînţeles că nu le trecea prin cap să spele farfurii pentru totdeauna. Directorul confirmă gândul meu, dar nu reveni să-l motiveze pe-al lui: aşa provizoriu cum era, nu putuse găsi altceva pentru mine? „Tocmai, îmi răspunse el, aşa că de mâine te încadrez acolo. Nu faci nimic, stai şi înveţi!" Se uită la mine direct în faţă şi cu toate că eu acceptasem, mai stăruia parcă o întrebare în privirea lui. Mă ferii şi mă ridicai, nu mai avea niciun rost vreun cuvânt în plus. Nu-i spusei nimic Mariei, dar a doua zi dimineaţa plecarăm împreună la combinat. Luasem cu mine cărţi sub braţ. Un instinct îmi spunea că e totdeauna timp să spui asemenea lucruri, care nu coincid, ca apreciere, nici între cei mai buni prieteni sau între soţi care se iubesc cel mai tare. În afară de asta voiam să văd şi eu cum mă simt. Asta nu se ştie niciodată dinainte.

Băieţii, apropiindu-se şi descălecând, îşi dădură numaidecât seama că bicicletele lor intrau acum în grija cuiva, îmi aruncară o privire rapidă, care spunea: aha! Asta e ăla care… Dar eu nu mă sinchisii. Deja, de mâine, aveau să se uite la mine cu indiferenţa necesară. Unul însă, văzându-mă cu cărţi, se uită la mine de sus: „Bă, păi dacă tu citeşti romane pe-acilea, bicicletele noastre degeaba te plăteşte combinatul să le păzeşti?!" Reacţia mea fu promptă, fiindcă mă aşteptasem ca vreunul să-şi

dea în petic. „Bă, curule, îi răspunsei, începând de mâine tu nu mai ai dreptul să ţi-o pui pe-a ta aici şi dacă ai să insişti, îţi fac singurul lucru care îţi poate salva creierul tău de prostie: te bat! Uite acolo să ţi-o pui, la distanţă, ca să-şi aducă aminte toţi cine eşti.”

Dar observai clar că reacţia mea nu câştigă pe nimeni. E drept că nici nu se simţiră solidari cu ăla, rămaseră indiferenţi, cu acel aer de superioritate inconştient care apare pe figurile unora care sunt întregi şi sănătoşi, faţă de un ciung sau un şchiop, ca şi când persoana lor, din lipsă de merite, îşi lua în sfârşit şi ea distanţă faţă de cei inferiori, cum ar fi de pildă uite ăsta… Îi mai arde să şi citească pe lângă toate… Ca şi când cartea ar fi fost un lucru care avea sens numai pentru ei, cei normali şi sănătoşi, în timp ce eu trebuia să stau cu ochii pe bicicletele lor şi din această îndeletnicire să nu ies. I-am avertizat şi pe ei, în timp ce îmi întorceau fundurile cu care frecaseră şeile de piele (parcă s-ar fi uitat la mine cu fundurile): „Iar printre voi, dacă mai e vreunul ca ăsta, e mai bine să se ferească, dacă e atât de mândru de mutra lui; s-ar putea să-l fac să nu mai fie aşa de mândru.”

Nu mi-au răspuns nimic, pesemne că în sinea lor mă şi catalogau, cum cataloghezi un beţiv care îţi taie drumul şi îţi spune măscări. Îl ocoleşti! Foarte bine! am gândit eu… Să mă ocolească! în clipele acelea nu mi-era frică de ei toţi, cât erau de mulţi, şi sunt sigur că dacă ar fi sărit la mine i-aş fi trântit la pământ unul după altul.

Mă aşezai pe marginea de ciment a gardului de fier care se prelungea de la poarta principală până aici, deschisei manualul de matematici şi încercai să rezolv câteva probleme. Mintea însă îmi fugea, nu mă simţeam senin. Cuvintele ăluia nu-mi treceau, deşi le uitasem şi deşi îi dădusem un răspuns care îi închisese gura. Dar tocmai amintirea răspunsului meu mă întrista. De ce el nu se stăpânise să se lege de mine? Şi de ce nu-i

dădusem un alt răspuns? El era un ins care nu merita un răspuns mânios din partea mea. Trebuia să-i fi spus: N-ai nicio grijă, dacă îţi fură cineva bicicleta ţi-o plătesc. Atunci ai dreptul să vorbeşti, acuma vezi-ţi de treabă! Aşa, eu nu fusesem mai presus de el şi nici nu-i dădusem şi lui ocazia să-i fie ruşine de ce-a spus. Poate că l-aş fi auzit părându-i rău: „Nu te supăra, scuză-mă!” Sau să nu fi zis nimic, dar ceilalţi, neamestecaţi în această ciocnire, să fi gândit că ăla într-adevăr nu s-a purtat cum se cuvine. Or, eu ce făcusem? în clipa aceea tristeţea făcu deodată un salt din adâncurile fiinţei mele unde zăcea la pândă, drept în gât şi mă strânse cu o furie nemiloasă. Izbucnii în plâns şi îmi luai faţa în mâini, hohotind. Cărţile îmi căzură de pe genunchi. Cu un efort suprem mă stăpânii, dar asta îmi făcu şi mai rău. Nu ştiam ce mă apucase, dar gâlgâia din mine plânsul cu o violenţă care mă uimea cu cât mă simţeam mai copleşit şi mai neputincios în faţa lui. Mă simţeam ca un animal surprins în dulcele lui culcuş de o inundaţie care s-ar fi năpustit asupra pădurii şi el nu mai avea nici măcar timp să mai fugă, stătea acum pe loc şi valurile îl izbeau cu indiferenţă unul după altul, aruncându-l nu se ştie spre ce ţărmuri necunoscute, şi nu se ştia dacă va mai ajunge până acolo în viaţă. Mă lăsai dus, încleştându-mă însă de propria-mi fiinţă ca de singurul sprijin de nădejde pe care îl simţeam atunci în mine, spre nimeni gândul meu nu zbură cu strigăte de ajutor. Doamna Sorana mi-ar fi spus: „Asta te purifică de trufie, Căline, te salvează.” Iar inginerul Dan: „Lasă, băiatule, că mă întorc eu şi-ţi dau altă muncă. Ăştia nu te cunosc pe-aici, nu ştiu că ai fost printre primii care au bătut ţăruşul iniţial, şi cum fluiera iarna crivăţul peste barăcile noastre. Puteai să vorbeşti cum îţi place, nu-ţi făcea nimeni dosar pentru tot ce-ţi iese din gură.”

Mi-am adunat cărţile de pe jos, le-am şters de praf, le-am bătut cu palma şi le-am pus la loc pe

genunchi. Dar tot n-am putut să le mai deschid şi ore întregi am stat astfel, tăcut şi pustiit. Era o zi senină de aprilie, se vedeau în depărtare munţii albaştri, cu nori prăbuşiţi peste piscurile lor, fumegând. Ceva din liniştea lor statornică începu încetul cu încetul să pătrundă şi în mine şi seninul cerului de primăvară aduse, pe nesimţite, senin şi în inima mea. Frumoşi erau munţii! Şi mai ales mari! Putea să se dărâme o parte din ei şi tot nu se întâmpla nimic! Tot mari rămâneau! Aşa ar trebui să fie şi omul. Orice i-ai spune, urechea lui să rămână indiferentă şi dispreţuitoare. Pur şi simplu să nu audă, fără să fie surd. De munţi puteai de pildă să te apropii de poalele lor şi să le spui orice, ei nu s-ar fi simţit deranjaţi, numai tu ţi-ai fi auzit singur glasul în timp ce ei ar fii rămas la locul lor, înalţi, liniştiţi, plini de brazi şi de stânci pe care se odihneau vulturi pleşuvi. Şi numai ca să-ţi arate şi mai mult cine eşti ţi-ar fi întors doar cuvintele ecoul din ei, ca să ţi le auzi şi mai bine şi să stai să ţi le admiri. La ţară, la bunici, cu nişte veri mi-am dat seama prima dată de acest lucru, strigam la poalele unui salcâm, bă, tâmpitule! sau în grădină, bă, n-auzi, te-n… pe mă-ta, presupunând că exista o fiinţă a grădinii ascunsă în tot ce era în ea şi noi ne credeam viteji cărora nu le era frică de nimic. Dar nu ne auzeam decât pe noi, grădina şi salcâmul îşi vedeau de treabă, nu se sinchiseau de strigătele noastre. Asta era. Aşa trebuia făcut de-aici înainte cu oricine, să-l laşi să se audă pe sine şi să-şi dea şi el seama de cât e de mic.

Mă liniştii de tot şi deschisei manualul. De astă dată îmi regăsii o inimă inocentă de şcolar şi învăţai bine ceva foarte greu, ce nu reuşisem până atunci deloc să rezolv. Eram încrezător şi împăcat şi aşa mă găsi ora trei…

IX

Băieţii îşi luau bicicletele în timp ce eu mă uitam în mulţime s-o văd pe Maria. Când o zării ridicai braţul ca de obicei, dar îmi dădui seama că ea nu ştia că sunt acolo şi o strigai. O văzui că întoarce capul. Atunci ridicai iar braţul. Dar ea nu-mi mai răspunse printr-un gest asemănător.

Înţelesei: aflase ceva, în orice caz că ăsta era postul pe care mi-l găsise directorul şi că eu îl primisem. Dovada: iată-mă acolo printre băieţii aceia care îşi luau, împrăştiindu-se imediat spre şosea, bicicletele, pe când eu, din electrician care anul acesta ar fi trebuit să ajungă maistru, devenisem un biet ajutor de portar, nici măcar portar întreg, fiindcă asta tot ar fi fost ceva. Îi întorsei spatele Mariei şi ca să-mi fac de lucru şi să nu stau să mă uit holbat la clipa asta grea, pusei piciorul pe bordura de ciment a grilajului, îmi înnodai şireturile deja înnodate, îmi scuturai manşetele care n-aveau nimic, apoi îmi luai cărţile şi mi le aranjai liniştit sub braţ. Ridicai privirea: Maria nu mai era. Se dusese.

Ca să îndur mai uşor această clipă, mă uitai iar spre munţi. „Câţi kilometri or fi până acolo? mă întrebai. Ce-ar fi s-o iau aşa, încet, pe jos şi să mă duc să urc pe ei? Ce bine ar fi! Aş atinge cu mâna copacii, în mers m-aş aşeza pe marginea prăpăstiilor şi m-aş uita în fundul lor… Totdeauna mi-a plăcut să mă uit în hăul de sub mine, de astă dată aş sta aşa ceasuri întregi cu sufletul senin… aş dormi pe urmă într-o cabană… Ce-ar fi să devin cabanier? Nu, n-ar fi bine, oamenii urcă pe munţi ca să mai uite de urâtul vieţii lor şi când colo ar da peste chipul meu… Dar aş putea deveni ţapinar, să merg cu plutele pe Bistriţa… Nu mi-ar fi ruşine de astă dată dacă m-ar primi ca ajutor de plutaş sau

chiar şi mai puţin, ajutor de ajutor de plutaş… aş vedea pădurile defilând în urma noastră şi animalele fugind când ne-ar auzi trecând… La sosire ne-am odihni pe malul apei şi am prinde păstrăvi cu undiţe cu muscă.” Da, da, aşa am să fac, iar duminica o să iau trenul şi o să mă întorc acasă la nevastă şi la fetiţă, ca orice plutaş adevărat şi mi-aş petrece o zi pe săptămână în sânul familiei. Plutaşii sunt oameni tăcuţi, dar nu s-ar supăra dacă în liniştea în care am aluneca peste ape s-ar ridica din când în când glasul meu care ar povesti fără cuvinte, în cântece care ar părea vesele, povestea vieţii mele…

N-o luai totuşi spre munţi, ci mă oprii prin pădurea care însoţea câţiva kilometri şoseaua. Trebuia să mă întorc întâi acasă, să-i spun Mariei că părăseam funcţia aceea de paznic şi pe urmă mai vedeam eu ce mai e… „Ei, începui eu când intrai în casă, a fost suficient să mă vezi în situaţia în care nu credeai, că mi-ai şi întors spatele. Noroc că mi-a spus mie cineva de la început ce zace în tine, că altfel la ora asta ar fi trebuit să mă dau cu capul de pereţi, ca Valerică.”

De ce vorbisem aşa? N-ar fi fost mai bine să mă ţin hotărât în seninătatea mea şi să nu renunţ la ea orice s-ar fi întâmplat? N-aveam de gând să renunţ, dar mă duruse, fără să-mi dau seama, prea tare, faptul că într-un asemenea moment greu pentru mine ea mă lăsase singur acolo la poartă ca să-mi gust parcă şi mai bine căderea, care în doi n-ar mai fi avut un gust atât de rău. Ar fi trebuit însă să încep prin a-i spune că o să refuz acel post şi să rămân apoi tăcut cu mâhnirea mea până avea să-şi dea şi ea seama că nu se purtase cum trebuie şi astfel să vină între noi împăcarea. Aşa se întâmplară de obicei, şi, când unul când altul juca acest rol, nu mai mult de o zi sau două. Ea se uită la mine lung cu ochii ei albaştri şi dacă n-ar fi fost gura strânsă pe care i-o cunoşteam, care se fereca totdeauna într-o tăcere parcă definitivă în marile

noastre certuri, când nici eu, nici ea nu ştiam bine ce-a dat peste noi şi care erau foarte mari, mi-aş fi luat vorbele îndărăt şi aş fi început, aşa cum plănuisem, să-i spun că mi-am dat şi eu seama că directorul m-a dus de nas oferindu-mi postul acela şi că o să plec…

Dar oamenilor le plac adesea furtunile, mai ales când simt în ei puterea de a le înfrunta. Aşa mă simţeam şi eu în acel moment. Continuai: „Ce te uiţi aşa la mine, te faci că nu ştii?" În mintea mea asta însemna: te faci că nu-ţi dai seama ce-a însemnat gestul tău că nu m-ai aşteptat la poartă şi ai plecat? Ea însă îşi descleştă gura şi zise: „Dacă ai ştiut de la început ce zace în mine de ce m-ai mai luat?" „Nu eşti niciodată sigur", îi răspunsei. „Ei, acuma eşti sigur", spuse ea ridicându-se în capul oaselor în pat şi luând fetiţa în braţe, pe care o duse în odaia mea.

Se întoarse şi închise uşa. Se aşeză pe pat trăgându-şi cu grijă fusta sub ea să nu şi-o şifoneze. Nu se dezbrăcase venind de la serviciu, parcă m-ar fi aşteptat să dea ochii cu mine şi apoi să plece. Era o strategie. Însemna că orice s-ar fi întâmplat între noi, cât de grav, ea avea să fie cea tare şi o să se ducă după aceea acolo unde avea de gând. Ştiam unde se duce, uneori singură, alteori cu fetiţa: la doamna Polihroniade. Deşi mie îmi plăcuse această femeie şi mă gândeam totdeauna la gura ei cu un fior, după ce mă căsătorisem, încetul cu încetul, mă invita din ce în ce mai puţin, în timp ce Maria era acolo în fiecare sâmbătă. În ultima vreme aceste vizite erau aproape zilnice, nu ştiu ce aveau atâta de vorbit… Nu luai în seamă cuvintele ei smintite la care ar fi trebuit zadarnic să răspund: „Da, acuma sunt sigur, şi o să te las." Nu eram nici eu sigur şi nici ea nu voia, sau dacă chiar voia, nu putea să mă părăsească, viaţa mea şi a ei erau legate cu fire pe care nimeni şi nimic nu le putea desface. „Sunt, în orice caz, îi spusei eu, sigur că nu-ţi dai seama ce faci şi că dacă află lumea că m-

ai văzut azi şi te-ai făcut că nu mă cunoşti, asta îţi lipseşte. Nu mie, adăugai, mie nu-mi pasă, ci ţie, fiindcă ţie îţi pasă." „De unde ştii tu, zise ea, că îmi pasă chiar de orice zice lumea? De pildă, ce-o să zică lumea că m-am făcut că nu te văd printre bicicletele-alea, pe care le-ai luat foarte mândru în primire, nu-mi pasă şi nici n-o să-mi pese."

Era, în ultimul ei cuvânt, o promisiune: dacă continuam să stau acolo să le păzesc avea să continue şi ea să-mi întoarcă spatele ca unui necunoscut. Asta mă îndârji şi în clipa aceea renunţai la ideea de a mă face ţapinar sau plutaş, idee care mi se păru ridicolă. Viitorul meu se juca abia acum, aci, în faţa mea, şi nu undeva, pe vreo plută pe o Bistriţă pe care aş fi cântat din când în când un cântec trist. „Ei bine, zisei eu, o să stau acolo şi o să vedem ce-ai să faci. Dacă de atâţia ani de când trăim împreună nu ţi-ai dat seama ce urmăresc eu şi că o să-mi ating scopul orice-ar fi! Acolo îmi convine mie cel mai mult, dacă vrei să ştii, şi n-ai decât să te faci că nu mă vezi când eu te strig şi ridic mâna. N-o să te mai strig şi n-o să mai ridic mâna!"

Mă aşteptam acum să dea îndărăt, deşi bărbia ei vânătă care era la ea semnul unei un bine ţinute în frâu, dar pe care n-o putea consuma într-un foc deschis, nu-mi lăsă nicio îndoială că n-o s-o ia cuminte pe drumul pe care eu o luam cel dintâi, cum se întâmplă totdeauna în momentele noastre grele. Aşa se întâmplase când ne căsătorisem şi când ea tânjea strivită de neştiinţă în faţa unui bărbat care nu-şi dădea seama dacă o iubeşte sau nu, sau nu ştie nici el ce să facă; nu mă lăsasem până nu găsisem poteca. Şi aşa se întâmplase şi cu copilul ei, care trăia la părinţii ei. Se uita la mine cu privirea rătăcită şi nu ştia ce hotărâre să ia, până ce eu i-am spus: trimite-i banii şi du-te pe la el în fiecare săptămână. E copilul tău, indiferent de condiţiile în care l-ai făcut. Dacă vrei, adu-l aici, pe mine nu mă supără acest fapt, deşi nu prea

avem loc. Şi aşa a început să se ducă pe la el şi să-l aducă pe-aici foarte des, zicând apoi că era mai bine să rămână în sat, la bunicii lui, care, după cum am înţeles eu, n-aveau de gând să îmbătrânească în rele, se purtau de la un timp mai bine cu nepoţelul lor.

Acum însă nu se mai uita la mine, alţii erau cei de care ţinea ea seama. „Da, zise ea, n-o să mă mai strigi şi n-o să mai ridici mâna, ei şi? Acasă o să vii?" Voia adică să spună cu o furie care ar fi fost nimicitoare în oricare altă situaţie, dar nu faţă de mine, că de văzut avea să mă vadă? De ştiut avea să mă ştie? Bărbatul ei aveam să continui să mă numesc? „O să fac în aşa fel încât o să vin pe-acasă la o oră când tu o să dormi şi să mă scol la una care tu o să pleci. Cât despre rest, m-am săturat să-ţi arăt drumul în viaţă, când din această viaţă se vede că n-ai înţeles nimic. O să te las să te zbaţi fără milă şi o să mă ocup de chestia asta cu atâta grijă, încât niciodată să nu ştii bine la ce mă gândesc şi ce vreau să fac. Să-ţi porţi crucea şi dacă vrei s-o azvârli, n-ai decât să te opinteşti singură."

Mi-era sufletul foarte greu, dar asta îmi făcea parcă bine, îmi dădeam seama că asta e situaţia mea adevărată şi că e tot ce poate să facă un om, într-o astfel de situaţie, să nu trăiască evitând ceea ce îi e dat să îndure, fiindcă numai aşa mai poate el pe urmă să vadă răsărind iar pentru el soarele unor clipe frumoase. Aproape că aveam pentru Maria duioşie, fiindcă ea cea dintâi refuzase vălul unei vieţi acoperind o falsă seninătate.

Dar ea respinse nu numai duioşia mea, ci chiar însuşi echilibrul în care eu mă ţineam acceptând totul. „Ştiu eu unde te gândeşti tu, dar trebuia să se întâmple şi asta! N-ai auzit că a apărut un decret care interzice de-aici înainte studenţi bătrâni şi că degeaba înveţi, când o să-ţi iei examenul de maturitate o să fii respins la facultate că ai depăşit limita de vârstă. Credeai că toate o să-ţi stea pe

masă, să te apuci tu să-i salvezi pe alţii, şi toate celelalte să te aştepte.”

Simţii că asta era cu adevărat o lovitură. Ăsta era un lucru care modifica toate speranţele mele de viitor, pentru că acum când nu mai puteam fi simplu electrician calificat, studiile şi titlul de inginer mi-ar fi asigurat dreptul la o muncă de conducere, pe care oricât de rea ar fi fost sănătatea mea, puteam s-o fac. Stătui să mă gândesc învăluit parcă într-un fum invizibil, care e consecinţa arderii la care e supusă fiinţa noastră, ca să se apere. Era chiar adevărat că apăruse un astfel de decret? Era neîndoielnic, nevastă-mea nu mă ura ca să-mi dea lovituri gratuite. Urmă o tăcere, pe care eu o fărâmiţai neputând s-o suport „Taci, că ai citit tu decretul. Şi chiar dacă aşa ar fi, obţin eu scutirea de vârstă şi tot mă înscriu!”

Aici nici ea nu mai putu să suporte cuvintele mele şi ridică vocea. I-o cunoşteam, era puternică şi melodioasă, semăna pe undeva cu a doamnei Sorana, o plăcere s-o auzi. Furia cumplită care îi juca în ochi n-o urâţea ca pe altele, ci ridicându-i tensiunea de viaţă la un grad mai înalt îi colora chipul, nasul i se albea, iar gura căpăta o cruzime care dezvăluia hotărârea şi forţa, care dau totdeauna femeii o înfăţişare nouă. „Ha! făcu ea, ca o actriţă stăpână pe rol, admirată de public, obţine el scutirea de vârstă, când nu e în stare să obţină să se facă sănătos. Zace cererea lui şi acum la direcţie fiindcă nu e de acord comitetul de partid, că sunt alţii mai grav loviţi şi n-au cerut să fie trimişi la Viena. Asta, care ţi se cuvine, nu eşti în stare să ceri, dar ce nu ţi se cuvine, scutirea de vârstă, care e lege, da! Mă mir că poţi deschide gura şi spune, tu care pretinzi că arăţi altora drumul! De ce nu ţi l-ai arătat ţie? Dacă erai maistru, la ora de faţă nu conta că nu te mai simţi în stare să lucrezi direct, ai fi dat îndrumări şi n-ai fi ajuns până acolo încât să păzeşti tu bicicletele altora, ca un nenorocit.”

Rămăsei mut în faţa acestei ieşiri neînfrânate şi o hotărâre rece, ca un ascuţiş de brici se născu în mine: să termin cu fiinţa aceasta chiar în clipa aceea. Aşa era, n-aveam să obţin scutirea respectivă când aici, sprijinit de inginer şi de director, nu reuşisem să plec la şcoala de maiştri. Cum aş fi putut eu atunci să obţin un lucru atât de îndepărtat şi nemotivat, cum era excepţia de la o lege? Dar dacă ăsta era un adevăr copleşitor care îmi marca adânc existenţa ce mai voia această fiinţă de la mine, când singură recunoştea că n-aveam să ies din acest adevăr cum nu ieşi dintr-un blestem? „N-ai ştiut, continuă ea, decât să râzi şi să le spui altora hai sictir. Foarte bine! Când am auzit, m-am gândit că eşti un om care mai bine rămâne în meseria lui acelaşi toată viaţa decât să-şi plece spinarea şi să spună oricui, să trăiţi, tovarăşe. Mi-a plăcut şi totdeauna m-am lăudat. Călin a ştiut că dacă îi spune ăluia hai sictir, n-o să se mai ducă la şcoala de maiştri, dar a preferat aşa decât să înghită observaţiile. Aşa e el, n-ar răbda, orice i-ar face, să i se spună o vorbă de la unul care nu merită. Şi cum mă simţeam eu când veneam de la serviciu şi chiar şefa mea, doamna Polihroniade, îmi spunea: aţi fost aseară la cinema? De unde ştii, o întrebam, nu v-am văzut în sală. Nu, a fost doamna Matac şi l-a auzit pe bărbatu-tău râzând în sală. Până şi râsul tău ţi-l cunoştea lumea şi n-aveam eu nevoie să ajungi tu inginer ca să ţin la tine şi să-mi placi aşa cum eşti, chit că dacă ai fi ştiut şi tu să nu vorbeşti ce nu trebuie în faţa fitecui, poate că ai fi ajuns nu maistru, ci ai fi fost trimis cine ştie în ce şcoli şi altul ţi-ar fi fost drumul. Parcă Costache, care e director, ce-a fost, dacă nu tot ca tine, dar cu mai multă voinţă? Şi a ştiut să tacă la timp. Crezi că pe el n-au vrut să-l cureţe? Dar n-au avut cum să-l prindă şi pe urmă nici el n-a stat cu braţele încrucişate. Dar m-ai auzit tu pe mine vreodată că măcar aduc vorba în vreun fel? Nu poţi să zici că m-ai auzit fiindcă nici

măcar nu m-am gândit, ba chiar, ca să fiu sinceră, nu-mi plăceau ambiţiile tale de a te înscrie la Electrotehnică. Dragă Maria, îmi spunea doamna Polihroniade, fără să glumească, opreşte-l pe Călin cât mai e timp, că dacă îşi ajunge scopul, o să vrea altă nevastă, pot să-ţi citez multe cazuri. Doamnă Polihroniade, eu nu vreau să-l opresc pentru că pe noi nu ne leagă ce suntem, sau ce-am putea fi ca meserie. Dar ce vă leagă? Noi suntem făcuţi unul pentru altul, i-am răspuns, din clipa când am simţit că mă apucă de mână şi mă duce cu el, definitiv ne-am legat. Şi dacă m-aţi văzut înainte să mă mărit tristă de moarte, e că el e şi prost, cu toate că e foarte inteligent şi îmi dădeam seama că nu înţelege ce e între noi, nu ştie că mă iubeşte şi că noi trebuie să fim împreună. Pe urmă ai înţeles, iar eu am uitat cine eşti şi te-am lăsat în voia ta. E bărbat, ziceam, ştie el ce face. Şi nu mi-era mie frică de tine că ajungi inginer, deşi drept să-ţi spun vorbele doamnei Polihroniade mă cam nelinişteau. Dar de fapt nu-mi păsa, puteai chiar să mă şi laşi, că tot la mine te-ai fi gândit şi te-ai fi întors. Eram pregătită. Până într-o zi când mă pomenesc cu Valerică la uşă. Dragă Maria, zice, lui Călin i s-a întâmplat ceva. Hai cu mine la spital. M-am dus eu la spital, am venit pe urmă şi după tine la Bucureşti… Nu e nimic, ziceam, îi trece, se vindecă. Pe urmă, când ai venit acasă şi am văzut cum te-ai vindecat, hiii, am zis, ăsta nu mai e om! Mi s-a făcut rău, nu mai puteam să mă uit la tine. Şi atunci mi-am dat seama că în momentul când te-ai urcat pe cisterna aceea nici eu, nici fetiţa nu eram în gândul tău! Nu să nu te urci, că asta ţi-e firea, dar să stai să te gândeşti un pic; mă, cum să-l scoatem pe nenorocitul ăla de-acolo fără să ne punem zadarnic viaţa în pericol? Şi ai fi găsit, dar recunoaşte că nu te-ai gândit…”

Mă gândisem, dar acum nu voiam să-i răspund ei ca să mă arăt pe mine, ci s-o las pe ea să continue, ca să se arate pe ea. Şi ea continuă: „He!

făcu luându-mă în priviri ca între două reflectoare, nu recunoşti, crezi că te-ai gândit, când mie mi-a spus doamna Polihroniade că alături lucra un altul în altă cisternă şi era suficient să-i cereţi lui să intre cu masca pe faţă şi să-l scoată de-acolo, ca totul să se aranjeze".

Zâmbii, recunoscând aici invenţia abilă a oraşului, care nu voia să-mi admită că acţionasem fiindcă nu mai era altă soluţie. Tăcui însă mai departe, simţind o ură undeva în adâncul fiinţei mele, primordială şi de nelecuit, împotriva perfidei doamne Polihroniade, care ghida acum paşii soţiei mele şi o înstrăinase de mine. O făcuse pe Maria să admită în inima ei această bănuială, care era de neînvins, că actul meu n-a fost obligatoriu, şi că a existat cel puţin o posibilitate ca să fie evitat. Or, nu absenţa măştii a făcut să izbucnească flacăra. Nedreptatea care mi se făcea. Îngrozitoare era, când se susţinea că dacă intra un altul, de pildă tot un curăţitor ca şi cel dinăuntru, cu mască pe faţă, nu s-ar fi întâmplat nimic, înţelegeam brusc sursa stranie a patimei pe care o punea doamna Polihroniade, în cultivarea relaţiilor folosea această armă, farmecele ei femeieşti, pe care le sustrăgea în felul acesta soţului, ca să influenţeze soarta oamenilor. Rânjii: măcar dacă i-aş fi muşcat la timp gura aceea a ei care nu zâmbea. Asta ar fi îndepărtat-o pe Maria de ea şi astăzi această scenă care mă culca la pământ n-ar mai fi avut loc. Infidelitatea e câteodată un rău mai mic. „De ce rânjeşti? mă întrebă ea, te bucuri că mâine Cărpinişan o să treacă cu maşina prin faţa ta şi o să te salute doar aşa, cu un deget? încetul cu încetul nimeni n-o să se mai uite la tine, fiindcă nimeni nu se mai uită la cineva care a căzut jos decât unul care e şi mai jos decât el. Şi cine e mai jos decât tine? Cine? ţipă ea deodată cu voce care spori vertiginos liniştea în mine, simţind furtuna în acest ţipăt disperat şi pregătindu-mă să-i fac faţă. Spune-mi, cine a căzut mai jos decât tine? Până şi

Cazaciuc, tot e paznic plin, acolo la cooperativa kilometru 14, nu ajutor de paznic.”

Pronunţarea numelui fostului ei înşelător îmi slăbi puterea şi mă făcui crunt, zicându-mi că aşa mi se cuvenea, de frică să nu mă pun cu pumnii pe ea să tacă. Îi spusei: „Bine că ţi-e dor de Cazaciuc! Nici nu ştie Ambrozie la ora de faţă, adăugai sarcastic, ce e în inima ta, că ar şi alerga să te scape de mine…” „Tu ai vrut să scapi de mine, strigă ea, şi n-ai avut curajul să te desparţi şi ai vrut să mori. Crezi că nu m-am gândit? Numai cine are chef să moară face ce-ai făcut tu!”

Scuturai din cap ca şi când aş fi primit o lovitură de măciucă pe la spate: în spital mi se întâmplase şi mie o dată să gândesc aşa şi fusese ceva nespus de chinuitor ceea ce trăisem, fiindcă eram la capătul puterilor şi găsisem în mine în acest timp forţa să alung acest gând. Îmi aminteam mai ales de clipa când îmi dusesem mâna la ochi, cât de împăcat gândisem la lumina exploziei: da, uite, acum o să mor! Şi era adevărat că nici înainte şi nici după, Maria şi fetiţa nu fuseseră prezente în inima mea şi de aici îndoiala care mă tortura: Oare n-o iubeam, şi de aceea, cuprins de o nepăsare care nu mai cere nimic de la viaţă, mă lăsasem dus în actul de a salva pe altul, când în realitate căutam salvarea pentru mine? Cine să dea răspuns la astfel de întrebări, întins pe un pat de spital şi cu chipul desfigurat? Şi acum iat-o pe ea desfăcând această rană care se închisese apoi singură. „Nu e adevărat, strigai, ţineam la tine mai mult ca la orice pe lume şi dacă nu m-am gândit chiar în clipa aia cum pretinzi, e pentru că nu m-am gândit nici la mine.” „Puteai să nu te gândeşti la tine, strigă şi ea, dar dacă aş fi fost în inima ta ţi-ai fi adus aminte şi de mine şi de tine şi nimic nu s-ar fi întâmplat, alta ar fi fost soarta. Dar eu nu eram în inima ta şi nici măcar n-ai murit, aşa cum ai vrut. Mai bine mureai!”

Nu mă izbiră aceste cuvinte ale ei, fiindcă văzui că în realitate nu era atât de tare cât crezusem. Se simţea că, neputând să spună mai mult decât că îmi dorise moartea, rămânea descoperită şi neputincioasă în faţa unui om care, el, nu-şi dorise aşa ceva şi atunci cum ne-am fi putut privi în ochi? Şi atunci începu să arunce în mine înainte de a se prăbuşi nu cu armele mari, ci cu ceea ce îi mai rămăsese, ameninţări nedemne, cuvinte insultătoare şi jignitoare, pe care gura ei cu bărbia vânătă de furie mi le arunca sub privirea mea ferită. Începeam însă să nu mai aud şi parcă nici n-o văzui când se întinse pe pat şi apucă deodată cuvertura cu ghearele, începu să dea din picioare hohotind.

Văzui însă curând că şi mie îmi scăpase ceva, din pricină că nici ea nu mai avusese puterea să-mi spună acest lucru grav în felul în care merita el să fie spus; mi-l spunea acum. Într-un fel jalnic şi parcă cu atât mai mult mă pătrunsei de adevărul pe care îl conţinea; mi se sfâşia inima. Toate mişcările ei păreau dezordonate şi prinse de isterie, dar mişcarea capului era hotărâtă şi disperată: nega, la dreapta şi la stânga, în timp ce lacrimile îi curgeau şiroaie şi pieptul i se zbuciuma. Crezui la început că se opunea la ceva, că era un semn pe care mi-l dădea mie că *nu* e adevărat nimic din ce mi-a spus, că e nefericită şi că vorbele ei n-au fost decât strigătele unei femei care nu mai ştie ce spune, şi că *nu* crede în ele şi nici eu să nu cred. Eram pe punctul de a mă considera scăpat când observai chipul ei şi deodată îmi dădui seama că acel *nu* al ei era de fapt un da, care luase forma acestuia: mă nega pe mine, toată viaţa noastră, nu mă mai voia… Nu era adevărat că ar fi vrut să fi murit şi nu era adevărat că credea că aş fi putut să nu fac ce-am făcut. Şi nu era adevărat că nu mai credea în soarta mea şi că nu mai sunt un om, cum spusese că gândise când mă văzuse. Nu era adevărat că gândise aşa ceva. Dar plângea, dădea din cap

necontenit şi chipul ei i se schimonosea în această negaţie pe care nu era în stare s-o suporte, dar nici s-o mai ascundă. Nu erau adevărate toate acestea, dar ceva se întâmplase; se prăbuşise ceva; nu mă mai iubea, viaţa noastră împreună îşi pierduse înţelesul.

Eram foarte mirat: aveam în faţa mea ireparabilul, dar mă uitam la el ca şi când ar fi fost reparabil. Mă ferisem de el, un timp destul de îndelungat, continuasem să râd, dar acum îmi dădeam seama că ora acceptării lui sosise. O lăsai pe Maria să se zbată singură pe pat şi ieşii afară. Voiam să mă duc să mă învăţ imediat cu singurătatea. Nu mai aveam ce afla de la ea în plus, ar fi însemnat să vreau să mă chinuiesc singur auzind-o confirmând şi prin viu grai ceea ce datul ei din cap spunea mai mult decât cuvintele, deşi ispita de a încerca să verific dacă înţelesesem bine mă încercase o clipă. Dar apoi mai mult mă ispitise să rămân singur şi să văd cât de uşor aveam să mă simt călcând pământul fără să mai am în gând fiinţa care mă făcuse să-mi simt greutatea dublă atâta vreme.

X

Ieşii din oraş pe jos fiindcă, deşi trecuseră atâţia ani, constructorii tot nu făcuseră o stradă ca lumea, pe care să poţi să te plimbi fără să te dai jos de pe trotuar la fiecare douăzeci de metri; urma un colţ care corespundea unei noi clădiri şi după aceea alt trotuar; îţi venea s-o iei tot pe şosea, care dacă ar fi avut paralel o promenadă între ea şi pădure, ar fi fost foarte potrivită să iasă lumea duminicile şi după-amiezile.

Primul lucru pe care îl descoperii limită întru câtva întinderea pierderii pe care o suferisem: Maria era viaţa mea şi nimeni nu mă putea sili să n-o mai iubesc. Pe urmă descoperii că deşi între mine şi viitorul meu fuseseră aruncate de jur-împrejur buturugi, dacă mă uitam bine, e drept că nu le puteam da la o parte, dar mai era loc printre ele: în primul rând să zicem că nu doi-trei ani, ci patru-cinci aveam să mă simt rău cu sănătatea, dar unde scria că după aceea n-aveam să mai fiu din nou în stare să lucrez în meseria mea? Bineînţeles că aveam să mă duc la direcţie să cer să… Iar examenul de maturitate tot va trebui să mi-l iau, chit că drumul la Institutul de Electrotehnică mi-era acum închis. Dar nu mai puteam trăi fără să citesc cărţi şi trebuia ca această plăcere pe care începusem s-o descopăr să fie expresia confirmată de luare a examenelor unei îndeletniciri superioare şi nu a unei manii pe care observam că o au unii, care îţi dădeau un sentiment de zădărnicie când aflai că ei n-au avut suficientă voinţă să facă acelaşi lucru şi când au fost elevi, rămânând doar cu cele câteva clase primare la bază: nu-mi plăceau tipii ăştia şi nu voiam să le îngroş rândurile…

Dacă oamenii ar începe imediat să trăiască marile adevăruri ale vieţii lor, a căror revelaţie o au la un moment dat! Pur şi simplu să întindă din chiar clipa aceea pasul şi să înceapă să meargă pe noul drum. Suferinţa care ar urma nu i-ar degrada niciodată şi ar putea încă păstra în inimile lor, neatinse, zilele luminoase pe care le-au trăit până atunci. Dar ei nu fac acest pas şi revin asupra adevărurilor a căror revelaţie au avut-o, prinşi, ca într-o cursă, de iluzia că poate s-au înşelat, deşi ştiu bine că nu. Omul nu e laş, dar pare să fie, din pricina încăpăţânării lui de a persista în speranţă cum persistă de altfel şi în eroare. Şi nu ştii niciodată care dintre ele e la mijloc.

În primul rând că nevastă-mea mă întâmpină la întoarcere complet liniştită şi cu privirea de

odinioară, care îmi cerea ajutor: ce trebuia să facă? Ce simţeam eu? Se întâmplase ceva rău între noi care nu mai putea fi alungat? Ce răspuns dădusem eu acestor întrebări rămânând singur? Singurul răspuns pe care îl simţeam clar în minte era că ea era femeia mea pentru totdeauna, indiferent ce s-ar mai întâmpla între noi de-aici înainte.

Intrai în bucătărie şi mă aşezai la masă. Ăsta era la noi semnul unei apropieri care ne aducea, printre cuvintele cele mai obişnuite, la îmbrăţişări inexplicabile, a căror venire eram departe de a o bănui. Totdeauna ne trezeam surprinşi de ceea ce ne împingea unul spre altul şi ea deschidea ochii mari parcă de teamă. Se smulgea şi se ducea în casă unde se ocupa apoi îndelung de fetiţă, crezând că în felul acesta avea să uite de mine şi să se culce apoi cu acele mişcări ale ei hotărâte care mă făceau să înţeleg că e foarte obosită şi că până şi cea mai mică atingere o face să sufere… Dar nu-i ajuta, în astfel de momente, nimic, şi se apropia apoi singură, posomorâtă. Începeam s-o mângâi: ce avea, de ce fugea de mine? Ce i-am făcut de era aşa de… De ce mă ocolea? Am supărat-o cu ceva, am jignit-o, am vorbit ce nu trebuie şi nu poate să-mi spună? Măcar să-mi dea de înţeles, în ce împrejurare! Tăcea la pieptul meu, fără să spună măcar un cuvânt ca să înţeleg ce sens avea această tăcere, dacă trebuia să insist pe calea asta sau era altceva la mijloc. „Nu înţelegi?” mi-a spus odată. „Nu, nu înţeleg!” „Atunci nu-ţi spun!” Alteori însă întârzia cu dezbrăcatul, ai fi zis că scoate de pe ea şapte rochii şi mi-aduc aminte că închizând ochii în aşteptare m-a prins deodată o bănuială. Ce făcea ea acolo de nu mai termina cu dulapul cela, ce tot căuta în el şi nu mai găsea? Se făcuse foarte târziu. „Nu treci să te culci?” am întrebat-o. Nu mi-a răspuns şi atunci m-am dat jos din pat, am luat-o în braţe ca pe copii şi am întrebat-o în timp ce avea faţa aproape de a mea. „Ce e cu tine?” „Nimic, ce să fie!” „Chiar nimic? Atunci de ce nu vrei să te

culci?” „Nu mi-e somn!” „A, nu ţi-e somn, am făcut eu, păi nici mie”, şi ne-am aşezat amândoi în pat şi în asemenea momente o vedeam că scoate din poşetă o ţigară, o aprinde şi începe s-o fumeze. Dar nici după ce o termina nu voia să stingă lumina şi să adoarmă. Şi toată chestia asta dura până dimineaţa. Stătea lângă mine şi tăcea, dar în mod forţat, fiindcă vedeam cum o asaltează gândurile şi odată cu ele şi cuvintele. Dar se ţinea bine şi nu reuşeam s-o fac să vorbească nici după ce ne iubeam îndelung, când zăgazurile de obicei cad şi amândoi îşi spun mai uşor ceea ce mai înainte le venea greu. Ea avea aerul că asta nu schimbă mai nimic, deşi vedeam că schimbă. Totuşi nu vorbea nici aşa şi plecam pe urmă amândoi la combinat verzi de oboseală, dar nu nemulţumiţi unul de altul, dimpotrivă, îmi dădeam seama că după astfel de seri şi de nopţi când stăteam lângă ea fără să adorm, parcă mă iubea mai mult…

Urmau săptămâni lungi în care toată ziua spăla, călca şi gătea cu o stranie mulţumire pe chip ca şi când la capătul acestor îndeletniciri istovitoare ar fi aşteptat-o o mare recompensă. Ştia însă şi ea că nu va fi vorba de nimic de genul ăsta şi se zeflemisea singură: „Mă mir şi eu, zicea, care femeie mai face treburile astea fără să drăcuie toată ziua. Nu zic că nu le face, fiindcă n-are încotro, dar să vezi ce zic. Dacă le-ar auzi un bărbat neînsurat s-ar scărpina mult în cap până să ia una dintre ele şi pe care!”

Şi dimpotrivă, în alte astfel de apropieri de-ale noastre nepresimţite o apuca vorbitul şi tot aşa, cu nimic n-o mai puteam opri până în zori. Şi atunci îmi povestea din copilăria ei, de maică-sa moartă pe care o apucase când avea şapte-opt ani (murise dintr-o facere, cu copil cu tot), de satul şi suratele ei care pe unde au ajuns şi cu cine s-au măritat, de prostu ăla de flăcău care cu toate că ţinuse la ea luase pe alta, şi ce i s-a mai întâmplat pe urmă ca

om însurat, de unchiu-său Niculae, care a ţinut foarte mult la ea… Mă omora cu istoriile astea şi tăcerea ei chiar şi o noapte întreagă mi se părea mai uşor de suportat decât un ceas din aceste povestiri. Mă lovea somnul cu leuca în cap şi mă dădeam jos, mă duceam la baie, mă spălam pe faţă, mă ştergeam bine cu prosopul ca să nu bage de seamă şi mă întorceam la loc înviorat. Curând însă simţeam că iar n-o să mai pot şi atunci puneam mâna pe ea şi o iubeam înverşunat şi furios. Dar după aceea îşi continua doborâtoarele ei istorii, pe care era cu atât mai departe de a le povesti bine, pe cât de aproape era tensiunea sufletului ei de a se destăinui. Până la urmă mă apuca un râs isteric la câte un moment care bănuiam eu că ar fi avut acolo la faţa locului, unde s-a petrecut, ceva comic, şi râdea şi ea aprinsă de o însufleţire şi mai mare, prelungind numita întâmplare aşa-zis veselă, interminabil. Şi stai să vezi ce făcea, iar eu stăteam şi nu vedeam nimic, dar holbam ochii într-o grasă satisfacţie prefăcută de a vedea ce-a mai fost.

Acum simţeam că toate acestea nu vor mai fi şi că asupra casei noastre apăruse duhul rău. Iar privirea şi gesturile ei aveau acum în ele o rugăminte stranie, parcă voia să-mi spună că până nu se va întâmplă o nenorocire şi mai mare să fim aproape unul de altul şi să trăim, în zilele care ne-au mai rămas, cât mai mult din întregul zilelor pe care soarta n-avea să ne lase să le trăim în scurgerea lor normală. Straniu era însă că mă ruga, aproape mă implora, ca şi când ar fi ştiut ce gândisem eu în ceasurile cât mă plimbasem singur în afara oraşului, că o iubesc şi că nimeni nu mă poate împiedica s-o iubesc orice-ar fi.

Această seară mi-a rămas adânc săpată în amintire. A plâns literalmente toată noaptea. Foarte des însă se întrerupea ca să cădem în îmbrăţişări frenetice. După fiecare avea alt plâns, odată arzător şi plin de speranţe că totul se va aranja între noi, alteori de spaimă că Dumnezeu i-a luat

minţile şi nu mai ştie ce să mai facă… Şi nici eu n-o mai iubesc ca altădată şi de-aia s-a întâmplat ce s-a întâmplat… „Ba te iubesc”, i-am spus. „Tu, mi-a răspuns ea simplu, tu n-ai ştiut niciodată când mă iubeşti şi când nu. Cel mai tare m-ai iubit când ai venit după mine în curte şi m-ai luat cu tine, dar ani de zile vedeam din scrisorile tale că nu-ţi dai seama. Şi cel mai puţin când ai intrat în cisterna aia. Atunci mă uitasei de tot, complet, eram ca şi moartă, dacă aş fi murit eu, ai fi fost trist, dar n-ai fi înţeles de ce!” Nu mai era însă în glasul ei nicio învinuire, ci o resemnare ţărănească, mai limpezită în straturile de unde venea: aşa a fost dat să fie, atât a trebuit să fim noi fericiţi…

Mă făceam că nu aud refrenul acesta ascuns în fiecare plâns al ei sau mai bine zis îl auzeam, dar ştiindu-i înţelesul nu mi se părea că are în el şi unul practic. Mai era încă timp, a doua zi dimineaţa, după o astfel de noapte bogată care spălase tot ceea ce în timpul zilei se petrecuse urât şi josnic între noi, să-mi privesc în faţă soarta, să-mi dau seama că drumurile sunt acum libere pentru o hotărâre, să mă aşez la masă şi să-i scriu o scrisoare în care să-i spun, în puţine cuvinte, că n-avea, la întoarcere, să mă mai găsească acasă.

PARTEA A CINCEA

I

…Dar n-am făcut aşa, n-am scris o asemenea scrisoare care m-ar fi eliberat. Avea dreptate directorul să nu mă creadă când i-am spus că am băut tot paharul. Când eram odată tot aşa mic, la bunicul, într-o vară, muream de poftă să încalec un cal şi am pândit o zi când nu era nimeni acasă, decât eu cu un văr şi am scos un cal din grajd. L-am adus lângă marginea prispei şi l-am încălecat. Văru-meu, care îl ţinea, i-a dat drumul. Nu ştiu de ce mi se părea mie că acum calul o să înceapă să se plimbe frumos cu mine prin curte. În loc de asta, am văzut cum o ia spre uşa grajdului, adică se întorcea de unde fusese scos. Această uşă era făcută să intre un cal singur nu cu cineva pe el, şi mi-am dat seama că trebuie să sar jos imediat dacă nu voiam să fiu ras şi cine ştie ce să mi se întâmple. Dar în loc să mă învârtesc pe spinarea lui şi să sar jos de bunăvoie, am stat mai departe călare crezând că n-o să-mi facă el mie o astfel de figură şi să mă strivească de pragul de sus al uşii. Nu mai ştiu ce s-a întâmplat, am văzut cum calul intră, m-am pomenit dat peste cap pe spinarea lui şi apoi buf la pământ. Am avut o senzaţie de parcă pământul n-ar fi fost jos şi ar fi stat nemişcat, ci mi-a ieşit mie în întâmpinare, izbindu-se el de mine şi nu eu de el. Mi-au clănţănit dinţii în gură şi

mi-a sunat tărtăcuţa de pragul de lemn al grajdului, m-am trezit bine, am simţit că sunt mai deştept ca înainte, chit că puteam să mor pe loc dacă nu de prag, ci de cele două pietroaie aşezate imediat înăuntru dacă m-aş fi lovit cu capul. Eram mic, e adevărat, şi crescând, omul zice că îi creşte în acelaşi timp şi mintea. De acest lucru însă eu mă îndoiesc.

Vedeam bine că în viitorul vieţii mele cu Maria nu se zărea decât o astfel de uşă neagră şi că înspre ea mă ducea, fără grabă dar şi fără şovăială, continuarea convieţuirii noastre sub acelaşi acoperiş. Şi cu toate acestea nu făceam nimic ca s-o curm. Nu ştiu de la cine, oraşul află ce se întâmplase la noi în casă şi apărură nişte ziarişti care o înjurară pe Maria în câteva articole arătând în acelaşi timp generozitatea mea, care „o iertam". Nu ne păsa nouă de ceea ce îi interesa pe aceşti oameni, totuşi îi luai apărarea, confirmând fără să-mi dau seama iertarea cu pricina, sperând că aceşti inşi or să mă creadă pe mine şi nu pe concetăţenii mei, care în mod inexplicabil se treziră să-mi ţină partea. După ce efectul articolelor din presă se evaporă, uitară de propria lor atitudine zicând acum că ea avea dreptate ca şi când stabilirea de partea cui e dreptatea mai putea, între doi inşi care trăiau sub umbra despărţirii, să mai ajute la ceva.

Nu eram însă neîndreptăţit să cred că nu voi reuşi să trec peste ceea ce se petrecuse în ziua aceea între mine şi Maria şi să ne reluăm viaţa de unde fusese lovită. Directorul, care mă primi şi mă ascultă din nou, zise că şi el a auzit ce se spune despre nevastă-mea, dar că nu crede şi adăugă că s-a şi gândit unde să-mi găsească un post ceva mai bun… Şi după felul cum pronunţă aceste cuvinte „ceva mai", înţelesei că nu cu mult mai, decât cel păzitor de biciclete. Tot la pază, zise el, la una dintre porţi, dacă voiam la cea principală, dacă nu la una pe unde intrau şi ieşeau camioane cu materie primă sau finită, foarte important post,

trebuia să cer hârtii, să le cercetez, să controlez dacă şi în camioane e acelaşi lucru ca şi pe foile de parcurs… Mie mi se păru că faţă de umilinţa prin care trecusem primind postul celălalt, cel de acum era ceva foarte serios şi-i răspunsei directorului că aşa mai merge. Dar el zise deodată: „Nu-mi place câtuşi de puţin că sunt pus în situaţia să-ţi ofer tocmai eu o asemenea slujbă, când ştiu ce mult ţi-a plăcut meseria pe care ţi-ai ales-o. Mai bine ai pleca în altă parte". Am înţeles că se referea la situaţia mea cu nevastă-mea şi că ar fi dorit să nu mă vadă acceptând-o, dar am lăsat să treacă pe lângă urechi acest înţeles şi i-am răspuns: „Dumneavoastră ştiţi bine, tovarăşe director, că eu am fost aici când nu era nimic şi că nu pot să părăsesc acest oraş şi combinatul la naşterea cărora am contribuit stând în viscol şi zăpadă". „Bine, atunci ia-ţi postul în primire şi dacă ai nevoie în continuare de sprijinul nostru vino şi spune-mi. Şi mai ales nu uita că îndată ce o să te simţi în stare să te întorci iar la meseria ta, să vii să-mi spui şi te trimit la şcoala de maiştri!"

În sinea mea mă întrebam de ce nu mă trimitea de pe acum. Crizele mele nu m-ar fi împiedicat să învăţ şi să-mi dau examenul respectiv şi pe urmă foarte uşor să mă întorc la combinat şi să-mi iau locul care mi se cuvenea printre electricieni. Ceva însă din felul lui de a fi îmi spunea că aş lansa întrebarea zadarnic. Parcă el nu ştia că asta ar fi soluţia cea mai bună? Dar într-adevăr, dacă nu putuse el să mă trimită „înainte", ce pretenţii mai aveam acum? Un maistru care n-ar fi pregătit în orice clipă să facă el treaba unde calificarea lucrătorului n-ar fi suficientă, ce fel de încredere putea să-şi câştige?

Curând însă oraşul puse mâna pe istoria vieţii noastre şi se află tot ceea ce noi credeam că nu mai ştie nimeni, adică nu numai ultimele momente, ci şi cele de la începutul cunoştinţei noastre. Pe atunci acest fapt m-a nedumerit, întrebându-mă

cine le-o fi spus, dar astăzi îmi dau seama că viaţa intimă a oamenilor nu e un robinet bine închis, el picură din neglijenţa noastră suficient de mult pentru ca de-a lungul timpului să umple un vas: e chiar viaţa noastră pe care o credeam secretă.

Am observat că alţii, având probabil intuiţia acestui adevăr, îşi trăiesc viaţa intimă în văzul tuturor, convinşi pesemne de inutilitatea oricărei discreţii, cu bătăile, împăcările şi evenimentele mai grave. Una, chiar de la noi din bloc, umbla din uşă în uşă plângând că aoleo ce să se facă ea, că aoleo bărbatu-său a găsit alta şi o lasă. Nu mică însă ne-a fost mirarea când am aflat că agitaţia asta a ei peste tot (s-a dus şi pe la combinat la tovarăşul Costache şi apoi şi pe la comitetul de partid) cum, necum, a dat roade şi omul ei s-a intimidat sau cine ştie cum s-au petrecut lucrurile că s-a întors în cele din urmă acasă. Mă pomenii sperând că lumea ar putea-o influenţa pe Maria în bine, dar când aflai ce se spunea îmi dădui seama că nu, fără să cred prin asta că voia cineva neapărat să ne despartă. Că, de, ea mă iubise timp de trei ani dar eu îi întorsesem spatele (era vorba de cei trei ani de armată) şi că nici acum n-o iubeam, sigur, s-o fi săturat şi ea de un astfel de bărbat. Se mirau de ce mai stau la ea din moment ce n-o iubeam. Ca şi când ei toţi ar fi trăit numai din iubire. Asta mă făcu să râd. Nu-ţi venea să-ţi crezi urechilor, când în realitate ei se băgau în viaţa noastră cum se băgau colocatarii Ioanei cu forţa, făcându-şi chei pentru uşa odăii ei. Sfidai cu uşurinţă toate acestea şi îmi văzui cu plăcere de noul meu serviciu, care nu era chiar de pază, ci un veritabil post de control, eram doi pe schimb, însărcinaţi cu el, aveam şi două telefoane la noi în cabină.

Nicio organizare nu e perfectă, iar dacă ar fi, ar deveni monstruoasă. Pentru ca serviciul nostru să fi fost perfect ar fi trebuit să controlăm totul ca la vamă, dar atunci e uşor de închipuit în ce s-ar fi transformat, ar fi fost nevoie nu de doi inşi, ci de

douăzeci şi prevăzuţi cu toate mijloacele de despachetare şi împachetare şi, desigur, şi de cântărire. Or, pentru încărcătură răspundeau serviciul de expediţie şi cel care iscălea foile de parcurs. Atunci care mai era rostul controlului nostru la poartă? Mai avea vreunul? Mai avea şi nu mai avea, fiindcă de un balot în plus de îngrăşăminte azotoase răspundeau ei, cei dinăuntru, dar dacă pe lângă asta şoferul mai scotea şi altceva care nu era trecut în document, de asta răspundeam noi…

II

…Ba mi se părea că merge chiar mai bine, aşa cum ţi se pare când te scoli după o boală când totul e nou şi proaspăt, mai ales că Maria primi cu linişte şi mulţumire numirea mea în noul post. Asta spori sentimentul că lucrurile s-au aranjat. Când, într-o zi îmi spuse simplu, dar şi neîndoielnic, uitându-se liniştită în ochii mei:.. Căline, tu când te muţi?" Parcă mi-ar fi spus: tu când pleci la Bucureşti? Sau: Când aranjezi chestia aia pe care ai uitat-o? Pentru ea drama se consumase, mai rămânea o simplă chestie de aranjament, de pildă plecarea, trebuia făcută şi asta. Sigur că nu era nicio grabă, dar era unul dintre lucrurile care nu se pot amâna prea mult, fără să ai pe urmă mari încurcături.

Mă uitai la ea flămând de curiozitate şi fascinat de calmul ei care o îndepărta deodată vijelios de mine şi mă făcea să văd în ea o străină, pe care o cunoşteam însă bine şi îmi tremura inima după ea. Pentru întâia oară de când mă ştiam rămăsei mut în faţa unei întrebări care îmi angaja viaţa şi îmi

cerea, chiar dacă nu voiam să-l dau, un răspuns. Multe minute se scurseră astfel în tăcere, fară, însă, ca Maria să se mire, sau să dea vreun semn de nerăbdare. Avea aerul să spună că puteam să răspund la întrebarea asta şi peste o lună, ba chiar şi două, dar deja trei era cam mult. Mă pomenii vorbind fără să-mi dau seama prea bine ce spun: „Vreau întâi să-mi adun ceva bani să pot face faţă în noua mea locuinţă, fiindcă va trebui să-mi cumpăr totul începând de la pat, n-o să te las pe tine fară, ca să-mi fie mai uşor”.

Ea nu zise nimic, dar văzui că aştepta încă răspunsul la întrebarea ei. Iar eu continuai: „Trebuie intentat şi divorţul, ca să poată cei de la spaţiul locativ să-mi repartizeze o odaie… Dacă o să se grăbească şi ăia să-mi repartizeze, să nu ne pomenim ca alţii, că suntem puşi în situaţia să ne împărţim apartamentul, ţie o odaie şi mie una. Şi culmea, să ne recăsătorim pe urmă, şi eu cu viitoarea mea nevastă şi tu cu viitorul tău soţ să ne întâlnim toţi patru la bucătărie.”

N-o slăbeam din priviri, sperând ca prin aceste cuvinte deznădăjduite să trezesc în ea un protest, prin proiecţia în viitor nu atât a unei promiscuităţi care ne aştepta, cât a faptului că vom face amândoi, dacă ne despărţim, ţăndări din trecutul şi din ceea ce a fost iubirea noastră odinioară. Nu se lăsa însă impresionată, poate nici n-auzi bine. Zise: „Nu vrei tu să te ocupi de divorţ? Eşti bărbat, ţi-e mai lesne!” „Nu vrei pensie alimentară pentru fetiţă?” o întrebai la rândul meu. „Dacă o să vrei să-mi dai…” răspunse ea cu un glas curat. „Da, dar atunci trebuie să divorţezi tu, şi să câştigi contra mea!” „Cum să câştig, Căline, dacă tu nu părăseşti căminul conjugal? Ce motive am, să umblu cu martori falşi care să declare că mă snopeşti în bătăi, eşti beţiv, mă înşeli, nu aduci bani în casă, n-ai grijă de familie şi altele de genul ăsta? Îţi convine? Mie nu-mi convine, şi-aşa se spun destule despre noi în oraş…”

Avea dreptate. Dar nu faptul că mă aflam într-un cerc vicios – dacă nu plecam, nu se putea divorţa, dacă nu divorţam, nu-mi dădea spaţiul locativ casă – mă preocupa pe mine în momentul acela. Ci senzaţia că alunecam. Foarte blând, nu era vorbă, dar în jos şi mă întrebam cum să fac să opresc această coborâre acum când mai era timp… Să plec. Dar cum să părăsesc această femeie în plină înflorire, mai frumoasă decât oricând şi care mă iubise până mai ieri cu tot sufletul ei? De ce îşi întorcea ea acum privirile de la mine? Aveam sentimentul că neputinţa mea venea din faptul că nu eram în stare să găsesc un răspuns bun la toate, fiindcă de obicei aşa cum te asaltează întrebările îţi vin şi răspunsurile, numai că se bat cap în cap şi unele şi altele. Dacă ea, aşa cum mi-a spus, era îngrijorată că voi deveni inginer şi o voi părăsi, înseamnă că ieşirea mea temporară din meserie (şi ea n-avea de ce să nu creadă că va fi temporară) nu putea să fie cauza răului care se abătuse asupra noastră. Asta era foarte limpede. Atunci ce era? Tot ce ştiam zbura parcă din întreaga mea fiinţă lăsându-mă complet singur în faţa acestei întrebări. Până într-o zi, când în acest gol apăru deodată înţelegerea: Maria a găsit pe altcineva. Şi tot ce s-a întâmplat între noi numai aşa se explică…

III

Gândul ăsta mă însufleţi şi îmi dădu mari speranţe: dacă era adevărat, primeam lupta. Eram hotărât să-mi retrag faţă de Maria cuvântul că voi pleca. Şi nu pentru că în sinea mea n-aş fi plecat, dar asta era o armă, nu trebuia să cedez până ce n-aveam să văd cu ochii mei că totul e pierdut. Îmi

spuneam că ea însăşi, ajungând mai pe urmă nenorocită, m-ar fi învinuit că m-am dat bătut de la prima ciocnire, când în realitate trebuia să stau pe loc şi să nu dau niciun pas înapoi.

Dar cum să aflu? Îi spusei lui Costică bănuiala mea şi îl rugai să mă ajute şi Costică o rugă pe o prietenă a lui să se intereseze. Într-o zi o anunţai pe Maria că plec pe la Bacău vreo trei zile să însoţesc de acolo nişte camioane cu maşini care urmau să ne sosească din străinătate, ceea ce era şi adevărat, şi chiar şi plecai. La întoarcere însă prietena lui Costică îmi povesti amănunţit tot ce făcuse în acest timp Maria de dimineaţă şi până noaptea târziu şi înţelesei mai mult din glasul ei decât din filmul pe care mi-l desfăşură înaintea ochilor, că eram complet greşit şi că nevastă-mea n-avea pe nimeni.

Oamenii însă nu-şi dau seama totdeauna ce aştepţi de la ei şi mi se păru că prietena lui Costică mă minte cu intenţii bune, neştiind că în cazul meu mi-ar fi făcut bine adevărul şi nu minciuna. Căutai deci pe altcineva mai puţin doritor să mă ferească de ceea ce mă interesa să aflu şi gândul mă duse la un avocat. Ăştia sunt oameni de meserie şi în orice caz aveam nevoie de unul care să-mi înainteze divorţul. Nu m-am priceput niciodată la hârtii, orice aş fi putut fi în viaţă, dar nu funcţionar.

Aflai că într-adevăr noul nostru oraş avea şi avocaţi, mie îmi recomandă cineva pe unul şi îi făcui o vizită acasă. „Domnule avocat, îi spusei, vreau să divorţez, dar îmi trebuie dovada că soţia mea are pe altul. Cum să aflu?” „Unde lucrează soţia dumitale?” mă întrebă el şi îmi făcu un fel de dosar ca la cadre. Îmi spuse cât mă costă toată acţiunea şi adăugă că oraşul nostru e încă foarte mic şi nu se putea ţine nimic ascuns multă vreme şi îmi ceru răgaz câtva timp. Află el. Mie nu-mi mai rămânea pe urmă decât să vorbesc cu doi, trei prieteni care să depună ca martori. La urma urmei, îmi spuneam, nu mă rugase Maria să mă ocup eu de aceste formalităţi? În cazul în care ar fi

descoperit că e urmărită şi bănuită şi m-ar fi ghicit pe mine în spatele cercetărilor avocatului…

Pe de altă parte toată această activitate îmi făcea bine, sau în orice caz mă ţinea pe picioare să văd o lume nestricată, aşa cum ieşind în ziua aceea din cisternă văzusem cerul şi norii liniştiţi şi mă simţeam liniştit şi eu, deşi cei din jurul meu erau înspăimântaţi. Acum îmi explicam de ce: e continuarea mişcării sufletului nostru, rămas acelaşi, deşi trupul care ţine de el s-a modificat. Tot aşa am observat când a murit bunicul, numai mama şi cu nişte nurori plângeau, tata şi alţi fraţi de-ai ei umblau de colo până colo cu treburi, să facă rost de scânduri pentru tron, pentru stâlp şi cruce, să cumpere pânză pentru doliu, şi lumânări de veghe, să se ducă să vorbească cu popa, să dea de mâncare la oamenii care îi ajutau la dulgherit, să pregătească praznicul (să facă rost de ţuică şi să taie nişte orătănii), ai fi zis, uitându-te la ei, că îi pregăteau bunicului ceva plăcut şi sărbătoresc, care n-avea nicio legătură cu moartea lui.

Tot aşa mă pomenii semnând hârtia pe care avocatul mi-o întinse, şi care era intentarea acţiunii de divorţ. Cercetările lui rămăseseră infructuoase în ceea ce priveşte faptul dacă Maria avea sau nu pe cineva, avocatul îmi spuse hotărât că nu, dar descoperise în schimb că: „Actuala dumneavoastră soţie, care are un copil din flori, a fost văzută un timp cu cel cu care a făcut acest copil, numitul Cazaciuc Ambrozie, din satul Ereste, şi care e paznic…” „Da, ştiu, de noapte, la cooperativa kilometru 14, când, domnule avocat?” „He, demult, dragă domnule Surupăceanu, din fericire pentru dumneata, ai avut o soţie de care n-ai cum să te plângi în faţa instanţei: dinainte ca dumneavoastră să vă fi căsătorit!” Vasăzică ceva tot fusese în acele zile cu Ambrozie şi nu în zadar îl aranjasem eu cu Costică, în contul a ceea ce nu ştiam, dar presupuneam că s-a petrecut. „Dar asta nu e un impediment, continuă avocatul, dacă

părţile consimt e floare la ureche pentru mine, e suficient să nu se prezinte la înfăţişare şi în schimb dumneata vii cu doi martori care nu vor spune lucruri jignitoare pentru dânsa, îi învăţ eu ce anume au de declarat şi e în regulă. Urmează ca dumneata să te hotărăşti.” I-am răspuns că sunt hotărât, zicându-mi în acelaşi timp că numai de-aş reuşi între timp s-o recuceresc pe Maria şi toate aceste pregătiri care îmi aduceau moartea în suflet se vor transforma în sărbătoare a unei învieri. Şi semnai actul.

A doua zi mă dusei la el cu Valerică şi Cărpinişan. Ce ciudat, oamenii ştiu în anumite momente ce gândim, deşi nu le suflăm un cuvânt despre ceea ce ne apasă mintea. Valerică şi Cărpinişan zâmbiră ca la o glumă sau ca la o joacă şi îmi spuseră amândoi că ei nu cred că dacă află Maria ce fac eu o să fie de acord, mai mult, mâine, singur o să mă răzgândesc şi o să vin la avocat să opresc acţiunea. Răspunsei, cu o voce îngroşată şi duşmănoasă, că nu, n-o să mă răzgândesc şi că Maria va fi perfect de acord când va afla. Gândind în acelaşi timp că da, doresc şi eu să se întâmple cum zic ei, dar să nu fie cum mă tem eu!

După aceea am intrat la restaurant şi am cerut vin ca să sărbătorim acest eveniment printr-un pariu că nu va avea loc. Valerică avea credinţa asta, el care îmi urase „casă de piatră” la nuntă. Cărpinişan avea îndoieli. „Maria, zise el, e o femeie care nu poţi să zici că ştii ce e în inima ei. Nici azi nu uit cum a venit ea la mine şi, nene Cărpinişane (şi aici adventistul îi imită perfect vocea de femeie care e întruchiparea veşnică a inocenţei şi nu ştie să procedeze altfel decât atingându-ne cu această voce şi înmuindu-ne astfel voinţa şi hotărârile noastre dure de bărbaţi), nene Cărpinişane, zice, am şi eu o mare rugăminte la dumneata… Când am auzit-o vorbind aşa i-am îndeplinit rugămintea înainte s-o auz, să merg cu maşina la Piatra Neamţ să-l luăm de-acolo pe

Călin care vine cu acceleratul de Bucureşti. Şi pe drum zice: Nu ştiu precis dacă vine, dar eu aşa cred. Da' eu cred că aflase ea de la cineva, adăugă adventistul, altfel de unde să fi ghicit că chiar o să vii? I-ai spus tu, Căline, ziua aproximativă?" „Nu i-am spus fiindcă nu ştiam nici eu." „Vezi, făcu Cărpinişan. Am eu dreptate!"

Unde avea el dreptate? Că nu-şi dădea seama ce vorbeşte şi mă făcea să mă uit pe geam strângând din dinţi? Eram la un pas în a izbucni în înjurături la adresa glasului femeilor, şi în plâns în acelaşi timp, înjurându-ne de astă dată şi pe noi, că nu ştim să fim surzi când trebuie şi nici după ce ne-am plecat urechea să îndurăm totul fără crâcnire şi să părăsim locul când nu mai merge fără să ne mai uităm îndărăt. Cu atât mai mult cu cât în aceeaşi seară aveam de gând să rup vraja asta neagră în care mă zbăteam şi să mă scot şi pe mine şi pe Maria din ea. Căci asta era senzaţia care mă stăpânea, parcă mi-ar fi fluturat cineva un zăbranic negru înaintea ochilor şi tulburându-mi minţile urmam mişcarea care mi se ordona, ca la o coridă, în timp ce jucătorul, impasibil, rămânea nevăzut pentru mine, în loc să ridic privirea şi văzându-l să mă reped în el şi să-l dau peste cap. Intentând divorţul îmi venise pe loc ideea aceasta şi chiar azi, diseară, aveam de gând s-o pun în practică. Evocările adventistului însă, în loc să mă întărească, mă surpau, făcându-mă parcă să văd că o astfel de Mărie, pe care dragostea pentru mine o făcuse odinioară să aibă astfel de iluminări, nu mai exista, şi atunci în cine aveam eu să mă reped? Mă uitai fără prietenie la Cărpinişan şi ciocnii doar cu Valerică şi dădui paharul peste cap. De credinţa lui aveam nevoie şi nu de îndoielile lui Cărpinişan şi adventistul, om copt, cu patru, cinci ani mai mare ca mine, înţelese fără să se supere, se făcu că nu vede că nu ciocnesc cu el, ciocni el singur paharul de-al meu, îl bău şi spuse că el trebuie să plece.

„Ei, ce zici, Valerică?” îl întrebai eu după ce râmaserăm singuri. Valerică se uită la mine cu aceeaşi nevinovăţie cu care probabil se uitase şi la fata de la şcoala medie din Bârlad, care temându-se de examenul de maturitate îl oprise din vreme pe o potecă a unor vii, întrebându-l cât e ceasul. Îl şi auzii cum îmi povestise el totul, cum intervenise el apoi cu câteva cuvinte, la care fata acceptase să discute. Mă prinse îndoiala că credinţa lui ar avea vreo bază şi, ca s-o alung, dădui paharul pe gât. Cu sau fără bază, mie îmi trebuia credinţă şi nu adevăr. „Zi-i, Valerică!” „Eu cred că o să vă împăcaţi!” răspunse el. Şi văzui într-adevăr în ochii lui că asta era ce simţea şi continuai: „Şi de ce crezi tu? Ia spune!” „Păi, zise Valerică parcă râzând, tu nu eşti ca mine!” „Ei şi?” „Asta e.” „Nu poţi să fii mai explicit?” „Nici tu nu eşti ca mine şi nici Maria nu e ca Rodica!” (Asta era fosta lui nevastă care îl părăsise.) „Adică?” „Adică Maria e cuminte, iar tu nu te-ai lăsat ameţit când ai luat-o!” Valerică credea deci că la efecte identice nu pot corespunde, în dragoste, decât cauze identice. Era suficient să existe deci nepotriviri între mine şi el şi între Maria şi fosta lui Rodică pentru ca despărţirea noastră să nu mai aibă sens. Uita că despărţirea mea nu semăna de loc cu a lui, deci era perfect posibilă. Asta nu însemna obligatoriu că avea şi un sens, lucru care întărea hotărârea mea de a mă opune din toate puterile. Vinul făcea să se urce în mine exact îndârjirea de care aveam nevoie şi mai cerui.

Schimbarăm subiectul şi aflai de la Valerică şi un lucru pe care la început nu-l înţelesei bine, tocmai pentru că mă privea, aşa cum ni se întâmplă când ni se comunică o veste proastă: trebuie să ni se spună de mai multe ori ca să pricepem. Ce era? Avuseseră loc zilele acelea alegeri de partid şi primul secretar cu tot biroul căzuseră. Şi cineva s-a ridicat şi a pus următoarea întrebare: „Să ne spună tovarăşul Netea (aşa îl chema pe secretar) care a

fost justificarea persecuţiei de ani de zile pe care a dus-o împotriva lui Surupăceanu, şi a altora, oameni vechi aici şi care s-au remarcat şi în meserie şi în activitatea UTM. Eu îl cunosc pe Surupăceanu şi pot să spun că în afară de actul lui de a salva un om care era ameninţat cu moartea, nu s-a remarcat prin nicio acţiune care să-l îndrituiască pe tovarăşul Netea să ia măsuri severe contra lui. Ce-a vrut tovarăşul Netea? Să-l pedepsească pentru că s-a comportat ca un om şi nu ca un laş?”

Mă uitam la Valerică şi îmi venea să-i dau doi pumni în cap. Ştia de chestia asta de câteva zile şi nu venise să-mi spună. Ce-a răspuns Netea la întrebarea ăluia? Dar cine era ăla? „Nu pot să-ţi spun, mi-a răspuns Valerică, secret de partid!” Dar ca să-mi povestească toată chestia nu era secret, avea şi Valerică hazul lui. Netea a răspuns că nu e adevărat, dovadă că m-a scos imediat din postul în care mă numise directorul, la biciclete, şi mi-a aranjat la poarta numărul doi de control. Directorul era în sală şi n-a zis nimic, dar cică a zâmbit aşa, subţire, şi toată lumea a înţeles de ce. Ce mai, şi atunci s-a ridicat un altul, un electrician de astă dată, nu voia să-mi spună cine, şi i-a zis: „Dar de ce să stea acolo la poarta aceea un om calificat cum e tovarăşul Surupăceanu şi nu e retrimis în meseria lui? Ce treabă are, la urma urmei un electrician care are în grijă un agregat? Să vorbim sincer, niciuna, stă şi se plimbă cu mâinile în buzunare. A, dacă se opreşte agregatul şi se constată pană pe reţeaua de distribuţie sau în interior, îşi face meseria şi atunci e drept că trebuie să intervină repede, fiindcă fiecare minut pierdut înseamnă pagube mari în îndeplinirea planului. Ei şi? Tocmai atunci să nu poată un electrician cu şapte ani de experienţă să facă faţă?”

Or, tocmai asta mi se întâmplase mie atunci când îmi zburase vârful patentului pe lângă ureche, că nu putusem, dar pesemne că organizaţiile de

partid din combinat, în dorinţa lor de a scăpa de acest Netea de care probabil că se săturaseră, luau din istoria mea partea care le convenea, trecând restul sub tăcere. „Aşa că, mai zise Valerică, du-te zilele astea la noul secretar şi cere-i să te lase să te întorci… Ştii cine e acuma?” Mă arătai mirat. Cine putea fi? „Un inginer, zise Valerică, îl cheamă Stanciu.” Secretar al comitetului de partid un inginer, asta însemna un viraj pe care până şi Valerică îl băgase de seamă, îi plăcea? Ce părere avea? În orice caz se înţelegea din spusele lui şi ale celor din organizaţie, compusă în majoritate din tehnicieni, că dacă un muncitor ca acest Netea fusese în stare să persecute un alt muncitor cum eram eu, era de presupus că un inginer nu va face nu o asemenea nedreptate, o asemenea prostie, dreptatea sau nedreptatea fiind două lucruri care nu erau şi n-au fost niciodată lesne de stabilit.

Aşadar aveam să lucrez din nou în meseria mea. Posibilitatea aceasta neaşteptată mă făcu să uit pentru moment că pricina pentru care nu mai figuram printre cei aproape o sută de electricieni ai combinatului nu dispăruse, şi numai faptul că la postul meu de control mă simţeam bine mă făcuse să uit adevărata mea stare. De pildă uitam că nu mai puteam nici să învăţ fără ca la un moment dat să am o criză. Îmi tremurau foarte rău mâinile. Era şi de înţeles: dosul mâinilor mele era alb, aveau culoarea aceea a laptelui pe care cicatricele de arsuri le lasă când sunt mai adânci şi pielea nu se mai poate reface. Arsura, spre deosebire de alte răni, nu mai permite refacerea măcar în parte a ţesutului, se vindecă la nivelul la care s-a produs. Dar iată ce vindecare. Până şi un efort cum e cel care ţi-l cere învăţătura, care se produce în cap, are efecte în mâini. Obrazul putea să simtă orice ar fi vrut, dacă n-ar fi fost mâinile cu care trebuia să execut uneori operaţii delicate, în ziua aceea însă, ştirea lui Valerică era exact ceea ce îmi trebuia, chit că mai pe urmă avea să se dovedească fără

folos pentru mine. N-avea importanţă. Când câştigi o bătălie poţi fi învinuit că n-ai folosit cele mai nobile mijloace, dar victoria rămâne un fapt care nu mai poate fi schimbat. N-aveam decât să trăiesc pe urmă rău cu Maria, sau în orice caz nu aşa de fericit ca înainte, dar aveam să fiu totuşi cu ea, lucru care nu se compara deloc cu o despărţire definitivă. Aş fi suportat totul cu linişte.

IV

Care e însă timpul marilor scene? Aveam să-mi dau seama numaidecât că al meu trecuse şi că nu mai aveam ce cuceri, chit că eu nu voiam să mă dau învins. Nevastă-mea nu se prinse în hora în care eu voiam s-o iau să joace. „Nu stau de vorbă cu un om beat", zise ea de la primele mele cuvinte când o anunţai cu o voce îngroşată de fiorul momentului că aveam ceva important să-i spun. Prevăzusem că nu era bine să mă duc acasă şi să declanşez lupta sub efectul vinului, aşa că băusem la restaurant, să mă trezesc, două cafele, apoi o luasem singur pe şosea, pe marginea pădurii şi mă plimbasem mai bine de două ceasuri, până se făcuse de tot întuneric. Eram perfect limpede şi la intrare mă ferisem să mă apropii de ea tocmai ca să nu vadă în ceea ce aveam eu de gând să fac o faptă de beţiv. Şi totuşi îmi spusese. „Bine, zisei eu, dacă tu crezi că sunt beat atunci nu-ţi mai spun nimic astăzi. De fapt nici n-ar trebui să-ţi spun, fiindcă văd că nu vrei să auzi, ci să trec la practică. Aşa o să şi fac."

Şi mă lungii pe pat cu faţa în sus şi îmi dusei braţele la ochi. Tremuram de îndârjire şi de furie. Să trec la practică în ce sens? S-o iau în braţe cu

forţa, s-o aduc în patul meu cu sila? Fiindcă, pe nesimţite, ferindu-se o dată de mine ca din întâmplare, a doua oară arătând o faţă chinuită de oboseală prefăcută, a treia spunându-mi net *nu*, ne despărţisem în cele din urmă de tot. Ţin minte clipa, avea un glas din care nu lipseau toate înţelesurile pe care eu le refuzam, că dacă plecarea mea de la ea şi despărţirea întârziau şi ea avea în această direcţie o răbdare fără limite, nu însemna că în acest timp noi doi vom trăi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Faptul, desigur, să continuăm n-ar fi fost imposibil, ţinea destul la mine ca el să se producă, dar ea zicea *nu*, ca să fie foarte clar că totul s-a terminat. Restul nu mai era decât aşteptare şi suferinţă. Avea să le îndure pe amândouă, dar nu înţelegea să le lungească la infinit, să ajungă jucăria acestei despărţiri. Nu ajungea că îi fusese dat să o trăiască, trebuia, de bunăvoie, s-o facă de nesuportat? Se aşeză pe pat lângă mine şi îmi luă o mână de la ochi să mă vadă la faţă. Ce e, Căline, îmi spuse ea cu milă, vorbeşte, dragul meu, iartă-mă că mă port aşa cu tine, dar ştii şi tu că nu pot să văd oameni beţi.

Asta era adevărat, uitasem că mă mirosea de la distanţă chiar când nu beam decât un pahar. Îi rămăseseră simţurile ascuţite de-acasă, de la taică-său, de când era mică. Pe stradă ni se întâmpla să întâlnim câte un om care în aparenţă mie mi se părea normal, dar pe ea o vedeam imediat cum se strâmbă de dezgust şi se dă, aşa, la o parte. „Nu sunt beat”, îi spusei. „Ştiu, dar ai băut! Nu e nimic! Hai, spune, ce este?”

Ceva nu-mi plăcea însă aici. Unde era jucătorul asupra căruia până acum nu ridicasem ochii? Era cumva ascuns în spatele ei? Şi dacă ea îl proteja aşa de bine încât orice lovitură aş fi încercat eu să-i dau o loveam pe ea? începui totuşi atacul cu un glas înăbuşit, fără s-o privesc, urmărindu-mă numai pe mine, ca şi când persoana ei nu mai conta.

„Ascultă, Maria, m-am gândit bine la tot ce s-a întâmplat între noi şi am să-ţi spun acum ce-am hotărât. Întâi am crezut că e la mijloc altcineva şi am zis că n-am niciun drept să te opresc, cu condiţia să nu cazi iar pe mâna unuia ca Ambrozie, dar mai civilizat, cu haine şi cravată peste corpul lui plin de păr… Fiindcă în asemenea caz m-aş fi opus şi mai bine te-aş fi omorât având tot dreptul. Nu te-am scăpat din mâinile lui Ambrozie numărul 1 ca să te las în braţele lui Ambrozie numărul 2, şi chiar inginer sau mai ştiu eu ce funcţionar important… Cercetările mele însă n-au dat niciun rezultat pozitiv „toate datele arată că nu e vorba de aşa ceva…” Vrui să continui, dar fără să vreau mă uitai la ea şi mă izbi expresia pe care chipul ei o căpătase ascultând: ştia urmarea. Ştia că trebuia să vină şi scena asta, deşi existase şi posibilitatea ca ea să nu aibă loc. Purtarea mea era prevăzută aşa sau altminteri, dacă îi dădeam libertatea şi dacă nu i-o dădeam, era pregătită pentru amândouă aceste poziţii pe care le puteam lua. Mă scoase din fire şi ridicai glasul: Asta înseamnă că nu există niciun motiv serios pentru ca o familie ca a noastră să se desfacă. Vinovat aş fi eu dacă acest lucru s-ar întâmpla. Mă opun. N-am nevastă de lăsat. Şi nu voi părăsi căminul conjugal orice s-ar întâmpla!”

Mă oprii. Gâfâiam. Atunci se auzi glasul ei nespus de blând, care potoli treptat agitaţia care mă stăpânea. „Ce s-ar putea întâmpla, Căline? Nu vrei, nu-i nimic, am spus eu vreodată că dacă tu te opui o să mă ridic contra ta?” Glasul însă îi era străin, încât, în afară de calmul pe care cuvintele ei îl aduse între noi, aceste cuvinte îşi pierdură în acelaşi timp orice înţeles. „Dacă e aşa, strigai eu atunci, să-ţi iasă o dată pentru totdeauna din cap ideea că eu trebuie să mă mut şi tu sau dracu să intenteze acţiune de divorţ! Tu ai venit cu ideea asta, veni-ţi-ar numele, şi eu nu ştiu de ce m-am pomenit că te aprob, că dacă mă pun acuma cu

pumnii pe tine te satur şi de despărţire şi de tot. Auzi ce-ţi spun?”

Mi se părea că nu mă aude, atât de mult se accentuase pe chipul ei acea expresie care mă făcea să înţeleg că până şi amănuntele acestei ieşiri ale mele le presupusese şi n-o surprindeau. Împins de dorinţa care urca în mine ca o apă fierbinte s-o scot din această stare, ridicai braţul şi îi lipii una peste faţă. „Ei, răcnii eu, asta ai prevăzut-o? Dar asta? Dar asta? Dar asta?!” Şi de fiecare dată o lovii cu sete peste ochi, având senzaţia ascuţită că nu dau în ea, pe care o iubeam şi mi-era dragă, ci dau într-o altă fiinţă, care stătea în spatele adevăratului ei chip şi mă sfida cu expresia aceea. Tresării cuprins de o violenţă aproape ucigaşă, privind-o şi gândind, iată, îmi spuneam, jucătorul care mă manevrase, e stăpân pe ea, nu e în spatele ei ci chiar în ea, am s-o omor… „Te omor! urlai eu fără s-o mai lovesc, dar cu pumnul mereu ridicat asupra capului ei, îţi dau una şi te achit. Cu mine trăieşti şi nu cu doamna Polihroniade, îţi interzic de-aici înainte să-i mai calci pragul şi îţi interzic s-o mai vezi la laborator. Ai să te muţi la oricare alt laborator al combinatului, dar ai să pleci de la cel central. Poţi s-o anunţi că de mâine o să lucrez iar în meseria mea, credea tovarăşul Netea că o să mă distrugă el pe mine! Dacă n-o să-l urmăresc eu de-aici înainte până în pânzele albe şi nu mă las până nu-l distrug eu pe el… Iar tu să-ţi scoţi din cap gărgăunii şi să nu mai aud de chestia asta câte zile oi avea.”

Îmi retrăsei pumnul şi mă uitai la ea ţintă, gata parcă s-o străpung cu privirea. În realitate îmi urmăream duşmanul şi văzui cu uimire că expresia i se schimbase, într-adevăr, şi câteva clipe plutii în iluzia că lovisem unde trebuie şi sfărâmasem vraja. Gâfâiam acum triumfător. Dar apoi îmi dădui seama din tăcerea cu care întâmpină ea atât loviturile cât şi răcnetele mele, că nu prevăzuse această purtare, dar că nu era deloc bine ce

făcusem. Se uita într-o parte, cu acea concentrare liniştită a celui care contemplă ceva din trecut şi are surpriza dureroasă să constate că acest trecut nu e mort şi că îl urmăreşte ca un blestem. Înţelesei: se gândea la Ambrozie. Şi el o bătuse să rămână cu el. La asta chiar că nu se aşteptase din partea mea, s-o bat şi s-o ameninţ c-o omor exact în acelaşi scop. Şi iar înţelesei: era mai rău acum ca înainte, îmi adâncisem singur, cu mâinile mele, şanţul care ne despărţea în clipa aceea, însă acest gând stătea alături de cel dintâi, că lovisem totuşi undeva şi schimbasem ceva. O despărţire e o luptă pe care n-o poţi câştiga nici fugind, nici contând pe celălalt. Să ia aminte! Nu eu sunt cel care a declanşat-o! Şi dacă mă compară acum în mintea ei cu Ambrozie, cu atât mai rău pentru ea, dacă asta e tot ce a înţeles din viaţa cu mine. „E pentru prima şi ultima oară că dau în tine, îi strigai, ca să-ţi aduci aminte altădată că alături de mine, cât mai stai, să vii cu inima deschisă şi să nu crezi că le ştii pe toate. S-ar putea să nu mai trăim împreună, dar s-ar putea să şi trăim! La ora actuală eu nu ştiu nimic! Şi să nu-mi vii tu înainte şi să-mi spui că ştii."

Şi mă sculai şi plecai de-acasă, de astă dată fără s-o mai privesc, îmi venise gândul să dorm noaptea în pădure şi să n-o mai văd deloc pe această femeie câteva săptămâni, simţind că asta îmi făcea bine şi îmi sporea puterile în lupta care începuse: ea era duşmanul meu, sau în orice caz era aliată cu el şi simţeam că vederea ei avea să mă întărâte permanent şi să mă uzeze. Or, timpul celui care vrea să se despartă nu e nelimitat, în vreme ce al celui care se opune poate fi, el nu se grăbeşte şi dacă ştie cum să-l folosească păstrându-şi forţele intacte, câştigă.

V

Şi nu mă mai interesai de ea. O singură dată mă dusei însă la avocat şi-i spusei, aşa cum ne înţelesesem, că nu renunţ la acţiune şi că nu m-am răzgândit.

Nu mai trecui deloc pe-acasă, mâneam la prânz la cantină, după-masă eram când pe la unul, când pe la altul dintre prietenii mei, iar seara o luam încet spre pădure.

N-aş putea să spun prea bine de ce mă atrăgea pădurea, fiindcă în mijlocul naturii m-am simţit totdeauna fără treabă şi străin, de pildă, de omul care îşi cosea liniştit iarba cu coasa, sau îşi culegea porumbul trecând cu un pas egal de la un fir la altul. Mi-au plăcut însă de mic, de când îmi petreceam verile acasă la bunici, copacii. Nemişcarea lor, starea lor pe loc, încât îi puteai găsi oricând tot acolo, mi se părea şi mi se pare şi acum unul dintre lucrurile bine gândite şi bine făcute ale acestei lumi. Îmi plăcea să pun mâna pe coaja lor, să-mi lipesc obrazul de ea şi să stau aşa ceasuri întregi uitându-mă în sus în desişul crăcilor şi al frunzelor. Erau făpturi sigure, care nu se îndoiau decât la suflarea furtunii şi erau, în amintirea mea, puncte de referinţă neîndoielnice, puteai măsura cu metrul distanţa dintre ei. Îmi plăcea şi acum să-i număr trecând de la unul la altul şi într-o seară mă întrebai ce-ar fi dacă nu m-aş mai întoarce să dorm acasă şi aş dormi sub unul dintre ei. N-ar fi nimic, îmi spusei, ar fi acelaşi lucru pe care îl făceam şi la Bucureşti când mă certam cu ai mei şi ieşeam afară din casă, rupând contactul care genera totul şi putând să te întorci după un timp cu mintea mai rece.

Programul ăsta mă linişti într-adevăr cu totul şi când venea somnul împreună cu valul de ţârâit de

greieri care îmi creştea în auz ca şi când întreaga lume ar fi fost populată numai de ei, noaptea de vară parcă îmi şoptea la ureche că totul o să treacă cu bine şi că nimic ireparabil nu s-a produs. Totul e să ştii să aştepţi, să nu te gândeşti şi să laşi şi timpul să lucreze.

Începui să mă obişnuiesc nu numai cu pădurea ca gazdă şi cu noaptea care în ea era mai neagră, dar şi cu fiecare copac pe lângă care treceam. Începui să-i cunosc de departe, să-l întâlnesc, înainte de a ajunge la locul meu, întâi pe-ăla strâmbu care părea atât de bătrân încât era precis un arbore secular, distingeam când treceam pe lângă el coaja lui groasă şi plină de noduri şi alte deformări atât de întortocheate, prin care se formaseră scorburi sau răni din care îi curgea clei, încât pe întuneric simţeam un fior ca şi când m-aş fi aşteptat în fiece clipă ca această coajă să se strâmbe deodată la mine şi să mă întrebe cu un glas la fel de schimonosit ca şi ea: Bă, ce cauţi tu pe-aici? Verii mei încercaseră, când eram mic, să bage groaza în mine în felul acesta, pretinzând că în anumite momente, totdeauna însă seara sau pe la miezul nopţii, lucrurile şi mai ales animalele prind deodată glas şi poţi să rămâi pocit dacă le răspunzi. Că lui (adică unuia dintre veri) i s-a întâmplat odată când a mas cu caii la câmp. Tocmai voia să pună mâna pe unul să-i ia căpăstrul să nu i-l fure cineva în somn, când odată l-a auzit pe cal zicându-i supărat: „Ia, bă, mâna de pe mine!”

Puţin mi-a lipsit într-o seară să nu mă sperii şi eu văzând că în locul meu era cineva. Am rămas nemişcat şi am simţit cum încet mi se întâmplă ceva la rădăcina părului. Teama profundă, iraţională, ne lasă liniştiţi în exterior, cel puţin un anumit timp, ca şi când nu ne-am încrede în simţurile noastre şi am aştepta ca lucrul misterios care ne-a făcut stană să piară şi totul să revină la normal. Fiinţa care dormea însă în culcuşul meu

continua să rămână acolo iar eu la un pas, continuam să aştept. Mi se paralizase şi gândirea şi nici măcar nu mă întrebam ce-o fi, atât de nesigur eram dacă mi-a ieşit înainte ceva din lumea cunoscută sau din cea necunoscută a istoriilor de groază. Când văd că arătarea înalţă capul. Era unul de câine. „Ce cauţi aici în culcuşul meu? m-am pomenit vorbind. Marş d-aici.” Nu m-aş fi mirat să-l aud răspunzându-mi. „Ei ho, că n-am ştiut că e al tău!” Câinele însă se ridică foarte docil de pe locul meu şi se dădu mai încolo, cu botul în jos şi într-o parte, vrând parcă să spună că se aştepta acum din partea mea fie la o vorbă bună, fie la un picior în burtă, el îşi luase riscul şi al acestei probabilităţi, vrând să-mi arate că e un câine îmblânzit şi deştept, care cunoaşte aceste două apucături ale omului şi că dacă rabzi piciorul, te bucuri pe urmă de prietenia lui. În majoritatea cazurilor. „Tu eşti un câine adevărat, sau eşti o arătare?” zisei eu în timp ce ascultam fâşâitul ultimelor troleibuze care treceau pe şosea. Se făcu linişte şi în depărtare auzii urlete de băieţi care cântau, ieşiseră pesemne veseli din restaurant şi o luaseră la plimbare spre pădure. Eu am spus totdeauna că în oraşul nostru nimeni nu munceşte niciodată aşa de mult încât nu în timpul nopţii, ci chiar în cursul după-amiezii şi să nu-şi refacă forţele şi seara şi noaptea să-i găsească odihniţi şi fără chef să se culce. Numai că în afară de restaurantul nostru din centrul oraşului de la etajul unsprezece, foarte mare şi plin de animaţie şi seara chiar de o gălăgie asurzitoare, unde îţi puteai petrece timpul ascultând muzică şi bând vin, nu mai aveai unde te duce şi nici ce face. Încât îi înţelegeam pe-ăia care răcneau, trebuia, într-un fel sau altul, să se elibereze de energia care zăcea în ei şi să se ducă pe urmă acasă.

Câinele, auzindu-mi glasul binevoitor, se dădu mai aproape. Mă gândii, ca orice orăşean prudent, dacă n-o fi cumva turbat, dar pe urmă îmi amintii

că ăia atinşi de această boală arată cu totul altfel, nu mai au ei chef să mişte încet din coadă cum făcea ăsta şi în orice caz aveau limba scoasă şi săreau imediat să te muşte. Când mă uitai mai bine, văzui că nu era el chiar câine, ci căţelandru şi îl chemai şi îi pusei mâna pe cap. El căzu imediat jos şi se topi de emoţia pe care i-o stârnea apropierea şi atingerea oamenilor, îşi puse botul pe labe şi rămase aşa, nemişcat. „Foarte bine, zisei, stai şi păzeşte-mă, dacă vine lupul mă scoli şi îl aranjăm noi. Ogârjit cum e el de nemâncare vara, i-ajunge un par în cap. Ia să căutăm noi un par, bine că te găsii pe tine, că altfel nu mi-ar fi trecut prin cap ideea asta. Uitasem că mai sunt şi lupi prin păduri, iarna mai ales. Stai şi fii atent, nu dormi ca un prost cum te-am găsit eu, că a trebuit mult să treacă până să-ţi ridici capul."

Adormii şi visai îndată o căruţă cu gaz mergând cu roatele păcănind printr-un sat scăldat în lumina soarelui, în spate, acolo unde e agăţat felinarul, cu urechea chiar în umbra lui şi mergând nici mai încet, nici mai tare decât roţile din dreapta şi din stânga, un căţelandru. S-ar fi zis că în lungile lui călătorii făcute astfel câştigase atâta experienţă, încât îi era silă să se mai uite pe unde mergea căruţa şi ce drumuri străbătea. Îi era lehamite, atât de străin se arăta faţă de gălăgia copiilor care se auzea de prin curţi şi de hărmălaia de glasuri stârnite chiar de trecerea stăpânului său şi poate şi de a lui, ca un străin ce, chiar şi în felul acela, mergând jumătate sub căruţă, cum făcea, le călca totuşi meleagurile. Nu-i păsa…

Când, un câine izbucni deodată de după o poartă şi o luă glonţ spre el şi ajungându-l din urmă îl muşcă de fund. Îl trânti şi îl flocăi încălecând pe el şi încercând să-l sugrume. El se ridică o singură dată, ham, enervat dar deloc dornic de răzbunare şi se repezi să-şi reia locul cu capul lângă felinar. Numai când simţea că e din nou pe punctul să fie atacat întorcea capul, şi clănţănea la ei nu prea

convins însă nici el că asta i-ar putea speria pe cei care îl urmăreau acum cu înverşunare. Căci mai săriseră şi alţii şi se repezeau pur şi simplu sub roţi neînfricaţi, mai încăierându-se încă şi între ei şi sculându-se exact cu un sfert de secundă înainte să-i calce roţile. Impasibil, omul din faţă se uita drept înainte şi foarte rar striga, cu o deznădejde indiferentă, fără să ia seama la ce i se întâmplă câinelui său în spate: „Gaz, bă, păcură, bă!" În cele din urmă reuşiră să-l scoată de sub căruţă, îl înconjurară, îi tăiară drumul şi în mod ciudat se liniştiră. Se apropiară de el şi începură să-l miroasă fără ruşine unii la nas, iar alţii la coadă, umilindu-l şi făcându-l să se chircească pe picioare. Parcă îl întrebau: De unde era? Ce căuta în satul lor? De ce umbla cu nasul sub căruţă? La această întrebare căţelandrul scheună indignat şi le răspunse că stăpânul lui mergea toată ziua, şi pentru ca el să poată dormi în mers de-aia îşi ţinea capul lângă felinar, să-l aibă ca punct de reper, când nu-l mai simţea lângă ureche se trezea şi alerga iar să prindă căruţa din urmă. Drept orice răspuns ei îl dădură peste cap şi îl lăsară s-o ia la goană, dar nu spre căruţă, ci îl abătură din drum, îl împinseră prin fundul grădinii, îi alungară departe tăindu-i mereu drumul. Pe urmă îl lăsară. Căţelandrul se trezi afară din sat, prin nişte crânguri care duceau spre o pădure, într-o parte era linişte, iar în alta, în urmă, larma care se potolea. Cu inima zvâcnindu-i în piept îşi veni în fire şi se opri să asculte, îşi încordă auzul. Încotro o fi luat-o căruţa? Undeva în pădure, nu cine ştie ce departe se auzea păcănitul atât de cunoscut al roţilor. Scoase un scheunat de nelinişte, de nerăbdare şi de bucurie şi o luă la goană într-acolo. Alergă mult, nu-şi dădu seama cât. Din când în când se oprea să refacă direcţia după auz; foşnetul propriilor lui paşi îl dezorienta şi se opri să se odihnească, cu toată limba atârnându-i afară. I se păruse lui, dar căruţa tot nu se vedea. Acum se auzeau nu una, ci două căruţe şi

anume una într-o parte şi alta într-o direcţie exact opusă. Vai! Şi aveau amândouă acelaşi sunet.

Care o fi cea adevărată? Nemaiştiind încotro s-o ia, ridică o lăbuţă în sus şi începu să schiaune, aproape să plângă. Brusc se simţi chinuit de o sete cumplită şi porni repede într-o direcţie care îi mirosea a umed şi răcoros. Dădu curând într-o mică vâlcea unde un pârâu licărea la umbră, curat şi strălucind de reflexele luminii care pătrundeau în adâncul lui printre ramurile copacilor. Bău îndelung. Era atât de însetat, că bău în neştire chiar şi după ce setea i se potoli, trezindu-se că lipăie mai departe fără să-şi dea seama ce face. Atunci se opri brusc şi ridică botul în aer. „Ei, e bună apa din pădure?" auzi el deodată un glas în spate şi tresări sărind într-o parte, dar glasul îl linişti. „Stai, nu te speria! eu sunt vulpea! Nu vă sperii eu pe de-alde voi! Aşa, câte-o găină, câte-un cocoş, câte-un iepuraş, mârâi vulpea sclifosindu-se. Se aşeză câineşte în faţa căţelandrului şi îl întrebă: Ce e cu tine aici? Te-ai rătăcit de cineva?" „M-am rătăcit!…" îngână căţelandrul amintindu-şi deodată totul. Şi povesti întristat cum se petrecuseră lucrurile. „Mare brânză! făcu vulpea, uitându-se cu nepăsare în altă parte. Uite de ce se întristează el! îşi lăsă botul în jos şi rămase câteva clipe tăcută. Sigur, murmură ea apoi, fără să se uite la căţel, fără ei nu puteţi să trăiţi! Ce prostie. Hai să ieşim, încheie apoi cu un glas leneş. Lasă că îţi aranjez eu, să vezi că o să fie bine!" Ieşiră din vâlcea şi o luară încet pe o potecă. Era toamnă frumoasă în pădure, soarele mergea odată cu ei pe deasupra copacilor. Frunzele îngălbenite cădeau rar şi se auzea foşnetul lor turburând în cădere liniştea adormită a copacilor. Era amiază. Căţelandrul, neînvăţat cu această lume în care trăia la un loc atâta mulţime de arbori de toate felurile, tineri, bătrâni, şi uneori şi lăstari, tresărea mereu cu nasul peste tot în dreapta şi în stânga. Amestecul de mirosuri îl turbura, mai ales că unele

erau grele, puternice, lăsate de tot felul de vieţuitoare ale pădurii şi el, cu toate că nu era vânător, şi nu le ştia care sunt, erau lupi, viezuri, arici, parcă ar fi luat-o la goană pe aceste urme care rămâneau în aer şi nu se împrăştiau nicidecum, ca nişte râuri nevăzute pe care dacă te luai ajungeai, cine ştie, dacă nu chiar în bârlogul lui Moş Martin. Printre ele însă, răzbătea permanent aroma covorului galben aşternut peste tot pe jos, apoi, ici, colo, mirosul de ciuperci, aţâţător de îţi venea să le mănânci. El deosebea însă mirosuri şi mai subţiri, fiindcă avea nas tânăr. Nu pe cele care emanau de la florile sălbatice, cum era cel al răsurelor, greu de îţi tăia răsuflarea, al scoarţei copacilor sau al vreunei mortăciuni; ştia nişte fire de iarbă pe care şi pisicile le cunoşteau, erau bune de mâncat când te durea burta. Pe el tocmai că îl durea acum puţin, băuse prea lacom apa rece şi se opri într-un loc şi căută delicat cu laba sub un strat galben de frunze. Iată-le firişoarele! întinse botul şi întârzie câtva timp pe loc, după ce se agitase atâta. „Ce te-ai apucat acuma să paşti? zise vulpea. Hai, că avem treabă, nu mai tot întârzia ba ici, ba colo, ne aşteaptă toată lumea în poiană.” Iar eu mă gândii: „S-o aduc şi pe fetiţa mea şi să mergem împreună unde o să-l ducă vulpea pe căţelandru şi să audă şi ea cum vorbesc animalele între ele”. Mă trezii fără niciun efort, deschisei uşor ochii şi singura deosebire din vis faţă de realitate era că se făcuse întuneric şi n-aveam să mai ştiu ce-a mai făcut căţelandrul meu mai departe. Era acolo lângă mine, dormea încolăcit cu botul vârât în burtă. Ce vis paşnic! Mi se făcu dor de fetiţă şi nu mai putui adormi. Trebuia să mă duc acasă! Mă gândeam chiar să-i spun această poveste, dar îmi părea rău că visul se întrerupsese. Unde voia vulpea să-l ducă pe căţel? Ce era cu aşa-zisa lume care îi aştepta în poiană? Precis că vulpea îi pregătea prostului de căţelandru o figură, dar care? Ia să vedem. Aveam nevoie de

continuare, copilul avea să mă întrebe: Şi, mai departe? Ei bine, mai departe se duc într-o poiană şi acolo nu e nimeni, iar vulpea râde. Ce mai figură! Nu. Se duc împreună în poiană şi… Ce mai putea fi! Ce era în capul vulpii? Că n-o găsise pe ea grija să se pună la dispoziţia căţelandrului fără să urmărească chiar nimic. Apoi, în această nouă pace a sufletului meu, un gând se strecură: Fetiţa mea o să rămână fără tată, tatăl ei n-o să mai poată trăi cu ea în aceeaşi casă, iar în acea zi săptămânală în care cei despărţiţi convin să fie trimis copilul celui plecat, vai mie, ce fel de tată se va săpa astfel în mintea ei? Iar eu însumi cu ce-o să mă aleg în cele câteva ore când o s-o văd, când ea se va întoarce apoi la mama ei, care o va pieptăna zilnic, îi va lega părul, îi va pregăti sandviciul când se va duce la şcoală, o va spăla şi o va îngriji?…

VI

Şi atunci gândul îmi reveni cu putere la mamă. Fără să mi se fi întâmplat ceva între timp, să aud vreo ştire nouă despre ea, liniştindu-mă, pierindu-mi îndârjirea împotriva ei, mă pomenii că în mine însumi îndoiala şi neîncrederea în viitor erau curate şi nealterate, ca şi înainte. Nu câştigasem, în afară de puterea de a privi calm acest viitor nesigur, nimic. Plecarea mea de acasă amânase, dar nu soluţiona ceva. Ce-o fi făcând acum? O fi înţeles ea oare din fuga mea cât de mare îmi era hotărârea de a rămâne? Era îndoielnic din moment ce eu însumi mă îndoiam. Trebuia verificat.

A doua zi la prânz o aşteptai la poartă, curios s-o văd, dar nu veni, nu ştiu de ce. Mă dusei acasă. Nu

sosise. Dar nici fetiţa nu era acolo. Asta mă nedumeri. Unde s-or fi dus? Ieşii, mă plimbai câteva ceasuri şi revenii spre seară. Nu se întorsese. Mă hotărâi să nu mai dorm în pădure şi mă uitai prin odăi. Totul era curat, strâns, bucătăria lună, nicio urmă că a mâncat cineva dimineaţa sau s-a dormit acolo. Ieşii din nou, luai un grătar la restaurant, băui şi un kil de vin şi când mă întorsei nu mai mă mirai aşa de tare că nici la ora aceea nu era nimeni acasă. Cine ştie unde s-or fi dus! Mă culcai şi mă trezii dimineaţa uitându-mă cu seninătate la odaia goală a nevestei şi a fetiţei, ca şi când eu aş fi ştiut acuma unde erau şi chestiunea se lămurise. Am această putere de a trăi în anumite momente cu sentimentul că ceva grav care mă privea s-a aranjat. Nu că o să se aranjeze, asta cred că simte toată lumea, ci că deja ceea ce era nelămurit s-a limpezit, nu mai e nicio problemă.

Această stare nu mă părăsi nici când la prânz şi apoi după-masă istoria, departe de a se lămuri, se repetă întocmai. Maria nu se zări nici la ieşire şi nici acasă n-o găsii. A treia zi dădui un telefon la laboratorul central şi cerui să vorbesc cu ea „Cine o caută?” se auzi vocea unei femei. Îi spusei cine. „Nu mai lucrează aici, mi se răspunse, s-a mutat de la noi.” Pusei telefonul în furcă şi rămăsei tăcut. Vasăzică m-a ascultat şi a părăsit-o pe doamna Polihroniade. Iată, asta e Maria, fata care mă iubeşte şi de care nu mă voi despărţi niciodată, dacă de la început aş fi ştiut să-i îndrept mai hotărât paşii poate că nimic nu s-ar fi întâmplat şi n-ar fi trebuit să suferim amândoi atâta. Pe urmă îmi adusei aminte că n-am întrebat la care laborator fusese transferată şi revenii cu telefonul, dar mi se spuse: Nu ştim. Şi mă trezii: eu, soţul, nu ştiam că soţia mea nu mai lucrează acolo şi întrebam pe alţii. Luai toate laboratoarele la rând fără să mai răspund la întrebarea cine o caută, dar de peste tot mi se răspunse că nu lucrează acolo. Dădui atunci telefon la cadre şi spusei: „Aici e

poarta numărul 2, cineva, o rudă, o caută pe tovarăşa Surupăceanu. De la laboratorul central mi s-a spus că nu mai lucrează acolo. Unde lucrează?" „Acolo lucrează, mi se răspunse după un timp, ce e asta, se ţin de glume? N-avem timp de aşa ceva. Caut-o dumneata acolo!" „O fi cumva în concediu?" insistai eu nemaiştiind ce spun, fiindcă ştiam sigur că îşi luase concediu în iulie, acum era sfârşitul lui august…

Lăsai poarta în grija celuilalt şi o luai spre laboratorul central. Eram tot liniştit, dar ceva îmi spunea că acum voi primi o nouă lovitură, aceste semne pe care le întâlnisem o şi anunţau. Şi atunci îmi dădui seama că toată fuga mea din ultimele săptămâni nu fusese decât tot un semn, nevoia instinctivă, inconştientă, de a sta departe de duşman să prind puteri ca să suport ceea ce mi se pregătea. Într-adevăr, simţeam că am în mine această putere. Dar odată cu ea îmi dădeam seama că apăruse în sufletul meu sub efectul ca de fulger al presentimentului şi ceva care simţii imediat cum îmi decolorează vederea şi micşorează pentru mine lumina în care se scăldase până atunci lumea. Culorile se schimbau. Pentru nimeni nu mai vedeam ce rost are înţelegerea şi cruţarea, iar pentru Maria ce rost mai avea iubirea pentru ea şi lupta ca s-o păstrez. Mi-a pregătit o nouă lovitură. E ultimul ei semn. Să mergem s-o întâmpinăm şi să nu crâcnim.

Trebuie să fi arătat însă foarte sumbru judecând după expresia cu care mă întâmpină chimista-şefa în biroul ei. Dar o liniştii eu însumi. „Doamnă, nu vă supăraţi, numai câteva minute vreau să vorbesc cu soţia mea, v-aş ruga să i se transmită că sunt ultimele cuvinte pe care vreau să i le spun. Nu vă supăraţi?" „Nu, zise ea, poţi să stai cât vrei, uite, ţi-o trimit acuma, aşteaptă aici."

Şi ieşi. Maria intră aproape imediat şi mă uitai cu privirea micşorată la expresia trufaşă de pe chipul ei care ştiam ce înseamnă şi un dispreţ

adânc, care îmi sfâşie inima, îmi năpădi întreaga fiinţă. Avea expresia intratabilă a celor care ştiu că a venit ora când li se va cere şi chiar li se va cerşi ceea ce ei socotesc că nu mai pot da şi sunt hotărâţi să fie duri şi nemiloşi. Cum caută totdeauna sufletul nostru să-şi restabilească echilibrul ameninţat! în clipele acelea simţeam o bucurie stranie că văd bine această femeie, şi cumplitele ei arme mă vor răni zadarnic, fiindcă nu voi muri. Putea să dea, nu mi-era frică să sângerez. „Au şi trecut minutele pe care le-ai anunţat că vrei să-mi mai spui ultimele cuvinte, zise ea. Şi adăugă: ce-i facem?" „Stai jos, îi spusei eu atunci, şi ia aminte că n-am multe să-ţi spun şi cine ştie când o să ne mai vedem. Întâi vreau să ştiu unde e fetiţa!" „Fetiţa e la ţară", răspunse ea. „Şi tu?" „Ce e cu mine?" „Unde dormi?" „Nu te priveşte." „Dacă nu păstrezi la tine fetiţa şi ai de gând s-o depui la rând cu celălalt la ţară la taică-tău beţivu şi maică-ta vitregă, îţi deschid proces şi ţi-o iau!" „Ce proces?" „După divorţ, explicai eu ironic, fetiţa va rămâne la tine prin hotărâre judecătorească. Fiindcă aşa am hotărât eu în sinea mea. Dar, adăugai, voi cere să se specifice condiţiile să ţii copilul la tine şi dacă nu le respecţi îţi iau copilul! Şi dacă judecătorii nu mi-l dau, ţi-l iau cu forţa şi n-ai decât să faci ce vrei cu viaţa ta. Ai înţeles acuma!" „Altceva?" zise ea. Mă stăpânii foarte greu şi îmi încordai cu o durere aproape fizică voinţa să resping jocul în care mă simţeam ameninţat că voi fi atras dacă voi lua în seamă înţelesul spuselor ei, spuse care parcă conţineau zece provocări în fiecare cuvânt rostit. Mă uitai la ea şi reuşii să nu mai văd nici ochii ei, nici părul, nici gura şi în general chipul care înflorise atâţia ani sub privirile mele. „Altceva nimic, izbutii eu să-i răspund liniştit. Şi continuai: Acţiunea de divorţ e deschisă de mult de mine şi în curând vom fi despărţiţi şi legal. Eu mă şi consider ca atare, aşa că adu fetiţa înapoi acasă, du-te şi tu acasă în mod

normal şi nu te mai feri de mine să ieşi pe poarta principală, fiindcă n-o să te mai caute nimeni de-aici înainte."

Mă oprii. Expresia trufaşă de pe chipul ei nu se îmblânzise, se vedea că nu crede o iotă din cele ce-i spusesem. Şi totuşi ar fi trebuit să mă creadă, doar nu uitase complet cine sunt şi îmi cunoştea firea. Pesemne mai convingătoare îi rămăseseră ei în amintire îndârjirea şi violenţa cu care cu câteva săptămâni în urmă deschisesem ostilităţile împotriva ei. Nu bănuia, cum nu bănuisem nici eu, că în această legătură decizia nu se luase de către mine nici când ea îmi sărise prima oară şi mă înlănţuise cu braţele pe după gât şi nici în ziua când mă negase din cap disperată că puterile o părăseau şi nu mai mă iubea. Nu lupta, prin urmare, era aceea care m-ar fi ajutat să înving, ci retragerea şi pe cât posibil pararea loviturilor, pentru ca să pot să rămân drept şi să nu ajung să mă întind afară în faţa uşii ei ca un câine. Instinctul lucrase mai bine decât conştiinţa mea când semnasem hârtia pe care avocatul mi-o întinsese în ziua aceea. Ceea ce mai făcusem eu pe urmă acasă nu fusese decât o ultimă şi zadarnică zvârcolire.

„Nu mă crezi, îi spusei, şi cu toate astea bine am făcut că te-am bătut ultima oară când ne-am văzut şi regret că nu te-am atins mai tare să te înveţi minte să te mai prezinţi aşa în faţa mea. Dar pe de altă parte îmi pare rău, fiindcă văd că nu numai că te porţi ca şi când mi-ai fi complet străină, dar chiar îmi eşti ca şi o străină, eu îţi vorbesc şi tu nu acorzi spuselor mele niciun credit. Nu înţelegi? Mi-am dat seama că orice împotrivire nu mai are niciun rost, fiindcă n-a fost şi nu mai e nimic de făcut, nu trebuie să mai vezi în mine un duşman. Fiindcă nu-ţi mai sunt. Nici prieten, nici duşman. Nu te mai iubesc."

O umbră trecu peste chipul ei, amestecând trufia cu frica, dar nu-mi dădeam seama de ce i-ar fi

frică. Dar nici nu mai mă holbai la ea ca să descifrez ce-ar fi. Nu mai folosea la nimic. Continuai. „Admir la voi, femeile, felul cum vă daţi seama la timp ce e pierdut şi ce nu se mai poate câştiga. Trebuie să admiri însă şi tu la mine că nu mai puţin am rezistat iubirii tale şi te-am făcut să boleşti ca de gălbinare şi nu mult a durat până să-mi dau seama că totul s-a terminat. Dacă nu mă crezi, du-te la avocat şi întreabă-l de când am deschis eu acţiunea de divorţ. Am sperat însă într-o întoarcere. Nu e mult, nu? Ai fi vrut mai mult? Trebuie să recunoşti că dacă ai vrut ceva de genul ăsta, nu s-ar zice că eşti dotată cu darul de a-mi ghici gândurile, cum m-ai făcut să cred odinioară!” „Ţi-ar fi plăcut să te mint?” „A, nu, mă ferii eu cu o groază exagerată, ferească Dumnezeu! E bine aşa cum e. N-am nicio plângere contra ta.” Şi mă ridicai în picioare.

VII

Uşor de zis! Ştim totdeauna să pronunţăm cuvinte şi să ne ridicăm în picioare. Dar pe urmă?…

…Citeam în privirea concetăţenilor mei o anumită fereală amestecată eu pâlpâiri de admiraţie. E lesne, parcă mi se spunea, să fii dispreţuitor şi trufaş când te desparţi de o femeie pe care n-ai iubit-o, sau ai iubit-o puţin. Când ai iubit-o însă foarte tare, e caz rar să vezi un bărbat cu fruntea sus. Vasăzică erau acum convinşi că o iubisem foarte tare pe soţia mea? Sau urmau să fie convinşi după durata suferinţei mele şi a felului cum aveam să-i fac eu faţă? Aveam să aflu în orice caz că trufia în dragoste e o beţie care amorţeşte

mişcările profunde ale sufletului şi ne împietreşte pe o atitudine fie de aroganţă, fie de ură, de perseverenţă în eroare, de dispreţ obtuz, de nerecunoaştere, sau de clovnerie superficială, sugestia fiind în acest caz că lovitura primită nu ne-a atins cine ştie ce, dovadă că puteam să ne scălămbăim pe socoteala ei ca pe a oricărui lucru curent lipsit de o importanţă deosebită. A mea a început printr-o adâncă jignire căreia, desigur, nu i-am răspuns!

Paloarea figurii şi tăcerile mele, când foloseam gesturi în loc de cuvinte, erau o dovadă. Când controlam ieşirile, cu o mişcare a braţului făceam semn de oprire sau de plecare întorcând spatele fără un cuvânt. Iar când suna telefonul în birou, ridicam receptorul şi îl duceam la ureche: alo, poarta, urla vocea. Nimic nu răspundeam. Alo, Victore, urla mai departe vocea şi eu ascultam posomorât, încruntat, încordat şi crunt, până ce individul închidea telefonul; închideam şi eu şi în curând suna din nou şi eu mă uitam la aparatul negru ca la o gâjganie curioasă. Stăteam aşezat pe scaun, cu mâinile în buzunare şi cu picioarele întinse în poziţia celor turtiţi de băutură şi care nu mai pot face nicio mişcare. Nu răspundeam. Apoi brusc mă ridicam şi ieşeam afară şi îi făceam semn din cap lui Victor să intre înăuntru.

Curând însă ieşii din această împietrire şi îmi luai voie, acasă, între cei patru pereţi ai odăii mele goale care mi se repartizase după divorţ, să mă întind pe pat cu faţa în sus şi cu braţele în lături şi să mă vait. Să recunosc că mi-e foarte greu şi sufletul îmi stă parcă legat în lanţuri şi nimeni de pe lume nu mi le poate sfărâmă. Nu m-am putut împiedica s-o iubesc pe fata asta, să nu mă facă praf tristeţea care se abătuse asupra ei când nu-şi credea iubirea însoţită de a mea şi să nu-mi treacă nici acum, când ştiam că e pierdută pentru mine. Dar cum pierdută, când ea exista? Mă cutremuram de acest adevăr şi săream din pat ca dintr-un

coşmar din care voiam să scap, dar în ce să fi sărit? În ce realitate? începeam să mă îmbrac ca să plec, dar în chiar timpul când făceam mişcările se strecura întrebarea, de ce aş ieşi în oraş să mă plimb dacă la întoarcere o să găsesc odaia tot goală? Atunci de ce să mai plec?

Întrebarea era cu atât mai sfâşietoare, cu cât nici cea mai fericită întâmplare pe care aş fi putut-o trăi în plimbările mele n-ar fi făcut decât să accentueze acest înţeles de dezastru. Îi fusesem credincios Mariei, totuşi într-o zi se îndrăgostise de mine o fetiţă de vreo treisprezece ani a unei funcţionare de la CEC, care în după-amiezile lungi se juca prin apropierea blocului nostru. Cât mă văzuse îi luciseră ochii şi era cu atât mai fermecătoare cu cât se mai putea încă ascunde în spatele inocenţei şi să-şi exprime deci spontan simpatia ei fără limite, de care e în stare numai un copil, când se uită la mine de sus în jos cu o privire pe care o mai au doar îngerii… N-am înţeles, mă văzuse de mai multe ori, îi plăcuseră mersul, hainele, statura, chipul meu? De nevastă-mea nu se sfia, nici n-o vedea. Când Maria îi descoperi privirile o cuprinse pe loc şi total gelozia. Nici vorbă, era pe deplin justificată; faptul că era la mijloc o fetiţă n-o înşela. Ştia ea ce e aia! O tratădeci ca pe-o adevărată rivală, şi într-o zi o văzui imitându-i, bineînţeles inconştient, privirile nevinovate. Se aşeza pe un scaun lângă masa la care învăţam, îşi lipea obrazul de genunchii mei şi mă privea pieziş şi insistent, cu gravitatea turburătoare a neştiinţei. „Asta te atrage? Părea să mă întrebe. Sunt şi aşa.”

Mă iubea!

Şi, într-o zi pe seară, o întâlnii pe fosta fetiţă acum cu patru ani mai mare… Tot aşa mă privea, nu vedea sau n-avea pentru ea importanţă faptul că pe o parte a chipului meu domnea ceea ce e inform, important era că mâna divină a creatorului se mai vădea cu prisosinţă în ochii, fruntea, nasul, obrazul stâng şi cea mai mare parte a gurii şi

bărbiei mele, care rămăseseră neatinse. Sufletul, pe care copiii cred că îl ghicesc – şi de aici inocenţa lor – într-un cuvânt, într-un gest sau într-o privire, îl aveam neschimbat pentru ea. O luarăm spre pădure şi privirea ei nu-şi pierdu puritatea nici când ne aşezarăm jos şi o luai în braţe. Mă învăluia cu această privire cu toată puterea sufletului şi înţelesei că fetiţa asta nu avusese tată şi de aceea ar fi fost gata atunci când avea treisprezece, paisprezece ani, nu numai acum, să se dăruiască în întregime dacă ăsta ar fi fost preţul iubirii paterne pe care o căuta ea într-un bărbat care îi plăcuse. După aceea însă, îmi dădui seama că pe mine această fetiţă nu mă atrăsese decât în combinaţia anterioară a existenţei mele, când mi se păruse că descopăr în ea, înşelându-mă, ceea ce Maria pierduse. Acum însă Maria nu mai exista! Nu mai putea fi geloasă pe fetiţa din braţele mele. Gândul mă lovi ca un trăsnet în însăşi plăcerea pe care mă făcea s-a simt trupul fetei şi dacă aş fi avut atunci la mine un pistol, l-aş fi scos cu sânge rece din buzunar şi mi-aş fi tras un glonţ în creier…

N-am înţeles niciodată bine expresii cum ar fi: „Chestia aia l-a ros pe el şi l-a dărâmat”. Sau „îmi venea să termin cu viaţa!” Ca şi când după aceea îţi mai rămâne ceva de făcut! Am cunoscut, ca militar, o fată care s-a sinucis (şi din întâmplare a fost salvată) şi am întrebat-o prins de o mare curiozitate de ce a făcut acest gest. Era funcţionară la poştă, fostă elevă de liceu. Vrusese să se înscrie la Facultatea de Filosofie şi chiar şi reuşise, nu-mi explicam gestul ei. Era o fată un pic urâţică, dar acest pic nu era compensat de ceva, adică să aibă în schimb un plus de sensibilitate şi de farmec ascuns, dimpotrivă, era destul de zgomotoasă şi voluntară, folosind expresii ca: „Mână măgarul” sau „Fă-te mai acană”. După sinucidere, o întâlnesc pe stradă şi o opresc. Era grăbită, zicea că se duce să nu piardă bonul de gaz. „Dă-l dracului de gaz, zic, hai cu mine.” Mi-a răspuns că

altădată, şi într-adevăr ne-am văzut curând după aceea. Aveam pentru întâia oară în faţă un om care a vrut să termine cu viaţa. „Vrei să-mi spui şi mie cum e? Adică cum, să nu mai vrei să trăieşti? Explică-mi!” „Nu-ţi mai pasă!” mi-a răspuns ea dând din umeri. „Dar cum ai ajuns acolo, ţi s-a întâmplat ceva?” „Nu, nimic!” „Atunci ce?” „Totul îmi era indiferent. Oriunde mă uitam, mi-era indiferent!” „Chiar şi dragostea?” „He! Auzi ce zice!” „Nu vorbesc de dragoste fizică; nu erai îndrăgostită de nimeni?” „Nu!” „Şi nici nu voiai să te îndrăgosteşti? „Nu!” „Şi te-ai sinucis cu adevărat, nu ţi-a fost frică?” „Frică? De cine?” „He, am făcut şi eu, de moarte!” „Cum să-mi fie frică de un lucru pe care îl doresc! a exclamat fosta sinucigaşă nedumerită. Doream să dispar!” Cu toate insistenţele mele n-am reuşit să smulg de la ea ceva revelator. La întrebarea dacă în prezent, după ce a fost salvată, se bucură că n-a murit, mi-a răspuns că nu şi că dacă o să-i vină starea aceea de-atunci, va repeta gestul. „Şi te-ai sinucis cu premeditare, sau te-a împins o stare de moment? „Nu, cu premeditare.” „Bine, dar ţi s-a întâmplat cumva vreo nenorocire, sau vreun lanţ de nenorociri?…” „Nimic! Starea aceasta s-a instalat lent, fără cauze, încetul cu încetul mi-a pierit cheful de viaţă!” „Şi nu faci nimic, consideri asta ca o fatalitate, te laşi pradă inamicului care vrea să pună mâna pe tine şi nu schiţezi o mişcare de apărare?” S-a strâmbat cu un dispreţ cam plictisit şi mi-a răspuns în stilul ei „dinainte”. De astă dată însă, formulând despre sine o incredibilă vulgaritate: „Ba da, acuma sunt bolnavă, m-am culcat cu un nenorocit care s-a crezut obligat să mă scoată el din starea asta şi… m-a făcut ferfeniţă!”

Mi-am dat seama totuşi că sinuciderea mea, dacă s-ar fi produs, s-ar fi petrecut nu din dorinţa de a dispărea, ci de a mă pedepsi. Adică pentru că eram prea tare legat de viaţă şi nu ştiam să găsesc

în mine dispreţul necesar pentru a o privi de sus. Măcar atât cât fata aceea.

VIII

Am găsit într-o piesă de teatru o întrebare, dacă în veşnicie Dumnezeu şi Satana nu sunt cumva fraţi, slujindu-se unul pe celălalt. În caz afirmativ, chinurile noastre morale ar înceta şi cel mai rău ar fi dacă ne-am încurca la jumătatea drumului între bine şi rău, neştiind care dintre ele ne este dat să-l facem. Dacă în loc de bine şi rău ziceam creaţie şi distrugere, nu mai e nicio îndoială că răspunsul e afirmativ şi ce ne rămâne de făcut e să nu ne greşim viaţa. Cum apărea viaţa mea? Unde era greşeala? Căci destinul nu e o asigurare. Mie îmi place să creez, nu să distrug, dar există un subdestin, care te poate vârî în împrejurări unde vei distruge, deşi ţi-a fost dat să creezi. Acest subdestin micşorează forţa fatalităţii celei mari asupra noastră, dar în egală măsură în bine ca şi în rău, încât cuceririle noastre în acest sens poartă pecetea responsabilităţii noastre depline, nu mai putem învinui pe nimeni, nici pe noi înşine, şi nu ne rămâne decât să devenim o întruchipare a suferinţei fără ieşire, disperate, care n-are soluţie nici în moarte. Iată ce ne fereşte de sinucidere în masă sau în lanţ.

Nu trebuia să mă căsătoresc?

Ce pot răspunde la această întrebare esenţială? Răspunsul meu nu poate decât să reflecte durerea mea de azi, dar nu adevărul despre întreaga mea viaţă. Dacă răspund că am făcut o greşeală căsătorindu-mă, înseamnă că trebuia să mă resemnez încă de pe atunci cu ideea că până la

sfârşitul vieţii voi trăi singur, idee cu care nu sunt în stare să mă împac nici măcar în prezent, în faţa eşecului, darmite atunci, în faţa iubirii care mă orbea, iubire care în cele din urmă a eliminat şi ideea alegerii. *Alegerea* era bine făcută. Atunci? Viaţa mea, era, cumva, clădită nu pe creaţie, ci pe distrugere, şi eu am fost o victimă printre altele? Altele care?

Inginerul Dan? Şi mai care? întregul oraş îşi vede de existenţa lui fără să ia în seamă un număr atât de mic de victime ca să observe că ar exista în ele, pentru el, vreo semnificaţie oarecare. Aici e locul să fac observaţia că schimbarea lumii noastre n-a intrat în discuţia uliţei în care m-am născut eu decât măsura în care un regim sau altul ajuta sau dimpotrivă, lovea în familie. Războiul înseamnă înainte de orice jalea în familii, care e tot atât de nealinată la învingător ca şi la învins. Din istoria pe care o cunosc eu, n-am înţeles cum am supravieţuit noi, practic, ca popor, de-a lungul veacurilor. Din felul cum s-a născut însă, a înflorit şi trăieşte oraşul nostru nou, mi se pare că desprind mai uşor acest înţeles: nu ştim, gândesc concetăţenii mei, dacă lumea în care trăim e cea mai bună cu putinţă, facem şi noi ce putem ca s-o schimbăm, dar mai înainte de orice, facem un lucru cu un scont mai îndepărtat, care să ne găsească prezenţi în momentul oportun când vânturile istoriei vor sufla în favoarea noastră şi anume: ne păstrăm tradiţiile în familie, prin copii, iar pe aceştia îi facem şi îi creştem orice s-ar întâmpla. Toate forţele noastre se concentrează aici. Acest adevăr e absolut, iar celelalte, cum ar fi cinstea, demnitatea, minciuna, dreptatea, prietenia, dragostea, sunt şi trebuie să rămână extrem de relative, şi niciunul dintre ele nu trebuie exagerate în viaţa obişnuită. De ce trebuie chiar aşa de sever condamnat un hoţ? Are şi el salariu mic, are copii… De ce trebuie chiar aşa de sever condamnat cutare că linge cizmele celui care l-a

defăimat? Ce importanţă are defăimarea? De ce trebuie să ne indignăm că alde cutare face din alb negru? Nimeni nu e atât de alb ca să nu fie niţel şi negru şi lasă că nu-i strică aceluia să ştie şi el că nu e aşa de lesne să te ţii mereu alb, când ai familie şi copii… Dacă voia să ajungă maistru nu trebuia să spună hai sictir la toată lumea, el nu se gândea că are nevastă şi copil? Acuma să rabde, să se însoare şi el cu alta. Dacă aia pe care a avut-o n-a ştiut s-o păstreze. Ce vină are ea? Bine, dar dragostea… Care dragoste? Dragostea are şi ea un rost. Şi aici fiecare om, luat la rând, ţi-ar putea spune atâtea despre iubire şi ură, despre adevăr şi minciună, despre curaj şi laşitate, despre orbire şi clarviziune, despre îndrăzneală şi oportunism, despre sfinţenie şi abjecţie, încât încetul cu încetul ai simţi cum te-ai face mai mic, cum te-ai intimida în faţa acestei ştiinţe despre existenţă şi despre moarte, despre înălţare şi cădere, despre naştere şi soartă, şi ţi-ar veni să zici: în faţa acestei mari înţelepciuni tu nu eşti nimic, tu, care crezi că durerea ta umple întreg pământul…

Şi totuşi durerea mea, fără a contrazice toate acestea, umple întreg pământul, iată ce nu ştie, sau ştie şi trece sub tăcere această înţelepciune copleşitoare. Durerea mea emite pe o lungime de undă unică şi nu se întâlneşte cu altele. Cu puţine pierderi, şi, e drept, cu o suferinţă atroce, în cea mai rea dintre lumi, şi o femeie tot ar reuşi să nu devină prostituată, ca să-şi crească copiii.

În felul acesta trecui de la văicăreli la revoltă. La urma urmei de ce m-a lăsat Maria pe mine? mă pomenii întrebându-mă. Prin Valerică aflai şi ce zicea ea, ăsta crezând că mă consolează. Că a plecat într-o zi în excursie cu alţii şi s-a certat cu ei din pricina a doi care se cam călăreau prin iarbă şi fata respectivă cânta:

Nea Alecu, nea Alecu

Că era bolnavă, o durea ficatul şi îi venea să se întindă şi să moară şi că ştia că ei o să-i meargă foarte prost, la vârsta ei, cu doi copii de la doi bărbaţi… N-avea ce să mai aştepte de la viaţă (la treizeci de ani!) şi o să ajungă aşa şi pe dincolo… „N-o să-i fie ei, dragă Valerică, aşa de rău, i-am răspuns eu, încât să fi preferat să nu se fi despărţit…” La care ăsta, nu ştiu de ce, a râs la auzul cuvintelor mele, pe care le-o fi socotit prea adevărate şi s-a bucurat inconştient că are un prieten care împărtăşeşte aceeaşi soartă cu a lui, sau pur şi simplu a râs cum râd cretinii când văd că rezultatul scontat de ei cu bunăvoinţă nu se produce, în cazul nostru, consolarea mea.

Ştirile de acest fel îmi făcură însă bine. Nici eu, nici ea nu suntem de vină, îmi spuneam, ci întâmplările care au apărut în viaţa noastră fără ca noi să le dorim sau să le chemăm şi ne-au despărţit…

Inima mi se potoli şi începui să visez pentru mine şi pentru ea o altă viaţă. Să fi trăit-o, sau dacă ar fi posibil s-o trăiesc… Dacă ar fi posibil… Unde? în ce parte a pământului? Pe malurile ferite ale Mării Negre, pe care fusesem şi eu o dată şi îmi plăcuse foarte tare, sau undeva şi mai departe?

IX

Şi într-o zi, urmărit de această idee care făcea din durerea mea speranţă, văzui în faţa ochilor un naufragiu, din care eu şi cu Maria scăpăm pe o insulă…

Zile întregi înconjurai pădurea pe zeci de kilometri, trăind acest vis cu bătăi de inimă şi spaime adevărate, coborând în mine însumi cum

niciodată nu făcusem până atunci, tremurând în faţa propriei mele închipuiri. Trăiam cu Maria şi viaţa mea o lua de la capăt. Eram numai noi doi…

Stăteam pe un dâmb înalt pe care îl găsisem şi care făcea din întinsa pădure de la picioarele mele valurile oceanului care se fărâmau neîncetat de maluri. Imagini trăite odinioară pe malurile mării (mirosul şi gustul sărat care îţi rămâne în amintire şi nu se uită niciodată) îmi răsăreau acum chiar sub ochii deschişi, ca o halucinaţie, atât de tare lucra închipuirea mea pentru a mă rupe de realitate şi a mă duce în stare să pot vedea cu deplină luciditate *ce-ar fi* în noua mea viaţă, ce s-ar întâmpla dacă aş lua-o de la cap şi toată răspunderea mi-ar rămâne numai mie, fiindcă n-aş avea acolo decât animale şi păsări şi arbori şi fructe…

Multe zile imaginaţia îmi stărui în contemplarea naturii, a oceanului care înconjura insula, încercând parcă să transforme ezitarea mea care căuta un înţeles nou şi fundamental, în certitudinea că dacă mă lăsam în voia împrejurărilor noi, originare, în care mă aflam, şi acest înţeles va fi nou… astfel, mult timp trecu până mă familiarizai cu insula mea străduindu-mă să răspund zecilor de îngrijorări care mă stăpâneau, să nu pierim în timpul nopţilor sfâşiaţi de animalele sălbatice, sau doborâţi de vreo boală ascunsă în hrana noastră, în izvoarele de la care beam apă necunoscută de noi; nu ştiam ce anotimpuri domnesc şi dacă n-avea să vină iarna şi să ne găsească fără adăpost. Dar simţeam în acelaşi timp cum îmi urcă în piept cu o forţă nesimţită vreodată cu atâta tărie în viaţa mea dinainte, dorinţa de a trăi şi de a fi fericit chiar dacă numai cu ghearele mele aveam să scormonesc pământul şi să-l fac să rodească şi cu dinţii mei să rod copacii ca un castor ca să-mi ridic o casă în care să stăm eu şi cu ea. O frumuseţe fără nume ne incinta privirea şi un singur fruct smuls de pe o cracă încărcată ne era de ajuns ca să nu mai simţim nici foamea şi nici setea tot restul zilei.

Şi într-adevăr ne apucarăm să facem întocmai aşa, fiindcă apele oceanului ne rostogoliseră pe ţărm fără nimic asupra noastră, nicio unealtă, niciun briceag, şi nici mai târziu nu apăru, ca o salvare din fundul mării împinsă de flux şi dezgolită apoi de reflux, corabia înecată, în care să fi găsit arme şi grăunţe. În schimb eram doi şi asta, poate, făcea mai mult decât orice arme sau instrumente ale civilizaţiei, care ne-ar fi ajutat să supravieţuim. Or, eu simţeam că nu numai că vom supravieţui, ci vom fi chiar aşa cum n-am reuşit să fim *dincolo*, adică aproape unul de altul şi aflaţi în faţa unor împrejurări care fiind reale, materiale, apropiate şi palpabile, le vom putea învinge, ori ne vom putea feri din faţa lor, văzându-le şi fiind deci în cunoştinţă de cauză şi avertizaţi. Această apropiere însă ar fi fost atât de mare, încât am fi uitat cu totul că suntem două fiinţe diferite. Perfidia unei pantere sau a unui tigru n-ar fi putut face nimic în faţa unui ingenios obstacol pe care iubirea noastră l-ar fi născocit şi pe care li le-am fi putut ridica în cale. O casă pe o înălţime cu o vizibilitate foarte bună şi la nevoie un ţăruş ascuţit oricât de rudimentar în care fiara putea să se arunce şi să fie învinsă erau suficiente ca să ne dea răgazul necesar pentru a cuceri încetul cu încetul, noi doi şi copiii noştri, insula. Pentru că, desigur, aveam să facem copii mulţi, în mulţii ani pe care îi aveam de trăit…

…Cum foşnea pădurea sub suflarea vântului! Se revărsau parcă undeva asupra ei ape cu un debit uriaş, iar eu simţeam în mine înecul ireal pironit pe vârful acelui dâmb cu privirea neclintită spre locul iluzoriu al potopului. Soarele verii scălda în acelaşi timp totul în lumină…

…Iar în acelaşi timp vedeam dintr-o parte oceanul… îmi apărea în depărtare, strălucitor, ca şi când soarele care îl bătea ar fi turnat pe suprafaţa lui imense cantităţi de argint topit, iar în apropiere pădurea l-ar fi colorat în verde. În scurgerea

nesfârşită a clipelor se făcea apoi incolor şi şters asemeni cerului acelei zile, care era puţin înnorat. Târziu, se lăsa ceaţa serii şi orizontul nu se mai vedea, totul era plumburiu şi apăsător. Cădea întunericul. Prin negrul nopţii însă eu vedeam ţâşnind spuma albă a valurilor.

…Oceanul îmi apărea apoi adesea în dimineţile clare, când mă trezeam uneori din somn mai devreme şi o luam încet şi fără grabă pe jos (şi cu capul în jos) spre combinat (şi cu acea senzaţie de prospeţime care ne stăpâneşte totdeauna la aceste ore şi pe care o transmitem şi imaginaţiei noastre), alergând spre ţărm cu mii de valuri mărunte, aproape vii, ca şi când ar fi curs spre mine dintr-o direcţie cu neputinţă de determinat. Fierbea în străluciri neîncetate pe o culoare care creştea din valuri parcă dintr-un foc din adâncuri; în realitate focul venea de sus: soarele răsărea deasupra oraşului.

Întinsele ape o luau parcă lateral, prin sărituri neîncetate de valuri sprintene şi înspumate care se ţineau pe suprafaţa lui asemeni unor mari păsări albe. Păsările însă erau deasupra, vânând, picând între valuri în clipa când ochiul lor ager vedea prada. Erau şi ele tot peşti, cu trupul asemănător cu al celor din apă, atât doar că nu puteau trăi în adâncuri în timp ce cele din adâncuri ar fi murit în aerul străveziu. Văzusem o dată atunci pe malul Mării Negre cum una dintre ele scosese un ţipăt ascuţit şi picase pe ţărm cu aripile strânse. O moarte misterioasă o fulgerase, deşi avea penele întregi şi gâtul puternic, încordat. I-am desfăşurat lunga aripă ca pe-un evantai de un alb imaculat. Ce i se întâmplase? De ce scosese acel ţipăt atât de ascuţit? Eram străin de ea, gâtul ei îndoit mi-era potrivnic, ca şi ghearele strânse şi vârâte în puful gras şi alunecos de pe burtă. Din timpuri imemorabile, poate mai îndepărtate decât ale noastre, ale oamenilor, apăruse deasupra acestor valuri şi nu eu reprezentam pentru ea pe cel care o

făcuse să cadă din văzduh, cu ciocul în guşă, după ce spintecase aerul cu glasul ei parcă de avertisment: moartea incredibilă în albastrul cerului înţesat de lumină, sub soarele orbitor…

…Nu mai ştiam după prânz, când mă regăseam pe locul meu, dacă foşnetul pe care îl auzeam era al valurilor sau al pădurii. Un vânt continuu trecea undeva departe. Iar acest foşnet era atât de dominator, încât prezenţa lui sugera o lucrare care se săvârşea, ca o finalitate a unei acţiuni mai îndepărtate a apelor sau a pădurilor, care rămânea totuşi necunoscută.

…Uneori mă apuca somnul şi atunci auzeam parcă un clipocit… O nostalgie ucigătoare, după ceva pe care îl simţeam chiar în aceleaşi clipe prezente, mă chinuia. Mă uitam la soare şi aveam nostalgia luminii şi a căldurii lui, dar chiar atunci lumina lui cădea din plin asupra trupului meu dezgolit şi simţeam cum îmi aprinde spinarea cu căldura razelor. Mă răsuceam scheunând ca un câine, mă întorceam cu faţa, primeam din plin bogăţia temperată de distanţa norocoasă dintre mine şi el, a focului lui mistuitor şi în loc ca nostalgia să mi se potolească, se ascuţea şi mai mult, respiraţia mi se înteţea, mă apucam cu mâinile de iarbă, mă răsuceam, băteam în pământ cu pumnii şi cu picioarele în timp ce pieptul mi se umfla de suspine.

…Ridicam deodată fruntea şi rămâneam aşa, nemişcat, clipe fără sfârşit. Simţeam parcă o răcoare tremurând pe trupul meu, respiraţia mi se domolea, chinuitoarea nostalgie mă părăsea încetul cu încetul şi în locul ei năvălea în inima mea puterea, forţa de a frânge copacii, de a învinge animalele, de a o feri de primejdii pe femeia care era cu mine şi de a o ajuta să-şi crească copiii…

…Fiindcă făcuserăm mulţi, un adevărat trib care apoi se împărţise… Insula era a noastră, sau în orice caz cucerisem din ea atât cât să putem trăi fără acea teamă permanentă în care trăise omul

odinioară, pândit mereu de duşmani mai puternici decât el şi de care nu se putea apăra decât dacă stătea mereu la pândă. Dacă nu aveam uneltele necesare luptei necruţătoare pentru cucerirea insulei, aveam în schimb ideea despre ele, pe care o aduceam din lumea din care naufragiaserăm, ceea ce nu era puţin lucru, deşi în aparenţă nu era nimic, fiindcă de unde să fi luat o unealtă a cărei reprezentare o aveai? Focul se putea obţine prin frecarea a două lemne, sau prin izbirea a două pietre punând între ele o bucăţică de pânză înmuiată în grăsimea unui animal. Dar de unde un topor?

Un lucru deplin, însă, pe care puteam să-l fac era să-i învăţ pe urmaşii mei ce este lumea, despre care însă descoperii curând că aveam idei tot atât de clare ca şi despre un topor de metal, dar care îmi lipsea. Fiindcă într-adevăr, ce este lumea? Cum să faci de înţeles ideile pe care le ai despre ea? Era lumea născută din ceva sau era opera unui creator? Să le spun tuturor că tot ceea ce se vede s-a născut din altceva, aşa cum din flăcări iese fumul sau din arbori fructele? Lumea fiind deci fructul ei însăşi? De unde să scot atunci ideea de bine şi de rău dacă ocolesc geneza şi ideea de divinitate legată de un creator? Ce este binele şi răul, cum să-i fac să simtă hotarul pe care nicio fiinţă umană nu trebuie să-l treacă, pentru a nu cădea în abisul instinctelor? Dar fără să le slăbesc puterea lor de fiinţe îndrăzneţe, care îşi căutau hrana fără frica morţii, atât de paralizantă la cei care au aflat că există *păcatul* şi *pedeapsa?* Ce denumire să dau cuvântului păcat, cuvântului fărădelege? Ce înseamnă legea? Cine a instaurat-o şi de ce?

La început fui ispitit să evit răspunsul şi să adopt un punct de vedere practic. Aia e bine pentru că e dulce, ailaltă nu e bine pentru că arde. Dar curând îmi dădui seama că există lucruri care nu sunt nici dulci şi nici nu ard. Pofta, de pildă. Pofta totală, din maţe, reală şi dominatoare, pe care o

simţea unul dintre copii să ia din mână fructul celuilalt, cu toate că avea şi el unul al lui. De ce nu trebuia luat? Fiindcă nu voiam eu? Dar eu aveam să pier în cele din urmă şi cu mine şi legea morală pe care o reprezentam, dar pe care nu ştiusem s-o impun. Mă speriai. Să recurg la Dumnezeu? Să asociez numele lui cu puterea trăsnetului, ca să-i fac convingătoare existenţa, şi apoi, asemeni lui Moise, să cobor de pe stâncă cu Decalogul scris pe piatră în braţe? Dar eu nu mai credeam în Dumnezeu şi atunci cum aş fi putut să fac faţă întrebărilor fără soluţie pe care mi le-ar fi putut pune mai târziu urmaşii mei, dacă n-aş fi putut să le opun *credinţa,* care se justifica prin ea însăşi ca şi lumea şi îşi era ei însăşi suficientă? Ce răspuns poate să dea biata raţiune la întrebarea de ce nu trebuie „să ucizi", cum spune una din cele zece porunci, care răspunde alteia, „să-ţi iubeşti aproapele ca pe tine însuţi". Chiar ca pe mine? De ce? Şi în primul rând ce înseamnă iubirea?

Mă hotărâi, după ezitări chinuitoare, să proclam în faţa copiilor existenţa lui Dumnezeu, fiind convins în sinea mea că atât Moise, sus pe stâncă unde se izolase, mâhnit de înjosirea poporului său, care nu era în stare să creadă în Dumnezeul nevăzut, şi îşi făcuse idol dintr-un viţel de aur, concret, la care se închina, cât şi Hristos în grădina Ghetsimani, când descoperise limitele răbdării omului în chiar apostolii săi, incapabili să-şi înfrângă somnul şi să vegheze cu el, care îşi dădea seama că va fi răstignit, se îndoiseră de existenţa lui Dumnezeu. Era un secret pe care îl luaseră cu ei, dacă nu cumva, cunoscându-i aşa de bine pe oameni, nu-i atribuiseră lui Dumnezeu iluminarea lor spirituală. La fel trebuia să fac şi eu, cât de puţin aş fi fost eu iluminat… Mai târziu, după ce legea morală avea să se impună în insulă, urmaşii mei puteau descoperi fără primejdii pentru ei şubrezenia poziţiei mele, aşa cum am descoperit şi noi că legile naturii nu confirmă ideea

creştinismului, a oferirii şi a celuilalt obraz după ce unul a fost pălmuit… Dimpotrivă, cutare insectă, după ce atrage prin infinite tertipuri pe o alta de sex opus cu care face dragoste, în chiar timpul actului îi cronţăie tacticos capul şi în cele din urmă o mănâncă de tot. Descoperirile acestea însă n-aveam să le comunic urmaşilor mei.

…Şi într-adevăr ei mă ascultară şi puteam citi pe chipurile lor nu convingerea, care la vârsta lor nu putea surveni ca o expresie a unei reale descoperiri a binelui şi a răului, ci o treaptă a conştiinţei care era teama; teama iraţională care a stat la originea tuturor religiilor, teama de fulger, de urletul leului, de lumina tainică a lunii în nopţile clare şi de cerul înstelat. Eram apoi eu: teama de mine, de strigătul meu ameninţător, de pedeapsa pe care eram în drept să le-o aplic, în virtutea tainei pe care o deţineam, a ştiinţei mele despre Dumnezeu, pe care o deţineam direct de la *El.*

Nu ştiam însă dacă ei mă credeau cu adevărat sau nu, pentru că îmi dădeam seama că nu trebuia lăsat loc niciunei îndoieli. Dacă această îndoială s-ar fi produs, nu trebuia nici măcar mărturisită, căci acceptarea unei mărturisiri este egală cu acceptarea unei părţi din adevărul ei. Că eu mă condamnam singur în felul acesta să nu aflu niciodată adevărul despre ceea ce gândeau în realitate urmaşii mei o ştiam prea bine. Dar ce-aş fi putut să fac? într-adevăr, cum ar fi trebuit să procedez pentru ca după moartea mea şi a Mariei urmaşii noştri să nu decadă în rând cu animalele şi să nu ajungă în cele din urmă să fie devoraţi de ele? Pentru că înainte de orice o religie înseamnă „acelaşi gând" îndreptat, cel puţin în momentele de cumpănă, în aceeaşi direcţie. Asta înseamnă o forţă. Cu ce să fi înlocuit-o?

Frica de Dumnezeu nu e totuşi o idee care-l face pe om puternic în faţa fiarelor, riscă să se lase mâncat de ele ca un miel şi numai în lumea din

care venisem eu şi cu Maria cruciaţii de odinioară putuseră fi nişte adevăraţi războinici.

Şi atunci mă gândii un timp oarecare ca în locul religiei care face pe oameni egali în faţa lui Dumnezeu, dar îi readuce pe cei puternici la acelaşi nivel cu cei slabi, să instaurez cultul forţei. Curând însă descoperii că cel mai puternic nu era şi cel mai inteligent, cu pornirile cele mai alese, dimpotrivă, lăsându-l liber să-şi arate puterea cu care se născuse, se dovedi de o prostie fără margini, fanfaron şi lăudăros şi cu un suflet vulgar. Iar cel mai inteligent nu era şi cel mai cinstit, mai nobil în comportarea lui faţă de ceilalţi, dacă e să credem că inteligenţa e o nobleţe care se manifestă ca atare. Nu se manifestă nicidecum! Iar cei cu adevărat înzestraţi cu forţa caracterului nu se puteau uni între ei. Nu cei mai tari ieşiră la iveală pe primul plan, ci cei mai vicleni, mai cruzi şi mai josnici şi insula se ridică la o viaţă plină de tensiune şi spectaculoasă, nu rămase unul singur indiferent în faţa evenimentelor şi aş fi lăsat ca exigenţa urmaşilor mei să se desfăşoare astfel pe acest curs dinamic, dacă o mare nelinişte cu privire la viitor nu mi-ar fi dezvăluit primejdia care s-ar fi abătut asupra insulei după moartea mea. Cei cu adevărat puternici, după ce ar fi îndurat un timp oprimarea celor care doar se proclamau ca atare, ar fi sfârşit prin a se uni şi urmaşii mei ar fi ajuns în felul acesta să se extermine unii pe alţii şi viaţa pe insulă s-ar fi stins. Or, eu nu suportam gândul că voi dispărea fără urme de pe pământ şi atunci curmai cu hotărâre cultul forţei. Religia, îmi spusei, nu e o piedică în manifestarea naturală a voinţei de afirmare, dovadă războaiele religioase, care sunt absurde dacă te gândeşti la toleranţa pe care ele o calcă în picioare, deşi ea stă la baza chiar a cultului pe care ele îl servesc.

M-am gândit la un moment dat să fac din ideea cuceririi insulei scopul suprem. Şi din ideea libertăţii finale pe care o va simţi atunci toată

lumea, să întemeiez o nouă religie a binelui şi a răului, în fond nu la asta aspiră omul de când există pe pământ? Pentru ce atunci această cale ocolită pe care o oferă religiile? Omul e o divinitate înlănţuită de puterea condiţiilor. Să le înfrângem şi vom domni ca nişte zei. Trebuie deci să se arate ce ţine de condiţie şi ce ţine de esenţa noastră necondiţionată, şi să denumim *rău* ceea ce e condiţionat şi *bine* ceea ce e necondiţionat. De pildă, libertatea supremă la care aspirăm n-are nevoie de nimic, deci sunt *rele* toate acele porniri posesive care se manifestă atât de nestăpânit în toate actele noastre… Sau uciderea, forma bestială de ură faţă de aproapele tău şi de dorinţa de a-i lua ce are, de a-l face să dispară prin ceea ce reprezintă, umbrindu-te sau poate sfidându-te, constituie răul suprem, pentru că te înlănţuie definitiv de actul tău, crima comisă. În plus, te aruncă în rândul animalelor sălbatice şi face cu neputinţă convieţuirea ta cu ceilalţi; silindu-i să te facă să împărtăşeşti soarta victimei tale. Şi aşa mai departe!

Dar m-am încurcat eu însumi şi am ajuns în cele din urmă tot la tablele lui Moise, fiindcă toată schelăria mea despre libertate era o cucerire a civilizaţiei creştine şi cum s-o spun urmaşilor mei când ea zăcea, undeva departe, în biblioteci cu milioane de volume şi din care eu citisem atât de puţine? Nu-i vorbă, cu cât aş fi citit mai multe, cu atât mai nefolositor mi-ar fi fost în clipa de faţă. Fiindcă ce însemna asta, că puteam numi *rău* ceea ce e condiţionat? Foamea nu ne condiţionează? Şi totuşi fără ea fiinţa umană e de neconceput. Ce e, într-un om, necondiţionat? Dacă eliminăm, bineînţeles, câştigul civilizaţiei şi al moralei? Omul pur, aşa cum l-a conceput natura? Am citit undeva că speţa umană se naşte de pildă cu sentimentul compasiunii, că în cea mai primitivă dintre lumi un om sare în ajutorul altuia care a căzut sau e în primejdie de moarte. În cea mai

civilizată dintre lumi, care e a noastră, omul a fost cu premeditare înjosit şi ucis în lagăre de concentrare şi în uzine special create. Mi se va răspunde că acolo e vorba de puterea magică, diabolică, a sistemelor sociale asupra indivizilor, pe care îi eliberează de ceea ce numim conştiinţă, sistemul luând crimele asupra sa. Şi că pe lume există şi degeneraţi. Întâi că aşa-zisa magie a sistemelor nu se exercită fără o complicitate, de astă dată foarte lucidă, a fiecărui individ în parte, care începe de la un anumit punct, când omul a cedat şi când el ştie că putea să nu cedeze, punctul acela fiind în fond neînsemnat şi sfârşeşte cu executarea celor mai abjecte ordine. Şi în al doilea, oamenii care au comis aceste crime nu erau nicidecum degeneraţi, ci fiinţe foarte normale, cu griji şi preocupări dintre cele mai obişnuite şi afişând chiar idealuri de fericire a umanităţii. Cu atât mai sinistre au fost îndeletnicirile lor.

…În timp ce simplele porunci pe care le ştiam, pe toate zece, pe dinafară şi le ştiau şi copiii mei îşi făceau un efect sigur şi durabil. Tatăl şi mama erau respectaţi, nu se fura, nu era luat numele lui Dumnezeu în batjocură, nu se închina nimeni la vreun idol pe care să şi-l fi făcut singur şi să-l proclame Dumnezeu, iar urmaşii mei se iubeau toţi unii pe alţii. Cel puţin aşa păreau. Dar nici eu nu puteam să pretind mai mult, adică să-i silesc să aducă şi dovezi în afară de supunerea pe care le-o citeam în priviri şi să pot în felul acesta să creez printre ei o mitologie a faptelor născute din iubire. Deşi doream atât de mult şi încercam să comit eu asemenea fapte. Care însă, îmi dădeam seama, nu se puteau transforma în legendă, fiindcă eu însumi eram o legendă peste această insulă. Din partea lui Dumnezeu, de pildă, nicio faptă mare nu ne miră.

…Şi într-o zi făcui descoperirea a ceea ce se ascunsese în realitate, tot timpul, sub teama şi supunerea urmaşilor mei. Nu era nicidecum îndoiala în existenţa lui Dumnezeu, a cărei

mărturisire mie mi se păruse că nici măcar nu trebuia admisă, cum crezusem, ci cu totul altceva. Iar lucrul cutremurător fii că pe lângă gravitatea faptelor care se produseră şi care mă puseră întâi faţă de mine însumi într-o situaţie din care nu ieşii, îmi mai dădui seama şi că descoperirea ca atare pe care o făceam era târzie. Dar nici n-aş fi putut-o face înainte!

…O fetiţă dintre cele care stăteau cel mai mult prin preajma mea veni într-o zi spre locul unde aveam treabă alergând dinspre o anumită parte a pădurii şi îmi spuse speriată că doi inşi se bat. O luai într-acolo, dar nu mă grăbii. Niciodată nu descoperisem pe chipul vreunuia din ei vreun semn de duşmănie. De obicei ura nu întârzie să apară, fie direct în privirile celui care urăşte, fie ca un reflex pe chipul celui urât, ca o denunţare a celuilalt care în acest caz şi-o ascunde atât de bine, încât nu se vede nimic. Dimpotrivă, şi aici nu e locul să mă îndoiesc, fiindcă atât ura cât şi iubirea sunt atât de elocvente la o fiinţă omenească, încât nu ne înşelăm niciodată în intuiţiile şi deducţiile noastre, semne indiscutabile ale iubirii care domnea pe insula noastră se produseseră deseori. O mână pusă într-un anumit fel pe umărul sau pe gâtul celuilalt mă fascina prin elanul de iubire pură, spontană şi totală pe care o degaja. Era exact ceea ce simţeam eu uitându-mă la ei şi ferindu-mi privirea ca să nu-i admir în sinea mea prea mult şi să mă manifest apoi fără să-mi dau seama şi în afară. Erau gravi, liniştiţi şi aproape tăcuţi aceşti urmaşi ai mei şi un singur lucru mă mira: de ce Maria nu-l iubea pe niciunul sau în orice caz de ce în intimitatea noastră ea avea o comportare cam ciudată: se înstrăina brusc de mine, parcă nici nu mă mai auzea.

Nu înţelegeam, dar nici nu mă nelinişteam, nu eram *acolo* de unde naufragiasem ca să-mi sparg capul să înţeleg un surâs sau să nu dorm de absenţa unui salut, care şi unul şi altul, cu timpul, neglijate,

puteau avea urmări incalculabile. Ce urmări puteau avea aici? E drept că cu timpul începusem să surprind aceeaşi *absenţă* şi în purtarea unora dintre ei. Încercaţi de pildă să luaţi un animal în braţe şi în ipoteza că stă liniştit, vorbiţi-i, mângâiaţi-l şi în acelaşi timp uitaţi-vă la privirea lui. Nu veţi descoperi nicio sticlire, niciun reflex care să vă dovedească de pildă că sunteţi *prezenţi* prin ceva în fiinţa lui. Se uită undeva în gol şi tinde să revină la condiţia lui de mai înainte, să pască dacă e un miel, sau să zboare dacă e o pasăre. Chiar şi câinele are în cele din urmă o privire tot de câine, deşi eu am văzut odată unul, un şoricar, cum stătea cuminte la marginea unui gard viu şi se uita undeva gânditor, cu fruntea încreţită… Omul, îmi spuneam eu, e şi el un animal, trebuie lăsat în ale lui, liber să se ducă acolo unde îi place. Cu condiţia ca legea să fie în el *prezentă* şi să-l ridice sus de îndată ce el însuşi sau altul ar fi călcat-o. Era suficient să mi se audă cuvântul pentru ca în privirea dusă, *absentă*, a unora dintre numeroşii mei urmaşi să se petreacă o schimbare. Şi chiar aşa se şi întâmplă şi mie îmi era de ajuns. Ce eroare! Aveam să descopăr că şi aici, o privire, un gest, un surâs, un semn de recunoaştere care se produce sau nu se produce în anumite momente au aceeaşi importanţă fatală ca şi „dincolo”.

Când sosii eu, cei doi se băteau îmbrăţişaţi strâns şi cu mişcări atât de încete încât crezui că se joacă. Nu-mi dădui seama decât târziu că îmbrăţişarea lor era încleştare, iar mişcările chibzuite în încetineala lor teribilă căutau gâtul celuilalt. Scosei un strigăt mare şi aşteptai ca ei să mă audă. Dar nu mă auziră. Atunci mă apropiai să-i despart şi în apropiere mă izbi frumuseţea pe care o aveau în clipele acelea chipurile lor, roşii de năvala înspumată a sângelui şi înflorite cum nu le văzusem niciodată în dragoste, cum erau acum în ură. Pusei mâna să-i desfac, dar amândoi, mereu încleştaţi, se răsuciră plecându-şi capetele jos de

tot la pământ unul lângă altul într-o frăţească strivire, ca şi când ar fi vrut să i se închine. Atâta forţă avu în ea această mişcare, că mă dădu în lături stârnind brusc şi în fiinţa mea o ură care mi se şi descărcă în măruntaie năprasnic. Mă repezii şi pusei mâna pe un par. Unul dintre ei însă izbi şi celălalt căzu. Dar fără să bată aerul cu mâinile. Şi numaidecât, jos, începu să ţâşnească sângele din umărul sau din gâtul lui, din apropierea claviculei lui puternice şi tinere. Iarba verde se înroşi împrejur. Se vedea rana şi carnea ruptă pe corpul său gol, ca un buchet strivit de maci. Nu apucai să-mi dau seama ce trebuie să fac şi dacă puteam să fac ceva, că băiatul muri făcând vagi şi stinse gesturi somnolente, ţinându-se uşor cu mâinile de iarba înroşită, aşa cum mă ţineam şi eu când eram mic şi cădeam jos după ce mă învârteam minute în şir anume ca să ameţesc şi să simt cum se răstoarnă pământul cu mine.

Pământul, copacii, întinderea nesfârşită a oceanului, totul se înclină şi pentru mine şi mă ameninţă clipe lungi cu întoarcerea pe partea cealaltă, cu aruncarea mea în abis. Fusesem omorât şi eu, nu numai celălalt. Pentru că ucigaşul uitase de mine, care însemnam pentru el *înţelesul.* O să-l silesc, mi-am spus eu cuprins de o cumplită furie, să-şi arate sufletul şi, dacă şi l-a pierdut cumva, îl voi ucide pentru ca în memoria copiilor mei să ardă ca o flacără pentru vecie înţelesul întreg al celor întâmplate.

Şi mă întorsei atunci spre el şi începui să-l întreb: de ce a călcat *cuvântul*? Cum de a uitat ce zice *El?* Cum de a îndrăznit să se ridice împotriva legii? Să povestească în faţa tuturor ce s-a întâmplat şi să vedem, dacă poate exista pentru el *iertarea;* i-o voi acorda. Dacă nu, va trebui să împărtăşească soarta celuilalt. Eu îl voi pedepsi.

Tânărul însă se aşeză pe un dâmb, se uită într-o parte şi rămase astfel nemişcat. Nicio clipă privirea sa nu se îndreptă spre locul unde celălalt zăcea

mort, şi nicio clipă nu păru că aude întrebările mele. Într-un rând se uită în sus, în treacăt, spre cerul albastru, plin de uriaşe grămezi de nori albi, şi privirea lui se contopi parcă cu ei, apoi reveni şi continuă să se uite liniştit de astă dată înaintea lui, drept prin mine. Nu mă vedea. Curând îmi dădui seama că o mare mulţime se adunase acolo şi toţi tăceau asemeni lui şi că nu exista nicio deosebire între ei şi el, deşi văzuseră cu ochii lor că unul dintre ei fusese omorât. O adâncă nelinişte mă cuprinse.

Mă uitai atunci la Maria şi nu descoperii nici la ea, nici la nimeni altcineva acea mişcare dinăuntru a sufletului, care te face să te dai înapoi din faţa celui care a comis o fărădelege, să te îndepărtezi de el şi să-l laşi astfel singur în faţa faptei sale. Nu, nimic! Ei priveau în ei înşişi, tăcuţi şi liniştiţi, şi înţelegeau parcă un anumit lucru, care mie îmi scăpase. Era ca şi când descoperiseră o altă lege care mie îmi rămăsese tot timpul ascunsă, şi în faţa căreia fapta însăşi care se produsese avea alt înţeles.

Mă smulsei din mijlocul lor şi din faţa ucigaşului care nu mai mă vedea şi o luai în grabă spre ocean. Mă aşezai jos, la marginea lui, îmi luai capul în mâini şi începui să ascult zgomotul valurilor. Aveam sentimentul că dacă îmi pun în acord mişcarea lor cu bătaia inimii şi respiraţia, înţelesul pe care îl căutam nu va întârzia să apară. Ce înţeles avea deci fapta la care asistasem? Fiindcă era limpede că el nu ucisese din ură. Iar dacă fusese ură, ea se născuse din iubire… Sau poate chiar că nici nu fusese ură, iar ceea ce eu crezusem mai înainte că e iubire, purta alt nume. Nu citisem, după crimă, în privirea lui contopită cu norii, răzbunarea împlinită, semn al unei un care o precedase. Ci seninătate. Cum era cu putinţă?

Şi zadarnic petrecui zile şi nopţi întregi pe marginea oceanului, răspunsul nu veni. Veni însă şi la mine o linişte ciudată în care întrebările, fără a

primi un răspuns, nu se mai puneau. Şi curând viaţa închipuirii mele se stinse şi ea, şi revenii la prezentul din care evadasem. Cercetasem adâncurile cele mai insondabile ale speranţei şi mai departe nu mai putusem să merg. Acum trebuia să mă retrag din ele.

…Şi atunci îmi dădui seama că nimic nu mă mai lega nici de acest oraş, nici de amintirile şi visurile mele şi că trebuia să-l părăsesc. Doar fetiţa exista, era a mea şi mă puteam duce oricând s-o văd, era dreptul meu înscris în lege. De când ne despărţisem uitasem de ea şi mi se făcu atât de dor s-o văd, încât mă ridicai imediat în picioare şi o luai repede spre oraş.

Da, îmi spuneam, să părăsesc aceste locuri fiindcă ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat şi ceea ce o să se întâmple de-aici înainte nu trebuie să se întâmple. N-am ce să mai caut în nicio insulă… Nici să-mi pun singur capăt zilelor, dar nici, pe aceleaşi meleaguri, să-mi caut o fericire iluzorie. Totul s-a terminat, şi singura mea legătură cu anii pe care o să-i las aici în urmă va fi fetiţa mea… Pe ea nu trebuie s-o uit…

X

Tata se bucură sincer de întoarcerea mea, şi când ajunsei acasă spuse o prostie care mă mai înveseli. Trebuie să recunosc că, spre meritul lui, când am ieşit din spital şi am trecut pe acasă vindecat, s-a purtat totuşi bine când m-a văzut. Nu s-a mirat cum arăt, s-a uitat doar aşa, o dată, simplu, şi pe urmă a continuat să pufăie din ţigara pe care o ţinea în gură ca pe un băţ. Acum însă spuse totuşi prostia. Le povestisem, nu că m-au

scos din meseria mea, ci că m-am săturat de ei şi am vrut să vin la Bucureşti. Cum nevastă-mea n-a vrut să vină cu mine, fiindcă avea serviciu bun acolo, am părăsit-o.

— Am ştiut eu, zise atunci tata, că aşa o să se sfârşească cu plecatul tău de-acasă!

Începui să râd. A ştiut el pe dracu! Pe toate le ştia el! Tocmai mă întrebam în tren ce-o să-i iasă din gură când m-o vedea şi o auzi ce-i spun, nu reuşeam să-mi imaginez…

Mama era supărată pe mine. Când am intrat în casă şi m-a văzut mi-a întors spatele. N-am vrut să vin în concediu pe acasă cu nevasta şi fetiţa şi a trebuit ea să vină de câteva ori şi acum credea că am picat tot aşa, cu treburi, pentru puţină vreme. Ce mă costa dacă veneam cu toţii? Când auzi însă că m-am despărţit de Maria, începu să plângă. Spre uimirea lui tata, care spuse altă prostie, dar nu ştiu de ce toate prostiile care îi ieşeau lui acum din gură îmi făceau bine.

— De ce, zise el, e băiat tânăr, o să ia alta şi o să facă la copii câţi vrei. Câte fete sunt acuma, te împiedici de ele pe toate drumurile!

Chiar a doua zi mă dusei pe la inginerul Dan să aud ce ştiri mai are nevastă-sa de la el. Aflai, nu fără uimire, că fostul meu şef de şantier era liber de aproape un an de zile şi simţii o strângere de inimă: nici el nu-mi dăduse de veste că ieşise, dar nici eu nu mă mai interesasem de soarta lui.

Nevastă-sa mă primi ca şi în ziua când venisem pe la ei, cu deosebirea că acum nu mă mai făcu să aştept atâta afară şi mă primi înăuntru şi nu în vestibul. Mă tratã cu cafea şi cu ţigări străine, deşi eu nu fumam.

— Ce e cu domnul inginer, doamnă? zisei eu aproape indignat. Iar a plecat pe un şantier? Nu-i ajunge?

Ea se uită la mine şi dădu din cap cu aerul că nici eu nu ştiam ce bine mă exprimasem şi cât de îndreptăţită era indignarea mea. Şi îmi răspunse:

— Nu! parcă mi-ar fi zis: oricât ne-am mira noi, chiar aşa a şi făcut, în loc să accepte o funcţie pe-aici şi să lase altora şantierele, a luat-o de la cap.

— Şi spuneţi-mi, doamnă (acum puteţi să-mi spuneţi!), ce-a făcut?

Ea rămase puţin cu un aer preocupat, îşi aprinse o ţigară şi apoi zise:

— Ai să râzi, eu credeam că n-a făcut nimic şi când l-am întrebat să vezi ce mi-a răspuns. Cică acolo când venea unul nou era întrebat tot aşa, ce-a făcut şi ăla răspundea: nimic. De ce minţi, îi râdea atunci altul în nas, pentru nimic se dă trei ani! Or, eu, zise bărbatul meu, am stat mai mult de trei, deci ceva tot oi fi făcut! Dar n-a vrut să-mi spună ce, să-l vezi, e tot aşa cum îl ştii. Îi arde de glume!

— E sănătos, doamnă?

— E exact aşa cum arăta mai înainte, te şi miri când îl vezi, când s-a întâmplat îmi aduc aminte că avea câteva fire albe la tâmplă. Ei, n-o să crezi, acum nu le mai are.

— Să nu ziceţi c-a întinerit, doamnă!

— Nu zic, dar cică unii veneau cu ulcere care nu se vindecau de-o viaţă întreagă şi acolo scăpau de ele.

— Să nu ziceţi, doamnă, că ăsta e tratamentul ideal al ulcerului! am strigat eu.

Dar ea rămase pe chip cu o expresie care dădea de înţeles că în toate trebuie să ai mari rezerve. Omul, în primejdie, ştie să se apere cum nu l-ar putea apăra nimeni altul. El singur.

— Şi unde e şantierul ăsta, doamnă, unde e el acuma?

Îmi spuse că e undeva pe lângă Piteşti, dacă am auzit de o mare hidrocentrală care se construieşte acolo. Auzisem. Şi că vine de obicei acasă sâmbăta seara, şi pleacă luni noaptea în zori cu câte o maşină de ocazie cu care mai merg şi alţii, sunt înţeleşi. Dar că uneori nu vine.

— Du-te mai bine să-l vezi acolo, mai îmi spuse ea, nu e departe, o să se bucure.

Ceea ce mă şi hotărâi să fac, înţelegând gelozia femeii pentru singura zi pe săptămână când îl avea cu ea: nu voia să-i răpesc nimic din această zi vizitându-l acasă.

XI

În ziua următoare o vizitai pe doamna Sorana. Era neschimbată, iar semnele pe care probabil le lăsaseră toţi aceşti ani şi pe chipul ei eu nu le vedeam. Devenise doar puţin mai gravă şi vocea îi urca parcă cu mai puţină forţă ca pe vremea când o cunoscusem. Când se mira, când întreba sau când făcea ha! în felul acela al ei care îmi plăcuse când îi auzisem prima oară glasul de-acolo de pe turla bisericii. Dar, desigur, mă înşelam. Simţeam că se gândeşte cu intensitate la ceva în timp ce mă asculta într-o tăcere completă. Nu putea fi în verva ei de odinioară când asculta o poveste ca a mea:

— Dragul meu, zise ea apoi luându-şi legătura de pe ochi şi ridicându-se în capul oaselor. Te ascult de trei ceasuri şi mă bucură că ai rămas, în ciuda celor întâmplate, acelaşi copil care mi-a plăcut când te-am auzit prima dată cântând pe turla bisericii. Nu m-am înşelat. Un singur lucru e neclar în viaţa ta şi o să-l lămurim noi acuma. Scuză-mă o clipă, zise ea şi strângându-şi mai bine cordonul halatului subţire de mătase, o luă încet spre uşă în timp ce mă mai întreba parcă în treacăt, deşi asupra a ceea ce îi puteam eu răspunde parcă se lămurise. Nu ţi-a spus nimic Dan la un moment dat, acolo, în Moldova, unde te-a luat? Puţină vreme, o lună sau două după ce aţi plecat, el s-a mai întors şi mi-a făcut o vizită. L-am rugat să-ţi transmită ceva.

— Nu mi-a transmis nimic, doamnă.

Era şi convingerea ei, întrebase doar ca să aibă încredinţarea totală că aşa se petrecuseră lucrurile. Îşi aranjă, înainte de a ieşi, covorul din antreu lăsând uşa de la cameră deschisă şi mă mai întrebă încă înainte de a ieşi:

— Te-ai dus pe la el să-l vezi?

— Da, doamnă. Nu l-am găsit acasă.

— Vin îndată, scuză-mă un minut.

Într-adevăr, nu trecu un minut şi se întoarse. Se urcă în pat şi zise:

— Mai întâi să lămurim ce spuneam adineauri. Căline, eu vreau să-ţi mai spun că nu tot ce simţim noi arată totdeauna ca un termometru care e gradul sau numărul de ani când viaţa noastră o ia pe drumul de întoarcere. Gândurile şi sentimentele noastre pot fi înşelătoare tot aşa de bine când sunt negre ca şi atunci când sunt entuziaste. Asta nu înseamnă că entuziasmul acela nu există, ca şi stările de cădere, când lumina lumii, cum ai zis, simţim că se micşorează pentru noi. Una pândeşte pe cealaltă şi cine e atent descoperă răsturnarea aceasta stranie când se crede cel mai sigur pe sine sau dimpotrivă, când se crede la pământ: în cazul tău, în faţa ta se află nu căderea, ci speranţa.

— Pentru mine, doamnă, zisei eu, nu mai are importanţă ce denumire are starea mea, ci faptul că o trăiesc şi sunt în puterea ei. Şi nu se numeşte speranţă!

— Lăsând metaforele la o parte, Căline, fii inteligent cum te-am ştiut şi nu-ţi fauri despre viitor idei pe care demonul tristeţii te îndeamnă să ţi le făureşti. Interesează-te de prezent. El îţi dă cheia şi a trecutului şi a viitorului. Din el o să afli, dragul meu, dacă tot ceea ce ai făcut tu în trecut justifică renunţarea la care te simţi îndemnat, crezând că acum tu nu mai poţi merge mai departe şi tot ce ai de făcut e să te bucuri doar de un drum pe care l-ai mai parcurs… Spune-mi, te rog, dar fără vane ocolişuri, ai iubit-o pe Viorica?

Nu înţelesei nici ce spusese mai înainte şi nici rostul întrebării ei finale. Nu-i răspunsei. Ştiam că lumina mea de pe acoperiş nu mai trăia decât în mine şi că niciodată n-aveam s-o mai regăsesc în realitate, tot aşa şi Viorica, care se lega de clipele de atunci, nu mai trăia nici ea decât în amintirea mea şi că viaţa ei ulterioară o fi zvârlit-o tot atât de departe de mine pe cât mă zvârlise pe mine departe de ea şi nu voiam nici s-o văd şi nici să mi se povestească despre ea.

— Nu vă pot răspunde, doamnă, la întrebare, nu vă supăraţi, zisei eu uitându-mă pe geam ca s-o descurajez în felul acesta să mai insiste. De altfel, nici nu înţeleg ce spuneţi.

Şi nici nu mă arătai dornic, având bănuiala vagă că spusele ei încercau să mă prindă într-o plasă. Se lăsă o tăcere.

— Nici eu nu te înţeleg. Căline, nu am obiceiul să pun nimănui întrebări fără o intenţie profundă de care ar trebui să fii convins fără ca eu să-ţi reamintesc. Nu crezi?

Avea dreptate şi mă simţii deodată foarte turburat. Probabil că aici urma să se lămurească acel punct din viaţa mea despre care îmi vorbise mai înainte. Şi mă hotărâi atunci să-i urmez gândurile şi să-i răspund la întrebări, oricare ar fi fost ele. Ea însă se scuză iar, tocmai când voiam să deschid gura: sunase cineva. Se duse şi deschise şi auzii glasul subţire al unui băiat:

— Doamnă Sorana, vă roagă mama să-i daţi o carte să citească!

— Da, dragul meu, dar n-ai adus-o pe-ailaltă! Dar nu-i nimic, hai, intră, stai jos acolo pe taburet şi aşteaptă să caut una pe care maică-ta n-a citit-o. Nu prea mai am, mi le-a citit cam pe toate, de ce nu mergeţi voi la librărie, tu să te duci, să începi să ai biblioteca ta? Cărţile sunt ieftine, cât un bilet de cinema!

Băiatul asculta cu jumătate din auz, şi se vedea că în spatele ochilor lui mari deschişi şi limpezi

gândurile îi erau aiurea, la puţinele lucruri pe care le ştia el despre viaţă, fără să arate însă vreo grabă ca să afle mai multe. Avea destul timp. Luă cartea pe care i-o întinse doamna Sorana, spuse bună ziua ceva mai tare, aşa ca pentru doi inşi câţi erau în odaie, şi o luă spre uşă.

— Ciudat băiat, spusei eu fără să mă gândesc, cu toate că de fapt nu mi se păruse nimic ciudat la el.

Parcă era adormit.

— Ha! făcu atunci doamna Sorana, cu un efect asupra mea aproape asemănător cu cel de altădată, ciudat, ai!? Ridică o mână în aer şi dezvălui parcă unor ascultători imaginari cu o uimire fără margini pe care o exprimă apoi cuvintele ei: E copilul lui şi lui i se pare doar ciudat! Seamănă cu el ca două picături de apă şi el zice: Parcă e adormit! în loc să-şi dea seama că adormit e el, nu copilul.

Simţii că mi se face cald şi rămăsei tăcut în faţa acestei revelaţii. Doamna Sorana se aşeză pe pat ca şi când ceea ce se petrecuse i-ar fi istovit puterea ei obişnuită de pătrundere, îşi puse legătura neagră pe ochi şi nu mai scoase un cuvânt. Răspunse însă, parcă în transă, la întrebările mele.

— De ce ziceţi că e al meu copilul acela, doamnă?

— Pentru că l-ai făcut cu Viorica, dragul meu. Ia aminte la răspunsurile mele şi nu mă obosi cu reveniri sau cu îndoieli, fiindcă nu ţi-am născocit eu o istorie din burtă ca să te distrez la ora de faţă, ci i l-ai lăsat tu în burta Viorichii în săptămâna aceea când tot veneai pe la ea. Acum ascult, dar fii scurt fiindcă sunt foarte obosită.

— Viorica e măritată acum, doamnă?

— Nu.

Şi deodată, aşa obosită cum zicea că e, sări în capul oaselor şi îşi aruncă legătura neagră de pe ochi.

— Nu, repetă ea cu tărie, te-a aşteptat. Ţi-a trimis vorbă şi a crezut ca şi mine că ştii că a

rămas însărcinată, dar că nu-ţi pasă de ea. Mă întreba pe mine. „De ce nu-mi răspunde el, doamnă Sorana, că doar n-am nicio pretenţie, eu copilul îl fac că îmi place mie să-l am şi de măritat nu mă mai mărit. Am fost o dată şi am dat chix, l-am cunoscut pe Călin şi m-a părăsit. Dar eu îl iubesc şi aş fi vrut măcar un cuvânt să-mi fi trimis."

Mă uitai crâncen pe geam. Mă ridicai în picioare şi începui să mă plimb agitat prin odaie.

— Nu mi-a spus nimeni nimic, doamnă, vă închipuiţi că nu aş fi rămas indiferent auzind ce are ea de gând să facă. Mă credeţi?

— Te cred. Asta e iar una din hotărârile pe care a luat-o Dan pentru altul, fără să se întrebe dacă avea sau nu acest drept. Fiindcă nu pot să-mi închipui că a uitat, el ştie că nu îl rog niciodată, nici pe el şi nici pe alţii, să-mi facă servicii pe care o simplă carte poştală le-ar putea rezolva. Problema era să vorbească el cu tine şi să te pună exact în faţa gravităţii situaţiei: puteai s-o eludezi, dar poate că, gândindu-te mai bine, puteai să-ţi iei şi răspunderea totală. Nu-l înţeleg pe Dan! Dar, Dumnezeule, nu mă înţeleg nici pe mine şi nici pe Viorica de ce n-am pus noi mâna frumos pe o coală de hârtie şi să-ţi explicăm! Dragă Călине, uite aşa şi aşa, gândeşte-te şi fa ce te îndeamnă inima. Dar, adăugă ea, poate că degeaba ţi-ar fi scris ea săraca Viorica nu o scrisoare, ci zece, şi ar fi venit chiar ea după tine să te vadă. Ah, femeile simt când e cazul şi când nu să facă un anume gest, îşi păstrează mai bine iluzia că poate sunt totuşi iubite şi iubitul e împiedicat de tot felul de obstacole să vină să le răpească, decât să afle crudul adevăr. Orice află, numai de asta se feresc, dacă aşa s-au hotărât. Ştie totul despre tine, ai fi crezut?

— Chiar totul?

— Absolut totul. Ştie că acum eşti aici, la doi paşi de ea, eu i-am spus şi i-am cerut să-l trimită

pe băiat să-l vezi, poate îl recunoşti. Dar a ştiut, de astă dată bineînţeles că nu de la mine, exact ziua şi felul cum l-ai salvat tu pe omul acela şi tot ce ţi s-a mai întâmplat după aceea. Tot ce mi-ai povestit tu eu ştiam pe jumătate, dar te-am lăsat să-mi spui fiindcă aşteptam mereu nedumerită să-mi explici de ce nu i-ai dat fetei măcar un semn de viaţă, dacă de întors la ea n-ai putut sau n-ai vrut să te-ntorci. Înţelegi acum de ce te-am întrebat dacă ai iubit-o?

— Da, doamnă.

— Nu mai insist. Te las să-ţi răspunzi pentru tine. Înţeleg că asta te angajează şi că acum tu nu eşti destul de puternic să iei o hotărâre şi nici destul de slab ca să te supui pornirii fireşti la care te-ar îndemna inima. Pot să te asigur însă că ea e aşa cum o ştii şi te iubeşte mai departe.

Avea dreptate. Singurul lucru care era foarte limpede în mintea mea era că voiam să-l văd cât mai repede pe inginerul Dan. În acelaşi timp însă, ca o durere pe care aveam s-o simt de-aici înainte mereu, gândul mi se întoarse înapoi la Maria şi la oraşul care mă expulzase. Da, ăia de-acolo, cu ea în cap, ţineau prizonieri zece ani din viaţa mea, cu care nici măcar n-aveau ce face.

Mă ridicai hotărât s-o văd pe Viorica.

Ea îmi deschise exact ca prima oară şi îi văzui frumoşii ochi crinurii lărgindu-se de bucurie şi în acelaşi timp de spaimă. Femeilor le place să arătăm tot aşa cum ne-au cunoscut ele odată, oricât de mult ne-ar iubi, sau poate tocmai de aceea, deşi nici ele nu mai sunt aceleaşi. Viorica ştia cum arăt eu, dar de văzut nu mă văzuse şi fără să vrea îşi duse mâna la obraz când se holbă la mine şi degeaba se prefăcu ea apoi în clipele următoare că nu-i pasă, se vedea că îi pasă. Spaima ei însă era dublă: se temea ca nu cumva, văzând ce se petrece cu ea, să nu mă ridic şi să plec, şi îndărăt să nu mai mă întorc…

Nu mai târziu de o săptămână după toate acestea, eram iar în tren în drum spre acel loc în

care se afla un om pe care îl cunoşteam şi mă cunoştea şi cu care viaţa mea fusese atât de plină lucrând amândoi sub stăpânirea aceluiaşi gând. Acum aveam să-l văd din nou. Trenul alerga şi simţeam că nu rămâne în urmă numai Bucureştiul, pe care însă de astă dată nu mai voiam să-l schimb cu un alt oraş, ci şi cel nou, spre care amintirea mea continua să fugă înapoi, ca într-un ultim adio. N-aveam ce face! Adio, băieţi! Trăiţi şi munciţi în noul vostru oraş până o să-i daţi bătrânii care îi lipsesc şi apoi morţii care să asculte în tăcerea mormintelor lor viaţa urmaşilor. Şi creaţi-vă legendele care or să vă convină. Pe mine m-aţi gonit şi atât cât asta poate să vă mai pese, nu puteţi avea iertarea mea. Sunteţi flămânzi de viaţă, dar nu de fericire, şi singura voastră şansă e că nu sunteţi eterni şi că alţii mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu speraţi că vă vor menaja!…

Sfârşit

Referinţe critice

Ecuaţia individ-societate, individ-istorie implică raporturi deosebit de complexe, excluzând maniheismul contrastelor rudimentare: bun-rău, alb-negru etc., delimitările simpliste, făcând abstracţie, cu detaşare de magistru, de o întreagă „tradiţie" a poncifelor rămase de domeniul trecutului, în care realitatea era trucată printr-o viziune idilic-sentimentală, prin conflicte artificiale şi personaje fantoşă.

Poate că nu numai în aparenţă *Intrusul* este romanul unei înfrângeri, al unei alienări, al unei puternice drame personale. Călin Surupăceanu, tânărul pe care un om de inimă îl îndeamnă să părăsească meseria de vopsitor, care nu-l mulţumeşte şi nu-l pasionează decât prin ameţitoarea folie a înălţimilor, vine pe un mare şantier pentru a-şi da contribuţia, pe măsura puterilor sale, la opera de edificare a noii lumi. […]

Finalul este insolit, însemnând tot ceea ce poate fi mai opus unui *happy-end* convenţional, dar faţă de care imaginaţia cititorului, chemată să „colaboreze" cu autorul, nu poate acţiona decât într-o singură direcţie: Călin Surupăceanu nu este nici învins, nici intrus. […]

Dacă la *Morometii,* volumul al doilea, s-a putut vorbi despre o abordare inedită, îndrăzneaţă, pătrunsă de înţelegerea superioară a proceselor şi fenomenelor contemporaneităţii, *Intrusul* legitimează integral afirmaţia.

Boris BUZILĂ,

Nu ştiu dacă *Intrusul* va fi considerat sau nu (cea de-a doua ipoteză e mai probabilă) unul dintre marile romane ale lui Marin Preda: ceea ce mi se pare însă cert e că, în destinul scriitorului, aşa cum ni se înfăţişează el până astăzi, această carte reprezintă o răscruce. Raportat la perfecţiunea unor opere anterioare (*Întâlnirea din Pământuri* sau primul volum din *Moromeţii*), *Intrusul* are toate şansele să fie socotit inegal, cum au şi arătat unii critici; dintr-un anumit punct de vedere această inegalitate este însă în favoarea *Intrusului,* căci în planul istoricităţii (nu şi în acela transistoric, al valorilor) perfecţiunea e *închisă* în ea însăşi, paralizând sau sterilizând orice efort de a o continua.

Intrusul îmi pare nu numai ca un roman deschis, dar şi ca un *roman al deschiderii.* Pe această linie, o comparaţie între *Intrusul şi Moromeţii* – roman prin excelenţă al închiderii – se impune. Dacă ar fi să-l caracterizez pe Ilie Moromete printr-o formulă, aş spune că el reprezintă, la dimensiunile universului ţărănesc, un caz aparte de donquijotism al închiderii. Dincolo de atitudinile morale implicate, esenţa donquijotismului o constituie voinţa de iluzie, care se realizează prin supremaţia unei facultăţi umane pe care aş numi-o „imaginaţie semantică". […]

În deplin contrast cu Moromete, Călin Surupăceanu, eroul *Intrusului*, este ceea ce aş numi un *homo apertus*: un om deschis, dar şi descoperit, fără apărare. Vulnerabil, deci, şi cu atât mai vulnerabil cu cât îşi afirmă mai puternic esenţa sa. Adevărata dramă a lui Surupăceanu nu începe din momentul în care survine nenorocirea (care are semnificaţia unui simplu accident), ci este o consecinţă a întregii sale structuri morale deschise. În această direcţie, personajul lui Marin Preda se

situează exact la antipodul lui Meursault al lui Camus, cu care a fost pus în relaţie în mod abuziv şi fundamental eronat. E neîndoielnic faptul că *Intrusul* se vădeşte a fi şi o meditaţie asupra alienării: scopul ei nu este însă acela de a sublinia patetismul subiacent în orice formă de alienare (acea ascunsă *disperare* existenţială), ci, invers, patetismul implicat de refuzul sănătos al alienării, de opoziţia faţă de caracterul alienant al socialului, manifestându-se uneori direct şi brutal, alteori pe căi ocolite şi insidioase.

În fond, *Intrusul* e romanul unei iniţieri şi sensul lui superior e unul moral. Problema adâncă a cărţii este aceea a valorii suferinţei; formulat simplu, răspunsul pe care-l dă Marin Preda, pe deplin conform cu normele unei etici a deschiderii, ar fi: suferinţa e preţul înţelegerii. Foarte interesantă îmi pare, pe această linie, concepţia scriitorului despre eroism. Este actul prin care Surupăceanu salvează, primejduindu-şi-o pe a sa, viaţa anonimului beţiv, un act eroic? Cititorul comod şi superficial este ispitit să răspundă, fără să se complice prea mult: da. Pusă doar în aceşti termeni, întrebarea n-are însă niciun înţeles, căci actul *în sine* e de o perfectă ambiguitate, cum o dovedesc variatele interpretări care i se dau: oamenii din orăşelul industrial fără istorie, fără morţi şi chiar fără bătrâni tind să vadă în gestul lui Surupăceanu o încercare a acestuia de a se singulariza, de a *părea* erou; soţia lui, din unghiul ei profund feminin, vede în acelaşi gest un semn al lipsei de dragoste faţă de ea, un semn al voinţei obscure, dar tenace, de a o părăsi. […] Cum îşi priveşte Surupăceanu însuşi actul ale cărui consecinţe au luat, în viaţa lui, chipul unei ireparabile nenorociri? Eroismul lui constă în a nu se prevala câtuşi de puţin de eroismul faptei sale: ar fi putut fi mândru de ea, apoi mândru că nu este înţeles, ar fi putut dezvolta, într-un cuvânt, un întreg complex de superioritate (cu funcţii compensatorii, bineînţeles, ca orice

complex). Nimic însă din toate acestea. Surupăceanu – şi nu atât în actele sale, care sunt adeseori contradictorii, cât în structura sa profundă – nu se opune destinului său (cum face „omul tragic"), ci caută să *şi-l înţeleagă*, iar destinul lui este unul esenţial, deschis, multiplu, supărător de echivoc, mereu pândit de nenorocire, dar găsindu-şi mereu echilibrul, fie el fragil, în înţelegere şi într-o caracteristică „dialectică a speranţei" (vezi în această privinţă splendidul capitol IX din *Partea a V-a).* Călin Surupăceanu nu este, aşadar, cum s-a afirmat, un personaj tragic. Pentru ca lucrurile să fie mai limpezi aş recurge la un aparent paradox: tragicul se opune nenorocirii; în sensul că tragicul este un produs al *voinţei*, este ales, este transformarea accidentului în necesitate; şi dacă e adevărat că nu există tragic fără suferinţă, la fel de adevărat este că suferinţa – şi mă refer mereu numai la cea autentică – nu implică decât rareori tragicul. Nefiind el însuşi tragic, eroul *Intrusului* simte însă secreta lui fascinaţie: căci dragostea lui pentru Maria devine completă abia atunci când ea îşi declanşează, cu implacabilă decizie, propria ei tragedie (din acest punct de vedere Maria este unul dintre cele mai puternice personaje feminine din literatura noastră). Ca „om deschis", Surupăceanu este, într-o anume măsură, pasiv, adică trăieşte, până la un punct, în *ceea ce îi este dat*: astfel, în constituirea şi destrămarea căminului său, nu el joacă rolul primordial, căci nu el îşi alege soţia, ci este *ales* de ea, şi tot ea decide despărţirea. Pe un plan mai înalt, eroul din *Intrusul* dobândeşte însă o semnificaţie mai cuprinzătoare. Deschiderea lui ne oferă o perspectivă asupra istoriei noastre: căci *homo apertus* este prin excelenţă o fiinţă istorică, o ipostază umană a istoricităţii care încearcă să se înţeleagă pe sine; şi oricât de ciudat ar fi, istoria devine inteligibilă (şi e vorba de o inteligibilitate de tip intuitiv şi participativ, fără nimic abstract,

fără nimic „logic” sau „legic”), mai ales când e privită cu ochii unor astfel de „intruşi”.

Matei CĂLINESCU,
„Opinii despre romanul *Intrusul,* în *Luceafirul,* nr. 50,1968

Vorbindu-se despre romanele ce au urmat volumului întâi din *Morometii*, o bună parte a criticii a perseverat în a le opune acestei cărţi, de o rotunjime fără cusur. Dacă *Morometii* rămâne însă capodopera scriitorului, *Intrusul* aruncă un con de umbră mai mare chiar asupra temei fundamentale a lui Marin Preda. Ne obligă într-un fel să vedem că scriitorul şi-o reia, în medii diferite, dar cu aceleaşi date. Aşa stând lucrurile, *Morometii* nu va mai fi un roman despre ţărani, după cum *Intrusul* nu e romanul ce descrie viaţa sufletească a unui muncitor mutilat. Satul, şantierul sunt locuri comune, cu valoare tipologică, nu şi existenţială.

Eroul lui Marin Preda e acelaşi pretutindeni, dublu condiţionat: de natura lui interioară şi, apoi, de lumea din jur. Faţă de amândouă solicitările, el e un „intrus”, trebuind să-şi desfăşoare până la capăt condiţia. Oare Ilie Moromete, în lumea lui rurală, intrată sub zodia acelui timp înfrigurat, nu este el însuşi un „intrus”? Nu-i deloc exagerat, cred, să vedem în personajul morometian un precursor al lui Călin Surupăceanu din *Intrusul*, iar în acesta din urmă împlinirea, cu noi semnificaţii, a lui Moromete.

Romanele lui Marin Preda sunt, înainte de orice, romanele unor „experienţe dureroase”, dictate de această condiţie a „intrusului”. Firi contemplative, armonios alcătuite, eroii prozatorului îşi poartă inocenţa ca pe un blazon, trăind de fapt în umbra lui. […] Faţă de natura lor armonică, luând aici sensul de cuprindere omenească a tuturor registrelor vieţii, eroii lui Marin Preda sunt lipsiţi iniţial de o valenţă majoră, aceea a suferinţei, a

tragicului. Necunoscând sentimentul tragicului, omul, care năzuieşte spre un tip de existenţă superioară, plenară, rămâne la jumătatea drumului său, un „intrus" faţă de propria vocaţie şi aspiraţie. De aici acea senzaţie că viaţa îl trăieşte pe el, că el e un participant mai mult sau mai puţin impasibil la evenimente, somnolând însă printre lucruri şi oameni, cărora nu le intuieşte chipul real. Inocent psihologic, eroul e vinovat etic, prin inconştienţă, atâta vreme cât ea îl împiedică să audă lăuntric reverberaţiile adevărate ale actelor sale, cât îl împiedică să aibă deplina responsabilitate şi cunoaştere a lor.

Marin Preda dăruieşte personajelor sale această „fiinţă lăuntrică", nu în sensul comun de psihologie, de viaţă sufletească (în acelaşi înţeles comun el nici nu este „analist", cum îndeobşte se spune), ci de receptacul parcă imaterial, meta-logic. Se acumulează aici o viaţă diferită de cea comună, ca într-un barometru inefabil deschis unor ultrasemnale. […]

Pentru fiinţa lui lăuntrică, rămasă necercetată, neauzită, Calin Surupăceanu e, în primul rând, un „intrus". Candoarea la Marin Preda e o stare complexă, cu mai mulţi determinanţi, şi ea nu poate fi confundată cu ceea ce posedă eroii lui: inocenţa primară, inconştientă, sub privirile căreia se pot ivi fisuri de ordin moral. Ea este inocenţa superioară, supravegheată, existentă în sânul raţiunii. Suferinţa, experienţa dureroasă, cu consecinţe tragice pentru erou, înlătură de pe ochii lui vălul imperceptibil care se aşezase până atunci între el şi realitate. Personajul coboară în adâncuri, devine abia acum propriul lui stăpân. Visurile simbolice pe care le are Călin Surupăceanu sunt ieşite din sondarea lăuntricului, în spaţii pe care nu le mai atinsese niciodată şi care acum sunt trăite „cu bătăi de inimă şi spaime adevărate".

Vina lui Călin Surupăceanu nu este, evident, culpabilitatea camusiană, obscură, de natură

ontologică mai mult şi care impune expiaţia.

Obscur şi sinuos se arată numai drumul de întoarcere spre ea, spre acea clipă a vieţii „când în faţa paşilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină", nepricepută atunci de el. Vina necunoaşterii de sine, a risipirii în acte rămase numai la suprafaţa fiinţei lui. Pus în situaţii-limită, omul lui Marin Preda are revelaţia mecanismului său profund, ca şi a celui din care face parte, aplecându-se şi punând urechea să le asculte. Suferinţa trebuie acceptată, la fel ca orice altă stare, pare să mai spună prozatorul.

Dar la condiţia „intrusului" se mai adaugă împrejurările, întâmplările pe care e pus să le trăiască şi care formează un „sub-destin", un factor atenuant, în bine, ca şi în rău, al destinului. Planează asupra omului lui Marin Preda un destin imuabil, ca acela închipuit în lumea greacă? Nu, pentru că fatalitatea ar presupune şi ideea predestinării, aşadar imposibilitatea alegerii între bine şi rău.

Dan CRISTEA,
„Intrusul şi condiţia sa", *în Amfiteatru,* nr. 35,1968

Lunga confesiune a eroului povestitor debutează sub semnul unei mari emulaţii, culorile sunt vii, imaginile de o transparenţă radioasă, totul traducând starea de spirit a personajului-adolescent care simte în adâncurile fiinţei tălăzuirea unor uriaşe energii în revărsare. Urcat pe înaltele acoperişuri, pe turlele bisericilor, escaladând suplele schele, tânărul ucenic vopsitor poartă lungi colocvii pe teme diverse cu meşterul său, o nesfârşită tăifasuială căreia nu-i acordă altă finalitate decât bucuria în sine de a duce o discuţie – semnul cel mai evident al simpatiei instaurate între cei doi, un curent de la unul la celălalt care îl

umple pe învăţăcel de o întăritoare linişte lăuntrică. […]

Fără îndoială că *Intrusul* este şi o scriere polemică. Nu un pamflet deliberat, dar o operă dintre acelea care prin sensurile şi concepţia lor generatoare se contrapun mistificaţiei, împing în neant literatura falsă, jubilativ-festivă şi anost-poleitoare despre realitatea zilelor pe care le trăim. Turlele din mucava colorată şi imaginile-panou din atâtea scrieri care vorbeau despre şantiere şi oraşe în construcţie sunt sfărâmate cu violenţă, spre a lăsa câmp liber privirii dornice să contemple epoca aşa cum este, oamenii aşa cum îi ştim, istoria aşa cum a fost. O imagine izbitor de nouă, pentru că ne obişnuisem prea mult să privim lucrurile prin ocheanul multicolor al literaturii contrafăcute, o imagine adevărată, neocolind spaţiile umbrite, aspectele dificile, eşecurile şi anomaliile unei societăţi şi ale unei lumi care se construiau din mers. Şi nici n-ar fi putut să le ocolească această operă a lui Marin Preda fără a trăda realismul structural al prozatorului, viziunea lui esenţială despre lume, el ştiind că grandoarea, forţa şi legitimitatea unei societăţi nu pot fi convingător evocate decât punându-se în lumină şi erorile, micile sfâşieri obscure, dramele şi dislocările care, în chip fatal, o însoţesc.

Ce uneşte această carte de literatura anterioară a prozatorului şi ce elemente inedite sunt de observat? îl regăsim pe Marin Preda în marea fervoare a deliberărilor morale, în accentul atât de energic pe care îl pune în susţinerea problematicii etice; îl regăsim, de asemenea, în imaginea atât de pregnantă şi de concret fremătătoare a naturii şi obiectelor, a chipurilor şi gesturilor, în notarea mişcărilor şi vorbirii caracterizante – amintind încă o dată enorma capacitate de a crea viaţă a celui care a scris *Moromeţii.*

Un element inedit este modalitatea relatării. Pentru întâia oară Marin Preda scrie o operă de

proporţii în întregime la persoana întâi, lăsând deschise mari posibilităţi scoborârii în profunzimile trăirilor lăuntrice, scormonirii analitice minuţioase. Nu o face totuşi prea frecvent, privirile naratorului fiind aţintite în mult mai mare măsură în afară, către lumea şi întâmplările din jur. Avem astfel situaţia unui povestitor care vorbeşte despre sine, dar, parcă, „cu o străină gură" – actor şi cronicar al faptelor sale totodată. Într-adevăr, cu toate că relatarea faptelor este făcută de însuşi personajul care le-a trăit – naraţiunea nu este o lungă lamentă, nu cunoaşte, adică, accentele implicării totale ale aceluia care îşi povesteşte fazele creşterii şi decăderii. Povestirea păstrează, cum s-a remarcat, un ton al detaşării epice care ne înalţă mai sus de anecdotica strictă, în zonele spiritualizate ale meditaţiei morale. Materia confesiunii se amplifică şi se nuanţează pe măsură ce experienţa omenească a personajului sporeşte, adăugându-şi alte şi alte elemente, cristalizând până la urmă într-o concluzie filosofică. Eroul lui Marin Preda e un învins senin pentru că transportă totul în planul purificat al ideii. Înfrângerea în ordine practică îl determină să se întrebe asupra valorii morale a actelor sale, toată cartea fiind, de fapt, o amplă recapitulare din această perspectivă a întâmplărilor trăite. Momentul iniţial al cărţii e un elogiu adus creaţiei, iar încheierea nu trebuie interpretată ca o negare a punctului de pornire, ci ca o reevaluare a lui. Concluzia este că simplul gest de a crea rămâne insuficient în absenţa unei fundamentări etice, în lipsa armonizării între act şi spirit, iar viziunea insulei nelocuite – în care totul trebuie luat de la început – traduce tocmai această aspiraţie către o mai dreaptă aşezare a temeliilor, către armonie şi ordine, către raţiune şi rigoare, aşa cum am întâlnit şi vom întâlni probabil totdeauna în operele lui Marin Preda, acest scriitor umanist şi raţionalist.

Intrusul, pe scheme ale vechilor apologii, este o carte despre eşec şi deziluzie. Surupăceanu va rămâne şi chiar se va menţine cu greu într-o situaţie pe care o considerase doar ca o primă etapă a ascensiunii sale. Asistă în schimb la anomaliile pe care alte asemenea „promovări” le generează. Îşi vede şantierul stăpânit nu de cel mai inteligent şi puternic, ci de vicleni.

Puţini dintre cei care au participat la întemeierea lui – la entuziasmul curat al acelui moment obligaţi la o continuă strategie, izbutesc să reziste abilităţii şi perfidiei care-i împresoară. Opinia colectivă se exercită tiranic, îşi arogă drepturi asupra vieţii particulare şi intime a individului. Împotriva erorilor, inconsecvenţei, cruzimii ei nu se poate face apel nicăieri, nu există sancţiuni.

E salutar gestul literar pe care-l execută Marin Preda – această curajoasă şi lucidă restituire a adevărului, această redimensionare efectiv realistă a unei suprafeţe tematice compromise de unii. *Intrusul* câştigă, de aceea, foarte multă pondere prin raportare la antecedentele de ordinul istoriei literaturii. Cartea e în bună măsură o revanşă.

Şi totuşi, Marin Preda nu scrie un simplu contra-roman, nu intenţionează să contrazică nişte tipare, pe care, de altfel, de destulă vreme, le ştim nu o dată diforme.

Destinul „intrusului” se constituie organic şi interesant în sine. Este traiectoria unui eşec dublat de o victorie. Fiul ciurelarului nu poate ajunge inginer, e exclus de oraşul la a cărei întemeiere participase, pierde dragostea singurei femei iubite. Călin Surupăceanu se descoperă, pe neaşteptate, nedumerit, în dezacord cu epoca sa, el, care se crezuse unul dintre agenţii ei. Istoria l-a scos din

postura moştenită, pentru a-l repudia apoi, ca pe un corp vagabond şi inutil. Istoria însăşi sau instrumentele ei? Istoria lucrează prin tot soiul de instrumente – utile şi distrugătoare, adecvate şi inadecvate, dar întotdeauna, oricum, efectuează. Surupăceanu nu ştie, apoi înţelege acest lucru. Şi mai înţelege că suferinţa va exista întotdeauna: a fi om înseamnă a suporta şi a produce suferinţă. Surupăceanu face parte din materialul de sacrificat al istoriei, dar tot istoria îi acordă privilegiul înţelegerii. Eşecul său ascunde o ascensiune în unicul plan real – al spiritului.

Personajul lui Marin Preda este un om-care-şi-a-pierdut-umbra. Şi-a pierdut-o nu printr-un pact vinovat, ci din candoare. Pentru lumea sa, Surupăceanu e inconsistent: nu ştie să se conserve şi să fie agresiv, nu participă la acea luptă pentru existenţă, care de fapt nu e necesară existenţei oamenilor, ţine doar de memoria regnului. Expulzarea lui de către comunitate se bazează pe o incompatibilitate fundamentală – ontologică parcă. Surupăceanu visează. E pentru cei din jur o enigmă şi o nelămurită ofensă. Visul lui Călin s-a născut din râs, şi din râs – suferinţa. Aceasta este ideea frumoasă a romanului – această legătură dintre râs, vis şi durere.

Ilina GRIGOROVICI,
„Marin Preda – *Intrusul,* în *Ramuri*, nr. 8, 1968

Intrusul aminteşte prin titlul său şi prin evoluţia eroului principal de un roman celebru: *Străinul* lui Albert Camus. Sunt convinsă că analogia a funcţionat inconştient, pe baza unui universal spirit al secolului, reflectând, într-o epocă de încleştare a omului cu istoria, sentimentul amar al singularizării şi al dezrădăcinării unui erou. *Intrusul*, ca şi „străinul', este un exemplar straniu printre semenii săi – un precursor neînţeles poate,

un personaj dintr-o lume viitoare, încă neformată, un mesager dispreţuit ai ei, un vestitor grăbit care plăteşte vina de a fi venit prea devreme cu propriul său eşec. Atât „străinul” lui Camus, cât şi „intrusul” lui Marin Preda trăiesc împotriva mediului, dar mediul nu este acelaşi pentru amândoi. Meursault se opune unei lumi burgheze care-l menţine într-o stare de sărăcie cronică, îl aduce în imposibilitatea de a-şi întreţine mama şi-i cere în schimb să-i respecte convenţiile şi prejudecăţile ei ipocrite despre dragostea filială şi despre „suferinţele” morale. Eroul lui Marin Preda, Călin Surupăceanu, trăieşte, dimpotrivă, într-o lume în plină prefacere şi, mai mult decât atât, este un participant activ, un fondator chiar, al noii societăţi. El creşte odată cu şantierul şi cu oraşul nou al cărui nume nu este citat în roman, pentru că este unul dintre multele oraşe de acest fel, răsărite peste noapte pe harta ţării. Pe acest şantier trăieşte Surupăceanu momentele decisive ale vieţii sale, este îndemnat să se califice, intră în UTM; aici se însoară şi aici i se naşte un copil. […] Deşi eroul lui Marin Preda şi istoria se află de aceeaşi parte a baricadei, din acel moment drumurile lor se despart şi, în timp ce dezvoltarea societăţii noi îşi continuă triumfător drumul, pe un fond de progres şi optimism social, destinul lui Călin Surupăceanu descrie o linie descendentă până la triplul său eşec: social, profesional şi sentimental. Din acel moment avem impresia că mecanismul vieţii lui, în timp ce mediul înconjurător continuă să se îndrepte spre un viitor luminos, a luat-o cu hotărâre înapoi şi că acesta, împreună cu eroul, alcătuiesc împreună un sistem de rotiţe care se învârtesc în sens invers. Acest moment precis este rodul unui act de eroism care, spre surpriza cititorului, în loc să-i aducă lui Surupăceanu laudele şi mulţumirea mediului în care trăieşte, nu-i atrage decât umilinţă şi nenorocire. […]

Drama lui Călin Surupăceanu este cea a unui om care s-a aliat istoriei, dar care la un moment dat a grăbit pasul, rămânând singur, devenind un intrus şi, în cele din urmă, un om învins. Marin Preda are puterea şi intuiţia extraordinară de a reflecta, prin intermediul unui eşec personal, asprimea epocii pe care o trăim, de a demitiza istoria care, rămânând deschisă spre viitor şi progres, nu reprezintă în sine şi prin sine limanul vieţilor individuale. […]

Scriitorul român nu se slujeşte de mijloacele cinematografice, dând înainte sau înapoi, după voie, maşina timpului. Respectând ordinea cronologică, într-o formulă aparent tradiţională, Marin Preda urmăreşte cu atenţie lucrarea timpului în viaţa oamenilor; în faţa cititorului nu se desfăşoară o intriga complicată şi spectaculoasă ci, după o ordine nescrisă, dar permanentă a vieţii omenirii, oamenii trăiesc, îmbătrânesc şi mor. Importante sunt semnificaţiile pe care le naşte în trecerea sa timpul. Şi Marin Preda, sensibil la aceste semnificaţii, face din destinul omenesc purtătorul unor adevăruri mai vaste, depăşind limitele unei existenţe umane şi unindu-se într-un plan superior cu devenirea istoriei însăşi.

Nu există în epoca noastră substanţă mai „modernă” pentru romancier decât aceasta din care îşi taie Marin Preda stofa romanelor sale.

Georgeta HORODINCĂ,
„Marin Preda, prozator modern”, în *Viaţa Românească*, nr. 9,1968

Înainte de apariţie, romanul *Intrusul* a fost cunoscut în mediul literar sub numele *Omul desfigurat.* Ambele titluri indică o condiţie umană, un temperament, o comportare, o individualitate în orice caz ajunsă în contradicţie cu societatea, în general, sau cel puţin cu o parte a ei. Prin titlul păstrat, Marin Preda a insistat mai ales asupra

faptului că eroul e socotit de către cei din jur un străin de lumea lor, se simte el însuşi ca atare, prin raport cu ei. Finalul, de un acut tragism, accentuează tocmai acest sens: în trenul care-l poartă spre un orizont de viaţă şi de muncă, personajul cărţii meditează cu amărăciune la cei pe care-i lasă şi „spre care amintirea mea continua să fugă înapoi, ca într-un ultim adio. N-aveam ce face! Adio, băieţi! Trăiţi şi munciţi în noul vostru oraş până o să-i daţi bătrânii care îi lipsesc şi apoi morţii care să asculte în tăcerea mormintelor lor viaţa urmaşilor. Şi creaţi-vă legendele care or să vă convină. Pe mine m-aţi gonit şi atât cât asta poate să vă mai pese, nu puteţi avea iertarea mea. Sunteţi flămânzi de viaţă, dar nu de fericire, şi singura voastră şansă e că nu sunteţi eterni şi că alţii mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu speraţi că vă vor menaja!”…

Suntem, deci, în faţa unui rechizitoriu, a unui proces intentat de personaj mediului unde a trăit. Cititorul, furat de evenimentele curente ale romanului, nu reţine îndestul sumbra ameninţare din începutul lui. […] E aici promisiunea sinuciderii, amânate numai, în speranţa că reconstituirea vieţii străbătute până atunci i-ar declanşa gânduri salvatoare, sau cu disperarea că plonjarea la întâmplare în trecutul propriu nu va aduce argumente îndestulătoare pentru a-i da tăria să persiste în hotărârea de a trăi. Eroul nu este şi mai ales n-a fost un caracter slab, oscilant, predestinat unui lamentabil sfârşit, eroismului dezarmat şi laş al sinuciderii. Dimpotrivă, aşa cum ni-l va arăta romanul, el a fost un om al acţiunii, al deciziei şi un vizionar – tot atâtea coordonate ale unui posibil destin de triumfător în viaţă şi societate, de răsfăţat al sorţii. […]

Într-un fel, eroul din *Intrusul* este o replică dată lui Ilie Moromete, el aparţine lumii „risipitorilor”, acelora dintre ei care se consumă – adică trăiesc – dăruindu-se, nu cheltuindu-se. „Risipitorii” din

această categorie sunt oameni ai timpului lor, i se integrează cu fiinţa lor, cu gândul, cu fapta. Constanţa Sterian, Valeriu Sterian, Nicolae Sârbu se plasează aici. Călin Surupăceanu tot aici.

Mihai GAFIŢA,
„Un erou al timpului nostru", în *Viaţa Românească,* nr. 12, 1968

Rapid definit, *Intrusul* este un roman al ratării imprevizibile a unei fiinţe, prin vinovăţie, dominare spirituală şi erotică, o tragedie modernă a unui destin. E şi un roman al suferinţei, al existenţei ei. Este şi o elegie a unui timp moral, social, ce nu s-a văzut distrus, metamorfozat, ci veşnic trăit de către eroi şi de care, în mod fatal, ei nu pot scăpa, nu-l pot uita, nu-l pot dispreţui tocmai fiindcă el e acolo, neînduplecatul, care le condiţionează existenţa. Esenţa lui se extrage din istorie şi fapt, dar mai cu seamă din trăirea lui ca viaţă, ca primă formă, expresia unei înţelegeri, acceptări fundamentale a unei experienţe directe. Nimic nu se petrece în *Intrusul* în afara *timpului* care determină, într-un fel, realitatea superioară şi o descoperă ca meditaţie. Marin Preda n-a tratat o temă, ci şi-a însuşit o artă a ei, o idee de ceea ce ar trebui să fie *actual* în literatură. *Intrusul* e viaţa ca real şi nu ca schemă, artificialitate, clişeu. Impresia cea mai adâncă, de autentic, nu te părăseşte niciodată şi nu vine din neliniştea personajelor, din felul cum reacţionează faţă de evenimente. Marin Preda deschide parcă o poartă uriaşă prin care lasă să treacă formele vieţii, oprindu-se doar la câteva să le cunoască, să le analizeze, „uitând" pe altele, poate mai interesante. Naraţiunea nu este un discurs „făcut", premeditat, ci o sinceră, zguduitoare confesiune a unui om cinstit şi inteligent. De ce îşi rememorează povestea vieţii Călin Surupăceanu? Este oare aceasta un mijloc de a se elibera de un timp sau o posibilitate de a-şi

măriri suferinţa? Eroul a ajuns la *limita* înţelegerii lui şi viaţa l-a depăşit. Nu viaţa aceea pe care o crezuse a lui şi o stăpânise, o cunoscuse, ci aceea de care el nu-şi dăduse seama că ar exista şi că l-ar putea duce la înfrângere, disperare. El îşi deschisese sufletul, cu sinceritate, aceleia despre care credea că s-ar potrivi cu el (Maria) pentru ca ea apoi, în urma unui accident, să-l excludă, astfel ca el să fie până la urmă un străin, un om ce nu se regăseşte. Excepţională e la Marin Preda această sinceritate brutală (justificată istoric, psihologic), a personajului, a marii lui tragedii, suferinţe, a neputinţei de a se reîntoarce la ceea ce nu mai e posibil să fie.

Zaharia SÂNGEORZAN,
„Marin Preda – *Intrusul”,* în *Cronica*, nr. 40, 1968

Scrisul lui Marin Preda nu se dezminte, fiind în continuare problematic, în sensul că pune cu acuitate şi dezinvoltură chiar (poate puţintel ostentativ de data aceasta) probleme de conştiinţă în evoluţia şi condiţiile ei de manifestare. Linii de forţă ale unor zigzagate mişcări interioare se întrepătrund imprevizibil şi finalmente explicabil dialectic cu factori activi ai ambianţei mereu înnoite în traiectoria unui destin aparent foarte singular şi misterios. Şi dacă autorul îl ajută oarecum pe lector prin sugestivitatea tidului şi prin explicitarea epilogului în însuşi primul capitol al cărţii, evoluţia complexă a lui Călin Surupăceanu e mereu transmutată de surprize şi de ineditul a noi orizonturi fără succedere strânsă între ele, alături de care aşază întotdeauna intenţia limpezirii lor amănunţite, îndeletnicire specifică analistului pe care autorul o savurează pur şi simplu.

Ca metodă şi inventivitate formală, romanul se îndepărtează suficient, nu însă definitiv şi fără a încerca formule subtile de a-l menţine în

semnificaţia sa fundamental clasică de epicul riguros şi obiectivat, cu gesturi specific spectaculoase ca în *întâlnirea din Pământuri*, de pildă, ci-i un monolog am zice calm asupra autobiografiei intime pe care eroul-povestitor îl oficiază cu multe interogaţii şi lămuriri suplimentare care să-i justifice conduita şi structura sufletească preponderent reflexivă. Călin Surupăceanu este un bucureştean ce încearcă a se califica pe şantiere într-o meserie ce necesită pregătire superioară şi sacrificii grele faţă de sine, dar el este în fond prin individualitate şi reacţii un acelaşi ţăran de tip moromeţian, adică de fapt un tip eminamente autohton ce are filosofia sa caracteristică în faţa problemelor capitale sau accidentale ale existenţei. Eroul ajunge la „drumul de întoarcere" al vieţii sale, fiind mai curând un vechi inadaptabil ce se îndepărtează de mediul indigerabil decât un intrus ce se menţine acolo acceptând traumatisme şi automutilări. […]

Este o realitate evidentă a materiei cărţii că eroul nu ajunge să nutrească vreodată gânduri antisociale. Conştiinţa sa nu-i străpunsă de tendinţe incompatibile cu datele judecăţii „la rece". Îi repugnă însă, am zice aproape atavic, fariseismul faţă de sine şi faţă de alţii. Toată această repulsie nu-şi găseşte însă oriunde şi oricum duşmani proşti şi fragili, terenul gata cultivat cu otrăvuri de departe mirositoare ca în romanele facile de acum mai bine de un deceniu. Eroul central însuşi nu-i un cumul de calităţi dintre cele mai evidente, pururi biruitoare. Zonele interioare cercetate răbdător de Marin Preda cu lentile mari şi fascicul iscoditor sunt mai adânci şi mai delicate, neseparate etern între ele ca grotele fie obscure ce se oferă speologilor sau/şi turiştilor, ele sunt într-o interacţiune fluidă, uneori furtunoasă, alteori se retrag singure din faţa obiectivului pentru a renaşte într-un alt chip şi arătând modificări. De asemeni, este un merit

indiscutabil al autorului acela de a nu evita să pună în discuţie cu discernământ şi fără false graţii aspecte mai puţin roze ale epocii transformărilor socialiste pe care eroul său le interpretează curajos şi disociativ.

Lucian DUMBRAVĂ,
„Marin Preda – *Intrusul*”, în *Iaşul literar,* nr. 1, 1969

S-a născut undeva la o margine a Bucureştilor, fiu al unui vânzător ambulant de ciurele. Vopsitor de acoperişuri, un timp, s-a angajat, după aceea, pe un şantier, a urmat o şcoală de calificare, şi-a făcut armata, s-a însurat, a dat naştere unui copil. Povestea unui om obişnuit. Această poveste devine a lui, în exclusivitate, din momentul salvării unui muncitor ameninţat să moară sufocat într-o cisternă. Salvarea accidentatului e, într-un fel, prima sa „faptă”. Prin acest prim act major săvârşit din iniţiativă proprie, personajul îşi ia în posesie existenţa, începe să se creeze el însuşi. Aşa începe tragedia. Căci povestea ia o turnură tragică. Insul coborâse în puţ fără să-şi potrivească masca aşa cum trebuia, lanterna pe care o ţinea în mână se sparge, filamentul ei ia foc şi salvatorul se alege cu faţa arsă. Cu toate îngrijirile medicale, el rămâne desfigurat şi nici capacitatea de muncă nu şi-o mai redobândeşte, încât e nevoit să renunţe la meserie şi să accepte un post pentru care nu-i necesară nicio pregătire. Ajuns la strâmtoare, nu numai că nu găseşte la nimeni înţelegere şi sprijin, fapta sa fiind taxată drept bravadă ieftină, dar, întocmai ca Radu Comşa, personajul *întunecării* lui Cezar Petrescu, se vede privit cu dezaprobare, ba chiar cu ostilitate, ascunsă la început, apoi făţişă, iar în cele din urmă părăsit chiar de femeia iubită.

Care este sensul acestei istorii? Momentele premergătoare accidentului sunt date ale unei biografii contemporane oarecare şi romanul se

citeşte, în consecinţă, pe porţiunea respectivă, de ajuns de întinsă, fără un prea susţinut interes. Ceea ce urmează aruncă însă asupra lor o lumină graţie căreia faptele capătă calitatea de documente sufleteşti indispensabile caracterizării personajului şi pătrunderii înţelesurilor cărţii: cine e de vină pentru înfrângerea, pentru înstrăinarea lui Călin Surupăceanu? în alţi termeni, ce e dincolo de datele materiale, de urzeala întâmplărilor nefericite, dincolo de poveste? Sunt numai circumstanţe externe de vină pentru ce se întâmplă sau poartă o răspundere şi personajul însuşi, victima lor? Spre deosebire de eroul *Castelului* lui Kafka şi de „străinul" lui Albert Camus, cărora, cu sau fără intenţia autorului, le împrumută unele trăsături, Călin Surupăceanu este eroul unui timp care (observaţia s-a mai făcut) nu-i este principial ostil, produsul unei lumi care nu numai că nu e, prin structura ei, incompatibilă cu aspiraţiile umane fundamentale, dar tinde să creeze cadrul cel mai propice înfăptuirii acestora. La rândul său, personajul se simte în această lume şi în acest timp în largul lui, nu concepe realizarea de sine în altă sferă. Şi totuşi nu se realizează. Din ce cauză? Nu-şi poate răspunde, şi nici romanul nu dă, pe altă cale, vreun răspuns. Romanul oferă dosarul unei existenţe, fără pretenţia de a oferi şi concluziile, de a servi cititorului o morală. Povestind o viaţă, *Intrusul* devine un roman-problemă, un roman ce ne invită să analizăm, să judecăm, să interpretăm faptele narate.

Ajuns cu desăvârşire singur, Călin Surupăceanu se întreabă, scrutându-şi conştiinţa, „unde era greşeala" în conduita lui de-a lungul celor aproape treizeci de ani pe care i-a străbătut. Admite, aşadar, că poartă o vină. Deprimat, simţindu-se un învins, un om sfârşit, este înclinat să pună această vină pe seama unei fatalităţi, s-o considere înscrisă fără putinţă de modificare în destinul său. El, îşi zice, a fost menit să creeze, nu să distrugă. […]

Într-un cuvânt, Călin Surupăceanu pluteşte la suprafaţa propriei vieţi, pe a altora nu caută s-o înţeleagă, nu trăieşte intens, nu-şi pune cu acuitate întrebări. Tânărul acesta e, asemenea lui Ilie Moromete, un fel de hedonist, un individualist sui-generis.

Dumitru MICU,
„Marin Preda – *Intrusul”,* în *Lupta de clasă*, nr. 6, 1969

Intrusul ilustrează mai apăsat decât alte cărţi, luând chiar aspectul unui roman-dezbatere, câteva dintre chestiunile care-l preocupă acut pe scriitor: pe o insulă ideală pierdută într-un ocean imaginar se naşte o nouă lume, ferită de experienţele celei vechi. Ce face totuşi ca în această lume să nu dispară până la urmă invidia, crima, răul? Omul este în egală măsură purtător al binelui şi al răului?

Întrebări chinuitoare, fără răspuns, care-l mistuie pe nefericitul erou al romanului, Călin Surupăceanu, pus în situaţia să descopere câteva legi nescrise şi dure ale societăţii pe care până atunci o ignorase.

Particularităţile romanului pot face din *Intrusul* o scriere surprinzătoare, dar nu inexplicabilă. El nu ne prezintă un scriitor schimbat radical, ci potenţează o latură a lui, evidenţiind preocupări mai vechi, date acum mai puternic în vileag. Structural, chiar, romanul nu se desprinde de şirul prozelor anterioare. La o analiză atentă vom descoperi în Călin Surupăceanu un tip de erou pe care l-am mai întâlnit în cuprinsul prozei lui Marin Preda. Pe cel ce priveşte cu inteligenţă şi ironie lumea fără a sesiza că atrăgătoarele deplasări de forme, care-i solicită verva şi spiritul, vor deveni într-o zi extrem de ameninţătoare. Altfel spus, Călin Surupăceanu este şi el o structură moromeţiană şi o paralelă cu Ilie Moromete n-ar face decât să confirme suita de asemănări şi foarte

micile deosebiri. Acelaşi tip de erou supus aceluiaşi tip de experienţă. Diferă mediul şi expresia imediată a urmărilor. Călin Surupăceanu va traversa drama până la ultimele ei consecinţe. Romanul pare a fi scris pentru a ne demonstra de câte imponderabile depinde o existenţă, cât de fragil este un proiect uman şi cât de puternică poate fi presiunea socială asupra individului. Cum trebuie trăită existenţa pare să fie întrebarea degajată de desfăşurarea romanului. Personajele lui Marin Preda sunt de obicei fiinţe fragile, sensibile sau hipersensibile, rănite adânc de impactul social. Reduse la această esenţă, ele amintesc destul de bine de personajele lui Camil Petrescu sau ale lui Mihail Sebastian, şi acestea fragile, sensibile sau hipersensibile şi lezate profund de durele contacte sociale. Faptul că acestea din urmă sunt personaje intelectuale nu schimbă deloc problema. Intelectualitatea unei fiinţe nu depinde de determinările ei exterioare. Sensibile, personajele lui Marin Preda sunt cel mai adesea fiinţe inteligente şi gânditoare. Nu întâmplător el foloseşte în *Intrusul*, pentru om în general, dar atât de potrivită pentru eroii săi în pascaliana expresie: „trestie gânditoare”. Viaţa a făcut din Călin Surupăceanu o „trestie gânditoare”. El încearcă să vadă în oceanul de necunoscute pe care-l traversează o explicaţie, să găsească o cheie a nenorocirii lui. Până atunci, doar sensibil şi inteligent, Călin Surupăceanu devine un meditativ. Nu cumva până atunci luase viaţa prea uşor, ca pe un joc superb în care nu trişezi, dar în care nici nu te interesezi dacă altul trişează?

Închidem romanul lăsându-l pe nefericitul erou în aceeaşi postură meditativă. El este ca şi alţi eroi ai universului lui Marin Preda o fiinţa pură şi vulnerabilă, pe care viaţa o loveşte dureros şi a cărei rană intimă nu se va mai vindeca vreodată. Cicatricea exterioară, vizibilă şi pipăibilă pe faţa

eroului, are rostul să ne facă să nu uităm acest lucru – trauma internă.

M. UNGHEANU,
Prefaţa la Marin Preda, *Intrusul*, Editura Minerva, Bucureşti,
1974, pp. VI-VIII

Intrusul şi *Risipitorii* recristalizează o imagine capitală a societăţii româneşti contemporane, de indiscutabilă valoare etică. Timpul social şi istoric spre care se simte atras Marin Preda rămâne o vreme a începutului de eră şi de conştiinţă. Aspiraţiile imediate şi cele colective, destinul individual şi evoluţia generală a societăţii, timpul biologic şi răgazul istoric se întâlnesc într-o zonă temporală zero spre a porni, după o prealabilă armonizare, către viitorul ce nu-şi dezvăluie complet dimensiunile. „Suntem o societate la vârsta copilăriei…" remarcă doctorul Strihan în discuţia de principii cu colegul său, Sârbu. Propoziţia trădează o percepţie a începutului nu numai în sens figurat. Imaginea oraşului din *Intrusul,* surprinsă de Călin Surupăceanu după o absenţă de trei ani, respiră aceleaşi sentimente al viziunii primare. […]

Atracţia spre conflicte derulate în zona spaţiului zero se îmbină cu voinţa creatoare de a surprinde în ireversibilitatea temporală etapa istorică a unei imposibile întoarceri. *Intrusul* şi *Risipitorii* se transformă astfel în metafore meditative ale condiţiei umane contemporane. Profund ancorate în actualitate, romanele lui Marin Preda sunt reflexul unei personalităţi artistice efectiv „angajate". *Risipitorii* îşi extrage substanţa din perioada anilor 1952–1953, când procesul de omogenizare a societăţii cunoaşte o resurecţie majoră. *Intrusul* nu se îndepărtează mult de etapa anterioară, dar îşi propune observarea unui mare

şantier şi a unui oraş, proiecţie simbolică a lumii visate.

O viziune orizontală şi verticală concurează la realizarea unei radiografii româneşti a timpului moral şi a epocii istorice. *Intrusul* aduce un mediu obişnuit străbătut de un caracter fundamental. […]

În literatura ultimelor decenii, *Intrusul* şi *Risipitorii* se singularizează inevitabil. Eroii lui Marin Preda trăiesc în istorie sau sunt trăiţi de istorie şi lumea lor o simţim lipsită de fard. O autenticitate implacabilă transcende realitatea contemporană în tipuri umane universale şi ne dezvăluie o umanitate fictivă, dar adevărată în sens ontologic.

Din banalitatea actelor comune, Marin Preda extrage elemente cu un coeficient superior de verosimilitate, nimic spectaculos, niciun eveniment senzaţional de amploare. Către ce ideal aspiră Călin Surupăceanu? Spre unul uzat de platitudinea cotidianului: maistru electrician şi, eventual, inginer. […]

Ambele romane respiră o nativă vocaţie spre claritate. Marin Preda evită cu obstinaţie consideraţiunile străine de esenţa literaturii şi de exacerbarea subiectivă a eului. Aluziile criptice la evenimente sau situaţii contemporane sunt programatic evitate. Accentuarea valorii intrinseci a operei scoate romanele din sfera relaţională imediată, aşezându-le într-un spaţiu eterat, de „mântuit azur”.

Ion BĂLU,
Marin Preda, Editura Albatros, Bucureşti, 1976, pp. 114-116

Marin Preda lasă personajului său o şansă, dar şansa e nesigură, ipotetică şi, într-un anume sens, fără prea mare importanţă. Tânărul Călin Surupăceanu îşi va regăsi, poate, echilibrul, îşi va reface familia, va afla din nou plăcerea de a trăi şi

va înţelege, poate, sensul experienţei sale încurcate, dar toate astea nu înlătură şi nu explică mai ales drama al cărei erou, fără să dorească, a fost.

Istoria acestui destin e mult mai complexă şi cu ecouri mai adânci în conştiinţă decât se observă la prima vedere. E limpede că romanul are un secret, e mai mult decât o dezbatere etică. E mai mult chiar decât o excepţională naraţiune despre nefericirea unui individ care, fără să ştie, devine eroul unei tragedii inexplicabile. Cum se face că omul care săvârşeşte un act de eroism, un om tare, inteligent şi drept, e părăsit de femeia de care era iubit şi pe care o iubeşte, e ocolit de prieteni şi nu găseşte nicio înţelegere în jur, dar nu pentru că oamenii ar fi răi, lipsiţi de înţelegere, nu pentru că ei ar hotărî un complot al indiferenţei, ci din cu totul alte pricini? Şi, dacă este aşa, dacă nimeni nu este vinovat de acest eşec, dacă nimeni nu stă în calea acestei reabilitări, cum se întâmplă că, totuşi, individul nu mai poate lega firul rupt al existenţei sale şi, neînţelegător şi neînţeles, părăseşte totul, plecând într-un necunoscut tot la fel de puţin promiţător?

Acestea sunt întrebările pe care le pune prozatorul şi pe care le oferă cititorului pentru a medita el însuşi asupra lor. Dar ele nu sunt decât nişte punţi spre altă întrebare, hotărâtoare. Dacă multe fapte se pot explica şi dacă înţelesul multor tragedii e limpede, de neînţeles poate fi o simplă ratare, cum e aceea a unui tânăr care, făcând un act ieşit din comun, întâmpină, apoi, iritare, îndoială, neînţelegere şi, în cele din urmă, ostilitate. Există un capitol în *Intrusul* în care eroul încearcă să-şi explice această tristă înlănţuire, pe deasupra voinţei şi înţelegerii oamenilor. E un fel de parabolă a posibilităţilor de existenţă. Ca un nou Candide (un Candide al epocii industriale!), Călin Surupăceanu reface în fantezie istoria societăţii omeneşti, şi în această utopică derulare vrea să afle

care este cea mai bună dintre existenţe şi în ce chip trebuie să trăiască omul pentru ca fratele să nu-şi omoare fratele, pentru ca ura şi violenţa să nu triumfe în lume, împiedicând să se manifeste vocaţia spre fericire a omului. El încearcă puterea religiei, verifică efectele forţei, ale înţelepciunii, se întreabă, apoi, dacă omul n-ar trebui readus la starea lui paradisiacă, adică la starea inocenţei. Totul e însă zadarnic, pentru că în insula utopică unde Călin şi Maria s-au retras, pentru a pune bazele unei lumi fără tragedii, încolţesc ura şi îndoiala, violenţa şi complicitatea. Încheierea e că nu ieşim din condiţia noastră şi o fatală complicitate împinge individul spre zone abisale de existenţă. „Omul – spune prozatorul – e o divinitate înlănţuită de puterea condiţiilor."

Eugen SIMION,
Scriitori români de azi, vol. II, Editura Cartea Românească,
Bucureşti, 1976, p. 224-225

Cartea Meşterului Manole este (nu anunţăm o noutate) *Intrusul.*

La modul simbolic, o nouă societate trebuie să-şi construiască oraşele ei noi, şi aceasta îşi propune *Intrusul:* să descrie o întemeiere. Şi nu în spaţiul abstract al metaforei, ci în spaţiul concret al unei realităţi istorice. *Intrusul* este un Meşter Manole modern. Călin Surupăceanu e, iniţial, vopsitor de acoperişuri (un posibil Meşter Manole al tradiţiei), dar cum „acoperişurile de tablă dispar", îşi va schimba meseria. Va deveni, în spiritul noii lumi, constructor al unei uzine electrice. Şi al unui nou oraş. El îl secondează pe inginerul Dan, comunist convins de adevărul misiunii sale istorice; amândoi descind într-o lume de ţărani „de pe vremea lui Ştefan cel Mare", a locurilor netraversate încă de civilizaţie. Oraşul şi uzina se ridică, dar Dan e arestat. El este întâiul *Meşter Manole* şi întâia

schiţare a legendei; a doua este aceea trasată de Călin Surupăceanu: într-un accident oarecum banal, tânărul e desfigurat. Accidentul îl scoate în afara uzinei şi a noului oraş (devine incapabil de muncă), în afara familiei (soţia îl refuză). Este tânărul erou? Oamenii nu îl recunosc erou, oamenii trec pe lângă el indiferenţi. El rămâne un mutilat. […]

Titlul este strâns legat de amintirea străvechii legende. O legendă se naşte însă în timp, şi fiecare timp naşte „legendele care or să-i convină". Oraşul lui Călin Surupăceanu nu este încă unul matur, care să aibă nevoie de legende: el este un oraş prea nou pentru a fi o sinteză, o afirmaţie a noului şi o negaţie a vechiului. Călin Surupăceanu, ca un posibil erou de legendă, este un *intrus*, un nou-venit în acest oraş şi în această lume prea nouă pentru a fi deplină stăpână a unor legende. Sau, în alt limbaj: al unei morale noi, posibilă creatoare de noi legende. Violenţa morală acţionează şi în noul oraş al lui Marin Preda, oraş în care lumea s-a adunat de pretutindeni. Soţia lui Călin Surupăceanu însăşi este victima „spiritului primar agresiv", perpetuând, ea însăşi, acest spirit.

Desigur, concetăţenii lui Călin Surupăceanu trăiesc şi sub semnul risipirii. Orice oraş are nevoie de legende, orice lume are nevoie de eroii ei memorabili, pentru a câştiga o dimensiune istorică. Călin Surupăceanu „se va retrage" pe alt şantier, alături de inginerul Dan, pentru a-şi continua drumul; doctorul Munteanu o va lua de la capăt, în numele *ideii* pentru care aderase la partidul comunist, în 1945; Niculae Moromete se va întoarce la fostul notar pentru a redeveni activist.

Unde începe Lumea operei, unde sfârşeşte biografia Scriitorului, Lumea căreia i se supune, îndeobşte, cea adevărată? Unul dintre eseurile mai vechi ale lui Marin Preda, *Problematica umana veritabilă şi „făcătorii de cuvinte*"

(Contemporanul, 1 oct. 1965) încearcă o orientare a prozei românești către epic. Scriitorul nu e primul care încearcă o „reașezare" a prozei române în albia „problematicii umane veritabile". Vianu la sfârșitul deceniului al treilea, G. Călinescu în deceniul al patrulea și al cincilea încearcă o îndrumare „clasică", în afara abuzului de lirism. Părerea că „făcătorii de cuvinte", adică prozatorii artiști, stânjenesc dezvoltarea firească a prozei noastre nu este exprimată pentru prima dată: prima dată, însă, un prozator se ridică împotriva unui drum literar pe care se instalează chiar urmașii săi direcți, prozatori ieșiți din mantaua „Moromeților". Era firesc ca o asemenea orientare urmată până la ultimele ei consecințe să ducă spre epopee (din punct de vedere literar) și către Istorie (ca „problematică umană veritabilă"). *Istoria* își formulează și reformulează datele, de la sentimentul ei (precum și în cazul altor scriitori români rupți de lumea rurală, trăind la confluența tradiției și a *literei scrise*, învățând deci o *Istorie* a evenimentelor, a faptelor) sau de la emoția ei.

Cornel UNGUREANU,
Proza românească de azi, Editura Cartea Românească,
București, 1985, pp. 250-252

Cu doisprezece ani înainte de romanul final, Preda scrisese *Intrusul*. Încadrabilă în categoria „exercițiului cu temă dată", cartea aceasta, intrată în nedreaptă penumbră, e un *happax legomenon* într-o operă de substanță programatic autobiografică și personală ca aceea a lui Preda. O lectură a *Intrusului* după *Cel mai iubit dintre pământeni* – de fapt din perspectiva acestuia – e un exercițiu intertextual dintre cele mai interesante, revelându-se analogii surprinzătoare între confesiunile a doi „neiubiți".

Intrusul e o carte-exerciţiu din două puncte de vedere.

Pe de o parte, este întâiul text al lui Preda integral scris la persoana I. Un roman care transferă din trecut, punându-le la dispoziţia lui Călin Surupăceanu, o serie de forme ale destăinuirii (automonologul, spovedania dialogată, visul confesiv). După experimentele din *Moromeţii II* şi, în special, din *Risipitorii*, autorul exersează confesiunea într-o scriere autobiografică şi totodată monografică.

Aceasta e doar una din feţele lui *Ianus bifrons*.

Cu cealaltă, *Intrusul* anunţă viitorul: cărţile în care scriitorul tentează rememorarea pe cont propriu *(Imposibila întoarcere* sau *Viaţa ca o pradă)* şi romanul în care se trece experienţa câştigată în seama autorului fictiv Petrini.

Ca şi *Cel mai iubit…, Intrusul* este un *curriculum vitae* făcut la mijlocul cărării vieţii de un neiubit. Povestirea se face din orizontul prezentului – un prezent al eşecului, dar şi o poartă a speranţei. Preda a preluat *tale quale* diverse pasaje din *Intrusul* şi le-a transformat în *Cel mai iubit…* De pildă, episodul destrămării definitive a cuplului Surupăceanu, când Maria joacă marea scenă a destăinuirii, dând, ca şi Matilda, cărţile pe faţă, iar Călin o ascultă „behăind” şi afişând o „groasă satisfacţie”.

Monica SPIRIDON,
Omul supt vremi (eseu despre Marin Preda, romancierul),
Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993, pp. 153-154

Roman de „cumpănă a apelor”, al patrulea din ciclu, *Intrusul* reuneşte „şuvoaiele” tematice ale epicului anterior din *Moromeţii* (I-II) şi *Risipitorii* şi formulează *in nucce* soluţia *Marelui singuratic* şi opţiunea *Celui mai iubit dintre pământeni.*

Întreaga construcţie romanescă se structurează pe mitul definitoriu pentru condiţia eroului morometian: mitul lui Icar. Personajul central, Călin Surupăceanu, este un solar ca toţi morometienii. […]

Înălţarea lui Călin Surupăceanu se produce în conştiinţă ca autoînălţare morală. Fără să fie un activ, Călin are o evoluţie proprie în ierarhia socioprofesională a lumii nou construite (vopsitor, şef de lot, elev al şcolii profesionale, absolvent al primului ciclu de liceu, electrician). Aspiraţia către înălţare este trăită intens de erou ca posibilă armonie cu lumea şi ca o credinţă în triumful binelui. Expresia ei directă este râsul optimist – aparent neajutorat şi naiv – al personajului, adică tocmai forma de manifestare a luminii interioare. Pentru Surupăceanu, râsul – care sublimează parcă umorul morometian, cu toate nuanţele sale (exprimare a bucuriei de a fi, plăcere amuzată, îngăduinţă uşor ironică) – reprezintă materializarea încrederii nemărginite în valorile fundamentale ale umanităţii. Este acea forţă interioară morometiană, întâlnită la Niculae şi Petrini, de a depăşi răul, fără să se coboare în ură, de a nu-şi pângări iubirea, de a aspira la o anumită ipostază a soarelui (absolutului) icaric. Ca senzaţie concretă, „înălţarea" purificatoare de realul ameninţător este resimţită de erou în contact cu erosul. Femeia este cea care „înalţă" prin iubire împlinită. […] Evoluţia spirituală a lui Surupăceanu este pusă sub semnul erosului, dar şi al gândirii libere. Unica lui opţiune, care, de altfel, îl exilează din societate, este concretizarea menţinerii libertăţii de gândire şi reprezintă calea de salvare. Evadarea din labirint înseamnă respingerea condiţiei şi experienţei revelatoare.

Surupăceanu este ars încercând să salveze un om. Focul, momentul apocaliptic pentru realitatea sa interioară, are valoarea purificării de sine, a contactului brutal cu adevărul lumii. El este

stigmatul dureroasei experienţe, pe care eroul – ca şi Petrini – îl va purta în sine.

Mutilat fizic, el va fi treptat mutilat şi psihic de către universul oraşului, care îl refuză. Râsului, ca materializare a acelei lumi interioare a încrederii în oameni, i se substituie acum masca desfigurată a eroului. Masca tragică şi cea comică sunt două ipostaze distincte (dar în realitate indisociabile pentru spiritualitatea moromeţiană). Prin acţiunea îndeplinită cu riscul propriei sale vieţi, Surupăceanu capătă fatalmente o aură de erou. Însă Cetatea nu îi recunoaşte acest statut; actul de a nega dobândeşte astfel sensul simbolic al respingerii mitului (salvatorului).

Andreea VLĂDESCU,
Marin Preda sau triumful conştiinţei, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993, pp. 109-120

Ca literatură a violenţei, dar nu numai a violenţei verbale, întreaga proză a lui Marin Preda, atât cea cu tematică rurală, cât şi cea cu tematică urbană şi intelectuală, este din belşug presărată de agresiuni, lovituri, bătăi, încăierări, de la cele dintre copii la cele de familie, de la cele iscate din simplă mânie la cele cu caracter politic. În volumul prim din *Moromeţii*, aflăm următoarea notaţie despre copilul care asistă la o încăierare şi apoi participă la ea: „Niculaie, care tot timpul se uitase fascinat la cei doi, deodată se trezi, şi înfiorat plăcut de ceva care nu mai simţise niciodată, se repezi şi apucă o măciucă de jos” – unde fascinaţia şi plăcutul fior le-aş asocia de-a dreptul, precum capetele solidare ale unui arc, cu senzaţiile analizate de către scriitor în bătaia mortală din utopia de la finele romanului *Intrusul*, cu implicaţiile ei religioase negative, unde se amestecă şi aluzii la gândirea lui Nietzsche.

Firește, nimic nu pretinde aici, în concepţia scriitorului, coerenţă ideatică, încât pot fi cuprinse în zona aceloraşi probleme şi următoarele rânduri din *Marele singuratic*, despre *Biblie*: „Am găsit în ea, cu surprindere, îşi aduce aminte din copilărie tot Niculae Moromete, aceeaşi violenţă, pe care o cunoşteam din mica mea viaţă. Era însă mult mai sângeroasă, şi extinsă la un popor întreg, în numele lui Dumnezeu. În câteva săptămâni mi-am pierdut credinţa!” Scena de dulce înfiorare şi fascinaţie din *Moromeţii* e ca fenomenul originar faţă de seria de fapte violente cu incontestabilă semnificaţie artistică, din alte opere, dacă facem abstracţie de confruntările fizice conjugale ce abundă în *Cel mai iubit dintre pământeni*, şi care s-ar vrea patologice, dar nu sunt decât triviale.

Atât de numeroase, deşi nu la fel de diversificate imaginativ pe cât e numărul lor de mare, scenele de violenţă din proza lui Marin Preda ar putea fi determinate statistic şi clasificate după motivaţia lor, pornind de la diviziunea mai largă în familial şi social – şi deosebind între ură (sau ură-iubire), invidie, răzbunare, justiţie, răutate, pedagogie, interes etc. Atare statistică şi clasificare, ce ar subsuma şi câteva asasinate, n-ar arunca totuşi vreo lumină specială asupra literaturii epice a lui Marin Preda, căci violenţa nu este o raritate în ficţiunile narative; mari scriitori, îndeosebi naturaliştii, dar şi modernii, expresionişti, existenţialişti, neorealişti ce au învăţat de la dânşii o tratează predilect. Cel mult s-ar putea face astfel de observaţii interesante privind influenţa puternică a naturalismului asupra operei lui Marin Preda, care prin aceasta se arată mai apropiată decât credea el, de cea a lui Sadoveanu şi Rebreanu. Să nu neglijăm însă împrejurarea că, în perioada realismului socialist, calificativul „naturalismului” aplicat unor scrieri comporta, în chip absurd, oprobriul criticii şi reacţia punitivă a administraţiei culturale.

Există însă, la Marin Preda, o violenţă aparent nemotivată, gratuită, de un interes distinct, fiindcă ne poate face să înţelegem mai potrivit natura talentului său şi virtualităţile lui artistice.

I. NEGOIŢESCU,
Scriitori contemporani, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 363

Călin Surupăceanu din romanul *Intrusul* a fost pus în relaţie cu un personaj emblematic pentru literatura existenţialistă, Meursault din romanul *Ciuma* de Albert Camus. Mărturisirea autorului despre scrierea cărţii exprimă sentimentul ieşirii din criza provocată de „tema autorului": „*Intrusul* a fost scris în vara anului 1967, imediat după *Moromeţii*, vol. II, şi fără să se fi născut din vreun embrion mai vechi, cum mi s-a întâmplat întotdeauna. L-am scris zi de zi într-o progresie constantă şi foarte sigură, ca şi cum aş fi redactat o lucrare îndelung gândită înainte. E o carte scrisă cu un sentiment acut, şi în cele din urmă inexplicabil pentru mine însumi, cu atât mai mult cu cât venea imediat după efortul considerabil depus pentru *Moromeţii,* vol. II" *(Imposibila întoarcere,* 1971, p. 183). Spre deosebire de *Risipitorii,* cu galeria sa de personaje, *Intrusul* focalizează un singur erou, un singur eşec, „este un erou al timpurilor moderne, în care noţiunile de învingător şi învins nu mai exprimă exact o realitate logică, ci, adesea, una răsturnată. Eroul meu e un senin, care e silit să devină sumbru. Păstrează în el această stare, dar revine în cele din urmă senin. Cu ce preţ? Iată subiectul cărţii (Marin Preda, *Creaţie şi analiza*, p. 376). Prozatorul se arată preocupat în acest roman de fundamentarea intrigii printr-un eveniment senzaţional, un accident care „nu are valoare existenţială, ci una simbolică. Am imaginat un accident care, în existenţă, înseamnă neprevăzutul

sau iraţionalul, însă care are darul să împingă la limită existenţa zilnică şi să evidenţieze adevărata ei valoare.” Şi în următoarele romane *(Marele singuratic*, *Cel mai iubit dintre pământeni)* confruntarea cu limita din cauza unui eveniment neprevăzut, senzaţional, în care voinţa fiinţei umane nu poate acţiona (uneori, multiplicat, ca în cazul lui Victor Petrini), lansează „povestea” unui destin dramatic. Existenţa lui Călin Surupăceanu capătă un cu totul alt curs după ce săvârşeşte un act eroic (salvează un muncitor care căzuse într-o cisternă şi îşi pierduse cunoştinţa) care îl mutilează fizic, dar şi interior, deoarece comunitatea respinge gestul său ca pe un sacrificiu inutil. Preda a pornit de la un caz real pe care nu a putut să-l exploateze în plan jurnalistic, printr-un reportaj […], dar care, rămas în memoria afectivă a scriitorului, a ieşit la iveală în planul ficţiunii. Ca în majoritatea romanelor lui Preda, tema cuplului complică consecinţele situaţiei-limită, eroul fiind părăsit şi de soţie, care consideră gestul de sacrificiu dovada unei ameninţătoare lipse de iubire. Maria, soţia lui Călin Surupăceanu, face parte din categoria personajelor substanţial feminine ale lui Marin Preda prin forţa cu care îşi trăiesc sentimentul fără şanse, ceea ce însă nu le determină ulterior să accepte orice formă de răspuns de la el. Asemenea femei (Marioara Fântâna, Mimi Arvanitache, Simina Golea) sunt, în egală măsură, vulnerabile şi puternice prin şi în faţa patimei lor, ceea ce le conferă autenticitate.

Eroul a fost receptat ca o altă ipostază a personajului contemplativ consacrat de Moromete, datorită rezistenţei în faţa agresiunii evenimentelor. Dacă pentru Moromete această formă de rezistenţă era umorul şi dialogul cu sine, pentru Călin Surupăceanu refugiul este în vis, starea onirică compensând sau „figurând” realitatea.

Spre deosebire însă de ce se întâmplase cu un deceniu şi jumătate în urmă, romanul este superior reportajului, despre care ştim că n-a mai fost scris. Un tânăr muncitor de pe unul dintre şantierele anilor ’50, care avea toate datele să reuşească în viaţă, este grav desfigurat şi îşi pierde capacitatea de muncă în urma unui gest necugetat de eroism, când voise să-şi salveze de la moarte un tovarăş. Tovarăşul cu pricina fiind beat şi pe deasupra muncitor lamentabil, gestul lui Călin Surupăceanu produce o proastă impresie. Şefii, colegii, şantierul, partidul nu izbutesc să-l recupereze. Umanismul socialist se vede pus în cumpănă de acest eşec. Preda n-a predat reportajul pentru că nu era eroul un exemplu pentru criteriile morale ale vremii. Romanul îşi putea permite să le ignore şi chiar să le indice reversul. Limitele în care putea fi evocată această epocă de pionierat a comunismului românesc fuseseră lărgite de hotărârile Congresului al IX-lea al PER din vara lui 1965. Urmarea demascărilor de la Congres a fost părăsirea de către scriitori a clişeelor realist-socialiste. Romanele de critică socială de acum înainte încep să apară. Ceea ce partidul n-a prevăzut este că impactul evenimentelor de odinioară nu este acelaşi în limba de lemn a unui document politic şi în concretul ficţiunilor romaneşti. Să aşezi în centrul unui roman cazul disperat al unui om cinstit, dotat cu tot ce-i trebuia ca să fie un erou al timpului său, pe care societatea îl refuză, incapabilă să-l înţeleagă şi să-l recupereze, iată un lucru care punea între vaga răfuială cu trecutul a liderilor PCR şi tabloul zugrăvit de Preda o distanţă astronomică. Încercări comparabile de a arăta faţa adevărată a lumii noi

nu existau în epocă. În alte ţări din Est, unde de asemenea romanele nu luaseră încă în exploatare aceste situaţii de viaţă, au existat filme din care ele nu lipseau, cum ar fi acelea ale lui Jiri Menzel în Cehoslovacia, Andrzej Wajda în Polonia, Şukşin şi ceilalţi în URSS. *Omul de marmură* al lui Wajda prezintă, câţiva ani după *Intrusul,* un destin oarecum asemănător, doar că în film protagonistul, un muncitor constructor, care este ca şi Surupăceanu un stahanovist, e departe de a avea onestitatea personajului din roman, fiind un individ fără scrupule, de care partidul se foloseşte ca să crească normele de lucru. Şi nu e nimic eroic în ce i se întâmplă: tovarăşii de şantier îi strecoară în palme o cărămidă încinsă. Dacă la Wajda niciunul dintre personaje nu nutreşte vreo iluzie cu privire la sistem, la Preda, Surupăceanu este acelaşi utemist credul şi convins de superioritatea orânduirii comuniste ca şi Vale Sterian în *Risipitorii*. Niciunul dintre aceste romane critice nu are în cătare sistemul.

Nicolae MANOLESCU,
Istoria critică a literaturii române, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, p. 962

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI
- I
- II
- III
- IV
- V
- VI
- VII
- VIII
- IX
- X
- XI
- XII
- XIII

PARTEA A DOUA
- I
- II
- III
- IV
- V
- VI
- VII
- VIII
- IX

PARTEA A TREIA
- I
- II
- III
- IV
- V
- VI
- VII
- VIII
- IX
- X
- XI

XII
XIII
PARTEA A PATRA
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
PARTEA A CINCEA
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
Referinţe critice

Table of Contents

PARTEA ÎNTÂI 4
I 4
II 7
III 10
IV 13
V 17
VI 22
VII 29
VIII 32
IX 38
X 43
XI 49
XII 54
XIII 61
PARTEA A DOUA 66
I 66
II 72
III 77
IV 82
V 90
VI 95
VII 106
VIII 111
IX 115
PARTEA A TREIA 120
I 120
II 122
III 128
IV 131
V 137

VI 140
VII 146
VIII 153
IX 159
X 164
XI 169
XII 177
XIII 181
PARTEA A PATRA 187
I 187
II 192
III 197
IV 201
V 205
VI 210
VII 216
VIII 223
IX 228
X 239
PARTEA A CINCEA 245
I 245
II 249
III 251
IV 259
V 264
VI 271
VII 276
VIII 281
IX 284
X 299
XI 302
Referinţe critice 309